

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

**Likumprojekta “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un
2019.gadam”**

PASKAIDROJUMI

SATURS

1. Makroekonomiskās attīstības apraksts	3
1.1. Ārējā ekonomiskā vide	3
1.2. Latvijas tautsaimniecības attīstība	4
1.3. Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ES	48
1.4. Makroekonomiskās attīstības scenārijs	55
1.5. Jūtīguma analīze	60
1.6. Iepriekšējo makroekonomisko prognožu izvērtējums	61
2. Fiskālā politika	64
2.1. Vidēja termiņa strukturālās bilances mērķu noteikšana	65
2.2. Vispārējās valdības budžeta bilance	74
2.3. Valdības īstenotā politika iedzīvotāju dzīves kvalitātes pieauguma kāpināšanai	79
3. Kopbudžeta nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognozes	87
3.1. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumu prognozes	87
3.2. Valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi	108
4. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences	111
Pielikumi	114

1. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS APRAKSTS¹

1.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Pasaules ekonomikas izaugsme 2015.gadā bija lēnāka nekā sagaidīts, noslīdot līdz 3,1%, salīdzinot ar 3,4% 2014.gadā. Arī 2016.gada izaugsmes prognozes pēdējo mēnešu laikā tiek pakāpeniski pazeminātas, un, pēc jaunākajām Starptautiskā Valūtas fonda (turpmāk – SVF) prognozēm, pasaules kopējā izaugsme šogad saglabāsies pagājušā gada līmenī. Pasaules ekonomikas izaugsmi pēdējā laikā ir virzījis galvenokārt straujāks ekonomikas kāpums attīstītajās valstīs, kamēr attīstības valstu izaugsme bremzējas gan reģionālu konfliktu, gan izejvielu cenu krituma rezultātā.

1.1. tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu²

	2013	2014	2015	2016	2017
Pasaule	3,4	3,4	3,1	3,1	3,4
Attīstītās valstis	1,4	1,9	1,9	1,8	1,8
Eirozona	-0,4	0,9	1,7	1,6	1,4
ASV	2,2	2,4	2,4	2,2	2,5
Lielbritānija	1,7	3,1	2,2	1,7	1,3
Kanāda	2,0	2,5	1,1	1,4	2,1
Japāna	1,6	0,0	0,5	0,3	0,1
Attīstības valstis	5,0	4,6	4,0	4,1	4,6
Ķīna	7,7	7,3	6,9	6,6	6,2
Indija	6,9	7,2	7,6	7,4	7,4
Krievija	1,3	0,7	-3,7	-1,2	1,0

Pēdējo divu gadu laikā būtiski paātrinājusies eirozonas ekonomikas izaugsme, 2015.gadā sasniedzot 1,7%. Tomēr pēc Lielbritānijas referenduma par izstāšanos no ES eirozonas izaugsmes prognozes ir koriģētas. Pēc jaunākajām SVF prognozēm, eirozonas ekonomikas izaugsme 2016.gadā palēnināsies līdz 1,6%, bet 2017.gadam tiek prognozēta 1,4% izaugsme. Lielākā negatīvā ietekme eirozonā tiek sagaidīta 2017.gadā, kad salīdzinājumā ar iepriekšējām prognozēm izaugsmes prognoze ir samazināta par 0,2 procentpunktiem, tajā skaitā Vācijā par 0,4 procentpunktiem un Francijā par 0,1 procentpunktu. Izaugsmes paātrinājums netiek gaidīts arī Amerikas Savienotajās Valstīs (turpmāk – ASV), kur, pēc pēdējām prognozēm, iekšzemes kopprodukts (turpmāk – IKP) šogad palielināsies par 2,2%, salīdzinot ar 2,4% izaugsmi 2015.gadā. Pēc Lielbritānijas referenduma arī vairs netiek prognozēts, ka ASV Federālo rezervju sistēma līdz gada beigām varētu paaugstināt bāzes procentu likmes.

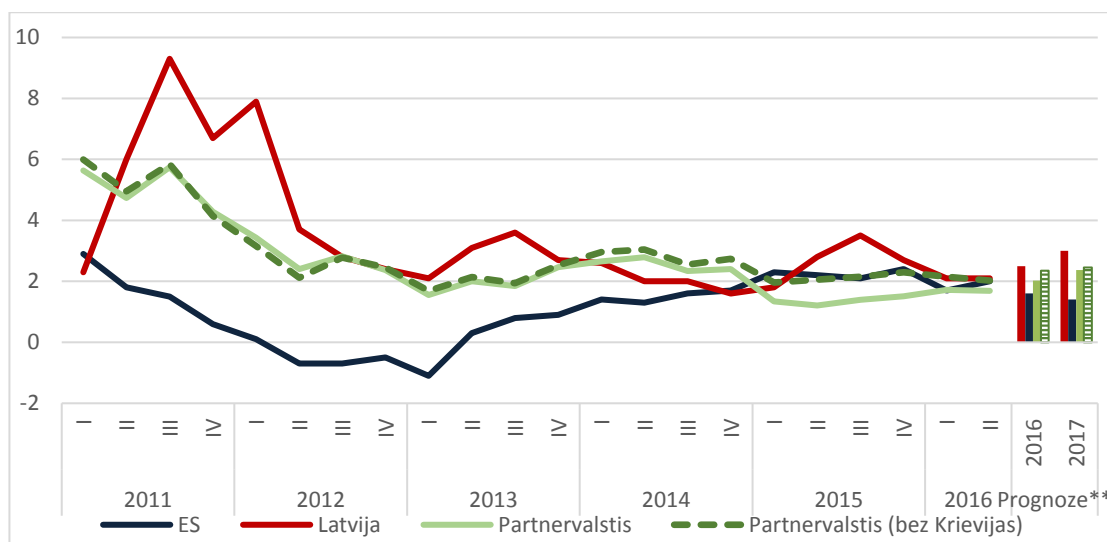
Attīstības valstīs izejvielu cenu krituma un reģionālo konfliktu rezultātā ekonomikas izaugsme 2015.gadā bija zemākā kopš 2008.-2009.gada finanšu krīzes, IKP palielinoties kopumā par 4,0%, un arī šim gadam izaugsmes tempi tiek prognozēti tikai nedaudz straujāki. Kopējo izaugsmi ietekmē arī situācija pasaules otrajā lielākajā ekonomikā Ķīnā, kas realizē pakāpenisku pāreju no investīciju un ražošanas balstītas izaugsmes uz sabalansētāku ekonomikas modeli ar lielāku patēriņa un pakalpojumu īpatsvaru. Ķīnas ekonomikas izaugsme 2015.gadā palēninājās līdz 6,9%, kamēr 2016.gadam tiek prognozēts 6,6% pieaugums, kas jau būtiski atpaliek no pēdējo 25 gadu vidējā 10% izaugsmes līmeņa. Savukārt Krievijā, naftas cenām atgūstoties no rekordzemā līmeņa, ekonomiskā

¹ Datu avoti: Ja nav norādīts citādi - Centrālā Statistikas pārvalde (CSP) un FM prognozes

² Datu avots: SVF, *Pasaules ekonomikas apskats (World Economic Outlook Update)*, 2016.gada jūlijs.

situācija ir nedaudz labāka, nekā tika sagaidīts iepriekš, un pēc divu gadu lejupslīdes 2017.gadam jau tiek prognozēts IKP pieaugums par 1,0%.

Kopējo pasaules ekonomiskas attīstību turpinās ietekmēt Lielbritānijas referendumā sekas, kad, pastāvot politiskajai nestabilitātei un krītoties patērētāju un uzņēmēju konfidences līmenim, var pazemināties ES un pasaules kopējie izaugsmes tempi. Tāpat, pastāvot nenoteiktībai, saglabāsies arī augsts svārstīgums pasaules finanšu tirgos, tajā skaitā iespējams arī tālāks izejvielu preču cenu kritums pasaules biržās, pasliktinot naftas eksportētājvalstu, tostarp Krievijas, izaugsmes perspektīvas. Tomēr pēdējā laikā akciju un izejvielu tirgos vērojamā atgūšanās samazina bažas par fondu tirgus kritumu, ja vien nesešos jauni satricinājumi.

1.1.att. IKP pieaugums Latvijā, ES un Latvijas galvenajās eksporta partnervalstīs*, pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

* Vidējais IKP pieaugums 7 galvenajās tirdzniecības partnervalstīs pēc eksporta īpatsvara 2015.gadā;

** Eiropas Komisijas Pavasara prognozes, 2016.gada 3.maijs

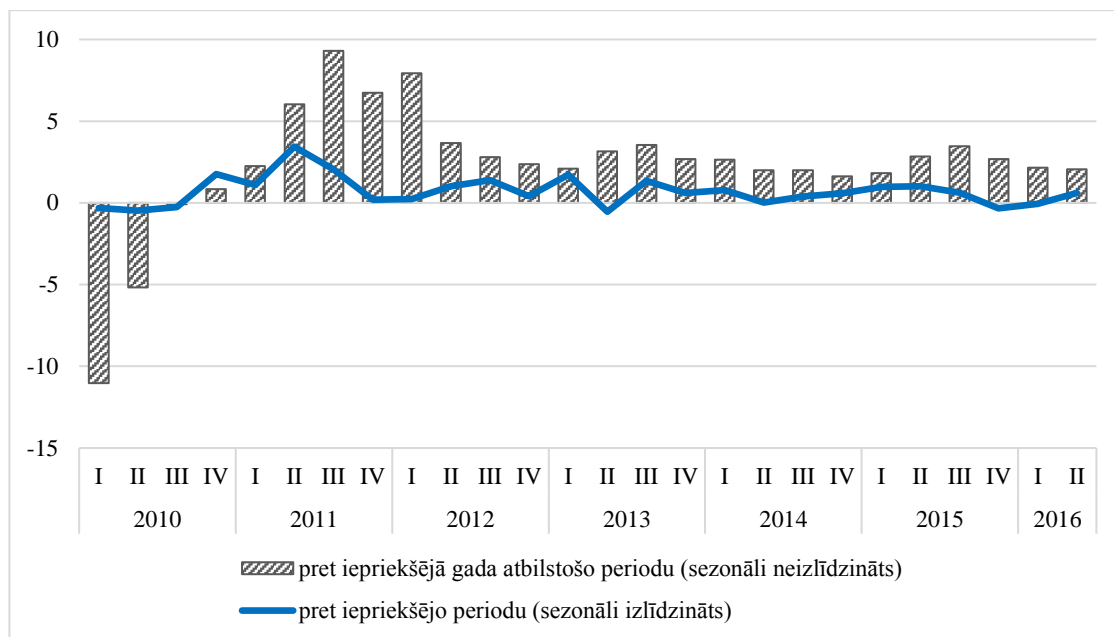
Latvijas ekonomikas izaugsmei būtiski ir tas, ka ekonomiskā attīstība tās galvenajās eksporta partnervalstīs, neskatot Krieviju, pēdējo gadu laikā ir bijusi salīdzinoši augsta, pārsniedzot ES vidējos rādītājus, un sagaidāms, ka šāda situācija saglabāsies arī nākamajos divos gados. Zināmu pasliktinājumu šeit gan radīs Lielbritānijas izaugsmes palēnināšanās, tomēr šis valsts īpatsvars Latvijas ārējā tirdzniecībā (eksports uz Lielbritāniju veido 5,2% no Latvijas kopējā eksporta) nav tik nozīmīgs, lai tiešā veidā atstātu būtisku ietekmi uz Latvijas ekonomikas izaugsmi.

1.2. LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBA

1.2.1. Iekšzemes kopprodukts

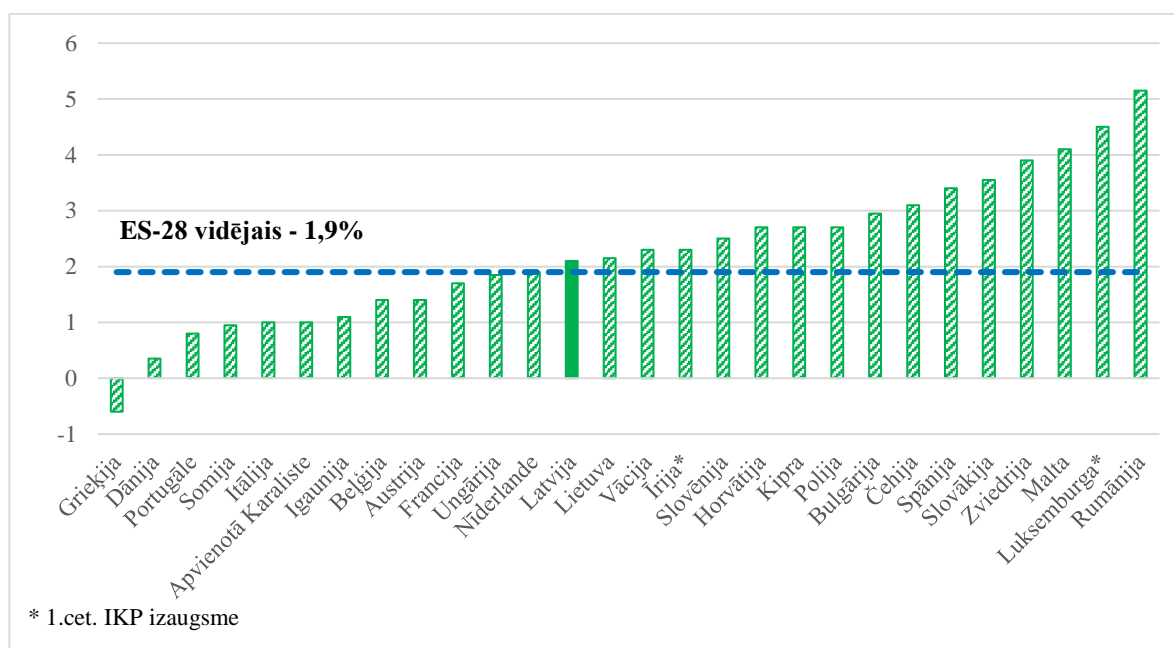
2015.gadā, neskatoties uz ārējās vides sarežģītumiem, kas sākās jau 2014.gadā, Latvijas ekonomika uzrādīja izaugsmi 2,7% apmērā. Šis IKP pieauguma temps, lai arī nav straujš, ir par 0,7 procentpunktiem augstāks par 2014.gadā uzrādīto. Tas liecina par Latvijas ekonomikas spēju salīdzinoši ātri pielāgoties izaicinājumiem un rast jaunus izaugsmes avotus.

Pieejamie dati par Latvijas tautsaimniecības izaugsmi šogad liecina, ka arī 2016.gada pirmajā pusē IKP kāpums ir mērens un lēnāks par 2015.gada pirmās puses izaugsmi, kad IKP pieauga par 2,4%. Gan pirmajā, gan otrajā š.g. ceturksnī Latvijas IKP palielinājās par 2,1% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni (1.2. att.).

1.2. att. IKP pieaugums pa ceturkšņiem, %

Neskatoties uz Latvijas ekonomikas mērenajiem izaugsmes tempiem šogad, 2016.gada pirmā pusgada IKP pieaugums joprojām ierindojas virs ES vidējā izaugsmes līmeņa. Taču jāatzīmē, ka kopš 2013.gada Latvijas un ES izaugsmes tempu atšķirības mazinās. Tā, piemēram, 2012.gadā Latvijas IKP pieaugums bija par 4,5 procentpunktiem augstāks par ES vidējo izaugsmes līmeni, savukārt, salīdzinot š.g. pirmā pusgada IKP pieaugumus, atšķirība ir vien 0,2 procentpunkti. 1.3. attēls parāda, ka 2016.gada pirmajā pusgadā straujāk augošās ES ekonomikas bija Rumānija un Malta, savukārt IKP kritums reģistrēts tikai Grieķijā. Starp Latvijas galvenajām tirdzniecības partnervalstīm labi pieauguma tempi reģistrēti Zviedrijā, Polijā un Vācijā. Attiecībā uz pārējām Baltijas valstīm - Lietuvas IKP pieaugums 2016.gada pirmajā pusē bija tikai nedaudz augstāks par Latvijas, savukārt Igaunijas ekonomika š.g. pirmajā pusgadā palielinājās vien par 1,1%.

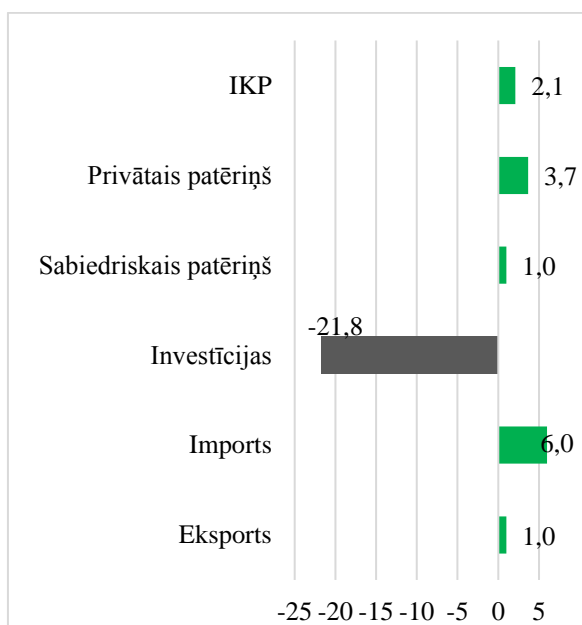

1.3. att. IKP gada izmaiņas ES valstīs 2016.gada pirmajā pusgadā, %³

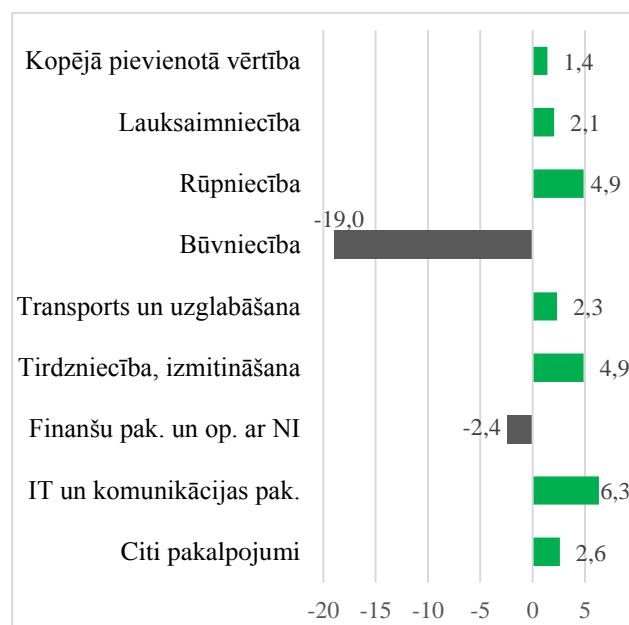
³ Datu avots: ES statistikas birojs Eurostat

Kopumā ekonomiskā situācija ES šogad uzlabojumus nav uzrādījusi, jo ES vidējā izaugsme š.g. pirmajā pusē 1,9% apmērā gada griezumā ir zemāka par pērn šajā pašā laika posmā sasniegtajiem 2,2%. Šīs tendences nelabvēlīgi ietekmē Latvijas ekonomiskās izaugsmes perspektīvas, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības ciešo sasaisti ar ES tirgu, jo Latvija uz ES dalībvalstīm eksportē $\frac{3}{4}$ no kopējās preču eksporta vērtības. Tajā pašā laikā eirozonas ekonomiskā izaugsme, kas ilgstoši atpalikusi no ES vidējiem IKP pieauguma tempiem, š.g. otrajā pusgadā ir spējusi panākt ES izaugsmes līmeni.

Nepārlicinošā ES izaugsme, kā arī ekonomiskā situācija citā Latvijai nozīmīgā tirdzniecības partnervalstī, Krievijā, atspoguļojas arī IKP datos. Š.g. pirmajā pusgadā preču un pakalpojumu eksports uzrādījis vāju pieaugumu, savukārt investīcijas strauji samazinājās, ko papildus ārējās vides negatīvajiem aspektiem noteica īstermiņa iekšējie faktori. Tādējādi līdzīgi kā visa pagājušā gada laikā arī š.g. pirmajā pusē Latvijas ekonomiskā izaugsme balstījās galvenokārt noturīgā iekšējā patēriņa pieaugumā, ko nodrošināja uzlabojumi darba tirgū, algu pieaugums un zemā inflācija.

1.4. att. IKP izmaiņas 2016.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2015.gada attiecīgo laika periodu, %

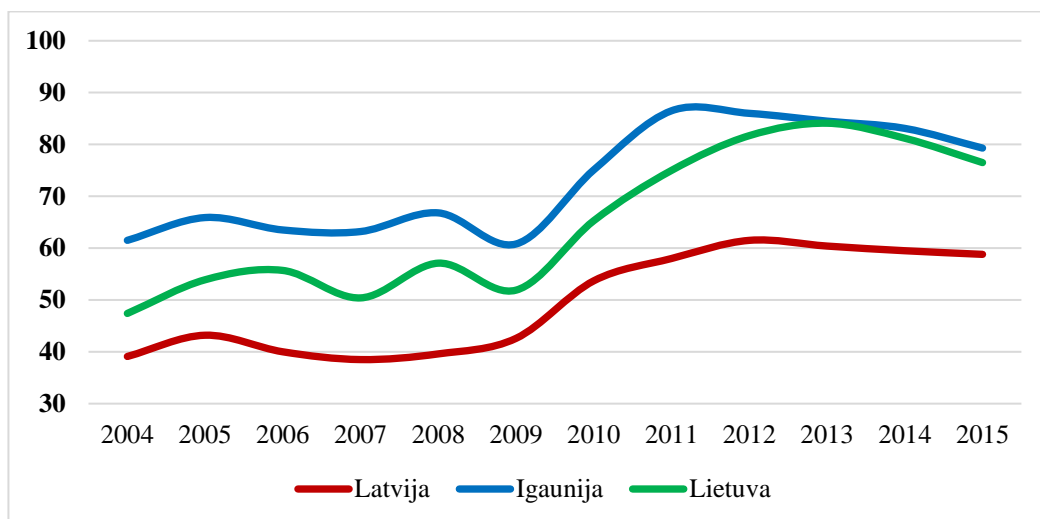
1.5. att. Pievienotās vērtības izmaiņas tautsaimniecības nozarēs 2016.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2015.gada attiecīgo laika periodu, %

1.4. attēlā ilustrētā IKP analīze no izlietojuma puses parāda, ka privātais patēriņš 2016.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo laika posmu, ir palielinājies par 3,7%, nodrošinot nozīmīgāko devumu Latvijas ekonomiskās izaugsmes pieaugumā š.g. pirmajos divos ceturkšņos. Tīkmēr sabiedriskais patēriņš š.g. pirmajā pusgadā palielinājās vien par 1%, tādējādi būtiski atpaliekot no pērnajā gadā uzrādītajiem sabiedriskā sektora izaugsmes tempiem. Straujāku sabiedriskā patēriņa pieaugumu ierobežo kavēšanās ar ES fondu apguvi, kas ir nozīmīgs sabiedriskā sektora finansējuma avots.

Preču un pakalpojumu eksports 2016.gada pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo laika posmu pieaudzis vien par 1%. Jāatzīmē, ka eksporta izaugsmes tempi pirmajā un otrajā ceturksnī uzrādīja pretēju dinamiku, proti, ja pirmajā š.g. ceturksnī eksports saruka par 1,9%, tad jau otrajā ceturksnī eksporta apjomi uzrādīja būtisku pieaugumu – par 3,8% gada griezumā. Tas liecina, ka Latvijas eksportētāji pakāpeniski rod risinājumus ārējās vides izaicinājumu pārvarēšanai, t.sk. saistībā ar sarežģījumiem tranzīta nozarē, ko izraisījusi Krievijas kravu pārvirzīšana prom no Latvijas ostām. Tāpat, jāuzteic vietējo eksportētāju panākumi noieta tirgu diversificēšanā, šogad būtiski palielinot preču eksportu uz tādām trešajām valstīm kā Uzbekistāna, Saūda Arābija, Kenija u.c. valstis. Preču un pakalpojumu eksportam ir liels īpatsvars Latvijas IKP struktūrā, 2015.gadā

veidojot 59% (1.6. att.), tādējādi panākumi eksportā uzreiz atspoguļojas valsts kopējā izaugsmē. Tajā pašā laikā jānorāda, ka šis īpatsvars pēdējo piecu gadu laikā nav īpaši mainījies, turklāt tas būtiski atpaliek no Latvijas kaimiņvalstu panāktā eksporta īpatsvara. Tas norāda uz Latvijas neizmantoto vai nesasniegto potenciālu, kā arī iezīmē valsts, kuru raksturo ierobežots vietējais tirgus, turpmāko un vēlamu ekonomiskās izaugsmes virzību.

Savukārt importa apjomi š.g. pirmajā pusē ir palielinājušies par 6% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika periodu, kā rezultātā neto eksporta devums 2016.gada pirmajā pusgadā diemžēl ir bijis negatīvs.

1.6. att. Preču un pakalpojumu eksporta īpatsvara izmaiņas Baltijas valstīs (% no IKP)⁴

Turpretī investīcijas šogad ir uzrādījušas strauju sarukumu, 2016.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar gadu iepriekš, investīcijām pamatkapitālā samazinoties par 21,8%. Zemāki investīciju apjomi un vēl spēcīgāki to kritumi pēdējo reizi tika fiksēti vien 2010.gada pirmajā pusē. Kopumā investīciju līmenis Latvijā ir zems jau kopš 2009.gada un to īpatsvars Latvijas iekšzemes kopproduktā lēnām samazinās kopš 2013.gada, 2016.gada pirmajā pusē sarūkot līdz 14,6% no IKP. Šogad investīcijas sarukušas gan ārējo, gan iekšējo faktoru ietekmē. No vienas puses, valdošais politiskais saspīlējums, piemēram, ieilgušais Krievijas – Ukrainas konflikts, bēgļu jautājums, kā arī referendums par Lielbritānijas izstāšanos no ES, un ekonomiskās izaugsmes vārgums Eiropā joprojām negatīvi ietekmē potenciālo investoru noskaņojumu. No otras puses, investīciju spēcīgo kritumu šogad galvenokārt noteica īstermiņa iekšējais faktors, proti, jaunā ES fondu plānošanas perioda līdzekļu apgūšanas kavēšanās. Tā rezultātā būtiski saruka sabiedriskā sektora investīcijas, līdz ar to negatīvi ietekmējot arī privāto investoru aktivitāti. Tā, piemēram, š.g. pirmajā pusē nefinanšu investīciju samazinājums tika reģistrēts tādās nozarēs kā apstrādes rūpniecība, transports, tirdzniecība.

IKP izaugsmes analīze tautsaimniecības nozaru griezumā parāda, ka pievienotās vērtības pieaugums š.g. pirmajā pusgadā ticis reģistrēts gandrīz visos sektoros (1.5. att.). Pozitīvi, ka izaugsmi uzrādījušas lielākās nozares, piemēram, rūpniecība, kas, apvienojot ieguves un apstrādes rūpniecību, un elektroenerģijas apgādes nozari, š.g. pirmajā pusgadā pieaugusi par 4,9%. Šī sektora izaugsmi šogad veicināja izlaides kāpums kokrūpniecībā, gatavo metālizstrādājumu un būvmateriālu ražošanā, kā arī pieaugums elektroenerģijas un gāzes apgādes apjomos.

Tāpat, 2016.gada pirmajos divos ceturkšņos par 4,9% palielinājušies tirdzniecības un izmitināšanas nozare. Jāsaka – izmitināšanas nozare, kas ir īpatsvara ziņā mazāka par tirdzniecību, pieaugusi straujāk, kamēr tirdzniecības pievienotās vērtības apjoms š.g. pirmajā pusgadā bija par 4,6% augstāks nekā iepriekšējā gada pirmajā pusgadā. Neskatoties uz to, tirdzniecība nodrošinājusi

⁴ Datu avots: ES statistikas birojs Eurostat

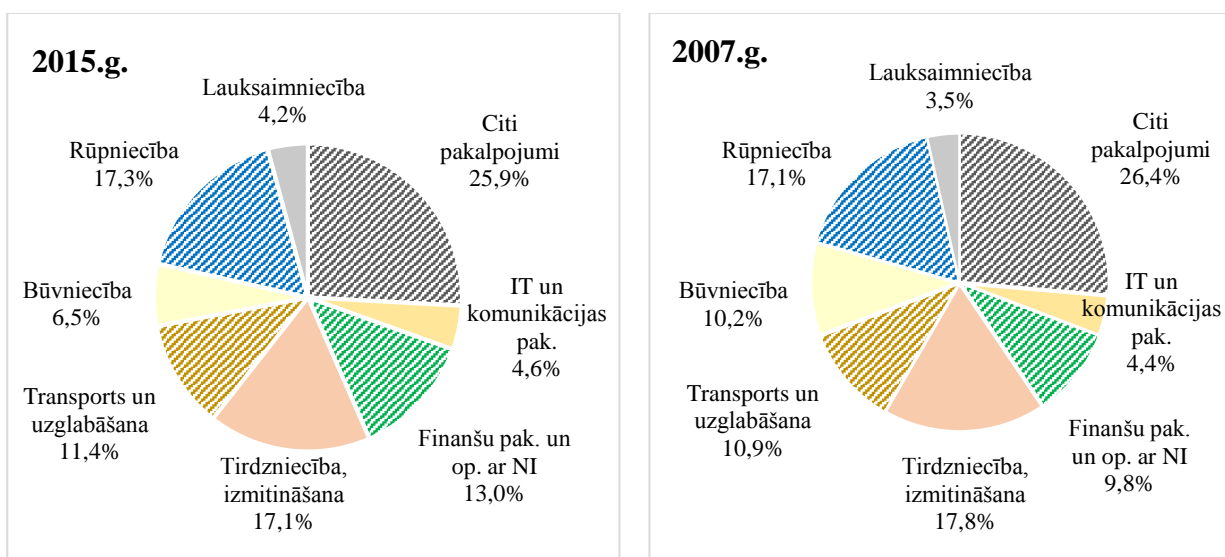
lielāko devumu kopējā tautsaimniecības pievienotās vērtības izaugsmē 2016.gada pirmajā pusē, tādējādi vēlreiz apstiprinot privātā patēriņa nozīmi Latvijas ekonomiskās attīstības veicināšanā.

Taču straujāko IKP pievienotās vērtības izaugsmi š.g. pirmajā pusgadā uzrādīja informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozare, kurā fiksēts 6,3% liels pieaugums. Šogad patīkami pārsteidz transporta nozare, kurā, neskatoties uz kravu apgrozījuma kritumu Latvijas ostās un dzelzceļā, 2016.gada pirmajos divos ceturkšņos kopumā reģistrēta 2,3% liela izaugsme. Savukārt lauksaimniecības pievienotās vērtības kāpumu par 2,1% š.g. pirmajā pusgadā nodrošinājis straujais zivsaimniecības pieaugums, kamēr lauku saimniecības un mežsaimniecības apjomi nedaudz saruka. Tāpat, izaugsmi uzrādīja arī pārējās pakalpojumu nozares, kā, piemēram, mākslas un izklaides pakalpojumu pievienotā vērtība paaugstinājās par 5,1%, profesionālo un zinātnisko pakalpojumu - par 3,9%, valsts pārvaldes un aizsardzības – par 2,4%.

Tikmēr strauju pievienotās vērtības kritumu š.g. pirmajā pusgadā uzrādījusi būvniecības nozare, kuru negatīvi ietekmēja augstākminētā ES fondu līdzekļu gausā apgūšana celtniecības projektu attīstīšanai. Tādējādi būvniecības sarukums 2016.gada pirmajā pusē veidoja 19% salīdzinājumā ar atbilstošo periodu iepriekšējā gadā. Izteikti lielāko negatīvo ietekmi uz nozari radīja inženierbūvju celtniecības apjomu samazinājums, kamēr dzīvojamo ēku būvniecības apjomi saruka lēnāk.

Pēc četrus gadu pārtraukuma samazinājās finanšu pakalpojumu un nekustamā īpašuma nozares radītā kopējā pievienotā vērtība. Š.g. pirmajā pusgadā finanšu un apdrošināšanas darbības saruka par 4,7%, savukārt operācijas ar nekustamo īpašumu, kas ir trīs reizes lielāka nozare, samazinājās par 1,7%, salīdzinot ar 2015.gada pirmo pusgadu.

IKP pievienotās vērtības struktūras 2007. un 2015.gadā salīdzinājums (1.7. att.) parāda, kā ir mainījusies Latvijas tautsaimniecības struktūra finanšu un ekonomiskās krīzes iespaidā un ekonomiskās atveseļošanās periodā. Kopumā, salīdzinot tirgojamo un netirgojamo tautsaimniecības nozaru īpatsvaru, var redzēt, ka astoņu gadu laikā šajā struktūrā izmaiņas nav notikušas. Tirgojamās nozares, kas apvieno rūpniecību, tirdzniecību, transportu, kā arī lauksaimniecību, 2015.gadā veidoja 50% no Latvijas tautsaimniecības, pārējās, netirgojamās nozares, veidoja atlikušos 50%. Būtiskākās atšķirības vērojamas netirgojamajā sektorā, pretējos virzienos mainoties būvniecības un nekustamo īpašuma pakalpojumu īpatsvaram. Neskatoties uz tirgojamo un netirgojamo nozaru īpatsvara saglabāšanos 2007.gada līmenī, tomēr jāsecina, ka Latvijas tautsaimniecības struktūra šo gadu laikā ir kļuvusi ilgtspējīgāka, ko nosaka neliels rūpniecības, transporta, finanšu un apdrošināšanas darbību īpatsvara pieaugums, kā arī būvniecības nozares īpatsvara samazinājums.

1.7. att. Pievienotās vērtības struktūras salīdzinājums pa nozaru grupām 2015. un 2007.gadā, % (2010.g. salīdzināmajās cenās)

Vērtējot nozaru īpatsvarus atsevišķi, lielākās atšķirības vērojamas būvniecības sektorā, kura īpatsvars pērn bija par 3,7 procentpunktiem mazāks nekā 2007.gadā, pirmskrīzes periodā būvniecībai uzrādot strauju, bet tajā pašā laikā neilgtspējīgu izaugsmi. Paredzams, ka šogad būvniecības īpatsvars Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā turpinās samazināties, ko noteiks līdz šim vērojams nozares izlaides straujais kritums. Salīdzinot ar 2007.gadu, nedaudz samazinājies ir arī tirdzniecības un izmitināšanas nozares īpatsvars. Taču, ņemot vērā pēdējos gados vērojamo privātā patēriņa pieauguma dinamiku, tirdzniecības sektora īpatsvars Latvijas tautsaimniecībā pakāpeniski palielinās kopš 2013.gada.

Savukārt 2015.gadā pieaugusi ir finanšu pakalpojumu un operāciju ar nekustamo īpašumu veidotā daļa Latvijas ekonomikā, ko pamatā veido nekustamo īpašumu nozares īpatsvara pieaugums, kamēr finanšu un apdrošināšanas pakalpojumu nozares īpatsvara kāpums bijis lēnāks. Tāpat, salīdzinājumā ar 2007.gadu palielinājās lauksaimniecības, transporta un uzglabāšanas nozares, informācijas un komunikācijas pakalpojumu un rūpniecības nozares īpatsvars.

Kopumā, lai arī Latvijas ekonomiskā izaugsme š.g. pirmajā pusē nav bijusi spēcīga, tā ir stabila, ko pierāda teju visu valsts tautsaimniecības nozaru uzrādītais pieaugums. Latvijas ekonomikas vājās vietas šogad ir saistītas ar īstermiņa faktoriem, galvenokārt saistībā ar ES fondu apguves kavēšanos, kuru negatīvie efekti mazināsies jau gada otrajā pusē, bet nākamajā gadā paredzama to pilnīga izzušana. Savukārt ārējās vides izaicinājumiem pretī stājas noturīgais iekšējais pieprasījums, kurš ir nodrošinājis Latvijas ekonomisko izaugsmi pērn un turpinās to veicināt arī šogad.

1.2.2. Tautsaimniecības nozaru attīstība

Lauksaimniecība

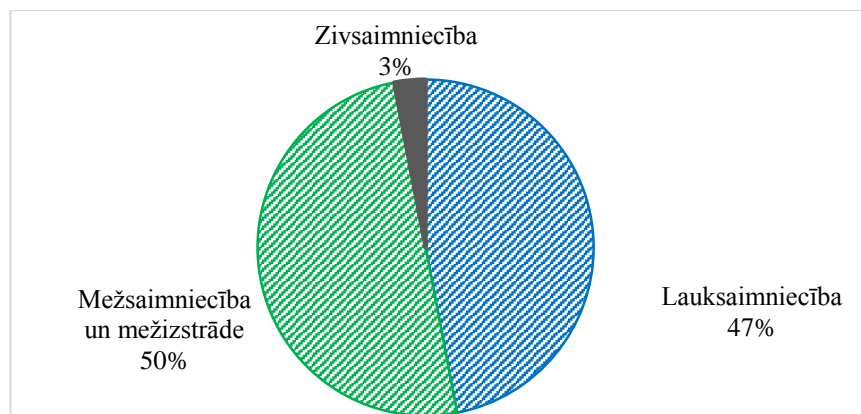
Latvijas tautsaimniecības nozaru struktūrā lauksaimniecība, apvienojot mežsaimniecības, lauksaimniecības (lopkopība, augkopība) un zivsaimniecības apakšnozares, pērn veidoja 4,2% no IKP pievienotās vērtības. Šāds lauksaimniecības īpatsvars saglabājas jau kopš 2012.gada.

Laika posmā no 2012. līdz 2014.gadam lauksaimniecībā kopumā (ieskaitot mežsaimniecību un zivsaimniecību) nodarbināto iedzīvotāju skaitam bija tendence samazināties. Savukārt pērn sektorā strādājošo skaits pieauga līdz 71,1 tūkst. cilvēkiem, tādējādi veidojot 7,9% no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita valstī.

2015.gadā lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība kopumā uzrādīja mērenu izaugsmi, nozares pievienotajai vērtībai augot par 1,5%, salīdzinot ar 2014.gadu. Savukārt š.g. pirmajā pusē nozarē tika reģistrēts spēcīgāks pieaugums, 2,1% apmērā.

Lielākā lauksaimniecības apakšnozare - mežsaimniecība un mežistrāde, kas veido pusi no lauksaimniecības sektora kopējās pievienotās vērtības, pērn uzrādīja samazinājumu par 8,9% salīdzinājumā ar 2014.gadu. Š.g. pirmajā pusgadā apakšnozares kritums turpinājās, taču samazinājuma temps, kas veidoja 0,4% gada griezumā, kļuvis lēnāks. Jāatzīmē, ka pērn teju visu veidu kokmateriālu vidējās iepirkuma cenas kritās, tādējādi nelabvēlīgi ietekmējot mežsaimnieku ienākumus un līdz ar to arī attīstības iespējas.

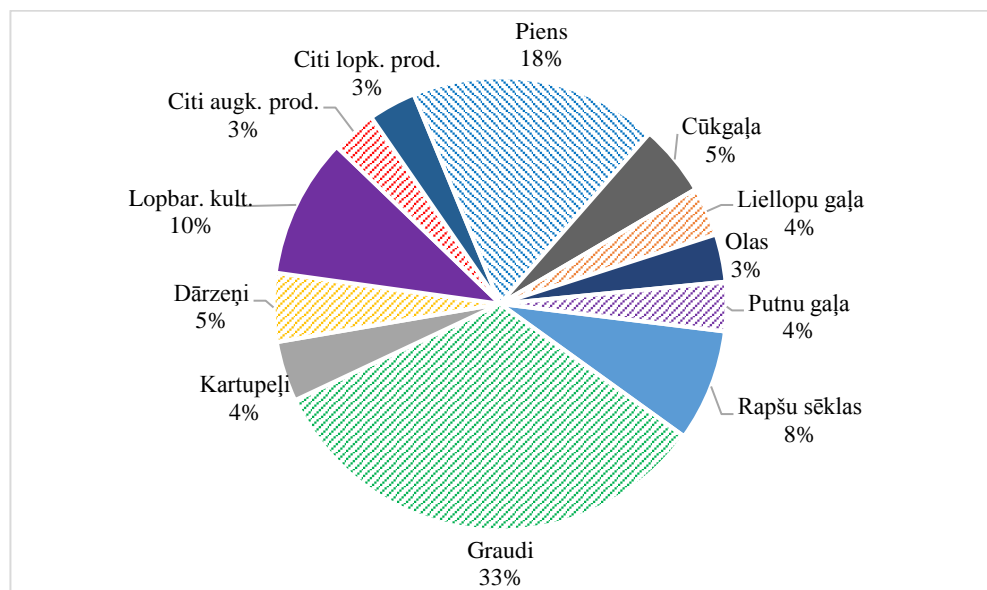
Savukārt lauksaimniecība, apvienojot augkopību un lopkopību, 2015.gadā bija vienīgā augošā sektora apakšnozare un, uzrādot pieaugumu 16,6% apmērā, pērn kāpināja savu īpatsvaru kopējā sektora pievienotajā vērtībā līdz 47%. Savukārt 2016.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu, apakšnozare uzrādījusi nelielu kritumu par 0,3%.

1.8. att. Lauksaimniecības nozares pievienotās vērtības struktūra 2015.gadā (%)

Lauksaimniecība tradicionāli tiek iedalīta augkopībā un lopkopībā, un pērn tās veidoja attiecīgi 63,4% un 36,6% no lauksaimniecības izlaides preču vērtības. Saistībā ar graudaugu kultūru augsto pērnā gada ražu, augkopības īpatsvars kopējā produkcijas izlaides struktūrā 2015.gadā sasniedza rekordu.

2015.gadā, salīdzinot ar 2014.gadu, lauksaimniecības preču produkcijas struktūrā būtiskākās izmaiņas notikušas tieši lielāko produktu grupās – graudu īpatsvars palielinājies par 5,9 procentpunktiem, savukārt piena īpatsvars sarucis līdz mazākajam līdz šim novērotajam īpatsvaram, samazinoties par 5,3 procentpunktiem. Ievērojams pieaugums reģistrēts rapšu īpatsvaram – par 3 procentpunktiem, taču kartupeļu, lopbarības kultūru un putnu gaļas īpatsvars samazinājies 1 līdz 2 procentpunktu robežās. 1.9. attēlā apskatāma 2015.gadā lauksaimniecībā saražoto preču struktūra.

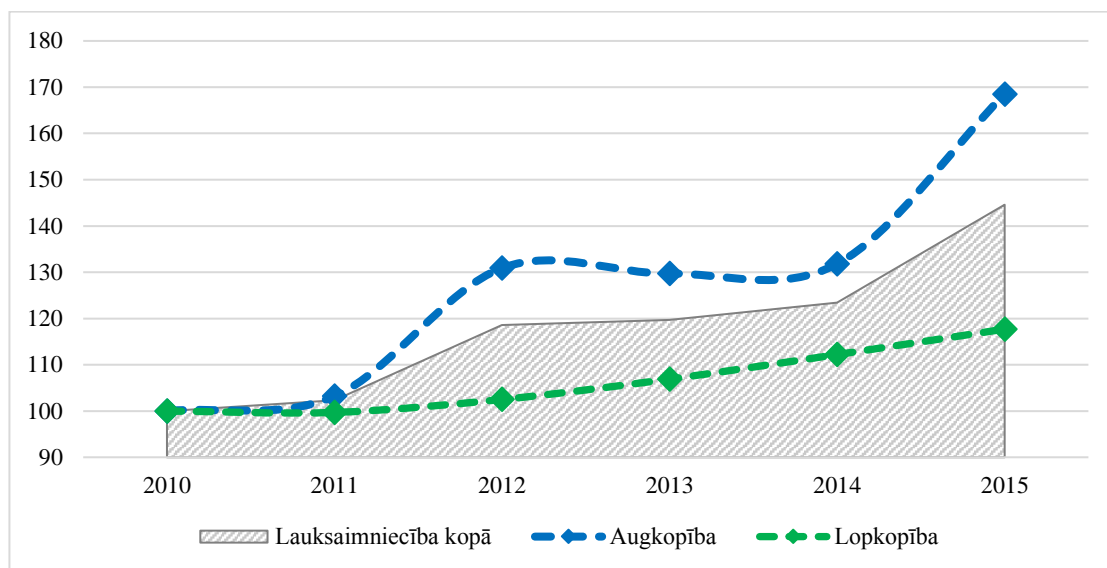

1.9. att. Lauksaimniecības (augkopība un lopkopība) preču galaprodukcijas struktūra 2015.gadā (bāzes cenās)⁵, %

Kopš 2006.gada Latvijā izmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība nav būtiski mainījusies. 2015.gadā lauksaimniecības vajadzībām tika izmantoti 1,9 milj. ha zemes, t.sk. aramzeme, ilggadīgie stādījumi, kā arī pļavas un ganības. Savukārt dati par lauksaimniecības ražošanas apjomiem rāda, ka nozarē pēdējo piecu gadu laikā ir bijusi strauja izaugsme, kas skaidrojams ar augkopības izlaides kāpumu 2012. un 2015.gadā (1.10. att.), tādējādi liecinot par ražības pieaugumu nozarē. Augkopības augstos ražošanas apjomus noteica 2012., 2014., kā arī

⁵ Datu avots: Zemkopības ministrijas ziņojums “Latvijas lauksaimniecība 2016”

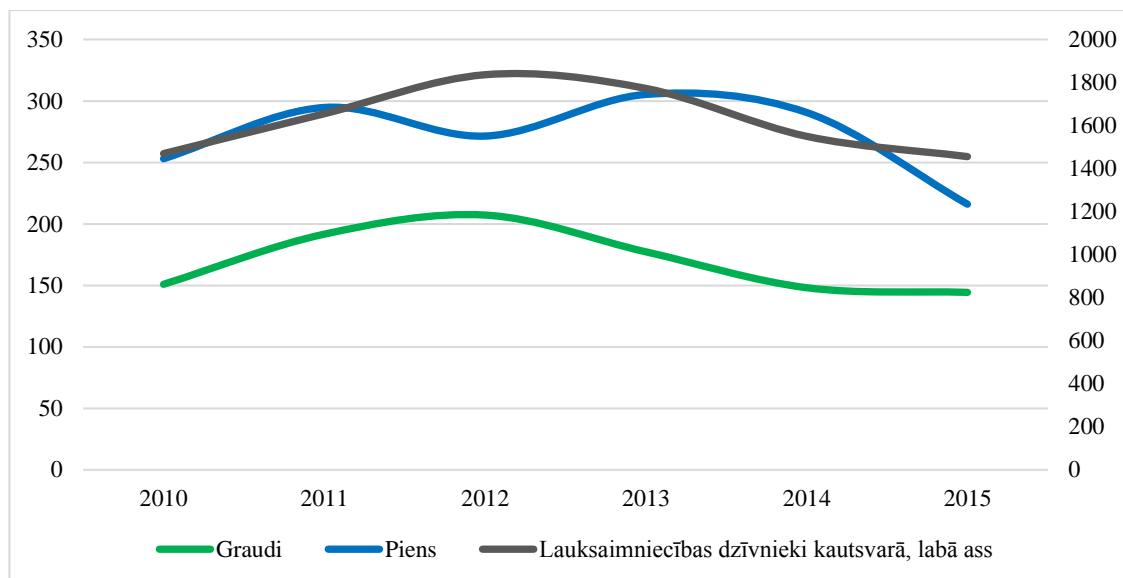
2015.gadā novāktā graudu rekordražā. Savukārt lopkopības izaugsme pēdējos gados ir bijusi mērenāka, bet tajā pašā laikā stabila un noturīga.

1.10. att. Lauksaimniecības produkcijas indeksi (salīdzināmajās cenās), 2010=100

Lauksaimniecības darbības rezultātus ietekmē vairāki faktori – laika apstākļi, iekšējais un ārējais pieprasījums, iepirkuma cenas u.c. aspekti, kuriem ir tendence gadu no gada mainīties, tādējādi veicinot vai ierobežojot nozares izlaidi. Turklāt lauksaimniecībai ir izteikti sezonāls raksturs. Pērn dažādu faktoru ietekmē lauksaimniecība uzrādīja spēcīgu pieaugumu. Jāatzīmē, ka laikapstākļi 2015.gadā bija īpaši labvēlīgi augkopības attīstībai, kā rezultātā augkopībā tika reģistrēta 27,8% liela izaugsme. Pērn Latvijā tika novākta visu laiku augstākā graudaugu raža, kā arī palielinājās rapšu un dārzeņu kopražā. Samazinājumu uzrādīja vien novākto kartupeļu ražas apjoms. Savukārt lopkopībā 2015.gadā tika fiksēts ražošanas apjomu pieaugums 4,9% apmērā, palielinoties galveno lopkopības produktu ražošanas apjomiem, proti, gaļai un pienam.

Vienlaikus ar lauksaimniecības izlaides apjomu pieaugumu, kā rezultātā pieaudzis nozarē saražotās produkcijas piedāvājums, pērn ir samazinājušās to cenas (1.11. att.). Tā, piemēram, graudu iepirkuma cenas saruka par 2,6%, ko noteica arī šajā sezonā vērojamā kviešu pārprodukcija visā pasaulē. Ar straujāko cenu kritumu saskārās piena lopkopības nozare, ko noteica Krievijas izsludinātais importa embargo virknei lauksaimniecības produkcijas, kā rezultātā saasinājās konkurence ES un piena iepirkuma cenas 2015.gadā saruka par 25,7%. Tādējādi gada vidējā iepirkuma cena pienam pērn bijusi zemākā kopš 2009.gada. Savukārt gaļas lopkopību, papildus Krievijas noteiktajām sankcijām, joprojām negatīvi ietekmēja 2014.gada vidū Latvijā reģistrētais Āfrikas cūku mēris, tādējādi pērn salīdzinājumā ar 2014.gadu lauksaimniecības dzīvnieku iepirkuma cena samazinājās par 6,1% (lielāko kritumu uzrādīja tieši cūkgaļas iepirkuma cenas, kamēr liellopu gaļas cenas nedaudz pieauga).

1.11. att. Lauksaimniecības produkcijas iepirkuma cenas, euro par 1 tonnu

Pieejamie dati par lauksaimniecības darbības rezultātiem 2016.gada pirmajā pusgadā liecina par līdzīgām tendencēm, kā tika novērotas iepriekšējā gadā. Piemēram, pateicoties pērnā gada graudu rekordražai, graudaugu iepirkuma apjoms š.g. pirmajā pusē ir spēcīgi pieaudzis - par 63,7%, ko attiecīgi papildina informācija par būtisku graudu iepirkuma cenu samazināšanās turpinājumu – š.g. pirmajā pusgadā cenas saruka vidēji par 22,4%. Saskaņā ar nozares pārstāvju teikto, 2016.gada ražas iekūlums nesasnies pērnā gada augstos apjomus. Turklāt, ja vēl iepriekš no ekspertu vērtējuma izrietēja ka vidējā graudu ražība 2016.gadā pārsniegšot iepriekšējo rekordlīmeni, diemžēl jaunākās prognozes nav tik optimistiskas. Tas ir saistīts ar š.g. augusta lietavām, kas kavēja un sadārdzināja ražas novākšanas procesu, tādējādi negatīvi ietekmējot graudu kvalitāti, kā arī ierobežojot graudkopju attīstības iespējas nākamajā gadā.

Kas attiecas uz lopkopības rezultātiem š.g. pirmajā pusē, šajā apakšnozarē ir vērojams saražotās produkcijas pieaugums. Par to liecina, piemēram, iepirkta piena apjoms, kas salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusgadu ir pieaudzis par 3,5%. Taču problēmas šajā apakšnozarē rada joprojām krītošās piena iepirkuma cenas, kuras š.g. pirmajos sešos mēnešos pret iepriekšējā gada atbilstošo laika periodu saruka vēl par 10,5%. Šāda situācija liek daudziem piena lopkopjiem darboties un ražot produkciju zem tās pašizmaksas, tādējādi pakļaujot riskam ne tikai piensaimniecību attīstību, bet arī to pastāvēšanas iespējas.

Savukārt gaļas pārstrādes un pieņemšanas uzņēmumu iepirkuma apjoms š.g. pirmajā pusgadā ir palielinājies par 17,2%, bet gaļas produkcijas iepirkuma cenu samazinājums bija pavisam neliels – par 0,9% salīdzinājumā ar 2015.gada pirmo pusgadu. Jāatzīmē, ka tieši cūkgaļas vidējās iepirkuma cenas šā gada pirmajā pusgadā jau pat nedaudz palielinājušās. Tādējādi var secināt, ka gaļas lopkopībā situācija šogad normalizējas un Āfrikas cūku mēra radītās sekas pakāpeniski izzūd.

Tajā pašā laikā zivsaimniecība, kas sastāda vien 3% no kopējās lauksaimniecības nozares, pērn uzrādīja pievienotās vērtības samazinājumu par 31,5%, ko apstiprina nozares dati par zivju nozveju, 2015.gadā sarūkot par 34,6%. Šo apakšnozari īpaši iespaidojis 2015.gada jūnijā Krievijas noteiktais pagaidu aizliegums Latvijas zvejas produktu eksportam uz Krieviju, kā rezultātā krasi sarucis pieprasījums pēc zivsaimniecības produkcijas. Neskatoties uz to, 2016.gada pirmajā pusē zivsaimniecībā radītā pievienotā vērtība strauji pieaugusi, tādējādi šīs apakšnozares izaugsme par 72,6% nodrošinājusi kopējo lauksaimniecības pieaugumu š.g. pirmajā pusgadā.

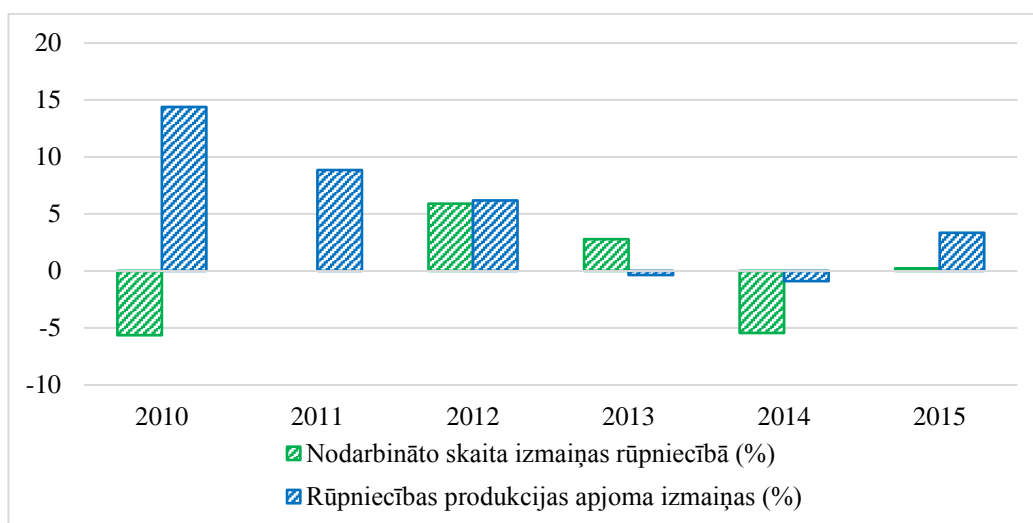
Kopumā lauksaimniecība šogad attīstās mēreni. Augkopība šogad visdrīzāk uzrādīs samazinājumu augstās pērnā gada bāzes dēļ, savukārt lopkopībai produkcijas izlaides ziņā šis var būt veiksmīgs gads. Taču abas šīs lauksaimniecības apakšnozares, kā arī mežsaimniecību negatīvi ietekmē zemās un krītošās produkcijas iepirkuma cenas, ko zināmā mērā nosaka ārējie faktori, t.sk.

ģeopolitiskā situācija, ar kuras radītajām sekām joprojām cīnās vairākas Latvijas tautsaimniecības nozares. Jāatzīmē, ka pasaules tirgos pārtikas izejvielu cenu izmaiņas pēdējā laikā uzrāda augšupejošu tendenci, tādējādi liecinot, ka zemākais produkcijas iepirkuma cenu līmenis jau ir pārdzīvots, un dodot cerības uz mērenu cenu pieaugumu turpmākajos mēnešos.

Rūpniecība

Rūpniecība joprojām ir Latvijas tautsaimniecības lielākā nozare, IKP pievienotās vērtības struktūrā 2015.gadā veidojot 17,3%. Jāatzīmē, ka četrus gadus, t.i., no 2011. līdz 2014.gadam, rūpniecības īpatsvaram bija tendence samazināties, taču pērn tas nedaudz pieaudzis, ko noteica apstrādes rūpniecības izaugsme. Apstrādes rūpniecība veido $\frac{3}{4}$ no rūpniecībā saražotās pievienotās vērtības, savukārt pārējo rada ieguves rūpniecība, elektroenerģijas un gāzes apgāde, kā arī ūdens apgāde.

Rūpniecībai ir svarīga nozīme darba tirgū, 2015.gadā nodrošinot darba vietas 139,9 tūkst. cilvēkiem, no kuriem izteikti lielākā daļa jeb 116,3 tūkst. bija nodarbināti tieši apstrādes rūpniecībā. Pagājušajā gadā, salīdzinot ar 2014.gadu, rūpniecībā nodarbināto personu skaits pieauga par 1,6%, tādējādi nozarē pērn bija nodarbināti 15,6% no visu nodarbināto iedzīvotāju skaita valsts tautsaimniecībā. 1.12. attēlā atspoguļotā informācija liecina, ka rūpniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums vai samazinājums ne vienmēr rezultējas attiecīgās nozares izlaides izmaiņās. Tas nozīmē, ka rūpniecības izaugsme ir atkarīga arī no citiem faktoriem, starp kuriem ir arī jauno tehnoloģiju ieviešana ražošanā un ražošanas procesa modernizācija, kā rezultātā pieaug rūpniecības ražīgums, kā arī pieprasījuma pieaugums, kas neprasa papildus darbaspēku. Situācija, kad rūpniecība auga apvienojumā ar nodarbināto personu skaita sarukumu vai minimālu pieaugumu, bija vērojama 2010., 2011., kā arī 2015.gadā.

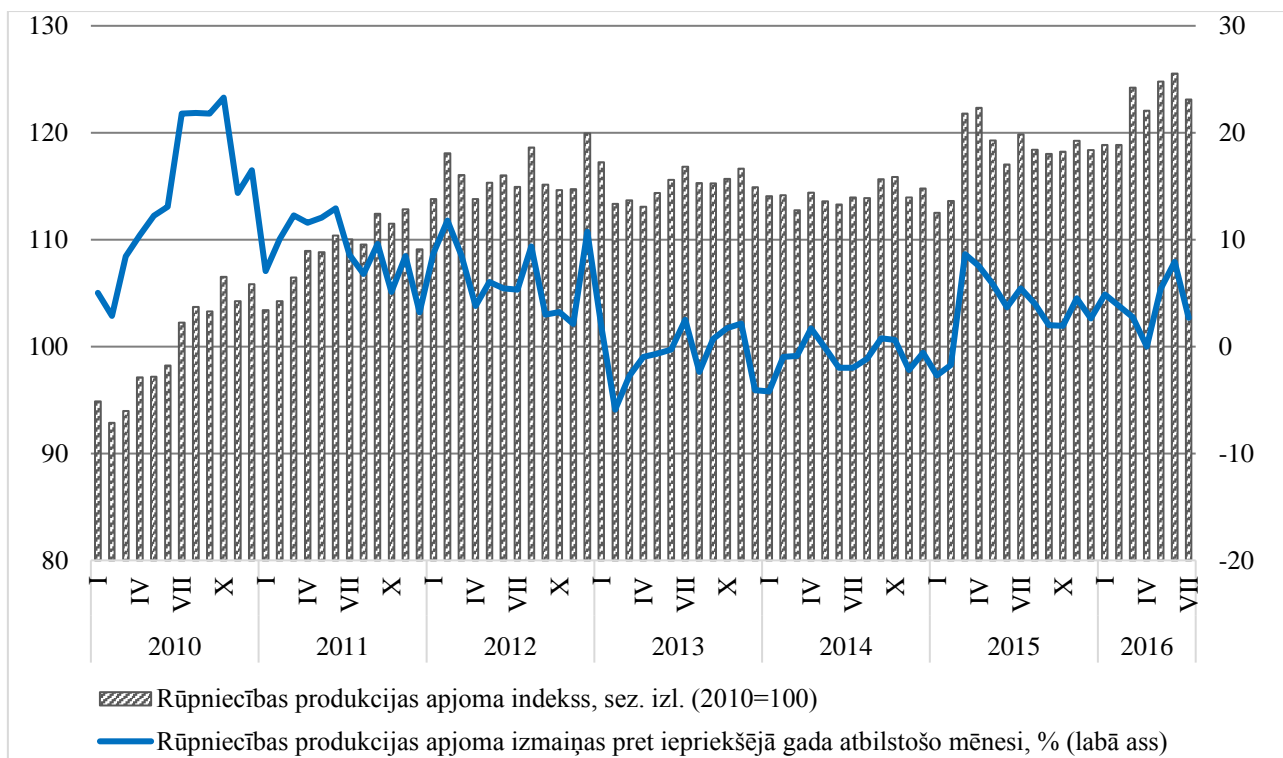

1.12. att. Nodarbināto iedzīvotāju skaita un rūpniecības izlaides izmaiņas (kalendāri izlīdzināti dati) pret iepriekšējo gadu (%)

Pērn rūpniecības izlaide uzrādīja izaugsmi 3,4% apmērā, kas ārējās ekonomiskās vides vājuma un ģeopolitiskās nestabilitātes apstākļos vērtējams kā ļoti labs rezultāts. Turklāt tieši apstrādes rūpniecības produkcijas apjoms 2015.gadā, salīdzinot ar 2014.gadu, palielinājās par 4%. Spēcīgā kokrūpniecības izaugsme un ievērojamais kāpums datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā, kas turpinājās jau sesto gadu, kompensēja kritumus tādās nozīmīgās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs kā pārtikas produktu ražošana, nemetālisko minerālu izstrādājumu jeb būvmateriālu ražošana, kā arī gatavo metālizstrādājumu ražošana. Savukārt elektroenerģija un gāzes apgāde, kas veido aptuveni piektdaļu no kopējās rūpniecības izlaides, pērn izaugsmi neuzrādīja, samazinājuma tempam veidojot 0,1% salīdzinājumā ar 2014.gadu. Šis sektors pērn uzrādījis izlaides apjomu kritumu

jau ceturto sekojošu gadu, taču jāatzīmē, ka elektroenerģijas ražošana lielā mērā atkarīga no laika apstākļiem, kurus nav iespējams ietekmēt, bet kas attiecīgi būtiski ietekmē ražošanas apjomu pieaugumu vai kritumu. Tajā pašā laikā ieguves rūpniecība, veidojot vien dažus procentus no rūpniecībā saražotajiem produkcijas apjomiem, 2015.gadā pieauga par 6,4%, uzrādot nozares izaugsmi jau kopš 2010.gada.

Šogad rūpniecības izaugsme bijusi samērā nevienmērīga, kas skaidrojams ar svārstībām apstrādes rūpniecībā un elektroenerģijas un gāzes apgādes sektorā. Taču jāatzīst, ka kopumā tiktāl šis gads Latvijas rūpniecībā ir bijis ļoti veiksmīgs. Rūpniecības izlaide š.g. martā, maijā un jūnijā uzrādīja vēsturiski augtākos apjomus, un kopumā 2016.gada septiņos mēnešos nozare uzrādīja izaugsmi 3,9% apmērā.

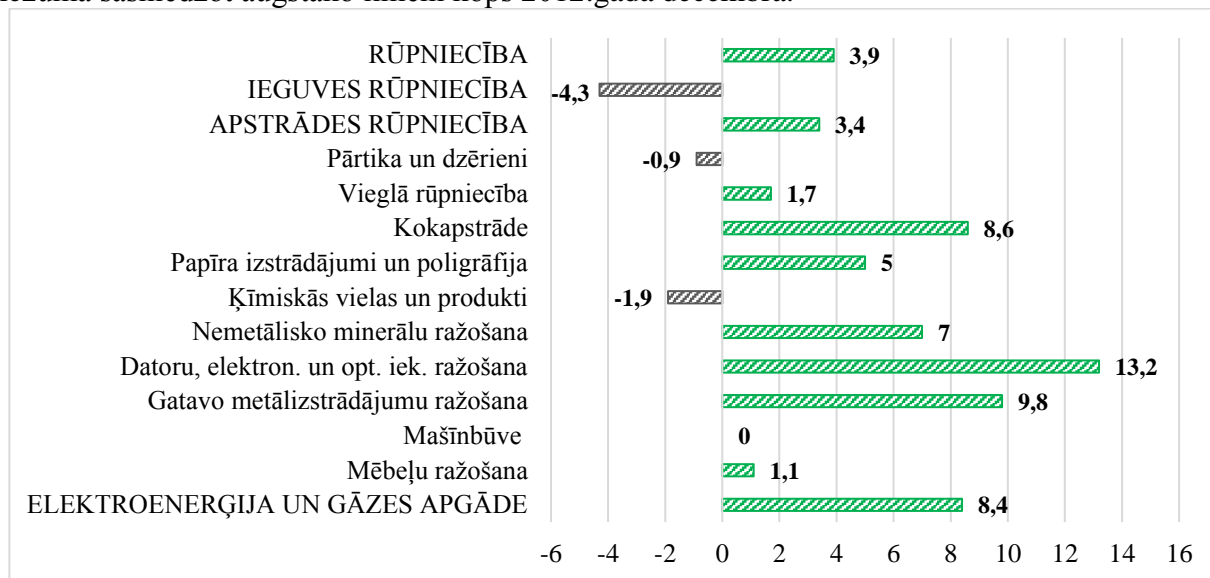

1.13. att. Rūpniecības produkcijas apjoma indekss (sezonāli izlīdzināti dati) un tā pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Analīze par rūpniecības darbības rezultātiem 2016.gada septiņos mēnešos rūpniecības nozaru dalījumā rāda, ka ieguves rūpniecības apjomi šajā periodā samazinājušies par 4,3%, salīdzinot ar attiecīgo pērnā gada periodu. Savukārt elektroenerģijas un gāzes apgādes sektors š.g. pirmajos septiņos mēnešos pieaudzis par 8,4%. Tas dod signālus, ka pēc četrus gadus pārtraukuma nozare 2016.gadu kopumā varētu noslēgt ar izaugsmi. Elektroenerģijas un gāzes apgādes pieaugumu laika posmā no janvāra līdz jūlijam lielā mērā ietekmēja nozares straujais kāpums š.g. pirmajā mēnesī, ko noteica laika apstākļi, proti, janvāra zemās gaisa temperatūras, kas radīja ievērojamu pieprasījuma pieaugumu pēc elektroenerģijas. Dati par elektroenerģijas ražošanu Latvijā rāda, ka š.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo pērnā gada periodu, būtiski ir audzis saražotās elektroenerģijas apjoms koģenerācijas stacijās (+37,3%), kamēr hidroelektrostacijās enerģijas ražošanas apjomi pieauguši tikai par 1,5%, bet vēja elektrostacijās ražošanas apjomi sarukuši par 31,5%. Jāatzīmē, ka aptuveni 2/3 no Latvijā saražotās elektroenerģijas tiek eksportēta un š.g. septiņos mēnešos eksportētās elektroenerģijas apjoms salīdzinājumā ar 2015.gada septiņiem mēnešiem ir pieaudzis par 25,2%.

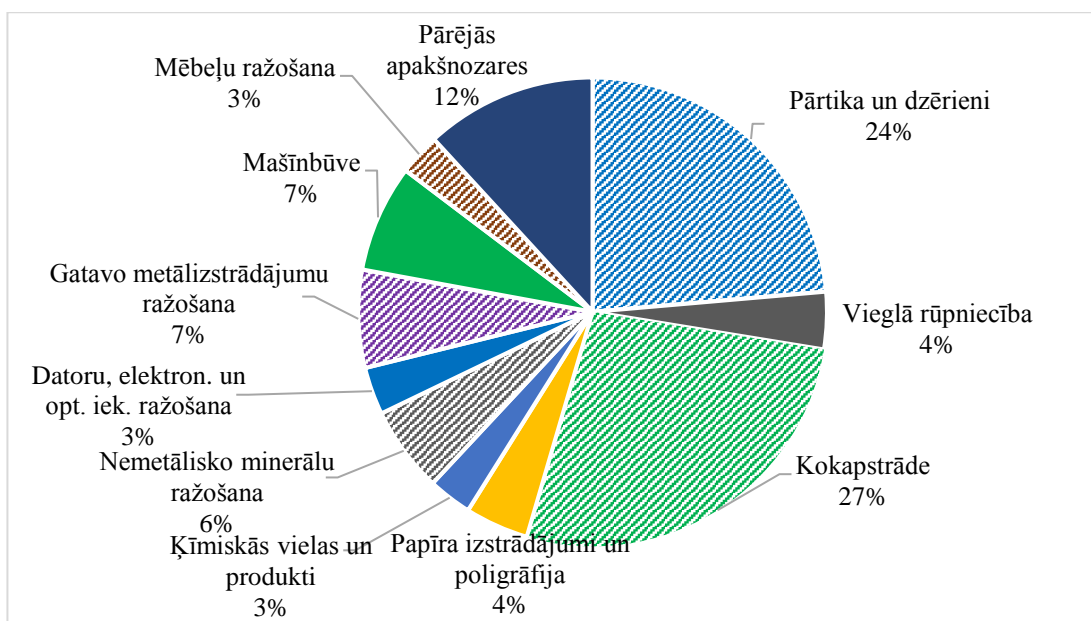
Savukārt lielākā rūpniecības nozare, apstrādes rūpniecība, š.g. septiņos mēnešos uzrādīja 3,4% lielu izaugsmi, izlaides apjomus salīdzinot ar 2015.gada janvāra-jūlija periodu. Šis gads apstrādes rūpniecībā sākās vāji, jo janvārī gada griezumā tika reģistrēts saražotās produkcijas apjomu

kritums. Taču turpmākajos mēnešos, izņemot aprīli, pieauguma tempi kļuva spēcīgāki līdz jūnijā tika sasniegts apstrādes rūpniecības izlaides rekordapjoms, mēneša izaugsmei 8,2% apmērā gada griezumā sasniedzot augstāko līmeni kopš 2012.gada decembra.

1.14. att. Rūpniecības nozaru izlaides apjoma izmaiņas 2016.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu 2015.gadā (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Apstrādes rūpniecības izlaides struktūra (1.15. att.) parāda, ka lielākā apakšnozare 2015.gadā bijusi kokrūpniecība, kas, pateicoties spēcīgajai 2015.gada izaugsmei, pērn palielinājusi savu īpatsvaru par 1,3 procentpunktiem. Otra lielākā apakšnozare bija pārtikas produktu un dzērienu ražošana, no kā izteikti lielāko daļu jeb 21% veidoja pārtika, kas pērn piedzīvojuši īpatsvara sarukumu par 1,8 procentpunktiem izlaides apjoma krituma dēļ. Citas salīdzinoši lielas apstrādes rūpniecības apakšnozares ir gatavo metālizstrādājumu un nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana. Pozitīvi, ka savu īpatsvaru ik gadu kāpina augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apakšnozare – datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana, ko veicina augošais ārējais pieprasījums.

1.15. att. Apstrādes rūpniecības nozaru izlaides struktūra 2015.gadā (faktiskajās cenās, %)

Š.g. septiņos mēnešos no apstrādes rūpniecības apakšnozarēm izaugsme reģistrēta teju visās. Īpaši jāatzīmē lielāko apstrādes rūpniecības nozaru, izņemot pārtikas produktu ražošanas, spēcīgi izaugsmes tempi. Tā, piemēram, pārliecinoša līdere apstrādes rūpniecības izaugsmes nodrošināšanā, gluži tāpat kā pērn, ir kokrūpniecības apakšnozare. Tās izaugsme š.g. pirmajos septiņos mēnešos, salīdzinot ar identisku laika periodu iepriekšējā gadā, sasniegusi 8,6%. Kokrūpniecības stabilajā izaugsmē noteicošā loma ir ārējā pieprasījuma pieaugumam, ņemot vērā, ka 3/4 apakšnozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta. Turklāt, koka un koka izstrādājumu eksporta vērtība uz diviem lielākajiem šo preču noieta tirgiem, t.i., Apvienoto Karalisti un Igauniju, š.g. septiņos mēnešos ir būtiski pieaugusi – par attiecīgi 10,4% un 25,9%. Savukārt Vācija ir trešais lielākais koka un tā produkcijas eksporta tirgus, uz kuru eksporta vērtība š.g. septiņos mēnešos saglabājusies pērnā gada līmenī. Tomēr jāatzīmē, ka kokrūpniecības produkcijas apgrozījums vietējā tirgū šogad arī uzrāda spēcīgu kāpumu. Tāpat, pozitīvi vērtējams tas, ka iepriekšējos gados, kā arī šogad, veikto investīciju rezultātā, aizvien pieaug dziļākās apstrādes kokrūpniecības izstrādājumu ražošana.

Savukārt otru lielāko devumu apstrādes rūpniecības izaugsmes nodrošināšanā 2016.gada septiņos mēnešos sniedza 9,8% liels pieaugums gatavo metālizstrādājumu ražošanā. Apakšnozare vēl pērn bija uzrādījusi ražošanas apjomu kritumu, ko netiešā veidā noteica ģeopolitiskās situācijas radītās ekonomiskās sekas, jo arī metālizstrādājumu ražošanu un realizēšanu būtiski ietekmē ārējais pieprasījums. 2016.gadā šīs apakšnozares panākumus lielā mērā noteica iepriekšējos gados veiktās investīcijas – tās šogad rezultējas ražošanas apjomu pieaugumā. Turklāt arī šogad vairāki metālapstrādes uzņēmumi ir paziņojuši par saviem plāniem modernizēt ražošanas procesu un paplašināties, būvējot jaunas ražošanas ēkas. Tas nozīmē, ka metālizstrādājumu ražošanas apakšnozarē valda pozitīvs noskaņojums un to raksturo labas izaugsmes perspektīvas.

Spēcīgu izaugsmi šogad turpina uzrādīt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apakšnozare. Lai arī izaugsmes tempi ir kļuvuši mērenāki, salīdzinot ar iepriekšējiem sešiem gadiem, kad apakšnozares izaugsme tika mērīta divciparu skaitļos, gada izaugsmei svārstoties robežās no 20% līdz 60%, arī šogad tā turpina augt. Tādā veidā datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražotāji palielina savu īpatsvaru apstrādes rūpniecības struktūrā, kā arī kļūst par aizvien nozīmīgākiem nozares izaugsmes virzītājiem.

Negaidīti labus pieauguma tempus šogad uzrāda nemetālisko minerālu izstrādājumu jeb būvmateriālu ražotāji. Šīs apakšnozares izaugsme š.g. septiņos mēnešos sasniegusi 7%, tādējādi nodrošinot būtisku devumu apstrādes rūpniecības attīstībā 2016.gadā. Ņemot vērā Latvijas būvniecības sektora dziļo kritumu š.g. pirmajā pusē, būvmateriālu realizācijas apjomi vietējā tirgū ir sarukuši – par 15% 2016.gada janvārī-jūlijā, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu. Toties būvmateriālu izlaides pieaugumu veicina ārējais pieprasījums, jo šīs produkcijas realizācija ārpus Latvijas š.g. septiņos mēnešos ir augusi par 8,9%. Neskatoties uz to, ka Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) kopumā būvniecība š.g. pirmajā pusē uzrādījusi vāju izaugsmi, straujš celtniecības pieaugums turpinās Zviedrijā, uz kuriem Latvija eksportē vairāk nekā pusi no kopējās eksportētā akmens, ģipša, cementa u.c. būvmateriālu vērtības. Turklāt, šo preču eksports uz Zviedriju š.g. septiņos mēnešos ievērojami pieaudzis.

Labu pieauguma tempu š.g. septiņos mēnešos spējušas uzrādīt arī tādas apstrādes rūpniecības apakšnozares kā tekstilizstrādājumu ražošana, iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana, papīra un to izstrādājumu ražošana, kā arī poligrāfija un ierakstu reproducēšana.

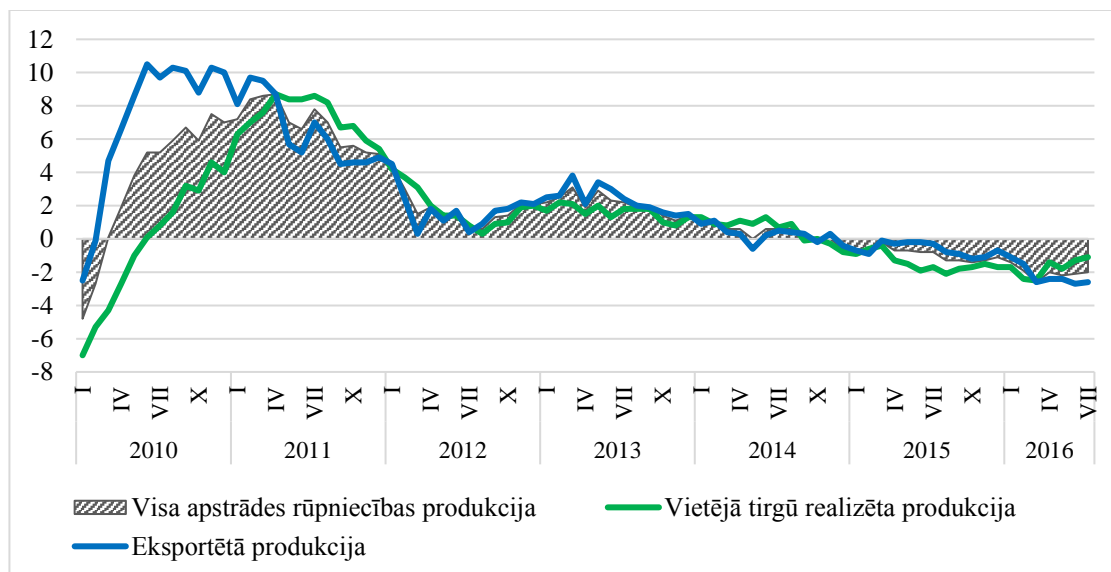
Savukārt ražošanas apjomu kritums 2016.gada pirmajos septiņos mēnešos reģistrēts dažās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Starp tām ir arī otra lielākā apstrādes rūpniecības apakšnozare – pārtikas produktu ražošana, kurā izlaides apjomu samazinājums tika fiksēts jau pagājušajā gadā, ko galvenokārt izraisīja ārējās vides faktori, proti, Krievijas noteiktais importa embargo un tam sekojošā konkurences saasināšanās ES iekšienē. Tomēr, ja pērn pārtikas produktu izlaides apjomu kritums veidoja 5%, š.g. septiņu mēnešu samazinājuma temps ir būtiski palēninājies – līdz 1,1% salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo laika periodu. Šo krituma palēnināšanos noteica gan Latvijas pārtikas rūpnieku panākumi jaunu tirgu apguvē, kā arī savas produkcijas popularizēšana vietējā tirgū, gan

Krievijas noteikto sankciju bāzes efekta izžušana. 2014.gada 7. augustā Krievija noteica pilnīgu embargo piena, liellopu gaļas, cūkgaļas, putnu gaļas, augļu, dārzeņu, siera un zivju produktu importam no ES, ASV, Kanādas, Austrālijas un Norvēģijas, tādējādi līdz pērnā gada augustam Latvijas pārtikas produktu ražošanas izaugsmi negatīvi ietekmēja šīs sankcijas, kuras īpaši izpaudās caur piena produkcijas ražošanas apjomu kritumu. Taču, vēl nebeidzoties vienu sankciju vilnim, Krievija paziņoja, ka no 2015.gada 4. jūnija stājas spēkā pagaidu aizliegums Latvijas un Igaunijas zvejas produktu eksportam uz Krieviju. Ņemot vērā šīs pārtikas produktu kategorijas lielo eksporta īpatsvaru uz Krieviju un sarežģītās jaunu noieta tirgu atrašanās iespējas, zvejas produkcijas ražotāji kopš sankciju stāšanās spēkā cieta lielus zaudējumus, kas ietekmēja visas pārtikas produktu apakšnozares kopējo izaugsmi. Taču līdz ar sankciju bāzes efekta izžušanu piena produktu ražošanā pieaugums vērojams jau kopš pērnā gada augusta, izņēmums gan bijis š.g. jūlija mēnesis. Toties zivju un vēžveidīgo pārstrādes apjomi, lai arī š.g. jūnijā uzrādīja izaugsmi, jūlijā atkal samazinājās. Tas liek secināt, ka kopumā pārtikas nozarē situācija joprojām saglabājas nestabila. Tajā pašā laikā pēdējos mēnešos pārtikas produktu ražošanā vērojami nelieli uzlabojumi un sagaidāms, ka tie saglabāsies vai pat kļūs nedaudz spēcīgāki turpmākajos 2016.gada mēnešos.

Š.g. septiņos mēnešos ražošanas apjomu kritumu uzrādīja iekārtu un ierīču remonta apakšnozare. Tās izlaide lielā mērā ir atkarīga no lieliem, vienreizējiem pasūtījumiem, ko paši apakšnozares uzņēmumi ietekmēt nevar un kas rada būtiskas un neprognozējamās izaugsmes svārstības apakšnozarē. Tā, piemēram, maijā un jūnijā iekārtu un ierīču remonta un uzstādīšanas apjomi uzrādīja spēcīgu pieauguma tempu, taču citos š.g. mēnešos izlaides apjomi samazinājušies. Līdzīgi ir ar ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanu – apakšnozare, ko raksturo dziļi izaugsmes kritumi vai pieaugumi, ko nosaka lieli pasūtījumi, galvenokārt, ārpus Latvijas. Š.g. pirmie septiņi mēneši iezīmējas ar izlaides apjomu kritumu arī atsevišķās mašīnbūves apakšnozarēs, kā elektrisko iekārtu ražošana un automobiļu un piekabju ražošana, kā arī vienā no vieglās rūpniecības apakšnozarēm - apģērbu ražošanā. Pēdējās trīs no minētajām apakšnozarēm ražošanas apjomi sarūk lielākoties vājās ārējās ekonomiskās vides dēļ, kā rezultātā samazinās pieprasījums pēc Latvijā ražotās produkcijas.

Savukārt 1.16. attēls atspoguļo apstrādes rūpniecības ražotāju cenu izmaiņas. Tās uzrāda kritumu, kas, no vienas puses, padara ražošanas procesu lētāku, taču, no otras puses, liek ražotājiem samazināt arī galaprodukcijas cenas. Ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā sāka samazināties jau 2014.gadā, šogad kritumam kļūstot aizvien spēcīgākam. Tādējādi š.g. septiņos mēnešos kopumā ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā saruka par 2% salīdzinājumā ar identisku laika periodu pērnajā gadā. Š.g. pirmajā pusgadā vietējā tirgū realizētās apstrādes rūpniecības produkcijas ražotāju cenu kritums kļuva lēnāks par eksportētās produkcijas cenu samazinājumu.

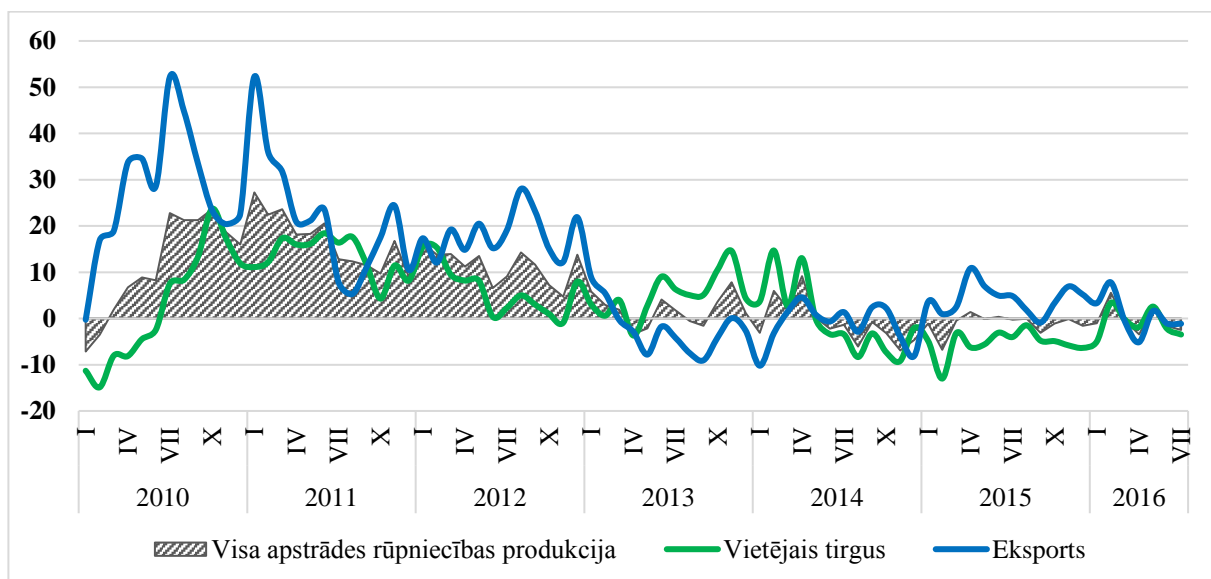

1.16. att. Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, %

Apakšnozaru griezumā lielākie ražotāju cenu kritumi š.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo laika periodu, reģistrēti datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā (-6,6%), nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā (-4,5%), iekārtu un ierīču remontā (-4%), kā arī papīra un papīra izstrādājumu ražošanā (-3,7%). Savukārt ražotāju cenas kāpušas tādu produktu ražošanā kā apģērbi (+4,4%), ķīmiskās vielas un produkti (+3,6%).

Savukārt izejvielu un ražošanas procesa dalījumā lielākais cenu samazinājums fiksēts enerģijai, 2016.gada janvāra-jūlija periodā tās cenām krītot par 7,1%. Ražošanas līdzekļu cenu sarukums tajā pašā laikā sasniedzis 3,3%, bet citu preču cenu izmaiņas bija mērenākas.

Paralēli atzinīgajiem apstrādes rūpniecības izlaides apjomiem šogad ne tik labu izaugsmi uzrāda nozares apgrozījuma dati, kas izriet no ražotāju cenu samazināšanās tendences un apstiprina cenu sarukumu rūpnieciskajiem ražojumiem. 1.17. attēls demonstrē, ka apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījuma pieaugums ir vājš vai pat negatīvs kopš 2013.gada, ko sākotnēji noteica apgrozījuma kritums eksporta tirgos, bet 2014.gada vidū to nomainīja produkcijas realizācijas samazināšanās vietējā tirgū. Š.g. septiņos mēnešos kopumā apstrādes rūpniecības produkcijas realizācija bija zemāka nekā iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmenī, uzrādot kritumu par 0,3%. Šajā laika posmā vietējā tirgū realizētā produkcija saruka par 1%, tādējādi atspoguļojot zemo patēriņa cenu pieaugumu Latvijā. Taču eksporta apgrozījums uzrādīja nelielu kāpumu - par 0,4%, kas, lai arī ir pieaugums, joprojām liecina par vāju ārējo pieprasījumu pēc atsevišķu apstrādes rūpniecības apakšnozaru produkcijas. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka aptuveni 2/3 apstrādes rūpniecības ražojumu tiek eksportētas, tādēļ augstie apstrādes rūpniecības izlaides apjomi šogad lielā mērā ir atkarīgi no panākumiem eksportā. Tā, piemēram, apgrozījuma pieaugums ārējos tirgos bija īpaši svarīgs mēbeļu ražošanas, tekstilizstrādājumu, būvmateriālu, kā arī gatavo metālizstrādājumu ražošanas izlaides pieauguma veicināšanai, ņemot vērā šo apakšnozaru augsto eksporta īpatsvaru.

1.17. att. Apstrādes rūpniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Izejvielu cenu kritums, kas ilgstoši vērojams pasaules tirgos, ir viens no ražotāju cenu, kā arī apstrādes rūpniecības gala produkcijas cenu samazināšanās iemesliem. Cits, iepriekšējam faktoram pakārtots iemesls ir saistīts ar pieprasījuma trūkumu, ko uzņēmēji jau vairāku gadu garumā min kā galveno ražošanas attīstību ierobežojošo faktoru. Š.g. trešajā ceturksnī 44,1% aptaujāto rūpniecības uzņēmumu norādīja, ka tieši zems pieprasījums traucē tiem attīstīties. Tajā pašā laikā augsts ir to ražotāju īpatsvars, kuri nesaskaras ne ar kādām grūtībām, veicot uzņēmējdarbību (36,4%). Automobiļu un piekabju ražošana, citu transportlīdzekļu, mēbeļu, elektrisko iekārtu ražošana, kā arī poligrāfija un ierakstu reproducēšana ir apakšnozares ar augstāko to respondentu īpatsvaru, kuri

norāda, ka šobrīd nav faktoru, kas negatīvi ietekmētu ražošanas procesu viņu uzņēmumos. Taču pakāpeniski atsācis paaugstināties uzņēmēju īpatsvars, kas norāda uz darbaspēka problēmu (10,7% - augstākais līmenis pēdējo divu gadu laikā), kā arī uz materiālu un/vai atbilstošo iekārtu trūkumu (7,5%). Pēdējais faktors liecina par ražošanas procesa modernizācijas problēmu, ko var risināt investējot jaunās iekārtās un darba mašīnās. Tam savukārt ir nepieciešami finanšu līdzekļi, ko kā uzņēmējdarbību ierobežojošo faktoru min aizvien mazāks ražotāju īpatsvars – š.g. trešajā ceturksnī vien 2,9%. To apstiprina arī dati par kredītiestāžu darbību, kuras š.g. pirmajā pusē apstrādes rūpniecības uzņēmumiem izsniedza uz pusi vairāk jauno kredītu nekā pērnā gada pirmajā pusgadā.

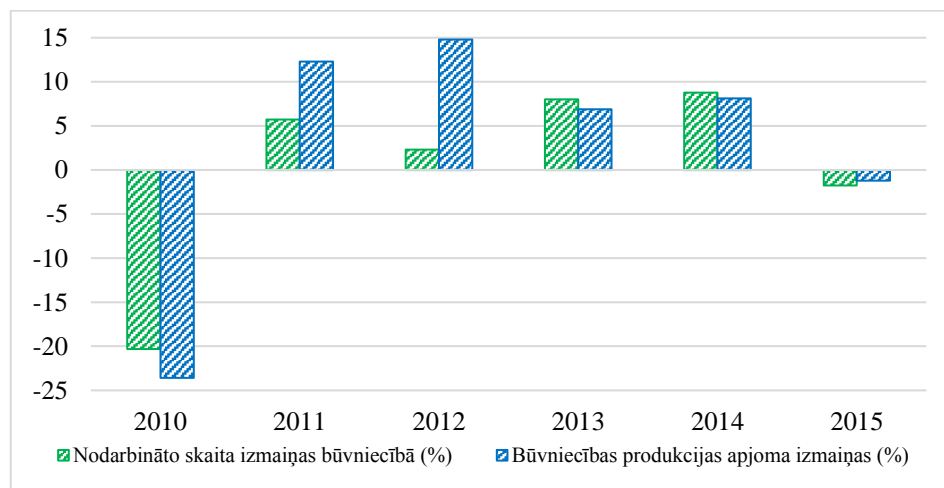
Kopumā Latvijas apstrādes rūpniecības nozares uzņēmēju noskaņojums šogad ir stabils, turklāt ražotāju novērtējumu par gaidāmajiem produkcijas ražošanas apjomiem, t.sk. eksportam, turpmākajos mēnešos pat raksturo augšupejoša tendence. Pozitīvi, ka arī lielākajā daļā Latvijas nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu patērētāju un uzņēmēju konfidence šogad uzlabojas, kas norāda uz labām ārējā pieprasījuma attīstības tendencēm arī 2016.gada otrajā pusē.

Jāsecina, ka šis gads Latvijas rūpniecībā kopumā ir ļoti veiksmīgs, ko apliecina augstie ražošanas apjomi un atsevišķu apstrādes rūpniecības apakšnozaru panākumi eksportā, neskatoties uz vārgo ekonomisko attīstību ES un recesiju Krievijā. Tas liek domāt, ka š.g. otrajā pusgadā un nākamajā gadā, mazinoties ģeopolitiskā konflikta ekonomisko seku ietekmei, atjaunojoties mērenam cenu kāpumam un līdz ar to arī ekonomiskajai izaugsmei ES, kā arī veiksmīgi turpinot eksporta tirgu diversifikāciju, rūpniecības izaugsme turpināsies un tā kļūs par nozīmīgu Latvijas tautsaimniecības izaugsmes virzītājspēku.

Būvniecība

Kopš 2011.gada, kad atsākās straujš būvniecības sektora pieaugums, nozares īpatsvars kopējās IKP pievienotās vērtības struktūrā pakāpeniski palielinājās, taču tas joprojām būtiski atpaliek no pirmskrīzes periodā sasniegtā īpatsvara (10,2% 2007.gadā). Tomēr aizvadītajā gadā, kad būvniecība uzrādīja kritumu, sektora īpatsvars nedaudz samazinājās, tādējādi veidojot 6,7% no Latvijas IKP pievienotās vērtības.

2015.gadā, līdz ar būvniecības sektora izlaides kritumu, samazinājās arī sektorā nodarbināto iedzīvotāju skaits. Pērn būvniecībā strādāja par 1,8% mazāk personu nekā gadu iepriekš, kopumā veidojot 8% no tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju kopskaita jeb 71,9 tūkst. cilvēku. 1.18. attēls parāda, ka atšķirībā no rūpniecības, kur nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums vai samazinājums nozarē attiecīgi neatspoguļo izlaides izmaiņas, būvniecībā pastāv sakarība starp nodarbināto skaita pieaugumu un nozares izaugsmi. Tas nozīmē, ka būvniecība ir darbietilpīga nozare, kuras attīstības tendences ātri vien atspoguļojas sektora darba tirgū (un otrādi).

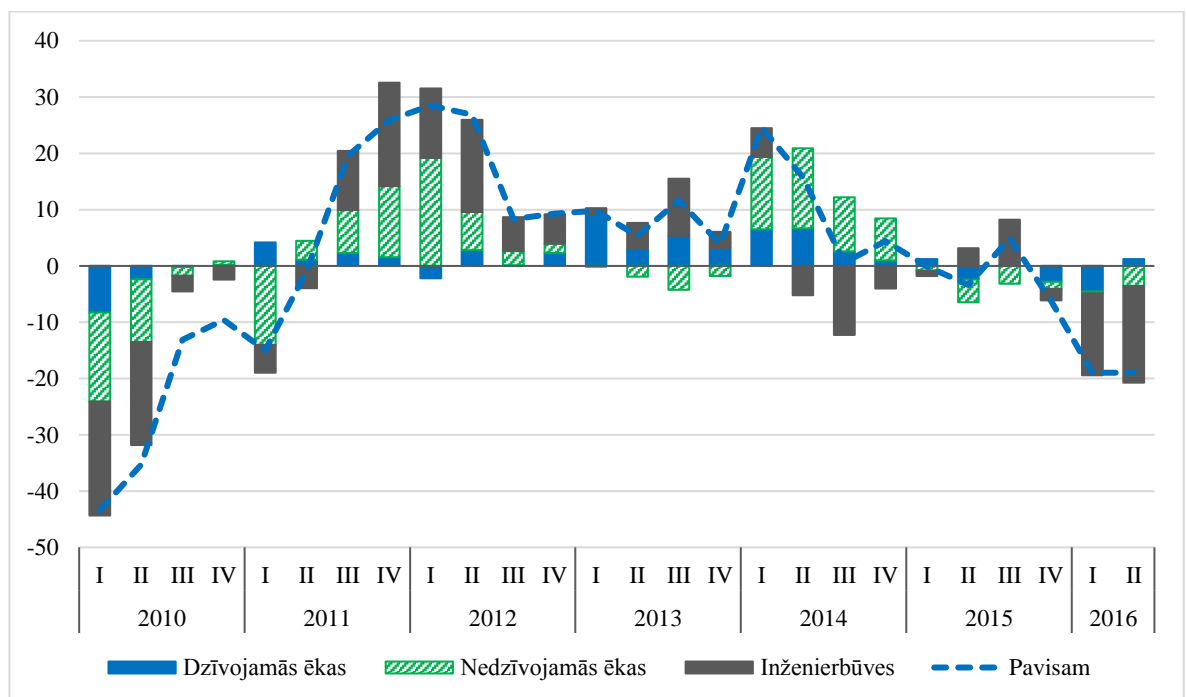
1.18. att. Nodarbināto iedzīvotāju skaita un būvniecības izlaides izmaiņas pret iepriekšējo gadu (%)

Pērn, salīdzinot ar 2014.gadu, būvniecība uzrādīja samazinājumu 1,2% apmērā, ko noteica dzīvojamo un nedzīvojamo ēku celtniecības apjomu kritumi. Tikmēr inženierbūvju celtniecība, neskatoties uz samazinājumu 2015.gada pirmajā un ceturtajā ceturksnī, gadā kopumā uzrādīja pieaugumu.

Savukārt šogad būvniecības attīstības tendences ir kļuvušas daudzkārt sliktākas, 2016.gada pirmajā pusgadā kopumā nozares kritumam gada izteiksmē veidojot 19%. Turklāt būvniecības apjomu samazinājums š.g. pirmajā pusgadā kopumā ir reģistrēts visos ēku veidos, taču izteikti lielāko negatīvo ietekmi uz nozares attīstību rada inženierbūvju apjomu straujā lejupslīde (1.19. att.). To noteica ES fondu līdzekļu lēnā apgūšana, ko izraisījis pārrāvums starp diviem ES fondu plānošanas periodiem un tam sekojošā kavēšanās ar attiecīgo dokumentu sagatavošanu un apstiprināšanu, lai iedarbinātu 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas perioda finansējuma pieejamību. Jāatzīmē, ka liela daļa inženierbūvju ir publiskās investīcijas un to celtniecība tiek finansēta tieši no ES fondu līdzekļiem. Tādējādi š.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusgadu inženierbūvju apjomi saruka par vairāk nekā trešdaļu. Starp inženierbūvju veidiem straujākie apjomu kritumi 2016.gada divos ceturkšņos reģistrēti tiltu, tuneļu, pazemes ceļu būvniecībā, ostu un dambju būvniecībā, kā arī ceļu, ielu, lidlauku celtniecībā. Šo apjomu samazinājuma negatīvo efektu nespēja kompensēt komplekso būvju rūpnieciskās ražošanas uzņēmumos celtniecības spēcīgais pieaugums, kā arī cauruļvadu, kabeļu un sakaru līniju būvniecības kāpums š.g. pirmajā pusē.

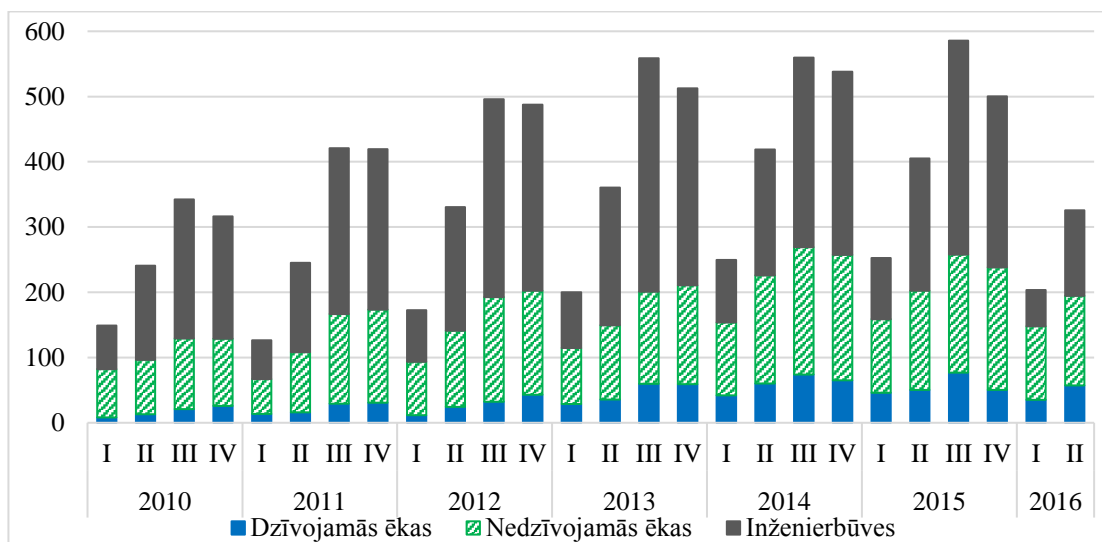
Nedzīvojamo ēku būvniecības apjomu krituma negatīvā ietekme bija vājāka un samazinājuma tempi š.g. pirmajos divos ceturkšņos ir bijuši atšķirīgi. Ja 2016.gada pirmajā ceturksnī nedzīvojamo ēku būvniecības apjomi saruka pavisam nedaudz – par 0,7%, tad otrajā ceturksnī kritums sasniedza 9,7% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo ceturksni. Kopumā š.g. pirmajā pusē lielākie nedzīvojamo ēku būvniecības apjomu kritumi reģistrēti plašizklaides pasākumu ēku, izglītības un zinātniskās pētniecības iestāžu, muzeju un bibliotēku, kā arī tirdzniecības ēku celtniecībā. Taču spēcīgs pieaugums š.g. pirmajā pusē turpinājās viesnīcu būvniecībā, palielinājās arī satiksmes un sakaru ēku, kā arī biroja ēku celtniecības apjomi.

Savukārt dzīvojamo ēku būvniecības kritumu 2016.gada pirmajā pusē noteica spēcīgais apjomu sarukums gada pirmajā ceturksnī (-25,1%), jo otrajā ceturksnī šo ēku būvniecības apjomu pieaugums atjaunojās, gada griezumā veidojot 9,9%.

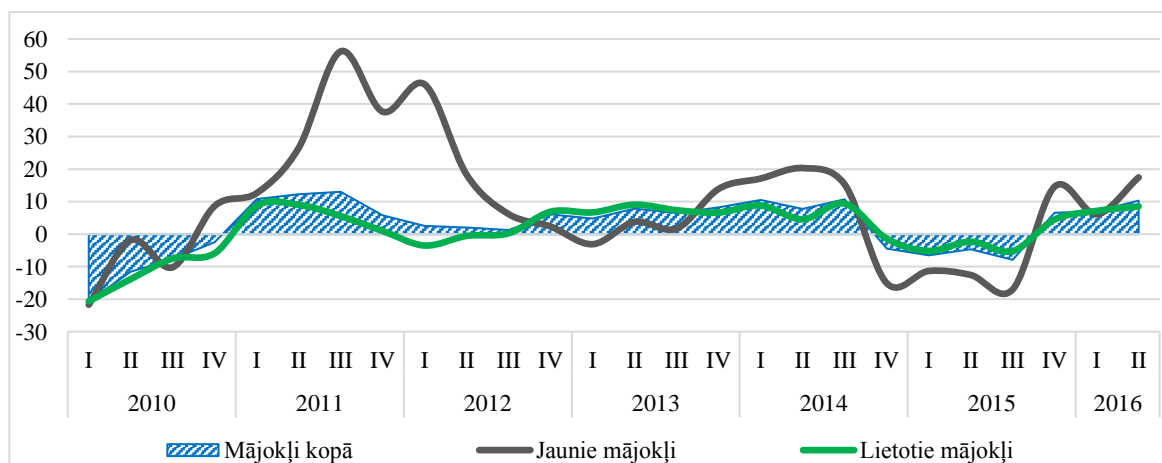
1.19. att. Būvniecības apakšnozaru devumi kopējā nozares izaugsmē (procentpunkti) un būvniecības apjomu izmaiņās pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni (%) salīdzināmājos cenās

Kā rāda 1.20. attēls, tradicionāli inženierbūvju celtniecības apjomi veidoja pusi no kopējās būvniecības izlaides. Taču šogad, līdz ar inženierbūvju celtniecības apjomu straujo sarukumu, šīs kategorijas īpatsvars kopējā nozares izlaidē ir būtiski samazinājies, š.g. pirmajā pusgadā kopumā veidojot 35% no būvniecības izlaides faktiskajās cenās. Tomēr sagaidāms, ka 2016.gada otrajā pusē, kad tiks sakārtota nepieciešamā dokumentācija, pieejamība ES fondu līdzekļiem atjaunosies un jau š.g. trešajā un ceturtajā ceturksnī būs vērojama būvniecības sektora pakāpeniska atkopšanās. Savukārt spēcīga izaugsme tiek prognozēta nākamajā gadā, ko noteikts ES fondu apguves straujāka aktivizēšanās, ņemot vērā zemo šā gada bāzi, īpaši gada pirmajā pusgadā.

1.20. att. Būvniecības nozares izlaides apjoms un struktūra faktiskajās cenās pa ceturkšņiem, milj. euro

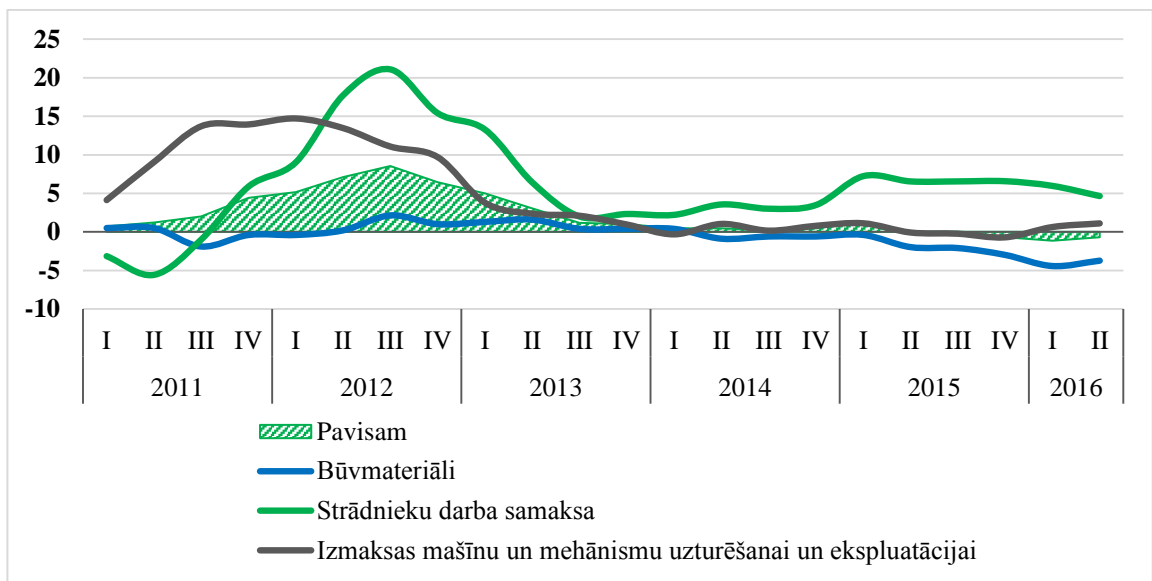
Savukārt dzīvojamo ēku segmentā būvniecības attīstības tendences un perspektīvas kopumā šogad vērtējamas labi. Segments pakāpeniski pārorientējas uz vietējo pieprasījumu, ko apstiprina dati par hipotekāro kredītu izsniegšanu š.g. pirmajā pusē – tie palielinājušies par 52%. Šī tendence savukārt nosaka pieaugošo mājokļu cenu izmaiņu dinamiku (1.20. att.). Jāatzīmē, ka jauno mājokļu cenu pieaugums š.g. pirmajā pusē pārsniedza lietotu mājokļu cenu kāpumu. Tādējādi š.g. pirmajā pusgadā kopumā vidējais cenu pieaugums jaunajiem un lietotajiem mājokļiem kopā veidoja 8,7%, salīdzinot ar pērnā gada pirmā pusgada cenām. Cenu pieaugums liecina arī par pieprasījuma kāpumu pēc dzīvojamām platībām, kas drīzumā varētu izraisīt arī piedāvājuma jeb dzīvojamo ēku būvniecības ātrāku pieaugumu. Tā, piemēram, 2016.gada pirmajā pusgadā divu un vairāku dzīvokļu māju celtniecībai tikai izsniegtas 87 būvatļaujas, kas ir par 32 būvatļaujām vairāk nekā pagājušā gada attiecīgajā laika periodā.

1.20. att. Mājokļu cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Savukārt nerezidentu aktivitāte nekustamo īpašumu iegādē Latvijā ir kritusies, ņemot vērā 2014.gadā veiktās izmaiņas Imigrācija likumā. Tā, piemēram, š.g. pirmajos sešos mēnešos tika saņemts 371 termiņuzturēšanās atļauju pieteikums, t.sk. apmaiņā pret nekustamo īpašumu. Lai arī šis skaits pārsniedz pērnā gada pirmajā pusē saņemto pieteikumu skaitu, tas ir par 787 pieteikumiem mazāk nekā 2014.gada attiecīgajā laika periodā.

Būvniecības izmaksas, kas ietver būvmateriālu izmaksas, strādnieku darba algu, kā arī darba mašīnu un iekārtu uzturēšanas izmaksas, kopš 2014.gada pieaug lēnām un š.g. pirmajā pusgadā būvniecības izmaksas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusi jau samazinājās, kritumam veidojot 0,9%. Jāatzīmē, ka šo samazinājumu noteica tikai būvmateriālu izmaksu kritums, taču strādnieku darba samaksa uzrāda samērā strauju pieaugumu, kas atbilst darba algas attīstības tendencēm valstī, kā arī mēreni augošas bija izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai.

1.21. att. Būvniecības izmaksu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Savukārt būvniecības konfidences rādītājs, kurš raksturo nozares pārstāvju vispārējo noskaņojumu sektorā un attīstības tendences, šogad uzrāda izteikti lejupejošu dinamiku. Tas atspoguļo līdzšinējo nozares kritumu, taču pēdējos mēnešos vērojama būvnieku noskaņojuma stabilizēšanās liecina, ka sektora izlaide gada otrajā pusē varētu nedaudz atgūties. Neskatoties uz to, 2016.gadā kopumā būvniecībai neizdosies uzrādīt izaugsmi, kamēr sektora nākamā gada perspektīvas ir ļoti daudzsološas.

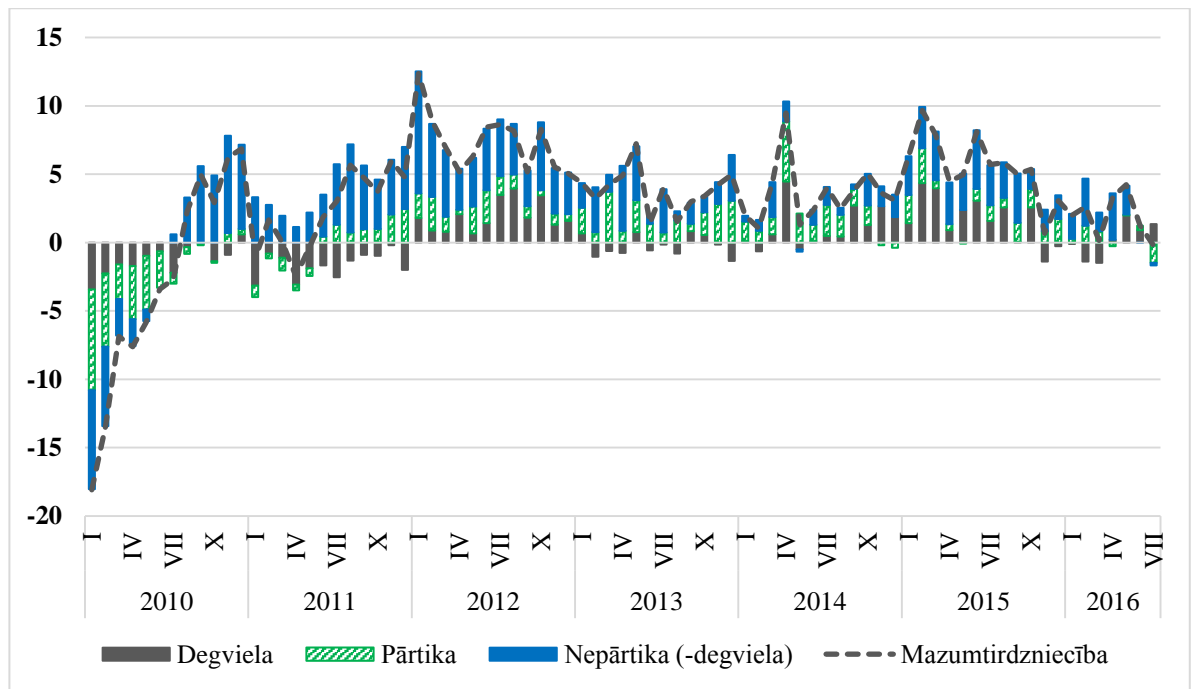
Tirdzniecība

Tirdzniecība, apvienojot mazum un vairumtirdzniecību kopā, ir viena no lielākajām Latvijas tautsaimniecības nozarēm. 2015.gadā tās īpatsvars Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā veidoja 15,2%. Pērn tirdzniecības daļa Latvijas tautsaimniecības struktūrā pieauga, ko veicināja nozares pievienotās vērtības kāpums par 4,1% salīdzinājumā ar 2014.gadu. Turklāt š.g. pirmajā pusgadā nozares izaugsme bija vēl straujāka, salīdzinot ar 2015.gada pirmo pusgadu tirdzniecībai sasniedzot 5,6% pieaugumu.

Lai arī pērn nodarbināto skaits tirdzniecībā saruka par 2,6%, tas joprojām bija augsts, sasniedzot 128,9 tūkst. iedzīvotāju. Tas veido 14,4% no visiem tautsaimniecībā nodarbinātajiem cilvēkiem.

Pērn mazumtirdzniecības izaugsme bija spēcīga, uzrādot pieaugumu 5,5% apmērā, ko pamatā noteica auto degvielas mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpums, kā arī pārējo nepārtikas preču

tirdzniecības pieaugums. Taču šogad mazumtirdzniecības izaugsme ir mērenāka, 2016.gada pirmajos septiņos mēnešos apgrozījuma kāpumam sasniedzot 2%. Atšķirībā no pagājušā gada, š.g. sākumā mazumtirdzniecības straujāku izaugsmi kavēja tieši degvielas tirdzniecības apjomu kritums, taču kopš maija degvielas tirdzniecības izaugsme ir atjaunojusies. Tādējādi 2016.gada septiņos mēnešos kopā degvielas tirdzniecības apjomi ir nedaudz pieauguši – par 1,2% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Savukārt pārējo nepārtikas preču, izņemot degvielu, mazumtirdzniecība š.g. pirmajos septiņos mēnešos gada griezumā pieauga par 3,9%. Tādējādi šī preču kategorija nodrošinājusi kopējo mazumtirdzniecības izaugsmi šogad, jo pārtikas preču tirdzniecība uzrādīja zemu pieaugumu 0,5% apmērā.

1.22. att. Mazumtirdzniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, %

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2016.gadā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumu noteica labvēlīgā situācija darba tirgū, t.sk., darba samaksas kāpums, kas zemas inflācijas apstākļos paaugstināja iedzīvotāju rīcībā esošos ienākumus. Papildus tam, patērētāju konfidences rādītājs šogad ir stabils, turklāt izteikti augšupejoša tendence vērojama patērētāju vērtējumā par viņu vispārējo finanšu stāvokli. Gada sākumā uzlabojies bija arī Latvijas mazumtirgotāju noskaņojums, toties nākotnes perspektīvas vērtējamās piesardzīgi, jo mazumtirgotāju sagaidāmā uzņēmējdarbības aktivitāte nākamajam ceturksnim pēdējos mēnešos uzrādījusi lejupvērstu tendenci.

Savukārt vairumtirdzniecība, izņemot automobiļu un motociklu tirdzniecību, 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu uzrādījusi 3,6% izaugsmi. Starp vairumtirdzniecības kategorijām pērn straujākos pieaugumus uzrādīja lauksaimniecības izejvielu un dzīvu lopu tirdzniecība, kā arī citu mašīnu, iekārtu un to piederumu tirdzniecība. Š.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar 2015.gada pirmo pusgadu vairumtirdzniecības apjomi ir pieauguši par 8,2%. Tā, piemēram, vairumtirdzniecība uz līguma pamata vai par atlīdzību 2016.gada pirmajā pusē bija par 95,8% lielāka nekā attiecīgajā laika posmā gadu iepriekš, lauksaimniecības izejvielu un dzīvu lopu vairumtirdzniecība – par 42%, savukārt pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu vairumtirdzniecība gada laikā palielinājās par 7,9%. Toties samazinājās mašīnu, iekārtu un to piederumu, kā arī informācijas un komunikāciju tehnoloģiju iekārtu vairumtirdzniecība par attiecīgi 4,2% un 1,3%.

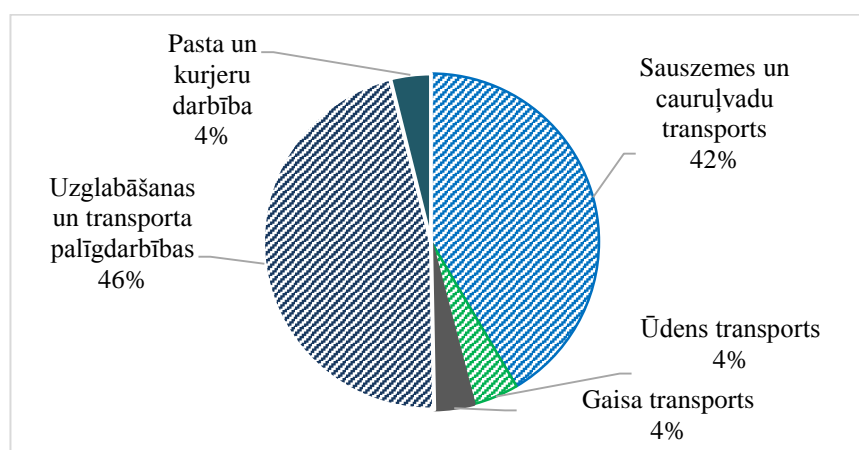
Ņemot vērā tirdzniecības lielo īpatsvaru Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā, šis sektors, uzrādot pieaugumu, sniedz būtisku devumu valsts ekonomiskajā izaugsmē. Ir sagaidāms, ka

arī turpmākajos š.g. ceturkšņos tirdzniecības sektors palielināsies, ko turpinās veicināt zemās patēriņa cenas apvienojumā ar augošo darba samaksu.

Transports

Pateicoties izdevīgajam ģeogrāfiskajam stāvoklim un labi attīstītajai tranzīta infrastruktūrai, transporta un uzglabāšanas nozarei ir būtiska loma Latvijas ekonomikā un tās īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ir viens no augstākajiem starp ES valstīm. 2015.gadā transporta nozare veidoja 11,4% no kopējās pievienotās vērtības un ir trešā lielākā Latvijas tautsaimniecības nozare pēc tirdzniecības un apstrādes rūpniecības. Pēdējo gadu laikā transporta nozares īpatsvars tautsaimniecībā nav būtiski mainījies, un 2015.gadā tajā strādāja 85,3 tūkstoši cilvēku jeb 9,5% no visiem ekonomikā nodarbinātajiem.

Nozares struktūrā lielāko daļu veido sauszemes transports un cauruļvadu transports, kur būtiska daļa ir kravu dzelzceļa un autopārvadājumiem, kā arī uzglabāšanas un transporta palīgdarbības, tajā skaitā tranzīta kravu pārkraušana ostās (1.23. att.).

1.23. att. *Transporta un uzglabāšanas nozares struktūra (%)*

Atsevišķi dzelzceļa kravu pārvadājumi, pēc Centrālās statistikas pārvaldes sniegtās informācijas, nesasniedz 10%, bet kravu pārvadājumi ar autotransportu pārsniedz 25% no kopējās transporta nozares struktūras.

Neskatoties uz ES un Krievijas ekonomisko attiecību pasliktināšanos un tranzīta pārvadājumu kritumu caur Latvijas ostām, 2015.gadā transporta nozare piedzīvoja tikai niecīgu 0,1% kritumu, un kravu apjomu kritumu ostās un dzelzceļā attiecīgi par 6,2% un 2,4% kompensēja pieaugums starptautiskajos kravu autopārvadājumos, kā arī augošais pasažieru skaits lidostā "Rīga".

2016.gadā situācija transporta nozarē saglabājas samērā līdzīga, kad spēcīgus kravu pārvadājumu apjomu kritumus dzelzceļā un ostās kompensē pieaugums starptautiskajos autopārvadājumos, kā arī uzglabāšanas un noliktavu pakalpojumos un augošais pasažieru skaits lidostā "Rīga". 2016.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo periodu, kopējais pieaugums transporta un uzglabāšanas nozarē veidoja 2,3%, pieaugumam palielinoties no 1,6% pirmajā ceturksnī līdz 3,1% otrajā ceturksnī.

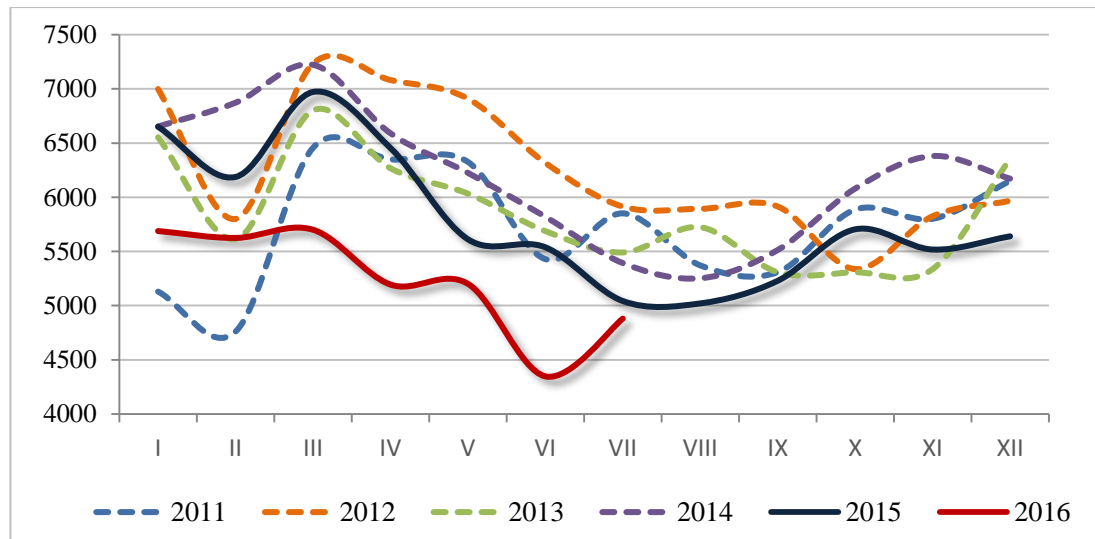
Latvijas ostās 2016.gada pirmajos septiņos mēnešos pārkrauti 36,6 miljoni tonnu kravu, kas ir par 13,7% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika posmā. Kravu apjomi samazinājušies visās nozīmīgākajās kravu grupās, īpaši ogleņiem – par 26,0%, ko ietekmējušas arī sankcijas pret atsevišķiem Krievijas uzņēmumiem, kas izved ogles caur Ventspils ostu, kā arī vispārējs pieprasījuma samazinājums pēc ogleņiem Eiropas tirgū. Naftas produktu pārkraušanas apjomi salīdzinājumā ar pagājušā gada septiņiem mēnešiem samazinājušies par 21,5%, kamēr nedaudz pozitīvāka situācija ir

ģenerālkravu sektorā, kur apgrozījums samazinājies mazāk - par 5,0%, tajā skaitā konteinerkravu pārkraušanā – tikai par 1,3%.

Skatoties pa atsevišķām ostām, Ventspils ostā kravu apgrozījums septiņos mēnešos sarucis par 22,6% un Rīgas ostā – par 10,5%, kamēr Liepājas ostā samazinājums bijis mazāks – par 1,5%, jo šī osta mazāk iesaistīta naftas un ogļu kravu tranzīta plūsmās, bet vairāk pārkrauj vietējās izcelsmes kravas, galvenokārt labību.

Lai gan kravu apgrozījuma kritums ostās 2016.gada pirmajā pusē bijis spēcīgs, jūlijā jau ir vērojama zināma stabilizācija (1.24. att), un sagaidāms, ka gada otrajā pusē kravu samazinājums būs mazāks, bet nākamajā gadā kravu apgrozījums varētu stabilizēties, tomēr, ņemot vērā Krievijas kravu pārorientācijas plānus, pieaugumu nākamajam gadam nebūtu reāli sagaidīt.

1.24. att. Kravu apgrozījums Latvijas ostās (tūkst. tonnu), pa mēnešiem

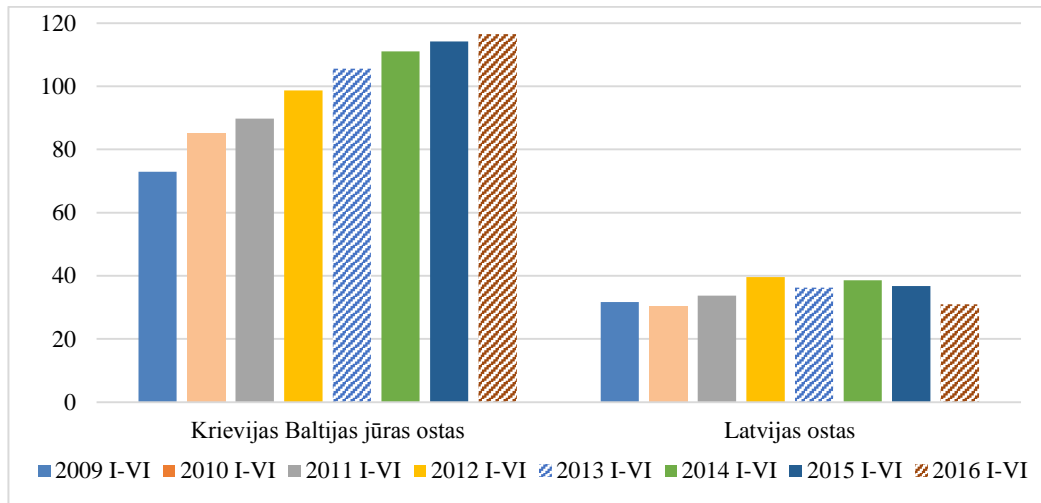
Dati par kravu apgrozījuma izmaiņām visās Baltijas jūras austrumkrasta ostās liecina, ka Krievija turpina konsekventi pārorientēt kravas uz savām Baltijas jūras ostām. Kaut gan kravu apgrozījums Sanktpēterburgas ostā šogad ir samazinājies, to ar uzviju kompensējis pieaugums pēdējos gados strauji augošajā Ustjlugas ostā, kā arī pārkraušanas apjomu palielināšanās Primorskas naftas ostā. Savukārt Baltijas valstu ostās kopumā kravu apgrozījums šogad ir samazinājies, vienlaikus uzrādot visai atšķirīgas dinamikas atsevišķos mēnešos un atsevišķās ostās. Ja Latvijas un Igaunijas ostās kravu apgrozījums šogad ir būtiski samazinājies, Klaipēdas ostā kravu apgrozījums pieaug, gan pateicoties jaunā sašķidrinātās dabasgāzes termināļa darbībai, gan pieaugot Mažeikū naftas pārstrādes rūpnīcas naftas produktu eksportam.

1.2. tabula. Kravu apgrozījums Baltijas jūras austrumkrasta ostās, tūkst. t⁶

Osta	2015.gada 6 mēneši	2016.gada 6 mēneši	Izmaiņas, %
Ustjlugā	42 601,4	44 864,3	+5,3
Primorska	29 797,2	32 503,2	+9,1
Sanktpēterburga	26 257,2	24 162,0	-8,0
Klaipēda	18 856,3	19 937,3	+5,7
Rīga	20 636,4	18 265,1	-11,5
Tallina	12 087,2	10 704,3	-11,4
Ventspils	13 37,7	10 02,5	-25,1
Visocka	8 484,8	8 257,9	-2,7
Kaļiņingrada	6 414,8	6 109,6	-4,8
Būtiņģe	4 140,9	4 403,1	+6,3
Liepāja	2 697,3	2 686,0	-0,4
Viborga	678,2	588,2	-13,3

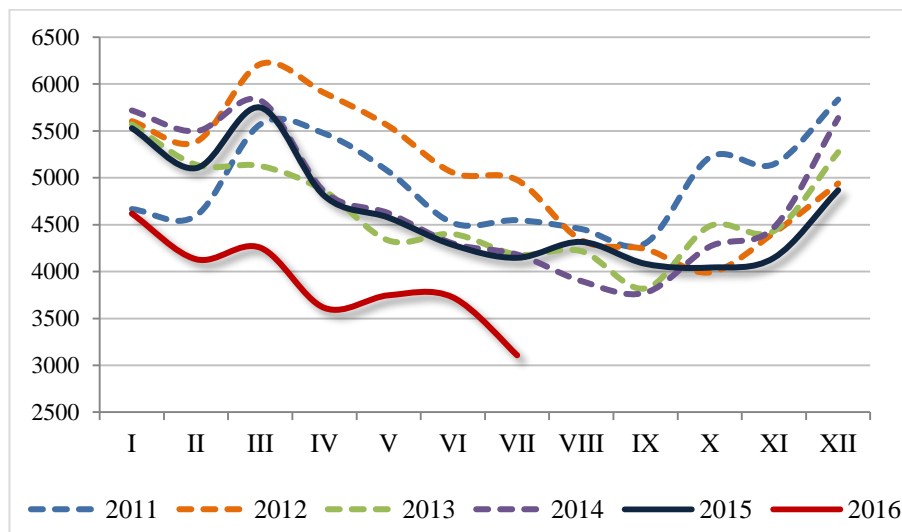
⁶ Datu avots: Klaipēdas ostas mājas lapa, www.portofklaipeda.lt

Kopumā pēdējo gadu laikā kopējais Krievijas Baltijas jūras ostu apgrozījums ir pastāvīgi pieaudzis, savukārt Baltijas valstu ostās kopā tas stabili samazinās (1.25. att). Krievijas ostās kopā kravu apgrozījums šā gada pirmajā pusē palielinājies par 2,0%, uzrādot nedaudz lēnāku pieaugumu nekā iepriekšējos gados. Šādu dinamiku noteicis ogļu pārkraušanas samazinājums Ustjugas un Sanktpēterburgas ostās, mazinoties ogļu pieprasījumam Eiropā. Baltijas valstu ostās kopējais kravu apgrozījums gada pirmajos sešos mēnešos samazinājies par 8,9%, bet Latvijas ostās – par 15,6%.

1.25. att. Kravu apgrozījums Krievijas Baltijas jūras ostās un Latvijas ostās gada pirmajos sešos mēnešos (milj. tonnu)

Līdzīgi kā ostās, šogad krities arī pa dzelzceļu pārvadāto kravu apjoms. Pa dzelzceļu šā gada pirmajos septiņos mēnešos pārvadāti 27,2 miljoni tonnu kravu, kas ir par 20,5% mazāk nekā pagājušā gada septiņos mēnešos, un atšķirībā no ostām, jūlijā kravu apjomi vēl nav uzrādījuši kādas stabilizācijas pazīmes (1.26. att). Aptuveni tādā pašā apmērā samazinājusies naftas produktu transportēšana uz Ventspili pa maģistrālo naftas produktu vadu, kur gada pirmajā pusē transportēti 2,4 miljoni tonnu, kas ir par 18,6% mazāk nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā.

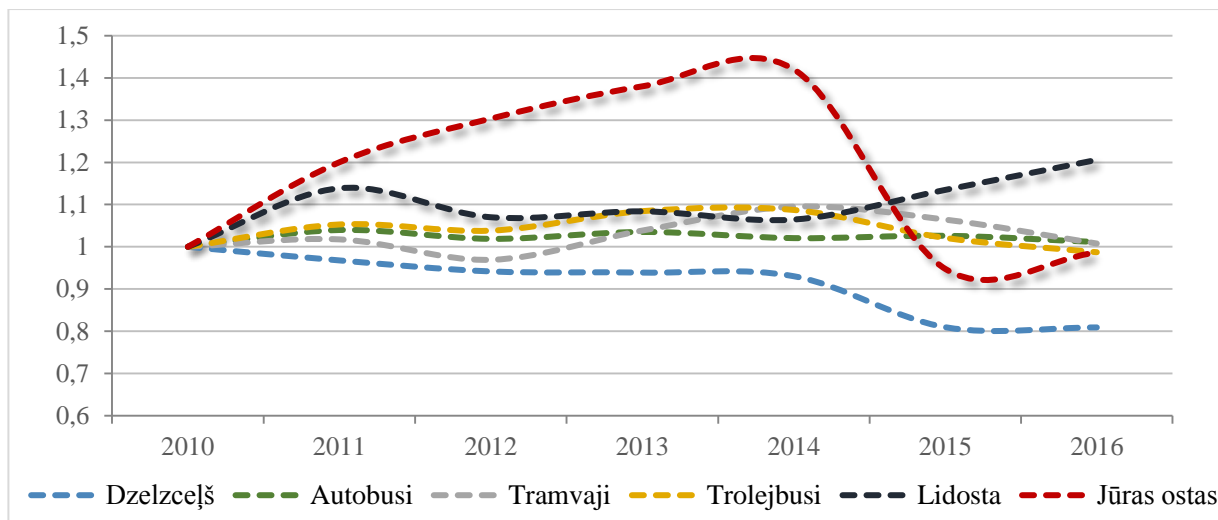

1.26. att. Pa dzelzceļu pārvadātās kravas (tūkst. tonnu), pa mēnešiem

Atšķirībā no ostu, dzelzceļa un cauruļvadu transporta, kravu pārvadājumos ar autotransportu šogad sasniegts kravu apgrozības pieaugums, galvenokārt pateicoties pieaugušajiem starptautisko autopārvadājumu apjomiem. Kopējā kravu apgrozība tonnkilometros šā gada pirmajos sešos

mēnešos, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo periodu, palielinājusies par 8,1%, tajā skaitā starptautiskajos autopārvadājumos par 8,7%.

Pasažieru pārvadājumi ar sauszemes transportu Latvijā, samazinoties iedzīvotāju skaitam, pēdējo gadu laikā lēnām, bet pastāvīgi samazinās (skat. indeksu 1.27. att). 2015.gadā kopējais ar autobusiem, dzelzceļu un pilsētas elektrotransportu pārvadāto pasažieru skaits bija par 2,6% mazāks nekā 2014.gadā. Lejupslīde turpinās arī 2016.gadā, kad pirmajā pusgadā pasažieru skaits bijis par 2,4% mazāks nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. 2016.gada pirmajā pusgadā ar autobusiem pārvadāti 71,9 miljoni pasažieru, kas ir par 1,5% mazāk nekā 2015.gada attiecīgajā periodā. Tajā pašā laikā tramvaju un trolejbusu pasažieru skaits sarucis par 4,3% līdz 42,3 miljoniem, bet dzelzceļa pasažieru skaits krities par 0,1% līdz 8,1 miljoniem.

1.27. att. Pasažieru skaita indekss galvenajos transporta veidos (2010.gada 1.pusgads=1)

Ja pasažieru skaits iekšzemē turpina samazināties, starptautiskajos aviopārvadājumos sasniegts būtisks pieaugums, ko nodrošinājis augošais tūristu skaits. Lidosta „Rīga” šā gada pirmajos sešos mēnešos apkalpojusi 2,5 milj. pasažieru, kas ir par 6,3% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Savukārt pasažieru skaits Latvijas ostās 2016.gada pirmajos sešos mēnešos palielinājies par 4,1% līdz 311,8 tūkstošiem. Ievērojamais pasažieru skaita kritums 2015.gadā bija saistīts ar prāmju skaita samazināšanu maršrutā Rīga-Stokholma no 2014.gada augusta.

Nemot vērā sarežģīto ģeopolitisko situāciju un pašreizējās kravu un pasažieru pārvadājumu tendences, arī 2016.gadā tranzīta kravu pārvadājumos caur Latvijas ostām gaidāms kritums, transporta un uzglabāšanas nozarei kopumā saglabājot niecīgu pieaugumu, savukārt 2017.gadā kravu pārvadājumu apjomi Latvijas tranzītkoridorā varētu stabilizēties.

1.2.3. Inflācija

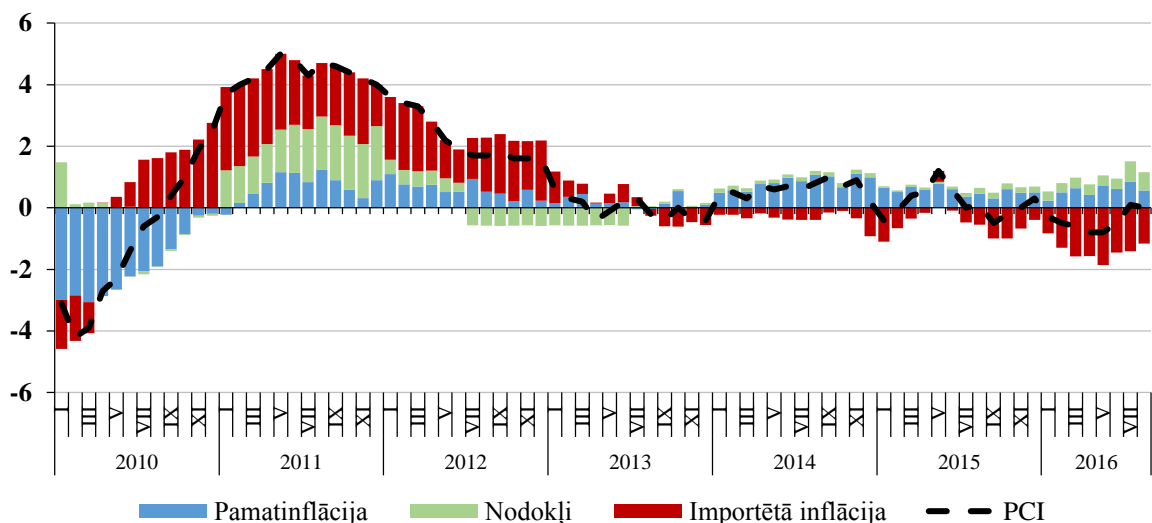
2015.gadu var raksturot kā zemas inflācijas gadu gan Latvijā, gan visā eirozonā. Iepriekšējā gada patēriņa cenas Latvijā palielinājās vien par 0,2% salīdzinājumā ar 2014.gadu, bet eirozonā patēriņa cenas palika nemainīgas. Zemo inflācijas līmeni noteica ārējie faktori, tajā skaitā energoresursu un pārtikas cenu kritums pasaules tirgū. Balstoties uz *Bloomberg Commodities* indeksa vērtību, izejvielu preču cenas pasaules biržās 2015.gadā samazinājās vidēji par 25%. Lielākais kritums bijis jēlnaftas cenām, kas salīdzinājumā ar 2014.gadu samazinājušās par aptuveni 47%. Savukārt Pasaules pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (FAO) veidotais pārtikas cenu indekss parāda, ka neapstrādātas pārtikas cenas 2015.gadā bijušas par 18,7% zemākas nekā 2014.gadā. Tieši ar energoresursiem saistīto preču un pakalpojumu cenu kritumam, kā arī pārtikas cenu kritumam bija vislielākā inflāciju pazeminošā ietekme Latvijā. Piemēram, degvielas cenas samazinājās par 14,5%,

savukārt pārtikas preces, kas kopējā patēriņa grozā veido nedaudz vairāk par piekto daļu, bija par 1,7% zemākas salīdzinājumā ar 2014.gadu. Tajā pašā laikā pakalpojumu cenas, kas vairāk raksturo situāciju vietējā tirgū un pieprasījuma līmeni, iepriekšējā gadā pieauga par 2,5%. Tādējādi var secināt, ka zemo patēriņa cenu līmeni noteica importēto preču cenu kritums.

Arī 2016.gadā inflācijas līmeni turpina ietekmēt tie paši faktori, kas pagājušajā gadā. Patēriņa cenas š.g. pirmajos astoņos mēnešos bija par 0,4% zemākas nekā pērn attiecīgajā laika periodā. Taču jāatzīmē, ka patēriņa cenu dinamika, sākot ar š.g. otro pusgadu, mainīja attīstības virzienu. Ja pirmajā pusgadā patēriņa cenu gada inflācija katru mēnesi pastāvīgi samazinājās, tad jūlijā tā bija jau pozitīva – 0,1% apmērā. Savukārt augustā, patēriņa cenas palika nemainīgas salīdzinājumā ar 2015.gada augustu.

Tieši energoresursu cenas bija noteicošais faktors patēriņa cenu izmaiņām - degvielas cenas 2016.gada pirmajos astoņos mēnešos bija par 11,8% zemākas nekā 2015.gada attiecīgajā periodā. Savukārt ar mājokli saistīto energoapgādes pakalpojumu, proti, elektroenerģijas, gāzes, siltumenerģijas un cita kurināmā, cenas samazinājušās par 7,3%. Ņemot vērā to, ka augstākminēto preču un pakalpojumu īpatsvars kopējā patēriņa grozā veido 15%, šogad tas būtiski mazināja inflācijas līmeni. Kopš janvāra vidus, kad bija sasniegts jēlnaftas cenu zemākais punkts pēdējos trīspadsmit gados, līdz septembra sākumam naftas cena pieauga gandrīz par 80%. Taču pašreizējā globālās ekonomikas konjunktūra nedod pamatu spēcīgam cenu pieaugumam turpmākajos mēnešos un, neskatoties uz to, ka naftas cenu pieaugums apstājās un pašreiz naftas cena svārstās ap 50 USD par barelu, bāzes efekta dēļ naftas cenu krituma pazeminošā ietekme uz degvielas cenām pakāpeniski izzudīs līdz šī gada beigām. Šo situāciju labi apraksta pēdējo mēnešu dati, kad gada griezumā degvielas cenas arvien ir būtiski zemākas, bet salīdzinājumā ar iepriekšējiem mēnešiem tās pieaug, izņemot atsevišķos mēnešos, kad degvielas cenas nedaudz samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi.

Tā kā degvielas cenu izmaiņas ir pakļautas īstermiņa energoresursu cenu un valūtas kursa izmaiņām, tad tās ļoti operatīvi seko līdzī globālo finanšu rādītāju svārstībām. Savukārt mājtsaimniecību gāzes un siltumenerģijas cenās pasaules energoresursu cenu izmaiņas tarifu aprēķināšanas dēļ atspoguļojas ar diezgan lielu novēlošanos. Gāzes cena tiek rēķināta atbilstoši iepriekšējo deviņu mēnešu mazuta un dīzeļdegvielas kotācijai, savukārt siltumenerģijas tarifi ir saistīti ar gāzes cenu, kuru piemēro rūpnieciskajiem klientiem, un tarifi tiek pārskatīti katru mēnesi. Šā gada astoņos mēnešos gāze bija par 10,9% lētāka salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo laika periodu, savukārt siltumenerģija par 13,1%. Tarifu aprēķināšanas īpatnību dēļ līdz š.g. beigām gāzes cenu kritums būs līdzvērtīgs pirmo astoņu mēnešu kritumam, savukārt siltumenerģijas cenu kritums nedaudz palēnināsies.

1.28. att. Gada inflācija pēc izcelsmes avota, %

Pēc krituma pagājušā gadā pārtikas cenas ir stabilizējušās un š.g. pirmajos astoņos mēnešos pieauga par 0,3%. Neliels pieaugums fiksēts lielākajai daļai pārtikas preču – maizei, gaļai, augļiem un dārzeņiem. Taču samērā spēcīgs piena produktu cenu kritums atsvēra pārējo pārtikas preču cenu pieaugumu, tādējādi pārtikas cenu kāpums kopumā ir neliels. Arī turpmāk nav sagaidāms straujš pārtikas cenu kāpums.

Līdz ar darba samaksas un mērenu nodarbināto skaita pieaugumu turpinās stabils cenu kāpums pārējiem pakalpojumiem, piemēram, veselības aprūpei (š.g. astoņos mēnešos par 2,5% gadā laikā), telekomunikāciju pakalpojumiem (2,0%), izglītībai (1,5%), kā arī restorānu un viesnīcu pakalpojumiem (1,8%). Tādējādi pakalpojumu cenas, kas vairāk raksturo Latvijas ekonomisko situāciju un pieprasījuma līmeni, š.g. pirmajos astoņos mēnešos bija par 1,8% augstākas nekā pērn attiecīgajā periodā. Šāds cenu kāpums ir skaidrojams ar to, ka gan pakalpojumu cenas, gan arī attiecīgajā nozarē nodarbināto algas būtiski atpaliek no ES vidējiem rādītājiem, un turpmākā cenu un algu konverģence ir gaidāma tieši šajās patēriņa grupās. Ņemot vērā, ka šogad turpinās spēcīgs darba samaksas pieaugums un vērojams noturīgs privātā patēriņa pieaugums, pakalpojumu cenu pieaugums turpināsies.

Inflāciju paaugstinošu efektu šogad nodrošināja arī nodokļu likmju izmaiņas. Tika palielināts akcīzes nodoklis degvielai, smēķējamai tabakai un alkoholiskajiem dzērieniem. Savukārt no 1.jūlija tiek piemērota 21% PVN likme namu apsaimniekošanas pakalpojumiem. Tādējādi nodokļu likmju izmaiņas šogad paaugstināja patēriņa cenas vidēji par 0,4 procentpunktiem.

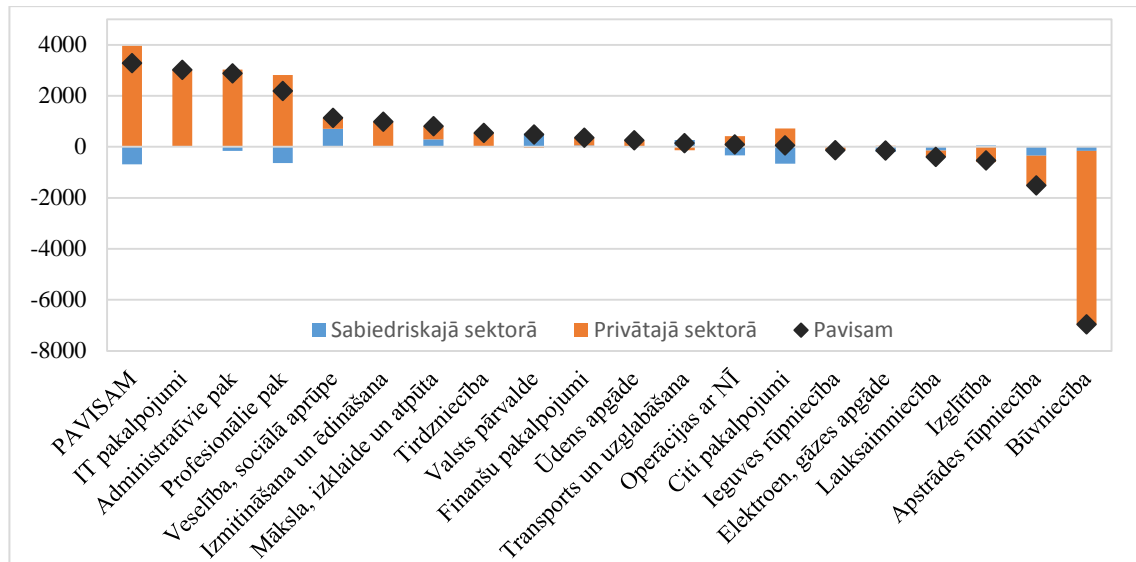
Kopumā jāsecina, ka zemo patēriņa cenu indeksu galvenokārt nosaka ārējie faktori, taču iekšējie pieprasījuma faktori kļūst arvien stiprāki, pozitīvi ietekmējot kopējo cenu dinamiku. Pirmajos š.g. astoņos mēnešos gada pamatinflācija vidēji bija 0,6%, kas ir pērnā gada līmenī. Līdz ar to, ja nebūtu ārējo šoku, tad š.g. astoņos mēnešos Latvijas inflācija būtu pozitīva, nevis -0,4%.

1.2.4. Nodarbinātība un bezdarbs

Situācija darba tirgū pēdējā laikā ir stabilizējusies – bezdarba līmenis turpina pakāpeniski pazemināties, bet nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinās tikai nedaudz, jo nodarbinātības pieaugumu ierobežo darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. 2015.gadā kopā darba meklētāju īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma datiem bija samazinājies līdz 9,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem un bija par 0,9 procentpunktiem zemāks nekā iepriekšējā gadā. Savukārt ekonomikā nodarbināto iedzīvotāju skaits pērn bija pieaudzis par 1,3%, sasniedzot 896 tūkstošus.

Šā gada pirmajā pusē bezdarba līmeņa samazināšanās kļuvusi lēnāka, ko lielā mērā noteicis iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, vienlaikus palielinoties gan nodarbināto iedzīvotāju, gan arī darba meklētāju skaitam pirmajā ceturksnī. Kopumā gada pirmajā pusē nodarbināto iedzīvotāju skaits, salīdzinot ar 2015.gada pirmo pusi, palielinājies par 0,3% līdz 891 tūkstotim, savukārt darba meklētāju skaits pusgadā kopā samazinājies par 0,8%. Darba meklētāju īpatsvars pirmajā pusgadā veidoja 9,9% un bija par 0,1 procentpunktu zemāks nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Sagaidāms, ka arī turpmākajos ceturkšņos situācija saglabāsies līdzīga, ko noteiks nedaudz lēnākā ekonomikas izaugsme un darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, un 2016.gadā kopā bezdarba līmenis būs samazinājies par 0,1 procentpunktu līdz 9,8%, bet vidējais nodarbināto iedzīvotāju skaits sasniegs 898 tūkstošus, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinoties par 0,2%.

Kā liecina dati par aizņemtajām darba vietām, jaunas darba vietas šogad veidojušās pārsvarā privātajā sektorā, savukārt sabiedriskajā sektorā kopējais aizņemto darba vietu skaits bijis mazāks nekā pirms gada (skat. 1.29. att.). Šā gada pirmā ceturkšņa beigās aizņemto darba vietu skaits privātajā sektorā bija sasniedzis 584,6 tūkstošus un bija par 0,7% lielāks nekā pirms gada. Savukārt sabiedriskajā sektorā strādājošo skaits pēdējā gada laikā ir samazinājies par 0,2% līdz 290,0 tūkstošiem pirmā ceturkšņa beigās. Kopējais aizņemto darba vietu skaits šā gada pirmā ceturkšņa beigās bija par 0,4% lielāks nekā pirms gada.

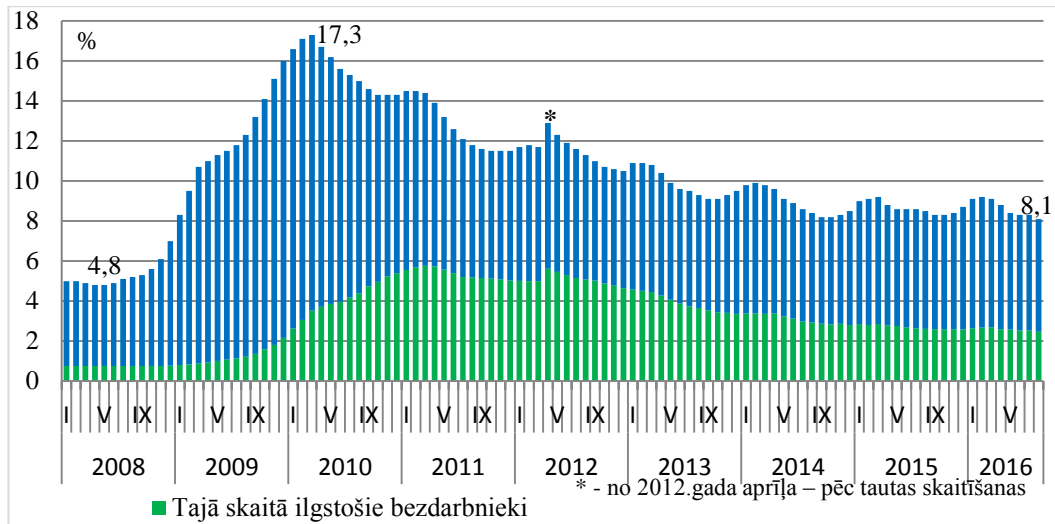

1.29. att. Aizņemto darba vietu skaita izmaiņas gada laikā, 2016.gada 1.ceturkšņa beigās/2015.gada 1.ceturkšņa beigās

Skatoties pa atsevišķām nozarēm, visstraujāk strādājošo skaits pēdējā gada laikā audzis informācijas un komunikācijas pakalpojumu jomā, kur aizņemto darba vietu skaits palielinājies par 11,5%, tāpat spēcīgi pieaug arī administratīvo un profesionālo pakalpojumu nozarēs strādājošo skaits. Tomēr līdzās nozarēm, kur strādājošo skaits turpina pieaugt, ir arī sektori, kas pēdējā laikā uzrāda stabilu lejupslīdi. Starp tiem ir apstrādes rūpniecība un būvniecība, kur aizņemto darba vietu skaits pirmā ceturkšņa beigās bijis attiecīgi par 12,2% un 1,4% mazāks nekā pirms gada. Ja būvnieku darba vietu pārejošais zudums saistīts ar visas nozares kritumu, uz brīdi mazinoties ES fondu līdzekļu ieplūdei, tad apstrādes rūpniecībai vienlaikus ar darbinieku skaita samazināšanos š.g. pirmajā pusgadā izdevies palielināt izlaides apjomu par 3,4%. Apstrādes rūpniecībā strādājošo skaits samazinājies tieši ar Krieviju saistītajos sektoros - pārtikas produktu ražošanā kopumā par 6,7%, un īpaši zivju konservēšanā – par 26,7%.

Tāpat kā nozaru griezumā, nevienmērīga nodarbinātības dinamika ir vērojama arī Latvijas reģionos. Lai gan kopējais aizņemto darba vietu skaits Latvijā laikā kopš krīzes ir spēcīgi pieaudzis, tas noticis, jaunām darba vietām veidojoties galvenokārt Rīgā un Pierīgas reģionā, kamēr pārējos reģionos strādājošo skaits palielinājies tikai nebūtiski un Latgales reģionā tas ir pat zemāks nekā pirms pieciem gadiem. Šā gada pirmā ceturkšņa beigās aizņemto darba vietu skaits Latvijā kopā bija par 11,7% lielāks nekā 2011.gada pirmā ceturkšņa beigās, kamēr Rīgā darba vietu skaits pēdējo piecu gadu laikā palielinājies par 14,7%, bet Kurzemē un Latgalē tas attiecīgi samazinājies par 0,7% un 3,8%. Arī pēdējā gada laikā aizņemto darba vietu skaits Rīgā turpināja palielināties, salīdzinājumā ar pagājušā gada pirmā ceturkšņa beigām palielinoties par 1,4%, kamēr Kurzemē un Latgalē darba vietu skaits sarucis par 2,8% un 3,3%.

Līdzīgi kā Centrālās statistikas pārvaldes veiktā darbaspēka apsekojuma rezultāti, arī Nodarbinātības valsts aģentūras reģistrētā bezdarba dati turpina uzrādīt bezdarba līmeņa pakāpenisku pazemināšanos šā gada laikā. 2016.gada augusta beigās reģistrētā bezdarba līmenis valstī ir samazinājies līdz 8,1% un ir par 0,4 procentpunktiem zemāks nekā 2015.gada augusta beigās (1.30. att). Reģistrēto bezdarbnieku skaits pēdējā gada laikā samazinājies par 5,2% un augusta beigās bija 75,7 tūkstoši, kas ir zemākais bezdarbnieku skaits kopš 2008.gada novembra.

1.30. att. Reģistrētā bezdarba līmenis
(% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem) perioda beigās

Līdz ar pakāpenisko bezdarba līmeņa samazināšanos pēdējo gadu laikā vērojamas arī izmaiņas bezdarba ilguma un vecuma struktūrā, kur ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem pastāvīgi samazinās un jūlija beigās bija sarucis līdz 30,5%, salīdzinot ar 31,2% pirms gada. Arvien mazāk būtisks kļūst arī jauniešu bezdarba jautājums, un jauniešu īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem gada laikā samazinājies par 1,5 procentpunktiem līdz 7,3% šā gada vidū. Pēc darbaspēka apsekojuma datiem, bezdarba līmenis 15-24 gadu jauniešu vecuma grupā šā gada otrajā ceturksnī bija 18,9%, salīdzinot ar 36,3% attiecīgajā ceturksnī ekonomiskās krīzes augstākajā punktā 2010.gadā.

Reģionālā skatījumā bezdarba situācija nav būtiski mainījies un augstākais bezdarba līmenis joprojām ir Latgales reģionā, kur reģistrētais bezdarbs augusta beigās bija 17,5%, kamēr Rīgas reģionā reģistrēto bezdarbnieku skaits bija tikai 5,2% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Arī bezdarba līmeņa samazināšanās pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes Latgalē ir bijusi ievērojami lēnāka nekā pārējā Latvijā, un reģistrētā bezdarba līmenis no visu laiku augstākā līmeņa šajā reģionā ir samazinājies par 5,4 procentpunktiem, kamēr Zemgalē tas krities par 12,4 procentpunktiem un Vidzemē par 10,9 procentpunktiem.

Kopumā pēdējo ceturkšņu darba tirgus dati apstiprina, ka nodarbinātības pieauguma iespējas Latvijā jau praktiski ir izsmeltas un turpmākajai ekonomikas izaugsmei būs jābalstās uz produktivitātes, nevis strādājošo skaita pieaugumu, un vienlaikus arī bezdarba līmeņa samazināšanās būs lēnāka nekā iepriekšējos gados.

1.2.5. Iedzīvotāju ienākumi

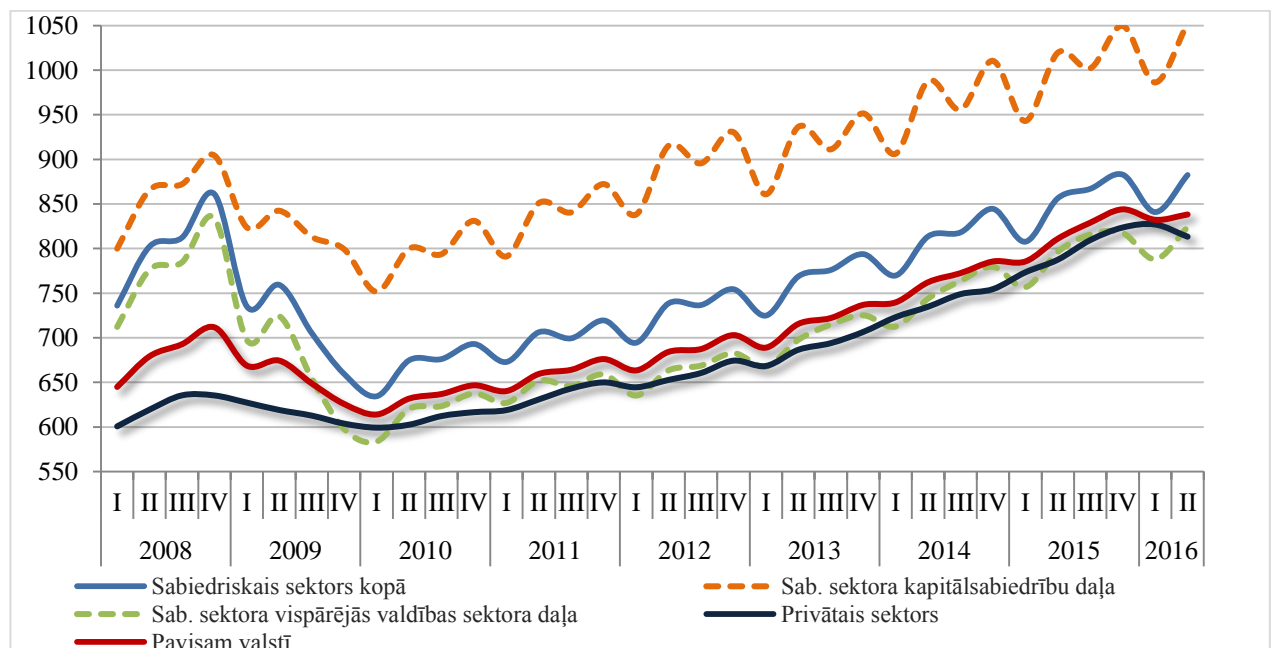
Iepriekšējos gados sasniegtā ekonomikas izaugsme atspoguļojas iedzīvotāju ienākumu pieaugumā, un, pateicoties darba samaksas kāpumam, privātais patēriņš pēdējos gados izvirzījies par galveno ekonomiskās izaugsmes virzītājspēku. Pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes vidējā mēneša bruto darba samaksa pakāpeniski palielinās jau kopš 2010.gada otrā ceturkšņa, bet no 2012.gada otrās puses vērojams arī spēcīgs strādājošo reālās darba samaksas pieaugums.

Īpaši straujš darba samaksas kāpums vērojams kopš 2014.gada, kad gan 2014.gan 2015.gadā vidējā bruto darba samaksa palielinājās par 6,8%, 2015.gadā sasniedzot 818 *euro*. Līdzās ekonomikas izaugsmei darba samaksas pieaugumu ietekmēja arī būtiska minimālās darba algas pacelšana ar 2014. un 2015.gada 1.janvāri (attiecīgi par 35 *euro* un 40 *euro*). Straujākais algas pieaugums bijis tieši

privātajā sektorā, kur vidējā alga pagājušajā gadā palielinājās par 7,9%, savukārt sabiedriskajā sektorā vidējā alga pieauga par 5,2%.

2016.gadā situācija ir nedaudz mainījies – kopējais algu pieaugums kļuvis nedaudz lēnāks un algas privātajā un sabiedriskajā sektorā aug līdzīgākā tempā, ko nosaka mazāks minimālās darba algas paaugstinājums ar š.g. 1.janvāri (par 10 *euro*) un ekonomiskās izaugsmes piebremzēšanās pēdējos ceturkšņos. Šā gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa sasniedza 835 *euro* un bija par 4,6% lielāka nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā. Tajā skaitā vidējā alga privātajā sektorā palielinājās par 5,1% līdz 820 *euro*, bet sabiedriskajā sektorā tā auga par 3,6% līdz 862 *euro*. Augstāko darba samaksas līmeni sabiedriskajā sektorā nosaka augstās algas valstij un pašvaldībām piederošajos uzņēmumos, kas neietilpst vispārējās valdības sektorā un kur 2016.gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa sasniedza 1019 *euro*. Savukārt vispārējās valdības sektorā vidējā darba samaksa kopš 2010.gada ir bijusi privātā sektora līmenī, un šā gada pirmajā pusē veidoja 806 *euro*, jau atpaliekot no privātā sektora vidējās darba samaksas.

Kopumā vidējā bruto darba samaksa Latvijā šā gada otrajā ceturksnī jau par 17,8% pārsniedz pirmskrīzes augstāko līmeni, kas bija fiksēts 2008.gada ceturtajā ceturksnī. Taču situācija privātajā un sabiedriskajā sektorā atšķiras – ja privātajā sektorā pirmskrīzes augstākais līmenis ir pārsniegts jau par 28,0%, sabiedriskajā sektorā kopā darba samaksa šajā laikā palielinājusies tikai par 1,2%, bet vispārējās valdības sektorā tā joprojām ir par 1,2% zemāka nekā pirms krīzes (skat. 1.31. att.). Šādas atšķirības saistītas ar norisēm krīzes laikā, kad sabiedriskajā sektorā tika veikti lielāki algu samazinājumi, kamēr privātā sektora uzņēmēji vairāk samazināja strādājošo skaitu, būtiski nemainot atalgojuma līmeni. Savukārt pēdējo gadu straujāko algu pieaugumu privātajā sektorā noteikusi minimālās algas pacelšana, kas vairāk skārusi tieši privātajā sektorā strādājošos.

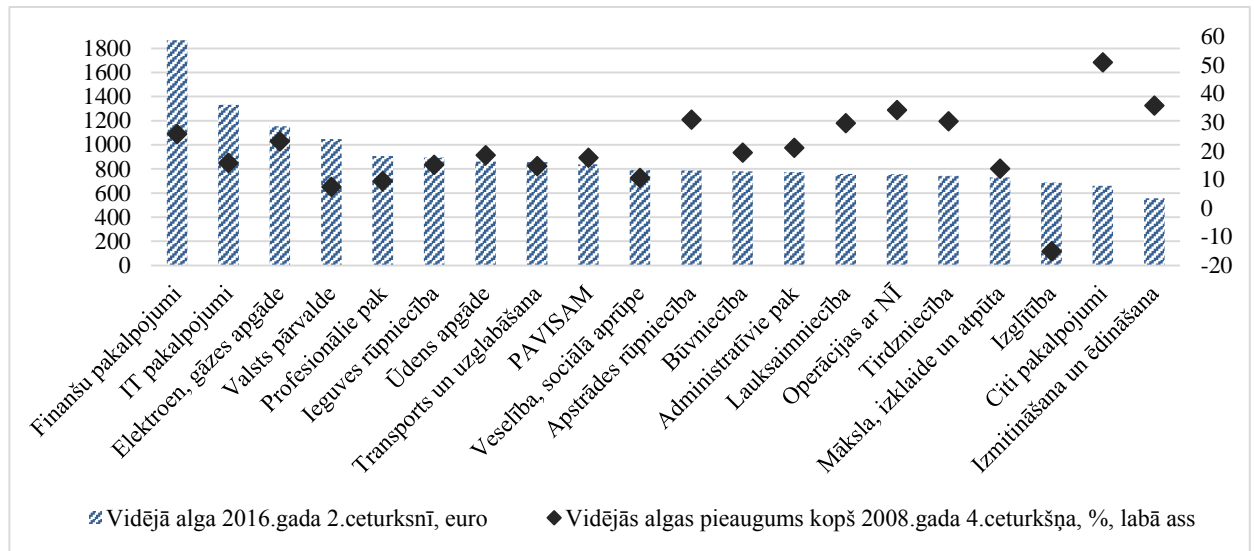
1.31. att. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa sektoriem, *euro*

Skatoties pa atsevišķām nozarēm, augstākā mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir finanšu un apdrošināšanas nozarē, kur tā 2016.gada otrajā ceturksnī sasniedza 1869 *euro*, salīdzinājumā ar 2015.gada attiecīgo ceturksni palielinoties par 4,5%. Savukārt zemākā bruto darba samaksa ir izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – 557 *euro*. Lielākais darba samaksas pieaugums šogad fiksēts ūdens apgādes, notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas nozarē – par 10,0%, administratīvo pakalpojumu nozarē – par 7,9% un valsts pārvaldē un aizsardzībā – par 4,7%. Savukārt transporta nozarē, kas piedzīvo Krievijas tranzīta apjomu kritumu, vidējā darba samaksa,

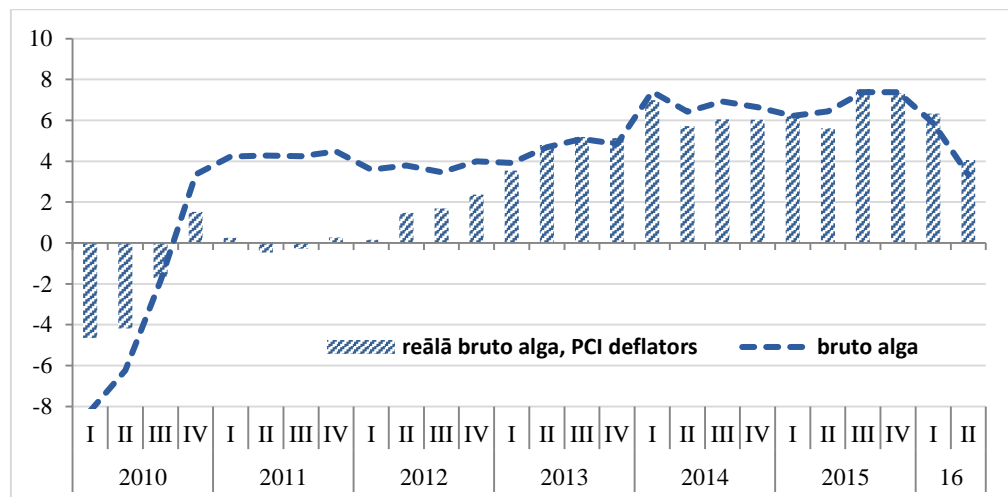
salīdzinot ar pagājušā gada otro ceturksni, samazinājusies par 0,6%, un algas samazinājums bijis arī profesionālo pakalpojumu nozarē – par 0,8%.

Salīdzinot pašreizējo darba samaksas līmeni ar pirmskrīzes laika augstāko līmeni 2008.gada 4.ceturksnī, lielākais vidējās algas pieaugums šajā laikā bijis izmitināšanas un ēdināšanas nozarē – par 35,9%, nekustamā īpašuma nozarē – par 34,3%, apstrādes rūpniecībā – par 30,9% un citu pakalpojumu nozarē (sabiedrisko, politisko, reliģisko organizāciju darbība, datoru, mājsaimniecības piederumu remonts) – par 50,9%. Savukārt mazākais pieaugums ir bijis valsts pārvaldes un aizsardzības nozarē – par 7,5%, bet izglītības nozarē vidējā alga bija pat par 15,0% mazāka salīdzinājumā ar pirmskrīzes maksimumu (skat. 1.32. att.).

1.32. att. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa nozarēm, euro

Ja mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā pakāpeniski palielinās jau kopš 2010.gada, reālā darba samaksa, kurā ņemtas vērā patēriņa cenu izmaiņas, vērā ņemamu kāpumu sāka uzrādīt ievērojami vēlāk – sākot no 2012.gada otrās puses (skat. 1.33. att.). Pēc niecīga pieauguma pirmajos gados pēc krīzes 2014.gadā iedzīvotāju reālie ienākumi pieauga jau par 8,0%, bet 2015.gadā – par 7,4%. Reālās algas būtisko pieaugumu pēdējos gados noteica gan bruto algas straujš kāpums, gan zemā inflācija, gan algas nodokļu pazemināšana. Arī 2016.gadā saglabājas labi priekšnosacījumi iedzīvotāju pirktspējas pieaugumam, jo inflācija joprojām ir ļoti zemā līmenī. Gada pirmajā ceturksnī, salīdzinājumā ar 2015.gada pirmo ceturksni, iedzīvotāju pirktspēja palielinājās par 6,3%, bet otrajā ceturksnī tā auga par 3,8 procentiem.

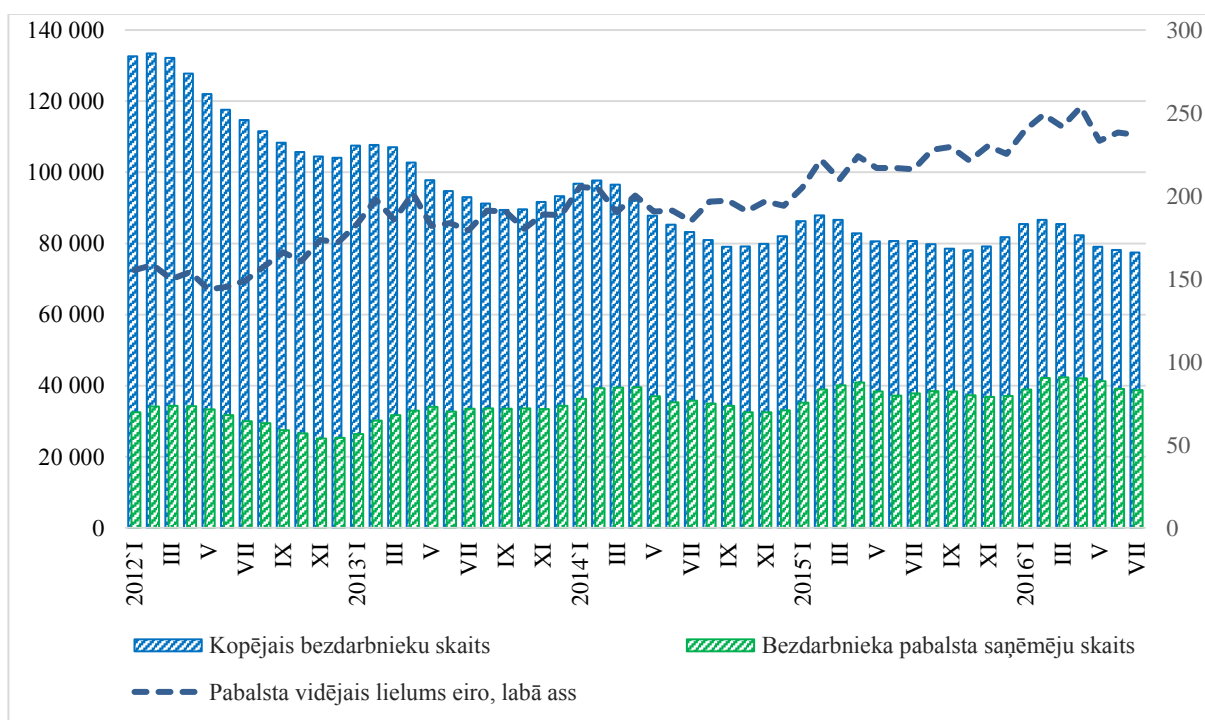

1.33 att. Strādājošo reālās un bruto darba samaksas izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Līdzās darba samaksai, kas ir galvenais ienākumu avots ap 40% iedzīvotāju, nozīmīgai iedzīvotāju daļai galveno ienākumu daļu veido pensija. 2016.gada otrajā ceturksnī valstī bija 562,7 tūkstoši pensionāru (28,7% no visiem iedzīvotājiem), un, salīdzinot ar 2015.gada otro ceturksni, pensionāru skaits ir samazinājies par 0,8%. Vidējais vecuma pensijas apmērs šā gada otrajā ceturksnī bija 278,10 *euro*, un pēdējā gada laikā tas ir palielinājies par 2,1%.

Ekonomiskās krīzes laikā pensiju indeksācija bija apturēta, bet atšķirībā no citiem iedzīvotāju ienākumu veidiem pensiju ieņēmumi arī nepiedzīvoja būtisku kritumu. No 2013.gada septembra atsākās pensiju indeksācija, paaugstinot mazās pensijas, kuru lielums nepārsniedz 285 *euro*. Pensiju indeksācija turpinājās arī nākamajos gados un kopumā vidējā vecuma pensija laikā kopš 2008.gada beigām ir palielinājusies par 21,0%.

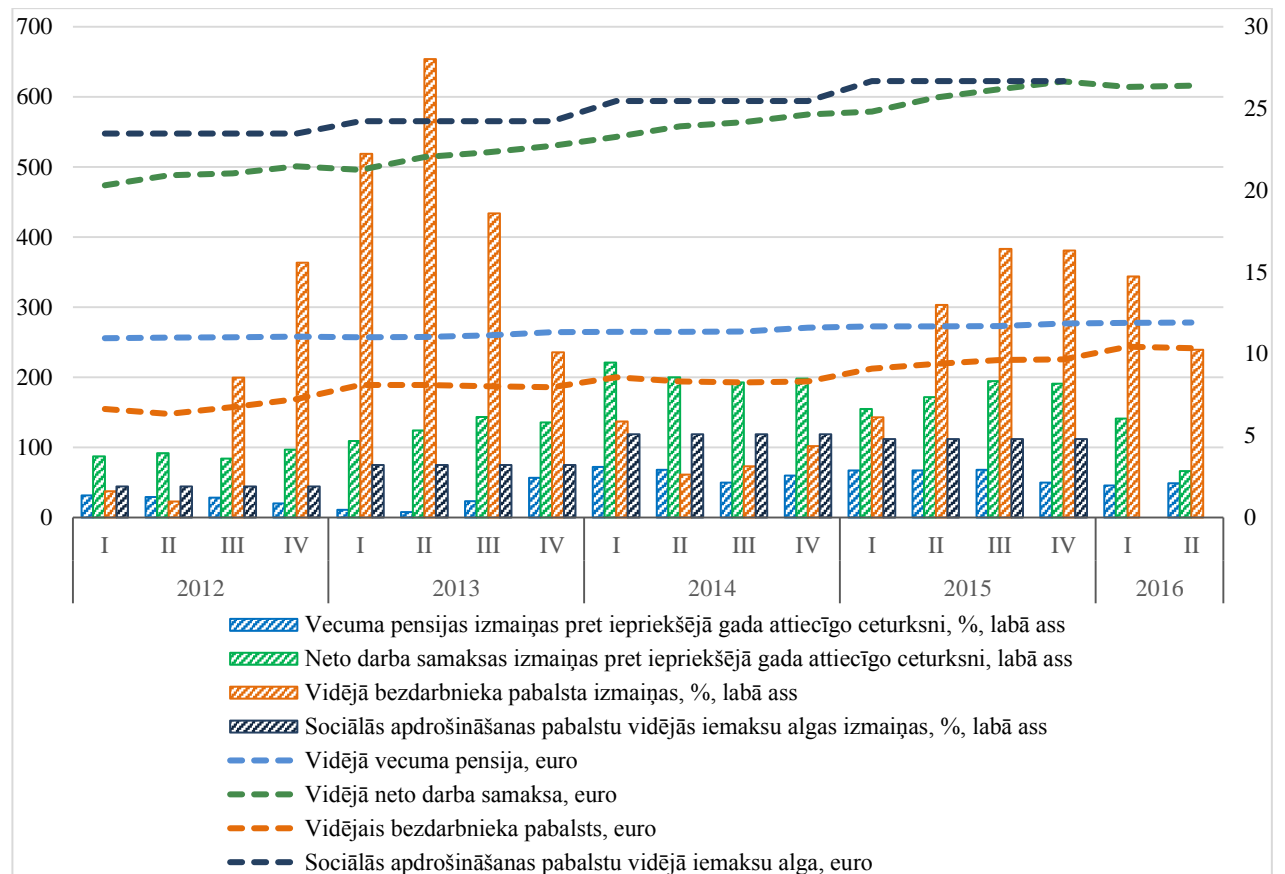
Bezdarbnieka pabalstus 2016.gada otrajā ceturksnī saņēma 40,8 tūkstoši cilvēku (2,1% no visiem iedzīvotājiem), un salīdzinājumā ar 2015.gada otro ceturksni bezdarbnieka pabalstu saņēmēju skaits ir palielinājies par 5,0%. Neskatoties uz krītošo reģistrētā bezdarba līmeni, bezdarbnieku pabalstu saņēmēju skaits pēdējo gadu laikā ir pastāvīgi palielinājies (skat. 1.34. att.), ko noteikusi kopējās ekonomiskās situācijas uzlabošanās un labvēlīgāki pabalstu saņemšanas nosacījumi – pabalstu saņemšanas laika pagarināšana no 2013.gada un pabalstu griestu atcelšana no 2015.gada.

1.34. att. Bezdarbnieku pabalsta saņēmēju skaits un vidējais pabalsta lielums

Bezdarbnieku pabalstu saņēmēju īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem 2016.gada otrajā ceturksnī bija 51,1%, kas ir par 3,6 procentpunktiem vairāk nekā 2015.gada otrajā ceturksnī. Gan pabalstu saņēmēju skaita, gan īpatsvara dinamika liecina, ka, turpinot samazināties kopējam bezdarbnieku skaitam, no jauna reģistrēto bezdarbnieku īpatsvars tajā pieaug un ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars samazinās. Jaunu bezdarbnieku reģistrēšanās ar augstākām sociālo iemaksu algām un pabalstu griestu atcelšana arī nodrošinājusi vidējā bezdarbnieka pabalsta apmēra pieaugumu līdz 241,72 *euro* šā gada otrajā ceturksnī, kas ir par 10,2% vairāk nekā attiecīgajā laika periodā pirms gada.

Iedzīvotāju ienākumu galveno veidu – vidējās algas, pensiju, bezdarbnieku pabalstu salīdzinošā dinamika parādīta 1.35. att.

1.35. att. Vidējā neto darba samaksa, vidējā vecuma pensija, vidējais bezdarbnieka pabalsts un sociālās apdrošināšanas vidējā iemaksu alga, euro un izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

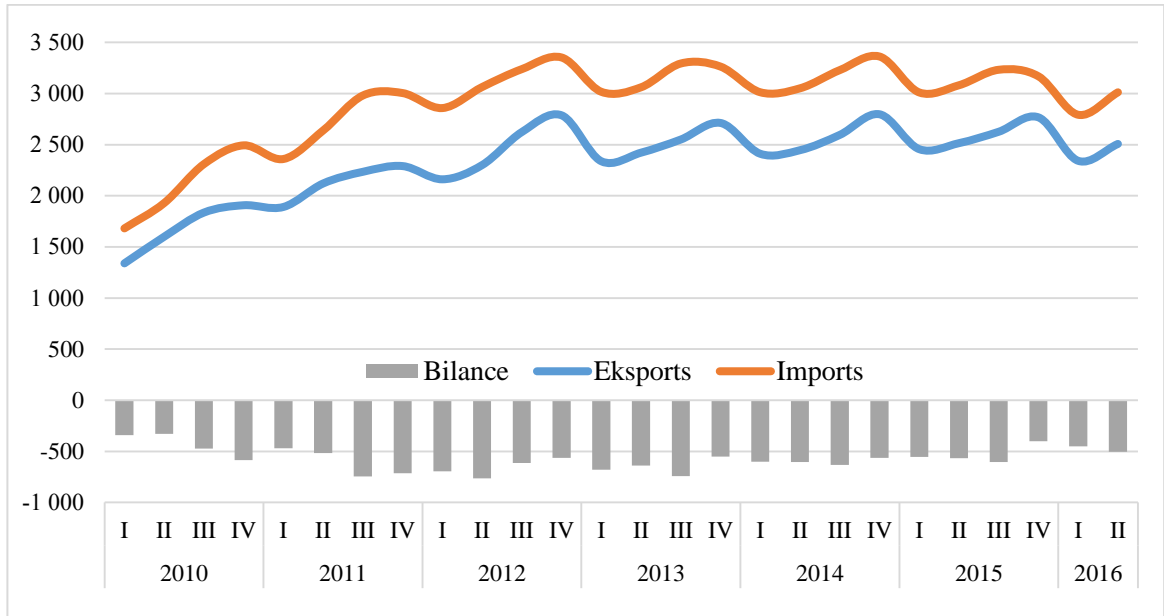
Uzlabojoties iedzīvotāju ienākumiem un spēcīgi augot vidējai darba samaksai, pēdējos gados sākuši palielināties arī iedzīvotāju uzkrājumi. 2016.gada jūnija beigās Latvijas iedzīvotāju noguldījumi komercbankās bija sasnieguši 5,6 miljardus *euro*, pēdējā gada laikā palielinoties par 7,5%. Būtisks noguldījumu pieaugums turpinās jau kopš 2013.gada ceturktā ceturkšņa, kad to ietekmēja gaidāmā Latvijas pievienošanās eirozonai, savukārt kopš 2015.gada uzkrājumu pieaugumu pamatā nosaka augošie iedzīvotāju ienākumi.

1.2.6. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance

2015.gads Latvijas eksportētājiem bijis izaicinājumu pilns, ņemot vērā NVS valstu nacionālo valūtu vērtību straujo kritumu, negatīvo ietekmi no noteiktajām sankcijām atsevišķām pārtikas precēm, kas tiek eksportētas uz Krieviju, un jauno sankciju vilni, Krievijai aizliedzot zivju produkcijas importu jo Latvijas un Igaunijas, kā arī piena kvotu sistēmas atcelšanu Eiropas Savienībā. Visi augstākminētie faktori bremsējuši Latvijas preču eksporta attīstību iepriekšējā gadā. Tomēr stabilā ekonomiskā izaugsme galvenajos ES valstu noieta tirgos, augstā graudu raža un eksporta apjomu palielinājums ārpus ES robežām, it īpaši uz tādām valstīm kā Alžīrija, Apvienotie Arābu Emirāti un Turcija spēja ne tikai kompensēt augstāk minēto faktoru negatīvo ietekmi, bet pat palielināt kopējo preču eksporta vērtību. Aizvadītajā gadā Latvijas preču eksporta vērtība sasniedza vēsturiski augstāko līmeni pēdējo 25 gadu laikā jeb 10 363,2 milj. *euro* un salīdzinājumā ar 2014.gadu palielinājās par 1,1%.

Lai gan preču eksporta vērtība 2015.gadā ir palielinājusies, tomēr eksporta pieaugums ir bijis zemākais pēckrīzes periodā. Taču pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos un situācijā, kad pasaules tirgos ir vērojamas ilgstoši zemas izejvielu cenas, šāds pieaugums vērtējams kā apmierinošs.

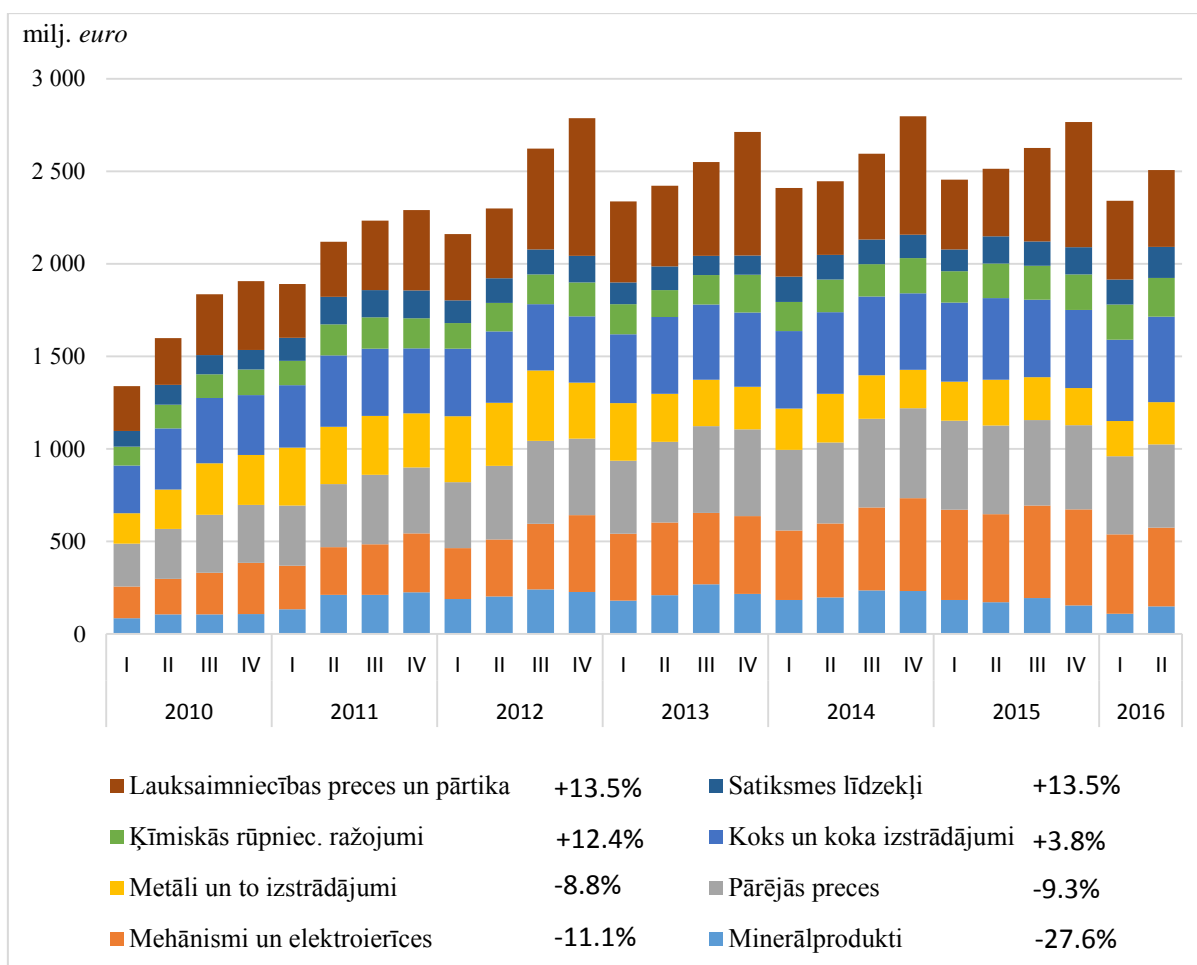
Pretstatā eksporta kāpumam preču imports 2015.gadā uzrādīja kritumu 1,3% apmērā. Samazinājums ir fiksēts lielākajai daļai no preču kategorijām, ko nedaudz kompensēja mehānismu un elektroierīču, satiksmes līdzekļu, kā arī ķīmiskās rūpniecības ražojumu importa pieaugums. Atšķirības eksporta un importa pieaugumos pagājušajā gadā ir noteikušas uzlabojumus preču ārējās tirdzniecības bilancē, deficītam samazinoties no 10,2% no IKP 2014.gadā līdz 8,8% no IKP 2015.gadā.

1.36. att. Latvijas preču ārēja tirdzniecības bilance, faktiskajās cenās, milj. euro

2016.gada pirmajos septiņos mēnešos kopumā vērojama negatīva preču eksporta attīstības dinamika, ko noteica galvenokārt elektroierīču un elektroiekārtu preču reeksporta samazinājums ES tirgū, kā arī vājš pieprasījums NVS dalībvalstīs to nacionālo valūtas vērtības samazināšanās dēļ. Papildus tam, zemās naftas cenas pasaules biržās būtiski ietekmēja minerālproduktu eksporta vērtību. Tādējādi preču eksporta vērtība š.g. septiņos mēnešos ir par 3,2% jeb par 185,3 milj. euro mazāka nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika periodā. Taču jāatzīmē, ka atsevišķos mēnešos bija arī pozitīvi gada pieaugumi, kas nedaudz kompensēja straujo eksporta vērtības kritumu šā gada janvārī un jūlijā.

Analizējot eksporta struktūru preču kategoriju griezumā, lielākā negatīvā ietekme eksporta samazinājumā šogad bija elektroierīču un elektroiekārtu kategorijai, tās eksporta vērtībai samazinoties par 19,2% jeb 151,6 milj. euro. Elektroierīču eksporta ievērojamais kritums visticamāk ir saistīts ar izmaiņām pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk – PVN) likumā, ieviešot PVN apgrieztās maksāšanas kārtību elektrotehnikas, datortehnikas un mobilo telefonu piegādēm, tādējādi samazinot fiktīva eksporta iespējas. Īstermiņā tas negatīvi ietekmēs šīs nozares eksportu, taču ilgtermiņā padarīs biznesa vidi konkurētspējīgāku. Lai gan elektroierīču un elektroiekārtu preču eksporta kategorija ir daudzveidīga un atsevišķām precēm ar mazu īpatsvaru ir fiksēts neliels eksporta kāpums, tomēr tieši telefona aparātu (mobilie telefoni) eksporta vērtības kritums par 151,9 milj. euro noteica kopējo šīs kategorijas eksporta kritumu.

1.37. att. Preču eksporta vērtība pa preču kategorijām milj. euro un š.g. pirmā pusgada pieaugums salīdzinājums ar 2015.gada pirmo pusgadu, %

Vēl viena preču kategorija, kurā fiksēts liels un ilgstošs eksporta kritums, ir minerālprodukti, tās eksporta vērtībai š.g. pirmajos septiņos mēnešos samazinoties par 27,4% jeb 114,3 milj. euro. Ievērojamais eksporta samazinājums naftas produktiem, kas pēc īpatsvara ir lielākā prece šajā preču kategorijā, ir saistīts ar zemajām naftas cenām pasaules biržās. Lai gan naftas cenas kopš gada sākuma pieauga, kopumā tās aizvien bija zemākas nekā pirms gada, un tikai š.g. augustā jēlnaftas cena pietuvojās iepriekšējā gada līmenim. Sagaidāms, ka naftas produktu eksporta vērtības kritums turpmākajos mēnešos mazināsies.

Ņemot vērā, ka augstākminētajās preču kategorijās vietējo ražojumu īpatsvars ir neliels un importa datus ir fiksēti līdzvērtīgi kritumi, gan šo preču kategoriju, gan preču eksporta kritumu kopumā š.g. septiņos mēnešos noteica galvenokārt reeksporta samazinājums.

Būtisks eksporta kritums š.g. septiņos mēnešos fiksēts arī tekstilizstrādājumiem - kopumā par 27,1% jeb 65,9 milj. euro. Eksporta samazinājums nav saistīts ar problēmām nozarē, bet gan ar iepriekšējā gada ļoti augsto bāzi, ko noteica vienreizējie vilnas ķemmdzijas piegādes uz Igauniju un Poliju. Jāatzīmē, ka arī importa datus ir fiksēts būtisks tekstilizstrādājumu importa kritums, kas tiešā veidā ir atkarīgs no eksporta plūsmas. Ja uz Igauniju tiek eksportētas vilnas ķemmdzijas preces, kuras nav sagatavotas tirdzniecībai, tad importētas tiek jau ķemmdzijas preces, kuras ir gatavas mazumtirdzniecībai. Savukārt Polijas gadījumā ir pretēji. Tādējādi jāsecina, ka tekstilizstrādājumu eksporta kritumu noteica re-eksporta samazinājums. To apliecina apstrādes rūpniecības dati par tekstilizstrādājumu ražošanu, kas š.g. septiņos mēnešos pieauga par 6,8% un šīs nozares eksporta apgrozījums palielinājās par 10,1%.

Lai gan AS “KVV Liepājas metalurģs” ražošanas jauda 2015. gadā, kad uzņēmums bija atsācis darbību, nebija liela, tomēr ražošanas pārtraukšana pagājušā gada beigās negatīvi ietekmēja dzelzs un tērauda stieņu eksportu šogad, tā vērtībai samazinoties par 65,4% salīdzinājumā ar 2015. gada septiņiem mēnešiem. Metālu un to izstrādājumu kopējā preču eksporta vērtība šogad samazinājās par 12,2%, ko galvenokārt ietekmēja dzelzs un tērauda stieņu, kā arī dzelzs atkritumu eksporta kritums.

Detalizēta preču eksporta pieauguma struktūra pa preču kategorijām ir atspoguļota tabulā 1.3.

1.3. tabula. Preču eksporta pieauguma struktūra pa preču kategorijām

Preču kategorija	2015 I-VII, milj. euro	2016 I-VII milj. euro	Pieaugums, milj. euro	Pieaugums, %
Elektroierīces un elektroiekārtas	790,6	639,1	-151,6	-19,2%
Minerālprodukti	416,9	302,6	-114,3	-27,4%
Metāli un to izstrādājumi	544,6	478,1	-66,5	-12,2%
Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	243,0	177,1	-65,9	-27,1%
Mehānismi un ierīces	346,7	360,8	14,1	4,1%
Koks un koka izstrādājumi	1 012,1	1 034,1	22,0	2,2%
Graudaugu produkti	116,2	164,0	47,9	41,2%
Pārējie pārtikas produkti	754,8	790,6	35,8	4,7%
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	416,5	463,3	46,8	11,2%
Satiksmes līdzekļi	312,7	386,5	73,8	23,6%
Pārējās preces	870,4	843,0	-27,3	-3,1%
Kopējā preču eksporta vērtība	5 824,5	5 639,2	-185,3	-3,2%

Vienlaikus eksporta datus ir vērojami vairāki pozitīvi aspekti. Kārtējos rekordus turpina uzstādīt koka un koka izstrādājumu eksports, tā vērtībai sasniedzot vēsturiski augstāko līmeni. Š.g. septiņos mēnešos koka eksporta vērtība bija 1 034,1 milj. euro, kas ir par 2,2% vairāk nekā pērnā gada attiecīgajā laikā periodā. Lai gan pieaugums nav straujš, attīstības dinamika ir stabila. Jāatzīmē, ka, lai arī nozares eksporta vērtība ir pieaugusi, tās eksporta fiziskais apjoms šajā laika periodā ir nedaudz samazinājies. Tas liecina par to, ka viens no galvenajiem iemesliem nozares eksporta kāpumam ir augstāka pievienotā vērtība koka izstrādājumu eksportā, kas vairāk nekā kompensējusi kokmateriālu cenu pazemināšanos eksporta tirgos. Tomēr bažas rada koksnes eksporta kritums š.g. jūlijā par 7,7%, kas ir straujākais samazinājums pēdējo četrpadsmit mēnešu laikā. Jūlijā eksports samazinājies uz daudzām valstīm, taču lielākais kritums fiksēts uz galveno koksnes noieta tirgu Lielbritāniju. Jūlijs ir bijis pirmais mēnesis, kad var noteikt Lielbritānijas referenduma ietekmi uz Latvijas preču eksportu uz šo valsti. Neskatoties uz sterliņu mārciņas vērtības būtisko kritumu pēc referenduma, kopējā preču eksporta vērtība uz Lielbritāniju jūlijā pat pieauga par 8,2%. Savukārt, koka un koka izstrādājumu vērtība, kas eksporta struktūrā uz Lielbritāniju veido aptuveni divas trešdaļas, gan ir samazinājusies par 7,7%. Kopējo eksporta pieaugumu uz Lielbritāniju nodrošināja monitoru un projektoru eksporta aptuveni četrkārs pieaugums, tādējādi pilnībā kompensējot koka eksporta kritumu. Jāatzīmē, ka sterliņu mārciņas vērtība samazinās jau visu šo gadu, taču šogad eksports uz Lielbritāniju ir samazinājies tikai vienā mēnesī un š.g. pirmajos septiņos mēnešos kopā uzrādījis 6,4% pieaugumu salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Koka eksporta vērtība varētu samazināties arī turpmākajos mēnešos, taču tas nebūs ievērojams kritums.

Citas ar kokrūpniecību cieši saistītās nozares – mēbeļu eksports š.g. pirmajos septiņos mēnešos pieauga par 8,9%. Savukārt papīra un poligrāfijas izstrādājumu eksporta vērtība septiņos mēnešos samazinājās par 1,4%, kaut gan piecos mēnešos šīs nozares eksporta pieaugums vēl bija pozitīvs. Papīra izstrādājumu eksporta kritumu būtiski ietekmēja straujais kritums jūnijā (-10,2%). Sagaidāms, ka šīs nozares eksporta pieaugums atjaunosies līdz š.g. beigām.

Atzīstami pieauguma tempi šogad fiksēti lauksaimniecības un pārtikas preču kategorijā, tās eksporta vērtībai palielinoties par 9,6% salīdzinājumā ar 2015. gada septiņiem mēnešiem. Graudaugu

eksporta straujais pieaugums par 41,2%, kas bija vēl pagājušā gada augstās ražas atskaņas, bija noteicošais faktors šīs preču kategorijas attīstībā. Pieaugums bija vērojams arī augļiem un dārzeņiem, svaigām un žāvētām zivīm, kā arī eļļas augu sēklām. Savukārt alkoholisko dzērienu eksports, kas veido lielāko daļu kopējā lauksaimniecības un pārtikas preču eksportā, uzrādīja kritumu 2,0% apmērā.

Līdz 2014.gada augustam, kad Krievija noteica embargo atsevišķiem pārtikas produktiem no ES dalībvalstīm, Krievija bija galvenais noieta tirgus Latvijas lauksaimniecības un pārtikas precēm kopumā. Divu gadu laikā Krievijas loma būtiski mazinājās ne tikai Latvijas pārtikas eksportā, bet arī kopējā eksportā. Ja 2013.gadā Krievija ar 11,6% lielu īpatsvaru kopējā Latvijas preču eksportā bija trešais lielākais noieta tirgus, tad š.g. septiņos mēnešos Krievijas tirgus īpatsvars samazinājās līdz 6,9%, ierindojoties aiz Baltijas valstīm un Vācijas kā ceturtais lielākais eksporta tirgus. Jāatzīmē, ka eksporta kritums ir vērojams gandrīz visās preču kategorijās, ko savukārt ietekmēja straujš rubļa vērtības kritums.

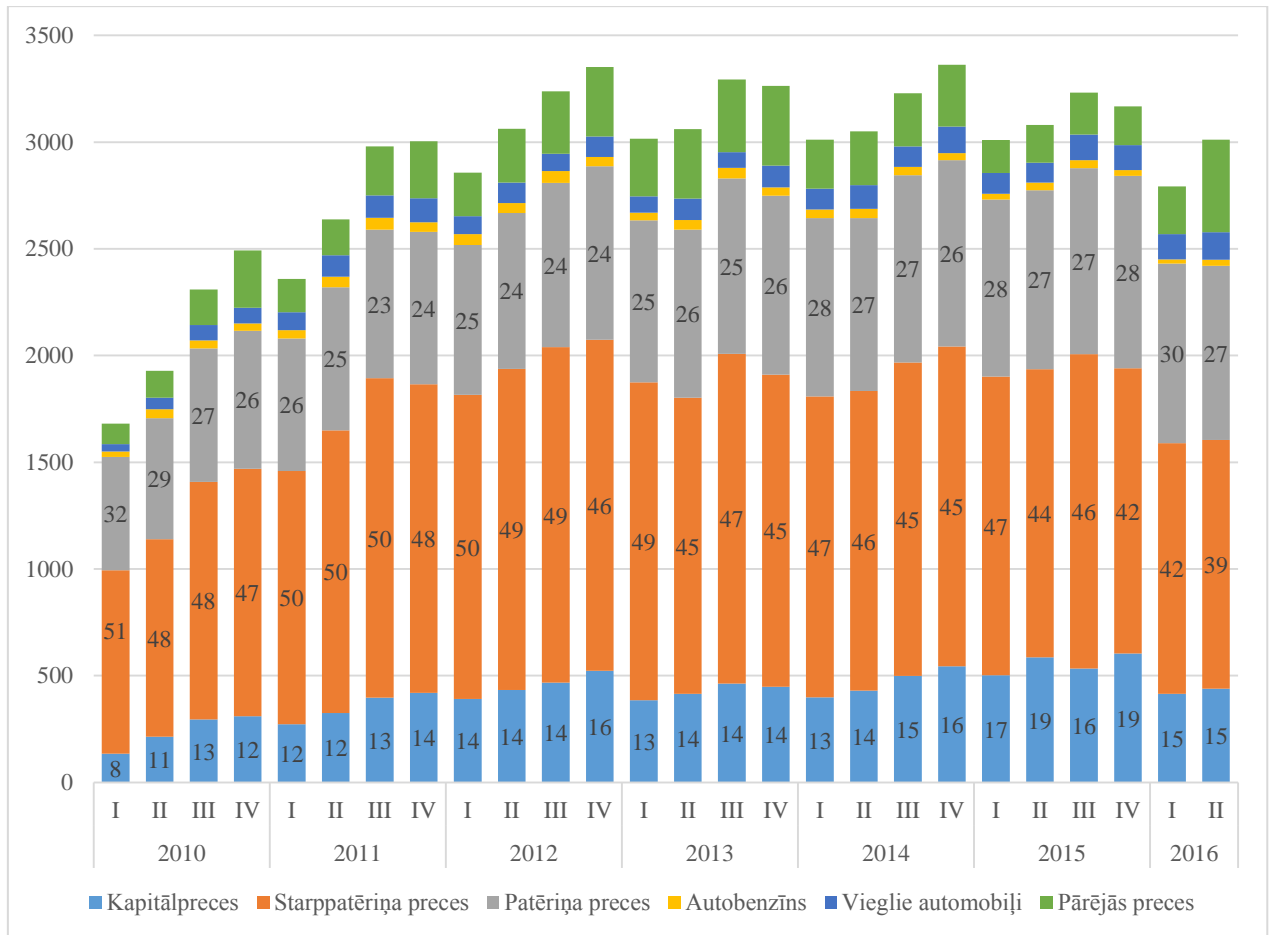
Lai gan Latvijas rūpnieku noskaņojuma novērtējums par eksporta apjomiem trešajam ceturksnim uzlabojies, tomēr zemās investīcijas un ekonomiskās norises Eiropā neliecina, ka tuvākajā nākotnē Latvijas preču eksports var būtiski palielināties.

Preču imports šā gada septiņos mēnešos samazinājās vēl straujāk par eksportu – kopumā par 5,8%. Tādējādi būtiski samazinājās preču ārējās tirdzniecības deficīts - par 233,5 milj. euro. Kā jau minēts iepriekš, ņemot vērā lielo reeksporta īpatsvaru elektroiekārtu un elektroierīču un minerālproduktu kategorijās, tieši šajās kategorijās ir fiksēti lielākie preču importa vērtības kritumi.

1.4. tabula. Preču importa pieauguma struktūra pa preču kategorijām

Preču kategorija	2015 I-VII, milj. euro	2016 I-VII milj. euro	Pieaugums, milj. euro	Pieaugums, %
Minerālprodukti	863,9	620,8	-243,1	-28,1%
Elektroierīces un elektroiekārtas	899,7	766,7	-133,1	-14,8%
Metāli un to izstrādājumi	600,2	506,5	-93,7	-15,6%
Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	316,4	264,8	-51,6	-16,3%
Plastmasas, kaučuks un to izstrādājumi	409,9	383,3	-26,6	-6,5%
Mehānismi un ierīces	672,8	664,2	-8,6	-1,3%
Alkoholiskie dzērieni	164,3	175,7	11,4	6,9%
Pārējie pārtikas produkti	885,4	920,6	35,1	4,0%
Satiksmes līdzekļi	641,7	684,3	42,6	6,6%
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	733,3	783,4	50,2	6,8%
Pārējās preces	1008,6	1007,2	-1,3	-0,1%
Kopējā preču importa vērtība	7196,2	6777,4	-418,8	-5,8%

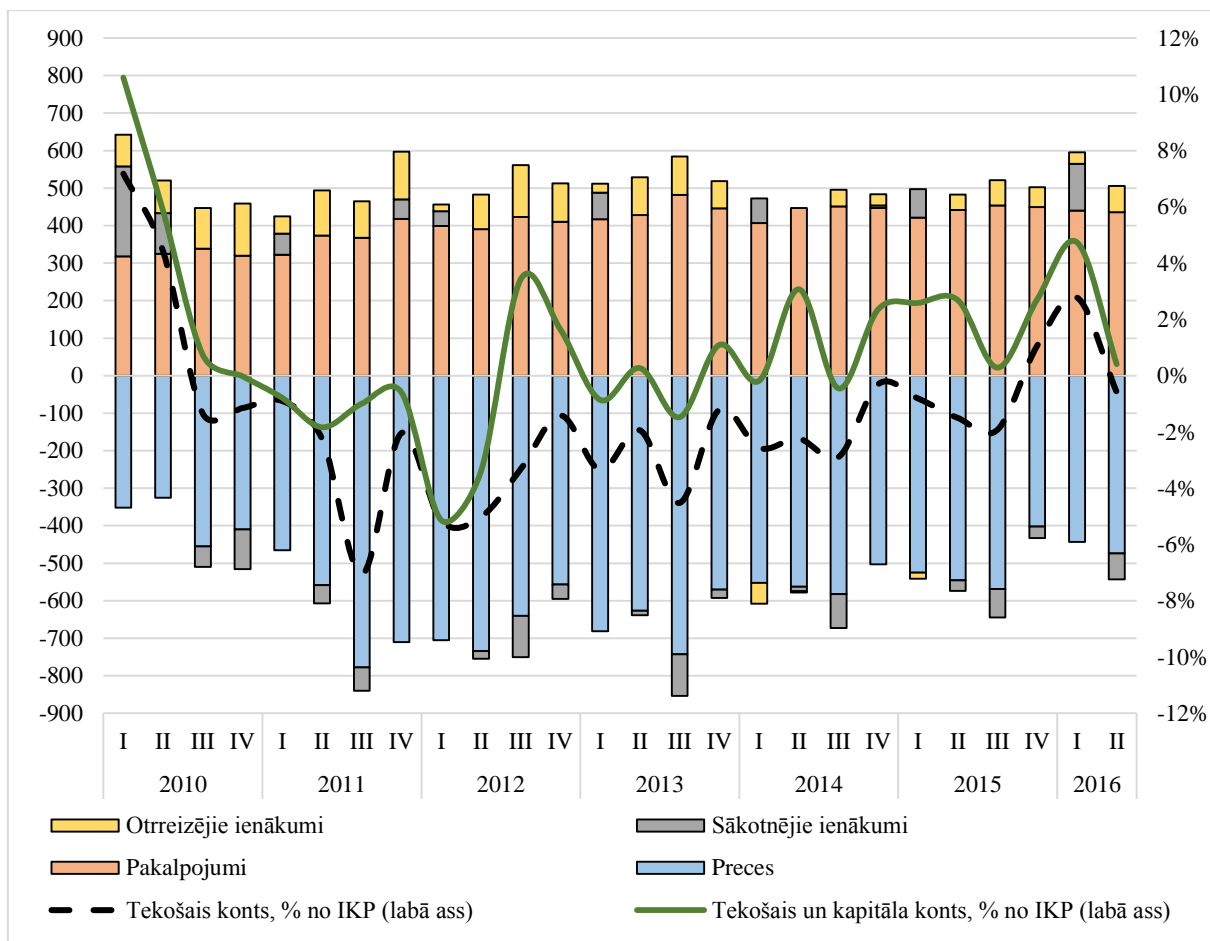
Papildus tam būtisks importa samazinājums fiksēts arī metālu un to izstrādājumu precēm, kas ir saistīts ar zemākiem ražošanas apjomiem Latvijā šajā nozarē. Savukārt tekstilizstrādājumu importa kritumu noteica iepriekšējā gada augstā bāze. Vājais ārējais pieprasījums, izejvielu cenu kritums pasaules biržās un vājā investīciju aktivitāte noteica strauju kapitālpreču un starppatēriņa preču importu kritumu š.g. pirmajā pusgadā, attiecīgi par 21,4% un 15,0% salīdzinājumā ar 2015.gada pirmo pusgadu (skat. 1.38. att.). Neskatoties uz to, ka iekšzemes pieprasījums šogad pieaug, patēriņa preču imports bija iepriekšējā gada līmenī, kas visticamāk skaidrojams ar zemākām preču izmaksām izejvielu cenu krituma dēļ.

1.38. att. Preču imports pa preču kategorijām, milj. euro, un kapitālpreču, starppatēriņa preču un patēriņa preču īpatsvars kopējā importā, %

Maksājumu bilances tekošā konta deficīts 2015.gadā sasniedza 0,8% no IKP, kas ir par 1,2 procentpunktiem mazāk nekā gadu iepriekš. Tekošā konta deficīta samazinājumu 2015.gadā labvēlīgi ietekmēja preču ārējās tirdzniecības deficīta sarukums, galvenokārt preču importa samazinājuma dēļ, kamēr preču eksports saglabāja pozitīvu pieaugumu. Papildus tam mazākas iemaksas ES budžetā un ienākošā ES fondu plūsma arī veicināja tekošā konta deficīta samazinājumu. Kopumā, jāatzīmē, ka tekošā konta deficīts samazinās jau trešo gadu pēc kārtas un trīs gadu vidējais līmenis ir -1,8% no IKP. Šāds tekošā konta deficīts nerada bažas par tā finansēšanu un ilgtspēju, tāpēc ka tekošā konta deficītu pilnībā nosedz ES fondu līdzekļu ieplūdes kapitāla kontā. Maksājumu bilances konta dinamika ir atspoguļota 1.39. attēlā.

1.39. att. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. euro) un tekošais un kapitāla konti procentos no IKP⁷

Līdzīgas tendences kā 2015.gadā maksājumu bilancē bija vērojamas arī 2016.gada pirmajā pusgadā kopumā. Š.g. otrajā ceturksnī bija fiksēts neliels tekošā konta deficīts, tādējādi tika pārtraukta divu iepriekšējo ceturksņu situācija, kad tekošais konts bija ar pārpalikumu. Tomēr pirmajos sešos mēnešos tekošais konts joprojām uzrāda pārpalikumu – 115,2 milj. euro apmērā pretstatā 135,0 milj. euro deficītam pērnā gada pirmajā pusē. Pārpalikuma veidošanos galvenokārt ietekmēja ES fondu ieplūdes ienākumu kontos, kā arī preču konta deficīta sarukums preču importa straujāka krituma dēļ.

Atšķirībā no preču eksporta, pakalpojumu eksporta attīstības dinamika šā gada laikā ir pozitīva, neskatoties uz to, ka nerezidentiem sniegto transporta pakalpojumu vērtība samazinājās par 7,4%. Pieaugošā konkurence transporta nozarē Baltijas jūras reģionā atspoguļojas tranzīta plūsmas kritumā, tādējādi negatīvi ietekmējot nerezidentiem sniegto ostu un dzelzceļa pakalpojumu apjomu. To nespēja kompensēt pieaugums autotransporta un gaisa transporta pakalpojumu eksportā. Savukārt, pateicoties telesakaru un informācijas pakalpojumu eksportam, kā arī ieņēmumiem no tūrisma, kopējo pakalpojumu eksporta vērtība pieauga par 4,1%. Pozitīvi vērtējams, ka Latvijas pakalpojumu struktūrā pieaug pakalpojumi ar augstu pievienoto vērtību eksports (telesakaru pakalpojumi, informācijas un datorpakalpojumi), kam ir daudz lielāks attīstības potenciāls nekā transporta pakalpojumiem, taču to īpatsvars joprojām saglabājas zems. Lai gan transporta pakalpojumu īpatsvars samazinās, tam ar 37,7% lielo īpatsvaru joprojām ir vadošā loma kopējā pakalpojumu eksporta vērtībā. Šīs pakalpojumu nozares nākotnē būtiska nozīme būs spējai gan jauno kravu piesaistīšanai kopumā, gan kravu diferencēšanai.

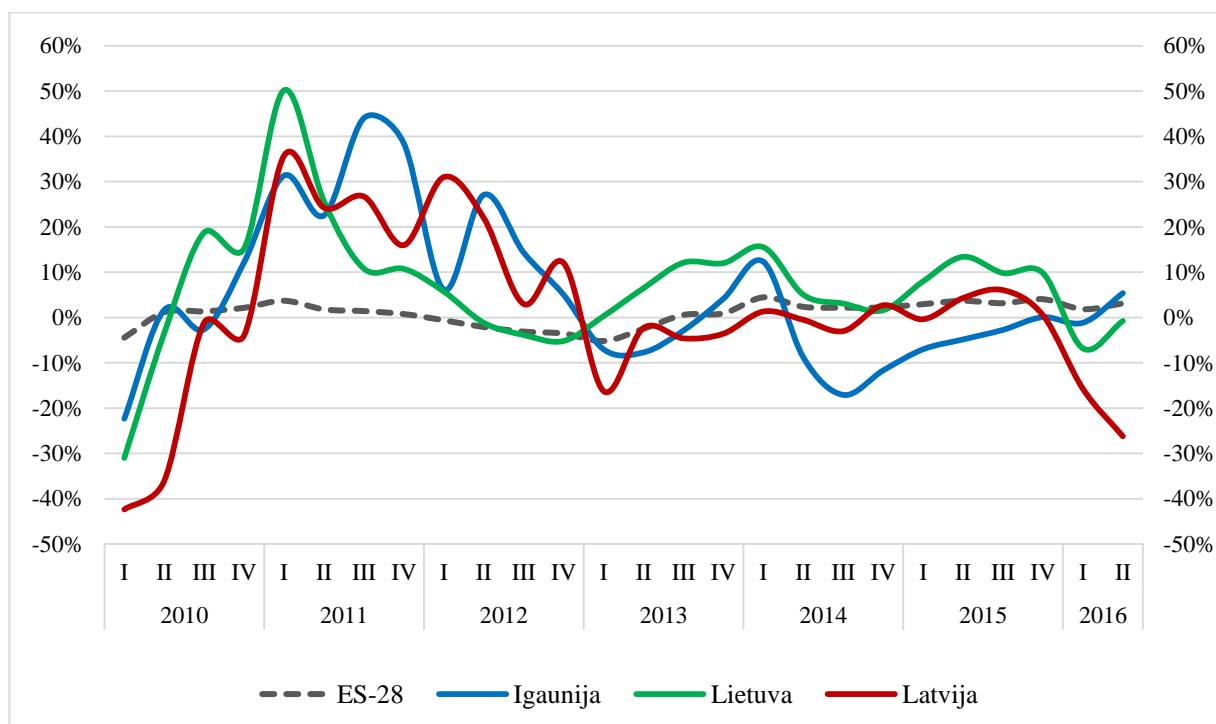
⁷ Datu avots: Latvijas Banka

Arī pakalpojumu imports 2016.gada pirmajā pusgadā pieauga, ko galvenokārt veicināja Latvijas iedzīvotāju tēriņu pieaugums ārvalstīs. Kopumā, pakalpojumu konta saldo praktiski neizmainījās, pārpalikumam pieaugot par 1,5% salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusi.

Sākotnējo ienākumu konta pārpalikums pieauga par 8,1 milj. *euro* līdz 56,0 milj. *euro* š.g. pirmajos sešos mēnešos. To ietekmēja ES fondu līdzekļu ieplūde un Latvijas uzņēmumu peļņas rādītāju uzlabošanās ārvalstīs. Jāatzīmē, ka debeta pusē bija būtiskas izmaiņas, kas tomēr mazināja konta pārpalikumu. Tā š.g. pirmajā pusē tiešajiem investoriem Latvijā bija izmaksātas dividendes 398,9 milj. *euro* apmērā, kas ir par 4,6% vairāk nekā 2015.gadā pirmajā pusgadā. Otrreizējo ienākumu konta bilances izmaiņas kredīta pusē noteica ES fondu ieplūdes. Savukārt izmaiņas bilances debeta pusē ir saistītas ar mazākām iemaksām ES budžetā. Tādējādi otrreizējo ienākumu konta pārpalikums palielinājās par 75,2 milj. *euro* līdz 100,4 milj. *euro*.

1.2.7. Investīcijas

Investīciju pieauguma tempi Latvijā, tāpat kā ES valstīs kopumā, saglabājas zemā līmenī, un investīciju apjoms ES kopumā joprojām būtiski atpaliek no pirmskrīzes līmeņa. Investīciju aktivitāte 2015.gadā Latvijā bija svārstīga, taču investīciju paātrinājums, pateicoties atsevišķu projektu realizācijai gada otrajā un trešajā ceturksnī, nodrošināja, ka bruto pamatkapitāla veidošana kopumā 2015.gadā pieauga par 2,8% salīdzinājumā ar 2014.gadu. Jāatzīmē, ka investīciju apjoms 2015.gadā atpalika vairāk par trešdaļu no 2007.gadā sasniegtā līmeņa, kad augstas, bet tajā pašā laikā neproduktīvas investīcijas nekustamā īpašuma nozarē ļāva sasniegt vēsturiski augstāko investīciju līmeni. Investīcijas 2015.gadā bija arī par 5,7% zemākas salīdzinājumā ar 2005.gadu, kad bija vērojama sabalansētāka ekonomikas izaugsme. Lai gan investīciju aktivitāte ir vāja, bruto pamatkapitāla veidošanas īpatsvars IKP pēdējos piecos gados saglabājies stabils un svārstās ap 23,0%. Bruto pamatkapitāla veidošanas dinamika atspoguļota 1.40. attēlā.

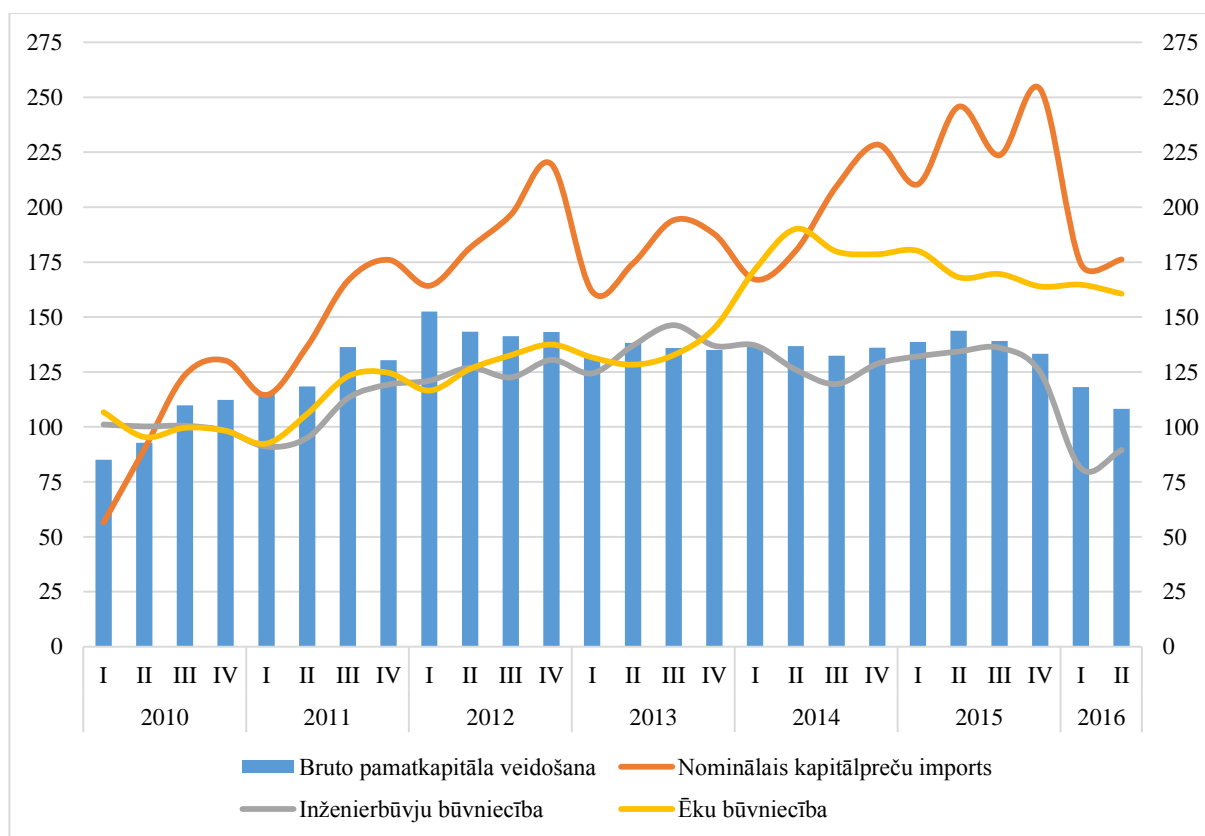
1.40. att. Bruto pamatkapitāla veidošanas pieaugums Baltijas valstīs un Eiropas Savienībā, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, 2010.gada salīdzināmās cenās, %⁸

⁸ Datu avots: ES statistikas birojs Eurostat

Būtisks investīciju kritums kavē straujāku Latvijas ekonomisko izaugsmi šogad. Ja IKP 2016.gada pirmajā pusgadā pieauga par 2,1% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu, tad bruto pamatkapitāla veidošanas apjoms attiecīgajā laika periodā samazinājās jau par 21,8%. Tādējādi, būtiski samazinājās arī bruto pamatkapitāla veidošanas īpatsvars IKP š.g. pirmajā pusē - līdz 14,6%.

Iespaidīgo investīciju samazinājumu izskaidro dažādi iekšējie un ārējie faktori. Saistošo noteikumu apstiprināšanas dēļ būtiski kavējas iepriekšplānoto ES fondu investīciju plūsma. Jāatzīmē, ka ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda budžeta plūsma kopš 2014.gada pieaug, taču salīdzinājumā ar 2007.-2013.gada plānošanas perioda plūsmu tā ir krietni mazāka. Kopumā, tiek prognozēts, ka 2016.gadā tiks apgūts 560 milj. *euro* ES struktūrfondu līdzekļu, kas ir par 24,4% jeb 181 milj. *euro* mazāk salīdzinājumā ar 2015.gadu. ES fondu līdzekļu plūsmas kritumu apliecina nefinanšu investīciju kritums un konsolidētā kopbudžeta investīcijas pamatkapitālā, to apjomiem š.g. pirmajā pusgadā samazinoties attiecīgi par 25,0% un 41,5%. ES struktūrfondu apgūšanas kavēšanās atspoguļojās arī būvniecības nozares pievienotās vērtības kritumā par 19% š.g. pirmajā pusgadā, visvairāk ietekmējot inženierbūvniecību. Vājus būvniecības rezultātus apliecina arī fakts, ka nefinanšu investīciju lielākais kritums (-32,2%) š.g. pirmajā pusgadā fiksēts tieši dzīvojamās mājās, citās ēkās un būvēs.

Investīciju aktivitātes vājums atspoguļojās arī būtiskā kapitālpreču jeb pamatlīdzekļu importa samazinājumā. Ja kopējā preču importa vērtība š.g. pirmajos sešos mēnešos samazinājās par aptuveni 4,7%, tad kapitālpreču importa vērtība saruka par 21,4% salīdzinājumā ar pērnā gada atbilstošo periodu. Tādējādi kapitālpreču īpatsvars kopējā preču importā samazinājies par 3 procentpunktiem līdz 14,7% š.g. pirmajos sešos mēnešos. Jāatzīmē, ka kapitālpreču importa vērtības samazinājums noticis arī uz preču cenu krituma rēķina, taču noteicošā loma tomēr bija apjomu sarukumam. Kapitālpreču importa apjomu sarukumu noteica būtisks apstrādes rūpniecības un transporta nozares nefinanšu investīciju kritums tehnoloģiskās iekārtās un mašīnās. Kopumā nefinanšu investīciju apjoms iekārtās un mašīnās š.g. pirmajā pusgadā samazinājās par 24,1%. Investīciju raksturojošo radītāju dinamika ir atspoguļota 1.41. attēlā.

1.41. att. Investīcijas raksturojošie rādītāji, 2010=100

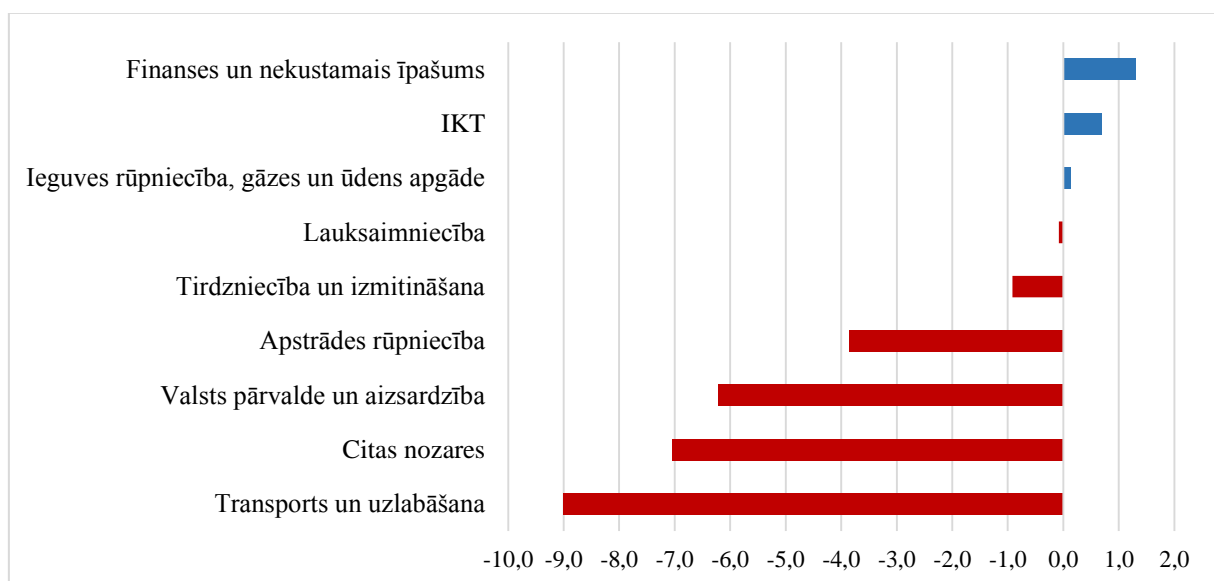
Turklāt ārējie ekonomiskie un politiskie faktori negatīvi iespaido investoru noskaņojumu. No maksājumu bilances datiem var redzēt, ka pēdējos gados pieaug dividenžu izmaksas par iepriekš veiktajām investīcijām Latvijā, tādējādi samazinot reinvestētās peļņas apjomu. Ja 2011.-2012.gadā ārvalstu investoriem kopumā bija izmaksāti 625,6 milj. *euro*, sākot ar 2013.gadu, katru gadu tiek izmaksāts vairāk nekā pusmiljards *euro*. Savukārt š.g. pirmajos divos ceturkšņos ārvalstu investoriem tika izmaksāts gandrīz 400 milj. *euro* dividenžu.

Analizējot nefinanšu investīcijas nozaru griezumā, jāsecina, ka, izņemot atsevišķas uz pakalpojumiem vērstās nozares, pārējās nozarēs ir fiksēti investīciju apjoma samazinājumi. Lielākais investīciju kritums š.g. pirmajā pusgadā bija transporta un uzglabāšanas nozarē, kur investīciju apjoms samazinājies par 46,9% salīdzinājumā ar pērnā pirmo pusgadu. No 2010.gada beigām investīcijas šajā nozarē uzrādīja augšupejošu dinamiku, ko stimulēja pieejamie ES struktūrfondu līdzekļi, realizējot nozīmīgus infrastruktūras projektus. Līdz ar to, noslēdzoties iepriekšējam ES fondu plānošanas periodam, bija sasniegta augsta bāze. Savukārt jaunā ES fondu plānošanas perioda līdzekļu apguve aizkavējusies, tāpēc šogad investīcijas šajā nozarē samazinājās gandrīz uz pusi. Līdzīga situācija ir vērojama arī valsts pārvaldes un aizsardzības jomā.

Nemot vērā, ka investīcijas apstrādes rūpniecībā rada potenciālu ražošanas palielināšanai, tiešā veidā ietekmējot eksportspēju, tad negatīvi vērtējams straujš investīciju kritums šajā nozarē, kopumā par 27,3% š.g. pirmajā pusē. Straujākie kritumi ir fiksēti pārtikas, poligrāfijas un automobiļu preču ražošanā. Turklāt investīciju kritums otrajā ceturksnī paātrinājās. Apstrādes rūpniecības investīciju samazinājums ir fiksēts gan ēkās (ražošanas telpas un noliktavas), gan tehnoloģiskajās iekārtās. Lai gan situācija apstrādes rūpniecības apakšnozarēs ir dažāda, ilgstošs investīciju kritums apstrādes rūpniecībā kopumā varētu rezultēties nozares attīstības tempu piebremzēšanās vidējā termiņā.

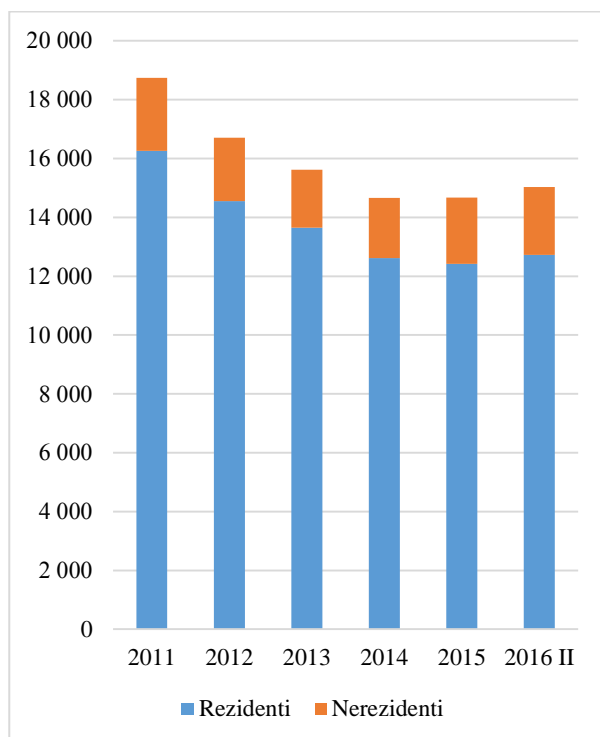
Tādās nozarēm kā izglītība, būvniecība, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi, kuras savā veidā ir atkarīgas no ES fondu līdzekļu pieejamības, arī fiksēti samērā būtiski nefinanšu investīciju kritumi.

Starp nozarēm, kuras uzrādīja nefinanšu investīciju pieaugumu š.g. pirmajā pusgadā, var atzīmēt finanšu sektoru, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nozari, kur reģistrēta investīciju palielināšanās par attiecīgi 24,3% un 14,0%. Investīciju pieaugums finanšu nozarē visticamāk ir saistīts ar striktāku prasību ieviešanu pret nelegāli iegūto naudas līdzekļu legalizāciju, kā arī ar šīs nozares digitalizāciju un attālināto apkalpošanas iespēju paplašināšanu. Nefinanšu investīciju devums pa nozarēm kopējā nefinanšu investīciju pieaugumā ir attēlots 1.42. attēlā.

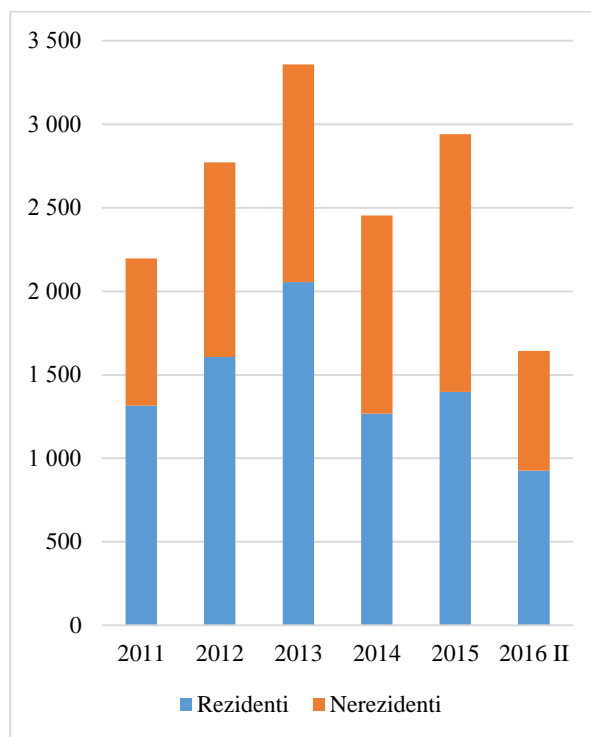

1.42. att. Nefinanšu investīcijas, devums pieaugumā pa nozarēm 2016.gada pirmajā pusgadā pret 2015.gada pirmo pusgadu, procentpunkti

Kopējais komercbanku kredītportfelis š.g. otrā ceturkšņa beigās sasniedza 15,0 miljardus *euro*. Salīdzinājumā ar š.g. pirmo ceturksni kredītportfelis pieauga par 2,4% un bija par 2,0% lielāks nekā pērnā gada otrā ceturkšņa beigās (1.44.att.). Atšķirībā no citiem ceturkšņiem, kad minimālo kredītportfeļa pieaugumu nodrošināja nerezidentu portfeļa pieaugums, 2016.gada otrajā ceturksnī galvenais virzītājspēks jau bija Latvijas uzņēmumu portfeļa pieaugums, kopumā par 5,5% salīdzinājumā ar pērnā gada otro ceturksni, kamēr mājsaimniecību kredītportfelis turpināja samazināties (-3,3%). Taču jāatzīmē, ka mājsaimniecību portfeļa atlikumu apjomu kritums kļūst arvien mazāks un salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni samazinājies vien par 0,1%. Kopējo kredītportfeļa kāpumu stimulēja arī nerezidentu daļa, tai pieaugot par 3,8% salīdzinājumā ar pērnā gada otro ceturksni. Kopējā kredītportfelī rezidentu īpatsvars pēdējā gada laikā praktiski nav mainījies, š.g. otrā ceturkšņa noslēgumā veidojot 84,7%. Neskatoties uz to, ka nerezidentiem izsniegto kredītu apjoms ir samērā neliels kopējā apjomā, tā īpatsvars pēdējo pusotru gadu stabili turas 15% līmenī.

1.44. att. Latvijas komercbanku kredītportfelis, milj. *euro*

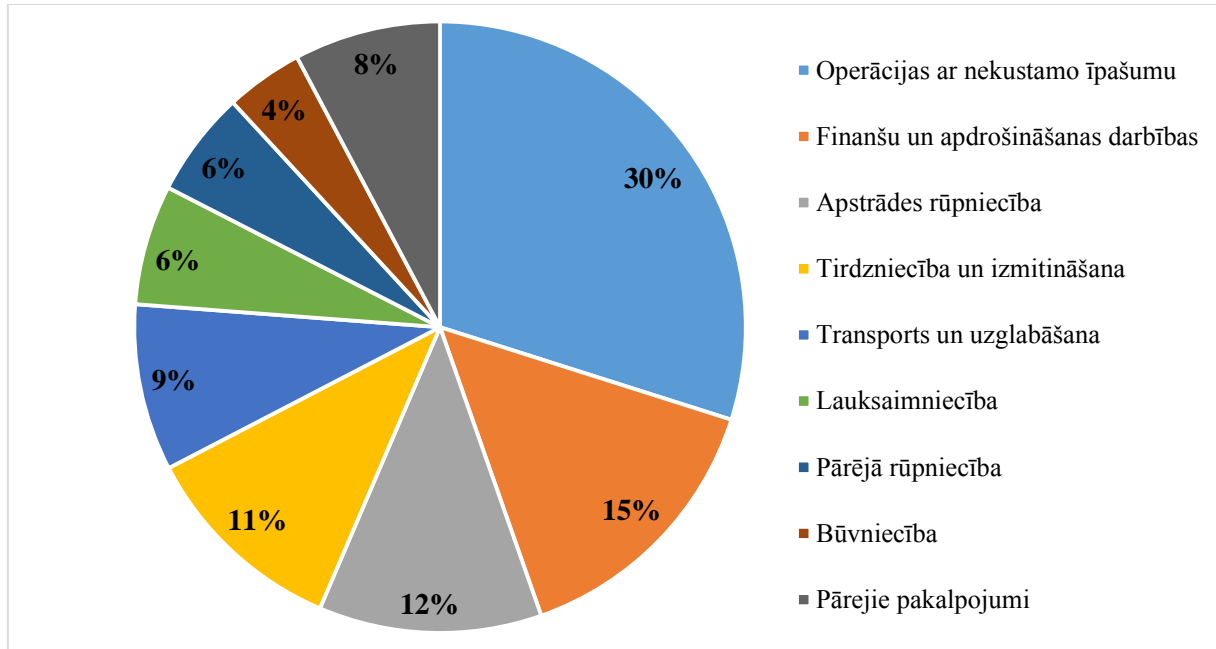
1.45. att. No jauna izsniegto kredītu apjoms, milj. *euro*⁹

Komercbanku kopējā kredītportfeļa kvalitāte turpina uzlaboties. Š.g. otrajā ceturksnī ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars banku kopējā portfelī samazinājās no 6,8% 2015.gada otrajā ceturksnī līdz 5,1%. Pozitīvas tendences bija vērojamas gan rezidentu mājsaimniecību, gan uzņēmumu portfelī. Savukārt, pretējas tendences bija vērojamas nerezidentu kredītu portfelī, kur virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars palielinājies līdz 7,9%.

Lai arī mājsaimniecību kopējais kredītportfelis turpina samazināties, jauno kredītu apjoms š.g. pirmajā pusgadā pieauga par 73,5 milj. *euro* līdz 264,9 milj. *euro* salīdzinājumā ar 2015.gada pirmo pusgadu. Visstraujāk pieauga kredīti mājokļa iegādei un remontam. Papildus tam jāatzīmē, ka š.g. otrajā ceturksnī mājsaimniecību noguldījumu apjoms gada laikā palielinājās par 390,3 milj. *euro* un sasniedza vēsturiski augstāko līmeni – 5 569,7 milj. *euro*, ko veicina augošā darba samaksa un nodarbinātības līmenis tautsaimniecībā. Šāda kredītu un noguldījumu dinamika norāda uz to, ka kredītu atmaksa notiek intensīvāk par jauno kredītu izsniegšanu un mājsaimniecības ir piesardzīgas,

⁹ Datu avots: FKTK

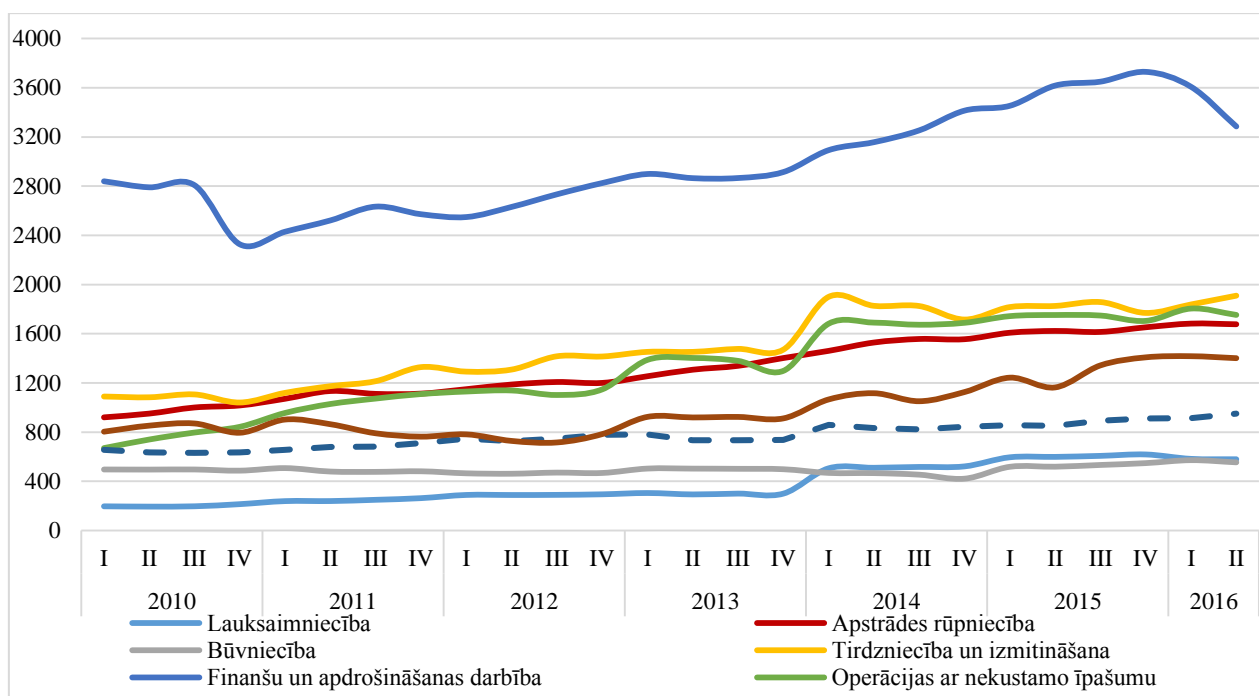
nesteidzoties uzņemties jaunas kredītsaistības. 2015.gadā mājsaimniecību noguldījumu īpatsvars IKP pieauga līdz 22,1%. Lai gan noguldījumu līmenis pieaug, tā īpatsvars iekšzemes kopproduktā vēl atpaliek no ES vidējā līmeņa. Arī noguldījumu līmenis uz vienu Latvijas iedzīvotāju un attiecībā pret vidējo darba samaksu ir zems. Tas norāda uz to, ka noguldījumiem iedzīvotāji var novirzīt ierobežotu daļu savu ienākumu pēc visu nepieciešamo preču iegādes un pakalpojumu apmaksas.

1.46. att. Tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu atlikumu struktūra 2016.gada otrajā ceturksnī, % no kopējā apjoma¹⁰

Tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu atlikumu struktūra nav būtiski mainījies salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu, izņemot finanšu un apdrošināšanas nozari, kuras īpatsvars uzņēmumu kredītportfelī pieauga no 10,8% 2015.gada otrā ceturkšņa beigās līdz 14,7% š.g. otrā ceturkšņa beigās. Joprojām nekustamo īpašumu nozarei ir vislielākais kredītsaistību apmērs. Kopumā 2016.gada otrajā ceturksnī uzņēmumu kredītu atlikuma apjoms pieauga par 384,5 milj. *euro*, ko galvenokārt veicināja no jauna izsniegto kredītu pieaugums par 266,3 milj. *euro*. Jauno kredītu izsniegšanas pieaugums š.g. pirmajos sešos mēnešos fiksēts lielākai daļai no tautsaimniecības nozarēm. Taču visstraujāk jauno kredītu izsniegšana pieauga nekustamo īpašumu, finanšu un apdrošināšanas, kā arī tirdzniecības un rūpniecības nozarēs. Savukārt jauno kredītu izsniegšanas kritums fiksēts ūdens apgādes, informācijas un komunikācijas, kā arī būvniecības nozarēs. Uz doto brīdi būvniecības nozarē aktīvāk tiek atmaksāti esošie kredīti, bet jauna aktīva kreditēšana nozarē nenotiek. Jāatzīmē, ka šīs nozares īpatsvars gan tautsaimniecības pievienotajā vērtībā, gan kredītportfelī šogad sarucis visstraujāk salīdzinājumā ar citām nozarēm.

¹⁰ Datu avots: FKTK

1.47. att. Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā, milj. euro¹¹

Atsevišķu vienreizēju faktoru un metodoloģijas īpatnību dēļ šogad vērojama visai netipiska situācija ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) dinamikā Latvijā. Uzkrātās ĀTI kopumā š.g. otrā ceturkšņa beigās sasniedza 13,2 miljardus *euro*, kas ir par 1,4% vairāk nekā pērnā gada attiecīgajā periodā. Savukārt ienākošo ĀTI bilance šogad ir negatīva. Ja 2015.gada pirmajā pusē ienākošo ĀTI apjoms bija pozitīvs, veidojot 365,4 milj. *euro*, tad š.g. pirmajā pusgadā ienākošo ĀTI bilance bija -279,1 milj. *euro*. Ienākošo ĀTI plūsmas apjoma kritumu noteica pašu kapitāla samazinājums par 583,3 milj. *euro*. Viens no galvenajiem faktoriem, kas noteica pašu kapitāla samazinājumu, bija *Swedbank AS* pamatkapitāla samazinājums par 367,9 milj. *euro*. 2015.gada beigās bankas kopējais kapitāla pietiekamības rādītājs bija 39,28%, kamēr regulatora noteiktā prasība ir 12,8%¹², tādējādi būtisks pamatkapitāla samazinājums ir saistīts ar kapitāla struktūras optimizēšanu. Pamatkapitāla samazinājums uzņēmumā ar ārvalstu kapitālu nozīmē ārvalstu tiešo investīciju aizplūdi no valsts. To apliecina arī uzkrāto ĀTI atlikumu apjoms finanšu un apdrošināšanas darbības nozarē, kas šogad būtiski samazinājās (skat. 1.47. att.). Latvijas lielākās bankas pamatkapitāla samazinājuma lēmums nav uz attīstību vērsts solis, taču arī pēc pamatkapitāla samazinājuma *Swedbank AS* paliek viena no vislabāk kapitalizētājām bankām Latvijā. Papildus tam, zemo procentlikmju periodā, augsts kapitalizācijas līmenis rada tikai papildus finanšu slogu, tādējādi pamatkapitāla samazinājums bijis loģisks solis, optimizējot bankas darbību.

Pašu kapitāla kritumu nedaudz kompensēja reinvestētās peļņas un parāda instrumentu apjoms. Vienlaikus ar reinvestētās peļņas apjoma pieaugumu par 28,6 milj. *euro* līdz 148,9 milj. *euro* š.g. pirmajā pusgadā nedaudz pieauga arī izmaksāto dividenžu apjoms ārvalstu investoru mātes uzņēmumiem. No vienas puses, tas nozīmē, ka ārvalstu uzņēmumu peļņas rādītāji turpina uzlaboties, taču, no otras puses, dividenžu izmaksa liecina, ka uzņēmums nevar atrast izdevīgu līdzekļu ieguldīšanas veidu Latvijā. Tāpat š.g. pirmajā pusē fiksēts 155,2 milj. *euro* ienākošo ĀTI parāda instrumentu veidā, kas nozīmē, ka ārvalstu mātes uzņēmums izsniedza kredītu meitas uzņēmumam Latvijā. Kredīta izsniegšanas brīdī uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju apjoms palielinās, taču atmaksājot kredītu, uzkrāto ĀTI apjoms atkal samazināsies. Tomēr no ekonomikas viedokļa tas

¹¹ Datu avots: Latvijas Banka

¹² Datu avots: *Swedbank AS* (Latvija)

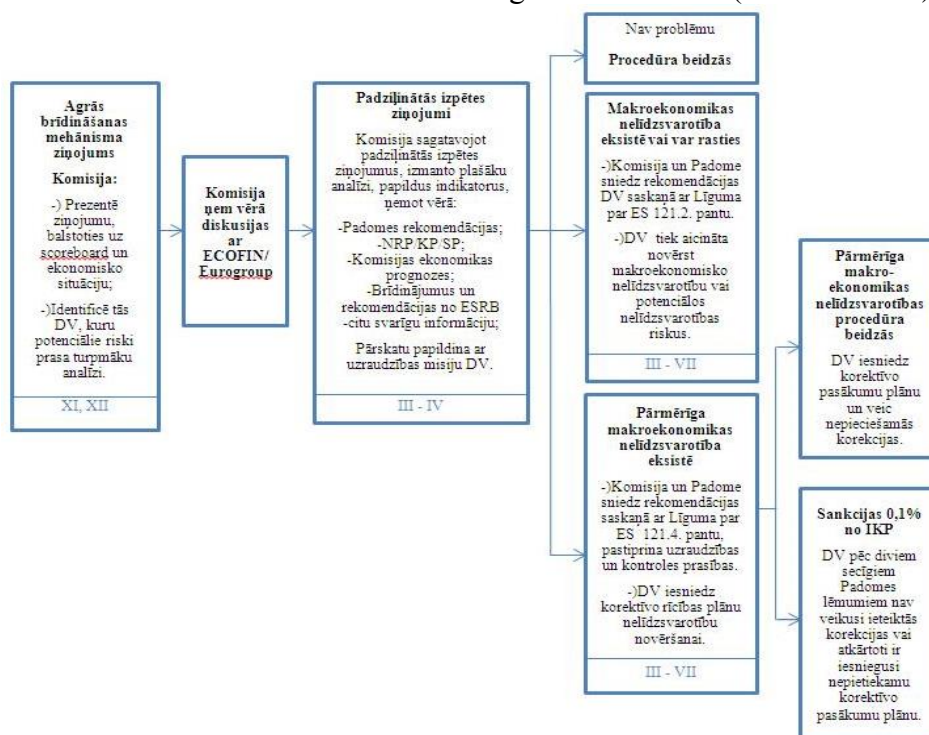
vērtējams pozitīvi, jo šajā gadījumā uzņēmums visticamāk veic darbības paplašināšanu vai modernizāciju.

Neskatoties uz būtisku finanšu un apdrošināšanas nozares ĀTI atlikumu kritumu, kopējā ĀTI nozaru struktūra praktiski nav mainījusies. Joprojām finanšu un apdrošināšanas nozarē ir koncentrēti visvairāk ĀTI, kopumā 24,8%. Savukārt vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu ir koncentrēti attiecīgi 13,8% un 13,2%. Apstrādes rūpniecība, kas tiek uzskatīta par Latvijas prioritāro nozari ārvalstu tiešo investīciju piesaistīšanai, pēc uzkrāto ĀTI apjoma pašlaik ierindojas ceturrtā vietā ar 12,7% īpatsvaru. Uzkrāto ĀTI apjoms šajā nozarē salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusgadu palielinājās par 3,3%, ko ietekmēja ieguldījumi būvmateriālu ražošanā, kokapstrādē un pārtikas rūpniecībā.

Kopumā jāsecina, ka investīciju pārrobežu plūsmas ir ļoti vājas ne tikai Baltijas valstīs, bet arī pasaulē kopumā, kas galvenokārt skaidrojams ar ģeopolitisko nestabilitāti dažādos pasaules reģionos un ekonomiskās izaugsmes tempu palēnināšanos attīstības valstīs.

1.3. MAKROEKONOMISKO NELĪDZSVAROTĪBU UZRAUDZĪBA ES

Viens no ES pamatmērķiem ir dalībvalstu ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes veicināšana. Lai nodrošinātu savlaicīgu makroekonomisko risku identificēšanu un pārvaldi 2011.gada 16.novembrī Eiropas Parlaments un Eiropas Padome pieņēma divas regulas – par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (regula Nr.1176/2011), un regulu par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības koriģēšanai eirozonā (Nr.1174/2011).¹³

1.48. att. Makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras posmi¹⁴

Jaunās procedūras izstrādes mērķis bija ne tikai stiprināt Stabilitātes un izaugsmes pakta funkcionēšanu, bet papildus budžeta uzraudzībai, paplašināt fiskālo un makroekonomisko

¹³ <http://eur-lex.europa.eu>: Jaunās regulas veido arī par Eiropas Semestra pamatu. Eiropas Semestris ir ES ekonomikas un budžeta politikas saskaņošanas ikgadējais cikls, kura ietvaros ES dalībvalstis saņem Eiropas komisijas ieteikumus - ieteikumi tiek sniegti Stabilitātes un izaugsmes pakta un makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūras kontekstā.

¹⁴ Scoreboard- rādītāji, kuri apkopoti pamata un palīg rādītāju tabulās kalpo par pamatu makroekonomiskās nesabalansētības procedūras analīzes veikšanā

nelīdzsvarotību uzraudzību un īstenot to efektīvu vadību ES dalībvalstīs. Regulu ietvaros tika atrunāta jaunā makroekonomikas uzraudzības un nesabalansētību identificēšanas kārtība, kā arī iespējamo finanšu sankciju kārtība, kas varētu tikt piemērota dalībvalstīm, kurās makroekonomiskā disciplīna netiek ievērota. Finanšu sankcijas paredz noteiktu ikgadēju soda naudu vai procentus nesošu depozītu, kas ir 0,1% no attiecīgās dalībvalsts iepriekšējā gada IKP. Neraugoties uz to, ka makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros ir atrunātas iespējamās finanšu sankcijas, praksē pagaidām tās netika piemērotas ne pret vienu dalībvalsti.

1.3.1. Makroekonomikas nesabalansētību identificēšanas un pārvaldes posmi

Tradicionāli, Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums tiek publicēts tekošā gada novembrī, kas ir arī sākums jaunam makroekonomiskās nesabalansētības uzraudzības ciklam. Tādējādi, sagatavojot 2017.gada budžeta paskaidrojumus, tiek izmantots “Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu 2016” (AMR2016), kurš tika publicēts 2015.gada 26.novembrī.

Ziņojuma pamatā ir divas rādītāju grupas – 14 pamata rādītāji un 28 papildinoši rādītāji. Pamata rādītājiem ir definēti mērķlīmeņi jeb pieļaujamās robežas, kuru pārsniegšana var iniciēt Padziļinātās izpētes ziņojuma (IDR) izstrādi par attiecīgo dalībvalsti. Lēmums par attiecīgās valsts ekonomikas padziļinātās izpētes procedūras uzsākšanu var tikt pieņemts pamatojoties uz izvērstu, fundamentālu ekonomiskās situācijas un saistīto risku analīzi, kā arī ņemot vērā rādītāju sagaidāmo dinamiku. Automātiska padziļinātās izpētes procedūras uzsākšana, pamatojoties vienīgi uz tehnisku dažu rādītāju noteikto robežvērtību pārsniegšanu, netiek praktizēta. Pamata rādītāju tabula (*scoreboard*) ietver šādus rādītājus:

1. Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējais rādītājs
2. Neto starptautisko investīciju pozīcija, % no IKP
3. Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflators), 3 gadu % izmaiņas
4. Eksporta tirgus daļa, % no pasaules eksporta, 5 gadu % izmaiņas
5. Nominālā darbaspēka vienības izmaksu indekss, 3 gadu % izmaiņas, (2010=100)
6. Mājokļu cenu indekss (2010=100), gada % izmaiņas
7. Privātā sektora konsolidētā kredītplusma, % no IKP
8. Privātā sektora konsolidētais parāds, % no IKP
9. Vispārējās valdības sektora parāds, % no IKP
10. Bezdarba līmenis, 3 gadu vidējais
11. Finanšu sektora nekonsolidētās saistības, 1 gada % izmaiņas

Pamatojoties uz arvien pastāvošo sociālo spriedzi un mērenu makroekonomikas atgūšanos pēc globālās ekonomiskās krīzes, 2015.gadā tika pieņemts lēmums pamata makroekonomikas nesabalansētību indikatīvos rādītājus papildināt ar trīs jauniem sociāliem rādītājiem, tādējādi paplašinot pamata rādītāju grupu līdz 14. Trīs no jauna iekļautie rādītāji ir:

1. Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no visiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem
2. Ilgtermiņa bezdarba līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem
3. Jauniešu bezdarba līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem

Līdzīgi kā pamata rādītāju tehniskā neievērošana, arī jaunieviesto sociālo rādītāju robežvērtību tehniska neievērošana nevar kalpot par makroekonomiskās nesabalansētības fakta atzīšanu kādā no dalībvalstīm – šāds lēmums vienmēr tiek balstīts uz padziļinātu, vispārēju situācijas analīzi, ņemot vērā rādītāju dinamiku un attīstības perspektīvas.

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros 28 papildinošiem rādītājiem ir informatīvs raksturs un to galvenais uzdevums ir veicināt ekonomiskās situācijas daudzpusēju un pilnvērtīgu analīzi. Būtiski, ka 8 no papildus rādītājiem ir sociālie rādītāji, kuri līdzās darba tirgus rādītājiem

raksturo dinamiku atsevišķās nodarbināto, bezdarbnieku un sociāliem riskiem īpaši pakļauto iedzīvotāju grupās.

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāti var kļūt par iemeslu Padziļinātās izpētes ziņojuma (*In-depth review*) izstrādei kādai no dalībvalstīm. Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma, kā arī nākamā posma – Padziļināto izpētes ziņojuma – izstrādes galvenais uzdevums ir, pamatojoties uz pilnvērtīgu ekonomiskās situācijas un saistošo nesabalansētību analīzi, identificēt tās dalībvalstis, kurās konstatētā makroekonomiskā nesabalansētība var negatīvi ietekmēt ne tikai attiecīgās valsts ekonomisko stabilitāti un izaugsmi, bet negatīvi ietekmēt arī citas ES dalībvalstis.

Līdzās tam, Eiropas Semestra ietvaros visām ES dalībvalstīm neatkarīgi no Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā aktualizētiem riskiem un tālākās procedūras uzsākšanas, tiek sniegtas Eiropas Komisijas valsts specifiskās rekomendācijas (*Country Specific recommendations*). Rekomendāciju mērķis ir, ņemot vērā apzinātos riskus un makroekonomiskās nesabalansētības rādītājus, nodrošināt savlaicīgu iespējamās negatīvās ietekmes vadību un veicināt nacionālās ekonomikas attīstību. 2016.gada Eiropas Semestra cikla ietvaros Eiropas Komisija formulēja un Eiropas Padome apstiprināja šādas rekomendācijas Latvijai:

1. Nodrošināt, ka novirze no vidēja termiņa budžeta mērķa 2016. un 2017.gadā tiek pieļauta vienīgi saistībā ar sistēmiskām pensiju reformām un vispārējām strukturālajām reformām veselības aprūpes sistēmā. Nepieciešams Samazināt nodokļu slogu mazo darba algu saņēmējiem, novirzot nodokļu slogu no zemo ienākumu saņēmējiem uz vides un īpašuma nodokļiem, kā arī uzlabojot nodokļu iekasēšanu.

2. Uzlabot sociālās palīdzības pabalstu līmeni un veikt pasākumus, kas palīdz atbalsta saņēmējiem atrast un saglabāt darbu. Sadarbojoties ar sociāliem partneriem, sekmēt profesionālās izglītības programmu reformas. Uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un saistīto izmaksu lietderību.

3. Turpināt stiprināt pētniecības iestādes un stimulēt privātā sektora ieguldījumus inovācijās. Stiprināt interešu konflikta novēršanas sistēmu un izveidot vienotu tiesisko regulējumu visiem publiskā sektora darbiniekiem. Panākt, ka maksātspējas administratori uzņemas lielāku atbildību, pastiprinot maksātspējas administratoru publisko uzraudzību.

1.3.2. Pārmērīga makroekonomiskā nesabalansētība un Padziļināto izpētes ziņojumu izstrāde

Lai arī visu Agrās Brīdināšanas mehānisma ziņojumā ietvertu rādītāju pilnīga ievērošana netiek nodrošināta nevienā ES dalībvalstī, 2016.gadā to valstu skaits, par kurām tika izstrādāti Padziļinātās izpētes ziņojumi turpināja pieaugt. Pamatojoties uz 2016.gada Agrās Brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultātiem, Padziļinātās izpētes ziņojumi tika izstrādāti 18 ES dalībvalstīm.

1.5. tabula. 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāts¹⁵

1. Netika iniciēta Padziļinātā izpētes ziņojuma izstrāde	Čehija, Dānija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Slovākija, Polija.
2. Nesabalansētības netika konstatētas	Austrija, Beļģija, Igaunija, Ungārija, Rumānija, Apvienotā Karaliste
3. Pastāv makroekonomiskās nesabalansētības	Spānija, Somija, Vācija, Īrija, Nīderlande, Slovēnija, Zviedrija
4. Pastāv pārmērīgas makroekonomiskās nesabalansētības	Horvātija, Francija, Portugāle, Bulgārija, Itālija
5. Kopā, no 28 ES dalībvalstīm Padziļinātās izpētes ziņojumi izstrādāti	18 dalībvalstīs

¹⁵ <http://ec.europa.eu/>

Salīdzinot ar iepriekšējā gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultātiem, to dalībvalstu skaits, kuras tika vērtētas padziļināti, pieauga par divām valstīm. 2016.gadā pirmo reizi Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrāde tika ierosināta Austrijai un Igaunijai. Igaunija tādējādi kļuva par pirmo no Baltijas valstīm, kura tika skatīta padziļinātās ekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros. Jāatzīmē, ka Padziļināta izpētes ziņojuma izstrāde vēl neliecina par makroekonomiskās nesabalansētības esamību valstī. Igaunijas gadījumā pārmērīga makroekonomiskā nesabalansētība netika konstatēta.

Padziļināta izpētes ziņojuma izstrāde 2016.gada procedūras ietvaros netika ierosināta 8 ES dalībvalstīm: Čehijai, Dānijai, Latvijai, Lietuvai, Luksemburgai, Maltai, Slovākijai, Polijai. Lai arī atsevišķas pamata rādītāju noteiktās robežvērtības netika ievērotas arī šajās dalībvalstīs, Eiropas Komisijas vērtējumā padziļināta makroekonomikas analīze nebija nepieciešama. Tās dalībvalstis, kuras atrodas finansiālās atbalsta programmas ietvaros – Kipra un Grieķija, tiek vērtētas saskaņā ar attiecīgā atbalsta mehānisma kritērijiem un prasībām, līdz ar to netiek padziļināti vērtētas Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras kontekstā.

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums tiek publicēts jau piekto gadu. Vērtējot ziņojuma rezultātus nākas secināt, ka pēdējo trīs gadu laikā pakāpeniski pieaug to dalībvalstu skaits, kurām tiek izstrādāti Padziļinātās izpētes ziņojumi. Līdzās tam ir dalībvalstis, piemēram Horvātija un Itālija, kuras pārmērīgas makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros tiek padziļināti vērtētas jau trešo gadu pēc kārtas, attiecīgi kopš 2014.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma.

1.6. tabula. Makroekonomisko nesabalansētību procedūras rezultāti 2014 -2015 gados¹⁶

Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras (MIP) valstu kategorijas	2014 (publ. 2013.gadā)	2015 (publ. 2014.gadā)
Nesabalansētības, kas prasa uzraudzību un politisko darbību	Beļģija; Bulgārija; Vācija; Nīderlande; Somija; Zviedrija; Lielbritānija	Beļģija; Nīderlande; Rumānija; Somija; Zviedrija; Lielbritānija
Nesabalansētības, kas prasa uzraudzību un izšķiroša politiku rīcību	Ungārija	Ungārija; Vācija
Nesabalansētības, kas prasa īpašu uzraudzību un izšķiroša politiku rīcību	Īrija; Spānija; Francija	Īrija; Spānija; Slovēnija
Pārmērīgas nesabalansētības, kas prasa īpašu uzraudzību un izšķirošu politiku rīcību	Horvātija; Itālija; Slovēnija	Bulgārija; Francija; Horvātija; Itālija; Portugāle
Pārmērīgas nesabalansētības, kurām nepieciešama izšķiroša politiska rīcība un pārmērīgas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras uzsākšana.	-	-
Kopā, no 28 ES dalībvalstīm Padziļinātās izpētes ziņojumi izstrādāti:	14 valstis	16 valstis

Makroekonomiskā nelīdzsvarotība joprojām ir nopietns izaicinājums vairumā ES dalībvalstu. 2016.gada ziņojumā Eiropas Komisija norāda, ka pastāvošās globālās ekonomikas nenoteiktības laikā ekonomiskās izaugsmes atjaunošanā arvien pieaugoša nozīme ir tieši iekšzemes pieprasījumam.

1.3.3. Latvijas ekonomiskās situācijas novērtējums 2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums (AMR) ir Eiropas Komisijas publicēts ikgadējs ziņojums kurā, pamatojoties uz ekonomisko rādītāju datiem un vispārēju ekonomiskās situācijas izvērtēšanu tiek identificētas dalībvalstis, kurām nepieciešams veikt padziļinātu ekonomiskās situācijas analīzi, izstrādājot Padziļinātās izpētes ziņojumu (IDR). Lai arī Padziļinātā izpētes

¹⁶ <http://ec.europa.eu/>

ziņojuma izstrāde Latvijai līdz šim netika ierosināta, Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāti norāda uz atsevišķu rādītāju mērķlīmeņu neievērošanu.

Latvija, saskaņā ar 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma pamata rādītāju datiem, pārsniedza divus ārējās nesabalansētības rādītājus (Neto starptautisko ieguldījumu pozīcija un Nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss) un vienu iekšējās nesabalansētības (bezdarba līmenis) rādītāju. Analizējot rādītāju vērtības, svarīgi būtu norādīt, ka ziņojumu izstrādē tiek lietoti statistikas dati ar divu gadu nobīdi, attiecīgi 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums balstās uz 2014.gada statistikas datiem. Kā jau tika minēts iepriekš, Latvija ir viena no tām ES dalībvalstīm, kurai saskaņā ar 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma secinājumiem Padziļinātas izpētes ziņojuma (IDR) izstrāde netika ierosināta.

1.7. tabula. Agrās brīdināšanas mehānisma rādītāju dinamika Latvijā¹⁷

			Robežvērtības	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ārējās nelīdzsvarotības un konkurētspēja	Tekošā konta bilance (% no IKP)	3 gadu vidējais rādītājs	-4 %/6 %	-8,3	-0,6	2,5	-1,2	-2,8	-2,5
	Neto starptautisko investīciju pozīcija (% no IKP)		-35 %	-82,4	-81,9	-74,4	-66,8	-65,1	-60,9
	Reālais efektīvais valūtas kurss - 42 tirdzniecības partneri, SPCI deflators	procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā	±5 % & ±11%	23,4	6,7	-2,5	-8,6	-1,7	0,4
	Eksporta tirgus daļa - % no pasaules eksporta	procentuālās izmaiņas 5 gadu laikā	-6 %	52,5	21,6	27,1	8,5	6,9	9,9
	Nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss (2010=100)	procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā	9 % & 12 %	33,7	-3,1	-19,6	-5,9	7,0	12,9
Iekšējās nelīdzsvarotības	Mājokļu cenu indekss (2010=100), gada izmaiņas procentos		6 %	-35,0	-8,7	4,1	-0,3	6,6	5,1
	Privātā sektora kredītplūsma, % no IKP, konsolidēta		14 %	-8,6	2,5	-2,0	-2,1	0,9	-11,9
	Privātā sektora konsolidētais parāds, % no IKP		133 %	125,5	134,1	115,6	98,2	92,7	96,4
	Vispārējās valdības parāds, % no IKP		60 %	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,6
	Bezdarba līmenis	3 gadu vidējais rādītājs	10 %	10,4	14,9	17,7	16,9	14,4	12,6
Finanšu sektora saistības kopā (% izmaiņas gadā)			16,5 %	-9,2	-0,3	-4,1	5,2	5,2	10,4
Jauniešie nodarbinātības rādītāji	Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars — procentos no visiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem (3 gadu izmaiņas procentu punktos)		-0,2 %	2,5	0,4	-1,4	0,9	1,0	1,8
	Ilgtērmiņa bezdarba līmenis — procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem (3 gadu izmaiņas procentu punktos)		0,5 %	2,1	7,2	6,9	3,3	-3,0	-4,1
	Jauniešu bezdarba līmenis — procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem (3 gadu izmaiņas procentu punktos)		2 %	19,7	25,6	17,4	-4,8	-13,0	-11,4

Viens no rādītājiem, kura robežvērtību Latvija sistemātiski neievēro ir neto starptautiskā investīciju bilance. Tā atspoguļo valsts rezidentu ārējo aktīvu un pasīvu kopējo apjomu pārskata perioda beigās (parasti katra ceturkšņa beigās). Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras rādītāju tabulā iekļautā neto¹⁸ starptautisko investīciju bilance¹⁹ tiek izteikta procentos no IKP un rādītāja indikatīvais sliekšnis makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros ir noteikts -35% no IKP (neto izteiksmē attēlota bilance parāda, vai Latvija ir neto investors vai neto saņēmējvalsts). No vienas puses negatīva starptautisko investīciju bilance norāda uz nerezidentiem piederošo aktīvu prevalējošo īpatsvaru nacionālajā ekonomikā. No otras puses, tas var norādīt uz

¹⁷ 2016. gada ziņojums par valsti – Latvija, 2016. gada AMR izmanto 2014. gada statistikas datus

¹⁸ www.makroekonomika.lv. Tā kā ārvalstu ieguldījumi Latvijā ir lielāki nekā Latvijas ieguldījumi ārvalstīs, starptautisko investīciju bilances saldo ir negatīvs. Latvija ir neto debitors attiecībā pret pārējām valstīm.

¹⁹ Negatīva neto starptautisko investīciju bilance norāda uz to, ka citu valstu rezidentu investīcijas Latvijas ekonomikā pārsniedz Latvijas rezidentu investīcijas citu valstu ekonomikās.

nacionālās ekonomikas pieaugošu ārējo saistību slogu. Līdz ar to neto starptautiskās investīciju bilances dinamiku vajadzētu vērtēt, apzinoties ārvalstu tiešo investīciju īpatsvaru, kas ir viens no ekonomiskās attīstības virzītājspēkiem. Veicot padziļinātu neto starptautiskās investīciju bilances fundamentālo analīzi, jāņem vērā arī attiecīgās valsts tautsaimniecības struktūra. Jāatzīmē, ka rādītāja robežvērtības pārsniegšana iepriekšējos periodos nekļuva par iemeslu Latvijas iekļaušanai padziļinātās izpētes procedūrā, galvenokārt pateicoties rādītāja pozitīvai dinamikai (pakāpenisku tuvošanos noteiktajam mērķa rādītājam). Eiropas Komisija akcentē, ka Latvijas negatīvajam neto starptautisko ieguldījumu pozīcijas rādītājam ir lejupvērsta dinamika. 2015.gadā trīs ceturtdaļas no šīm saistībām attiecās uz uzkrātām ārvalstu tiešajām investīcijām. 2014. un 2015.gadā ārvalstu tiešās investīcijas galvenokārt tika īstenotas finanšu un nekustamā īpašuma darījumos, kam sekoja tirdzniecības un ražošanas nozares. Ņemot vērā attiecīgā rādītāja augsto vērtību, Eiropas Komisija Latvijai iesaka stimulēt ieguldījumus izaugsmi veicinošās nozarēs, tādējādi sekmējot ekonomikas izaugsmi.²⁰ Aktuālākie Eurostat Makroekonomikas nesabalansētības procedūras statistikas dati liecina, ka ārvalstu tiešo investīciju īpatsvars izteikts procentos no IKP, lai arī pārsniegs noteikto robežvērtību, pozitīvu dinamiku saglabās arī 2017.gada ziņojuma ietvaros.

Otrs rādītājs, kura noteikto robežvērtību Latvija pārsniedza 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros, bija nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss. 2012.–2014.gadā nominālās vienības darbaspēka izmaksas Latvijā pakāpeniski pieauga, pārsniedzot makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūrā noteikto indikatīvo robežvērtību. Neraugoties uz to, ka 2016.gada ziņojuma ietvaros nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss Latvijā sasniedza 12,9% atzīmi, izvērstā situācijas analīze, kā arī tas, ka Latvijas darbaspēka izmaksu izmaiņas visumā atbilst izmaiņām galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, proti, Lietuvā un Igaunijā, padziļinātās izpētes ziņojuma izstrāde netika uzsākta. Aktuālākie Eurostat dati liecina, ka nominālā darbaspēka vienības izmaksu indeksa pieaugumu var sagaidīt arī nākamā ziņojuma ietvaros.

Trešais rādītājs, kura robežvērtību Latvija pārsniedza iepriekšējos periodos ir trīs gadu vidējais bezdarba līmenis. Procedūras ietvaros attiecīgajam rādītājam ir noteikts 10% sliekšnis. Neraugoties uz to, ka 2015.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā fiksētais trīs gadu vidējais bezdarba līmenis Latvijā sasniedza 14,4%, aktuālākā ziņojuma dati liecina par pozitīvu rādītāja dinamiku – trīs gadu vidējais bezdarba līmenis turpina samazināties un 2016.gada ziņojuma ietvaros samazinājās no 14,4% līdz 12,6%. Kā papildus pozitīvu faktoru Eiropas Komisija min to, ka pateicoties iedzīvotāju prasmju pilnveidei, pēdējos 15 gados Latvijā ir samazinājusies prasmju neatbilstība darba tirgum,²¹ liecinot par tālāku pozitīvas dinamikas potenciālu.

1.3.4. Aktuāli Latvijas ekonomikas izaicinājumi makroekonomikas nesabalansētības procedūras skatījumā

Eiropas Komisija 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros akcentēja trīs prioritātes ES ekonomikas un sociālajai politikai: jaunu investīciju jeb ieguldījumu piesaiste, strukturālo reformu īstenošana dalībvalstu ekonomiku modernizēšanai un atbildīga fiskālā politika. Ziņojumā par Latviju, līdzās vispārīgām prioritātēm un rekomendācijām 2016.gadam, Eiropas Komisija īpašu uzmanību veltīja attiecībām ar galvenajiem tirdzniecības partneriem. Raksturojot Latvijas ekonomiku kā atvērtu ekonomiku tiek norādīts, ka ciešās saiknes ar tirdzniecības partneriem reģionā nes gan pozitīvus, gan negatīvus riskus.

Joprojām pastāvoša problēma, kuras aktualitāte visdrīzākais saglabāsies arī nākamajos periodos ir demogrāfiskā situācija valstī. Neto emigrācijas un negatīva dabiskā pieauguma dēļ tiek prognozēta pakāpeniska darba tirgus sašaurināšanās. Eiropas Komisijas ziņojumā tiek minētas

²⁰ Eiropas Komisija, 2016

²¹ Eiropas Komisija, 2016

prognozes par darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita iespējamo samazināšanos par 20% laika posmā līdz 2030.gadam. Demogrāfiskās slodzes pieaugums – darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju īpatsvara pakāpeniska samazināšanās, negatīvi ietekmē sociālās sistēmas ilgtspēju, īpaši skarot veselības aprūpi un nelabvēlīgi ietekmējot sociālās atstumtības un iedzīvotāju nabadzības rādītājus.

Komentējot iepriekšējā perioda sasniegumus, Eiropas Komisija norāda, ka kopumā Latvija ir panākusi ierobežotu progresu rekomendāciju izpildē. Izvērtējot panākto progresu 2015.gada valstij adresēto rekomendāciju izpildē, neliels progress tika konstatēts profesionālās izglītības uzlabošanā, pētniecības un augstākās izglītības finansēšanas uzlabošanā, sociālās palīdzības pabalstu saņēmēju nodarbinātības veicināšanā. Papildus tam, labvēlīgi tiek vērtēti Latvijas panākumi tiesu iestāžu sistēmas efektivitātes un ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumu īstenošanā. Latvijas panākumi nodokļu sloga samazināšanā zemo algu saņēmējiem, kā arī sociālās palīdzības pabalstu pieejamība un atbilstība tiek vērtēti kā ierobežoti. Eiropas Komisija norādīja, ka nepietiekams progress tika panākts maksātnešpējas administratoru darbības pārskatāmības (*transparency*) nodrošināšanā. Progress netika konstatēts tiesību aktu uzlabošanā, jo iepretim sākotnēji plānotajam, valsts civildienesta likuma projekts Saeimā netika pieņemts.

Vērtējot Latvijas panākumus „Eiropa 2020” valsts mērķu sasniegšanā, atzinīgi tiek vērtēti rezultāti nodarbinātības uzlabošanā, energoefektivitātes veicināšanā un atjaunojamo energoresursu lietošanā, siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanā, priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanā un terciārās izglītības iegūšanas sekmēšanā. Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā kā arī nabadzības samazināšana ir tie mērķi, kuru aktualitāte saglabāsies nākamajos periodos.

1.3.5. Prognozes 2017. gada Agrās Brīdināšanas mehānisma ietvaros

Pamatojoties uz aktuālo makroekonomikas nesabalansētību rādītāju prognozi, Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrādes iespējamība Latvijai 2017.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros nav viennozīmīga. No vienas puses, sagaidām, ka pozitīva dinamika saglabāsies divos no trim 2016.gada ziņojuma ietvaros pārkāptiem rādītājiem (neto starptautisko investīciju pozīcija un trīs gadu vidējais bezdarba līmenis). Lai arī neto starptautisko investīciju rādītājs joprojām pārsniegs procedūras ietvaros noteikto robežvērtību, piekto gadu pēc kārtas tas demonstrēs pozitīvu dinamiku, tuvinoties pamata rādītāju tabulā noteiktajam mērķlīmenim. Šāda dinamika no Eiropas Komisijas puses parasti tiek vērtēta atzinīgi. Pozitīvu dinamiku saglabās arī trīs gadu vidējais bezdarba līmeņa rādītājs. Savu augstāko līmeni sasniedzot 2011.gadā, trīs gadu vidējais bezdarba līmenis Latvijā 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros samazinājās līdz 12,6%. Aktuālākās prognozes liecina, ka 2017. Agrās Brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros trīs gadu vidējais bezdarba līmenis Latvijā varētu saglabāt pozitīvu dinamiku un samazināties līdz pat 10,2%.

No otras puses, neraugoties uz vairāku rādītāju pozitīvu dinamiku, arī nākamā cikla ietvaros aktuāls izaicinājums Latvijai būs nominālās darbaspēka vienības izmaksu indeksa rādītāja neievērošana. Aktuālākie dati ļauj prognozēt rādītāja pakāpenisku pieaugumu, kas Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros tiks vērtēts negatīvi. Vērtējot darbaspēka vienības izmaksu indeksa robežvērtības pārsniegšanu iepriekšējos periodos, Eiropas Komisija cita starpā ņēma vērā rādītāja izmaiņas Latvijas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs – Lietuvā un Igaunijā. Šāda pieeja kļuva par vienu no iemesliem, kādēļ iepriekšējā cikla ietvaros padziļinātās izpētes ziņojuma izstrādes Latvijai netika veikta.

Pēdējos gados Eiropas Komisija arvien lielāku uzmanību vērš sociālo un ar nodarbinātību saistīto problēmu risināšanai – apzinoties aktuālo ekonomikas situāciju ES dalībvalstīs var droši apgalvot, ka šie jautājumi savu aktualitāti saglabās arī nākamās makroekonomikas nesabalansētības procedūras ietvaros.

1.4. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs 2016. – 2019.gadam izstrādāts 2016.gada jūnijā, ņemot vērā 2016.gada 1.ceturkšņa IKP datus un līdz 2016.gada 8.jūnijam pieejamo īstermiņa makroekonomisko informāciju. Salīdzinājumā ar Stabilitātes programmu 2016. – 2019.gadam Latvijas IKP izaugsmes un inflācijas prognozes ir samazinātas, savukārt nodarbinātības pieauguma prognozes ir saglabātas nemainīgas. Citu rādītāju prognozes ir precizētas, ņemot vērā aktuālos statistikas datus.

Izstrādājot vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenāriju, FM konsultējās ar Ekonomikas ministrijas, Latvijas Bankas, komercbanku, SVF un Eiropas Komisijas ekspertiem. Atjaunotās makroekonomisko rādītāju prognozes 2016.gada 10. jūnijā apstiprināja Fiskālās disciplīnas padome. Šīs prognozes tika izmantotas par pamatu Latvijas vidēja termiņa budžeta ietvara 2017.-2019.gadiem izstrādei.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs ir balstīts uz EK 2016.gada pavasara prognožu tehniskajiem pieņēmumiem, ņemot vērā aktuālāko informāciju līdz jūnija sākumam. Šie pieņēmumi paredz, ka 2016.gadā vidējā naftas cena būs 41,1 USD par *Brent* jēlnaftas barelu un 2017.gadā tā palielināsies līdz 45,9 USD, savukārt EUR/USD kurss 2016.gadā būs 1,1260 un 2017.gadā 1,1336.

Atbilstoši EK scenārijam, ekonomiskā attīstība ārpus ES būs lēna, ko pamatā ietekmēs vāja ekonomiskā izaugsme attīstības tirgos. Lielāko attīstīto valstu ekonomiskais cikls ir sasniedzis maksimumu, līdz ar to nevarēs nozīmīgi kāpināt ārējo pieprasījumu. Tirgū saglabājas augsta nenoteiktība par to, ka pasaules ekonomikas izaugsme varētu lēnām uzlaboties. Rezultātā pasaules IKP izaugsmes prognoze ir samazināta par 0,2 un 0,1 procentpunktiem līdz 3,1% un 3,4% attiecīgi 2016. un 2017.gadā.

Pasaules tirdzniecības apgrozījuma samazinājums negatīvi iespaidos eirozonas attīstību, neskatoties uz zemām naftas cenām un labvēlīgu eiro kursu. Tuvākajos gados eirozonas ekonomiskā izaugsme galvenokārt balstīsies uz iekšzemes pieprasījumu, samazinoties privātajam patēriņam un pieaugot investīcijām. Tādējādi eirozonas IKP izaugsme, pēc EK prognozēm, arī ir samazināta par 0,1 procentpunktu 2016. un 2017.gados līdz attiecīgi 1,6% un 1,8%.

Tā kā lielākā daļa Latvijas ārējās tirdzniecības darījumu ir Eiropas Savienībā, tad ES pieprasījuma lēnāka izaugsme ierobežos Latvijas ieņēmumus no ārējās tirdzniecības. Arī jaunu ārējo tirgu apguve pagaidām nekompensē tirdzniecības apjomu kritumu uz Krieviju, kuras nozīme ārējā tirdzniecībā kļūst arvien nenozīmīga (6,9% 2016.gada septiņos mēnešos) un paredzams, ka tādā līmenī tā arī paliks, jo prognožu periodā netiek prognozēts, ka Krievijas ieviestās sankcijas tiks atceltas. Tādējādi, līdzīgi kā ES, Latvijas izaugsme vidējā termiņā lielākoties balstīsies uz iekšzemes pieprasījuma pieaugumu – patēriņa un investīciju pieaugumu.

1.8. tabula. Makroekonomisko prognožu kopsavilkums

	2015	2016	2017	2018	2019
	<i>fakts</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>
IKP, milj. euro*	24378	25072	26403	27905	29615
pieaugums faktiskajās cenās, %	3.4	2.8	5.3	5.7	6.1
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2.7	2.5	3.5	3.4	3.4
IKP deflators (gads pret gadu), %	0.6	0.3	1.7	2.2	2.7
Patēriņu cenu indeksa pieaugums, %	0.2	0.0	1.6	2.0	2.5
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā bruto darba samaksa, euro	818	863	910	961	1013
pieaugums faktiskajās cenās, %	6.8	5.5	5.5	5.5	5.5
pieaugums salīdzināmās cenās, %	6.7	5.5	3.8	3.4	2.9

	2015	2016	2017	2018	2019
	<i>fakts</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	896	898	900	901	901
pieaugums, %	1.3	0.2	0.2	0.1	0.0
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9.9	9.8	9.4	8.9	8.4

1.4.1. Iekšzemes kopprodukts

FM prognozē, ka 2016.gadā Latvijas IKP pieaugs par 2,5% un 2017.gadā par 3,5%, un nākamajos divos gados nostabilizēsies 3,4% līmenī. Salīdzinājumā ar Stabilitātes programmu 2016. – 2019.gadam prognozes 2016.gadam ir samazinātas par 0,5 procentpunktiem, bet 2017.gadam palielinātas par 0,2 procentpunktiem. To noteica vājāka nekā prognozēts tirdzniecības partnervalstu ekonomiskā attīstība 2016.gada pirmajā pusgadā un ES fondu apguves kavēšanās. Paredzams, ka ES fondu apguve 2017.gadā būs aktīvāka un turpinās pieaugt līdz 2019.gadam. Tādējādi investīcijas pamatkapitālā 2016.gadā samazināsies par 11,8%, bet līdz ar ES fondu apguves pieaugumu paredzams, ka 2017.gadā investīcijas pieaugs par 9,5% un vidējā termiņā uzrādīs stabilu pieaugumu.

1.9. tabula. IKP izlietojums
(pieauguma tempi 2010.gada cenās, % pret iepriekšējo periodu)

	2015	2016p	2017p	2018p	2019p
IKP	2,7	2,5	3,5	3,4	3,4
Sabiedriskais patēriņš	3,1	3,5	3,0	2,6	2,5
Privātais patēriņš	3,3	4,0	3,4	3,4	3,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	2,7	-11,8	9,5	8,0	6,5
Preču un pakalpojumu eksports	1,4	-0,6	3,9	4,5	5,0
Preču un pakalpojumu imports	1,8	5,1	5,1	6,1	6,0

Atbilstoši FM prognozēm vidējā bruto darba samaksa vidējā termiņā palielināsies par 5,5%, stimulējot privāto patēriņu, un reālās darba samaksas pieaugums būs tuvs produktivitātes pieaugumam.

Tādējādi ekonomikas izaugsmi turpmāk arvien vairāk noteiks produktivitātes pieaugums, kamēr nodarbinātības pieauguma ietekme būs salīdzinoši nebūtiska. Sagaidāms, ka potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs aptuveni 2,8% un turpmākajos gados ekonomikas izaugsme būs tuvu tās potenciālajam līmenim. Šogad un nākamgad vēl būs vērojama negatīva izlaižu starpība – attiecīgi 1,1% un 0,3%, savukārt vidējā termiņā pie nemainīgas fiskālās politikas izlaižu starpība pakāpeniski kļūs pozitīva.

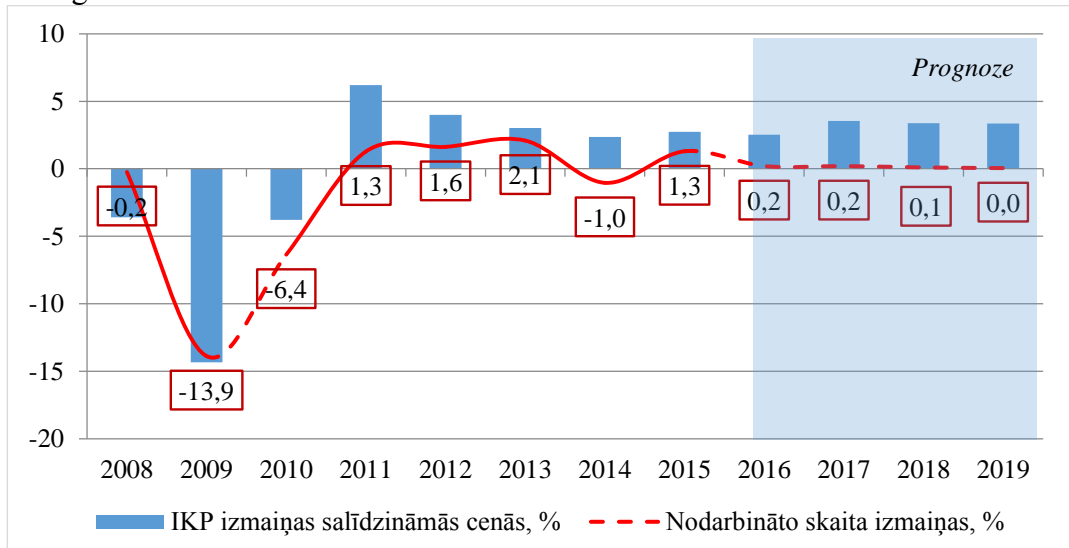
1.4.2. Nodarbinātība un bezdarbs

Pēc ekonomiskās krīzes pārvarēšanas un izaugsmes atjaunošanās, arī situācija Latvijas darba tirgū ir būtiski uzlabojusies. Kopš krīzes darba tirgū augstākā punkta 2010.gadā ekonomikā nodarbināto iedzīvotāju skaits laikā līdz 2015.gadam ir paaugstinājies par 5,3%, tomēr pēdējos gados nodarbinātības pieauguma tempi kļuvuši ievērojami lēnāki.

2016.gadā nodarbinātības pieauguma mazināšanās saistāma ar ekonomikas izaugsmes bremsēšanos un pieaugošajiem ārējiem riskiem, kā rezultātā darba devēji ir kļuvuši piesardzīgāki

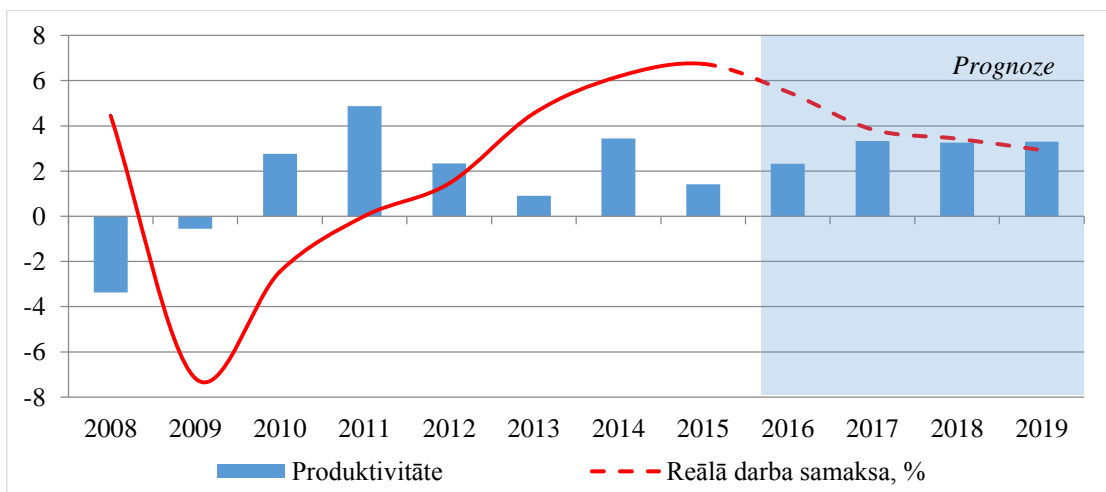
jaunu darbinieku pieņemšanā. Tomēr vidējā termiņā daudz būtiskāku lomu nodarbinātības attīstībā noteiks tādi piedāvājuma puses faktori kā demogrāfiskā situācija un attiecīgas kvalifikācijas vai atalgojuma līmeņa darbinieku trūkums Latvijas darba tirgū. Dzimstības samazināšanās pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados nozīmē to, ka tuvākajos gados darba tirgū ienāks mazāk cilvēku nekā to atstās. Papildus tam, pēdējos gados bezdarba līmenis ir būtiski samazinājies salīdzinājumā ar krīzes augstāko punktu un darba tirgū pieprasītākie darba meklētāji jau ir atraduši darbu. Līdz ar to nodarbināto skaits vairs nevar būtiski augt un darba tirgū aktuāla kļūst prasmju neatbilstība, radot spiedienu uz algām.

1.49. att. Nodarbināto skaita un IKP izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Šo faktoru ietekmē izaugsmi turpmāk arvien vairāk noteiks produktivitātes un kapitāla pieaugums, bet nodarbinātības pieauguma ietekme būs nenozīmīga. Saskaņā ar FM prognozēm nodarbināto skaits tautsaimniecībā vidējā termiņā palielināsies aptuveni par 0,1%, nodarbināto cilvēku skaitam saglabājoties aptuveni 900 tūkstošu līmenī.

Sagaidāms, ka bezdarba līmenis turpinās pakāpeniski samazināties. Tomēr ekonomiskās izaugsmes un demogrāfisko faktoru ietekmē gaidāms arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, samazinoties ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju skaitam, kā rezultātā bezdarba līmenis samazināsies arvien lēnāk – no 9,9% 2015.gadā līdz 8,4% 2019.gadā. Šāds līmenis ir tuvs strukturālajam bezdarba līmenim, jo darba tirgū pieprasītākie darba meklētāji jau ir nodarbināti un arvien vairāk pieaug neatbilstība starp prasmju pieprasījumu un piedāvājumu darba tirgū.

1.50. att. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Pēdējo trīs gadu laikā reālās darba samaksas pieaugums ievērojami pārsniedzis produktivitātes kāpumu. Šāda situācija saistīta ar tautsaimniecības straujo izaugsmi iepriekšējos gados, kas uzlaboja uzņēmumu finanšu rādītājus un nodrošināja resursus algu paaugstināšanai, minimālās darba algas straujo paaugstināšanu, kā arī ļoti zemu inflāciju, kas vēl papildus nodrošināja reālās darba samaksas straujāku pieaugumu. Tomēr šie ir īstermiņa faktori un sagaidāms, ka vidējā termiņā darba samaksas pieaugumu noteiks produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnoteikums Latvijas konkurētspējas nodrošināšanai.

1.4.3. Inflācija

Salīdzinājumā ar Stabilitātes programmu 2016. – 2019.gadam inflācijas prognoze 2016. un 2017.gadam ir samazināta par 0,4 procentpunktiem līdz attiecīgi 0% un 1,6%. Viens no galvenajiem faktoriem patēriņa cenu prognožu pārskatīšanai bija saistīts ar zemāku nekā prognozēts pakalpojumu cenu pieaugumu š.g. pirmajā pusgadā. Tika gaidīts ka, darba samaksai turpinot spēcīgi augt, pakalpojumu cenas turpinās pieaugt 2015.gada līmenī (par 2,6%), bet š.g. pirmajos sešos mēnešos pakalpojumu cenu pieaugums bija tikai 1,4%. To ietekmēja zemāks atsevišķu pakalpojumu cenu pieaugums, kā mājokļa īrei, pārvadājumu un ēdināšanas pakalpojumiem. Taču š.g. jūlijā un augustā pakalpojumu cenu pieaugums atkal paātrinājās, attiecīgi par 2,7% un 3,0% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Galvenokārt tas tika panākts, piemērojot 21% PVN likmi namu apsaimniekotājiem sākot ar š.g. 1. jūlija. Papildus tam atsevišķi telekomunikāciju pakalpojumu sniedzēji palielināja savus tarifus. Līdz ar to sagaidāms, ka līdzvērtīgs pakalpojumu cenu pieaugums saglabāsies līdz š.g. beigām, veidojot pozitīvu bāzes efektu 2017.gadā.

2016.gadā turpināja samazināties degvielas cenas un ar mājokli saistītās energoapgādes pakalpojumu (gāzes un siltumenerģijas tarifi) cenas, jo pasaules tirgos naftas cenas saglabājās būtiski zemākas nekā iepriekšējā gadā. Tādējādi š.g. astoņos mēnešos degvielas, gāzes un siltumenerģijas cenas veidoja 1,3 procentpunktus no patēriņa cenu samazinājuma. Izslēdzot energoresursu cenu ietekmi, patēriņa cenas 2016.gadā pirmajos astoņos mēnešos palielinātos par aptuveni 0,9%, nevis samazinātos par 0,4%.

Paredzams, ka, izzūdot cenu pazeminošiem faktoriem, vidējā termiņā patēriņa cenu inflācija pakāpeniski palielināsies. Nākamajos gados energoresursu cenu ietekme uz patēriņa cenu pieaugumu būs pozitīva un līdz 2019.gadām inflācijas līmenis pieaugs līdz 2,5%.

1.4.4. Maksājumu bilance un ārējā tirdzniecība

Eksporta attīstības dinamika gada sākumā norāda uz to, ka turpmākā eksporta attīstība jāvērtē piesardzīgi. Pēdējos gados ģeopolitiskais faktors ieviesa korekcijas Latvijas eksporta attīstībā, tādējādi šī tendence ietekmēs eksporta attīstību arī vidējā termiņā. Ģeopolitiskā un ekonomiskā krīze austrumu kaimiņvalstīs, Krievijas valdības lēmums līdz 2017.gada beigām pagarināt importa embargo lielākajai daļai ES ražoto pārtikas produktu, kā arī aizliegums uz nenoteiktu laiku visu Latvijas un Igaunijas zivju produktu eksportam uz Krieviju viennozīmīgi negatīvi ietekmēs eksporta attīstību. Turklāt jaunie noieta tirgi uz doto brīdi nevar kompensēt eksporta kritumu, kas vērojams NVS virzienā. Vēl viens faktors, kurš sākot ar š.g. jūliju negatīvi ietekmēs Latvijas galveno preču eksporta kategoriju, ir jūnija beigās notikušais referendums Lielbritānijā, kurā tās iedzīvotāji nobalsoja par izstāšanos no ES, tādējādi destabilizējot finanšu tirgu Lielbritānijā. Neskatoties uz to, ka kopējais preču eksports uz Lielbritāniju š.g. jūlijā pieauga par 8,2% salīdzinājumā ar pērnā gada jūniju, koksnes eksports samazinājās par 7,7%. Jāatzīmē, ka pēdējos gados Lielbritānija kļuva par galveno noieta tirgu Latvijas koksnei un tās izstrādājumiem. 2015.gadā piektā daļa no visas koksnes bija eksportēta tieši uz šo valsti. Jūlijā kopēja koksnes un to izstrādājumu eksporta vērtība samazinājās

par 7,7% gada griezumā, naudas izteiksmē visvairāk samazinoties tieši uz Lielbritāniju. Iespējamā Lielbritānijas izstāšanās no ES nenozīmē tirdzniecības sakaru pārtraukšanu un Latvijas eksporta pilnīgu apstāšanos ar šo valsti. Taču pašreizējā neskaidrība par izstāšanās procedūru un ietekmi uz Lielbritānijas ekonomisko attīstību vidējā termiņā rada papildu nenoteiktību uzņēmējiem. Referenduma rezultātu publicēšanas dienā sterliņu mārciņas vērtība piedzīvoja vienu no straujākajiem vērtības kritumiem pēdējos gados vienas dienas laikā. Tādējādi sterliņu mārciņas kursa svārstības visticamāk negatīvi ietekmēs Latvijas eksportu uz Lielbritāniju, kamēr situācija par izstāšanās nosacījumiem nekļūs skaidrāka.

Kopumā lejupvērstie riski ir būtiski, ko nosaka gan lielo attīstības valstu, gan ES iekšējie faktori. Taču jānovērtē, ka Latvijas eksportētāji aktīvi strādā pie jaunu noieta tirgu meklēšanas. Piemēram, viens no lielākajiem piena pārstrādes uzņēmumiem Latvijā uzsācis regulāru piena produktu eksportu uz Ķīnu. Lai gan eksporta apjomi uz doto brīdi nav lieli, tomēr eksporta attīstības potenciāls šajā tirgū ir milzīgs. Tāpat jaunie noieta tirgi ir atrasti arī gaļas un zivju produktiem. Ņemot vērā reeksporta apjomu samazinājumu un zemo izejvielu cenu līmeni, saskaņā ar FM prognozēm, Latvijas preču un pakalpojumu eksports faktiskajās cenās 2016.gadā samazināsies par 0,6%, savukārt, 2017.gadā pieaugs par 7,5%.

Pēdējos gados maksājumu bilances tekošā konta izmaiņas galvenokārt nosaka preču un pakalpojumu eksporta un importa attīstība. Sākotnējo ienākumu kontu šogad ietekmē dividenžu izmaksa mātes uzņēmumiem, taču ienākošie līdzekļi no Lauksaimniecības fondiem to pilnībā kompensēs. Otrreizējo ienākumu konta saldo šogad visticamāk būs pozitīva lielākas ES fondu līdzekļu ieplūdes dēļ. Konta pārpalikumu nedaudz samazinās lielākas iemaksas ES budžetā salīdzinājumā ar 2015.gadu. Tādējādi maksājumu bilances tekošais konts 2016.gadā būs tuvu sabalansētam un 2017.gadā būs ar nelielu deficītu.

1.4.5. Makroekonomiskā scenārija riski

Makroekonomiskās attīstības vidējā termiņa scenārija pamatā ir konservatīvi pieņēmumi par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu. Tomēr, ņemot vērā lielo nenoteiktību ārējā ekonomiskajā vidē, makroekonomiskās attīstības scenārija riski īstermiņa periodam ir vairāk lejupvērsti. Savukārt vidējā termiņā pozitīvie un negatīvie riski ir sabalansēti.

Būtiskākie negatīvie riski ir saistīti ar ģeopolitisko situāciju reģionā – sliktāku nekā prognozēts ekonomisko izaugsmi Krievijā, neskaidro situāciju ES pēc Lielbritānijas balsojuma par izstāšanos no ES, kas var pazemināt ekonomikas izaugsmi ES, joprojām neatrisināto imigrācijas problēmu, kā arī straujāku izaugsmes tempu bremsēšanos pasaules otrajā lielākajā ekonomikā Ķīnā. Tas var būtiski samazināt gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas reģionā, vājinot Latvijas ekonomikas izaugsmi gan īstermiņā, gan mazinot izaugsmes potenciālu vidējā termiņā un ilgtermiņā.

Starp negatīviem iekšējiem riskiem var minēt situāciju darba tirgū, kad reālais algu kāpums pārsniedz produktivitātes pieaugumu, mazinot konkurētspēju. Nākamais būtiskais negatīvais risks ir ilgstoši zems investīciju līmenis, uzņēmumu spējas piesaistīt finanšu līdzekļus un īstenot investīciju projektus, lai palielinātu ražošanas jaudas un ekonomikas potenciālo izaugsmi. Starp negatīviem riskiem ir arī kreditēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu, kā arī neprognozēta kavēšanās ar ES fondu līdzekļu apguvi.

Pozitīvie riski pašlaik vairāk attiecas uz vidējo termiņu. Starp ārējiem pozitīvajiem riskiem ir straujāka, nekā prognozēts, ekonomiskās situācijas uzlabošanās ES un Latvijas tirdzniecības partnervalstīs. Iekšējie riski ir saistīti ar investīciju straujāku attīstību Latvijā, balstoties uz uzņēmumu pašu resursiem un uzņēmējdarbības kreditēšanas atvēršanos, kā arī ES fondu straujāku apguvi šajā finanšu periodā.

1.5. JŪTĪGUMA ANALĪZE

Ņemot vērā iespējamus riskus ekonomikas izaugsmei, FM ir izstrādājusi alternatīvu ekonomikas attīstības scenāriju, kad realizētos viens vai vairāki iepriekšminētie negatīvie riski. Scenārijs paredz pesimistiskākus pieņēmumus par ārējās ekonomiskās vides attīstību un lēnāku ES fondu apguves tempu. Šajā scenārijā analizēta šo risku realizēšanās ietekme uz dažādiem makroekonomiskajiem rādītājiem un budžeta ieņēmumiem.

Šobrīd Latvijas ekonomikas lielākā problēma ir investīciju trūkums. Investīciju kritums š.g. otrajā ceturksnī sasniedza 26,2% gada griezumā, kas diemžēl ir samērojams ar krīzes laikiem. Tādu investīciju samazinājumu izskaidro vairāki faktori, starp tiem, ES struktūrfondu apgūšanas kavēšanās. Papildus tam, iespējams arī, ka ārējie ekonomiskie un politiskie notikumi negatīvi iespaido investoru noskaņojumu.

Jāsaka, ka Latvija nav vienīgā ES valsts, kur ir vērojams investīciju samazinājums šajā gadā, arī mūsu kaimiņos ir vērojams kritums investīcijās. Tādēļ nedaudz zemāka Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomiskā attīstība ir diezgan iespējama. Līdz ar to Latvijas eksportētājiem var būt grūtāk noturēt prognozēto eksporta apjomu.

1.10.tabula. Pesimistiskais makroekonomisko rādītāju attīstības scenārijs

	Pesimistiskais scenārijs			Novirze no bāzes scenārija		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
IKP, milj. <i>euro</i>	25471	26704	28311	-933	-1201	-1303
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,0	4,8	6,0	-2,3	-0,8	-0,1
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,3	3,3	3,3	-1,2	-0,1	0,0
PCI (gads pret gadu), %	0,7	1,5	2,6	-0,9	-0,5	0,1
Tautsaimniecībā nodarbināto mēn. vid. bruto darba samaksa, <i>euro</i>	893	938	990	-17	-23	-24
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,0	5,0	5,5	-1,5	-0,5	0,0
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	895	894	894	-4	-6	-7
pieaugums, %	-0,1	-0,1	0,0	-0,3	-0,2	0,0
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīv.	10,0	9,9	9,6	0,6	1,0	1,2
Preču un pakalpojuma eksporta pieaugums faktiskajās cenās, %	3,0	7,6	9,2	-4,5	-1,0	0,0
Preču un pakalpojuma importa pieaugums faktiskajās cenās, %	4,0	10,4	10,8	-5,8	-0,5	0,0

Pesimistiskais scenārijs paredz, ka 2016.gada otrā pusē IKP izaugsme jau sāks bremsēties un ceturkšņu griezumā pieaugums nebūs vērojams (pēc sezonāli izlīdzinātajiem datiem) un 2017. gadā iespējams pat IKP kritums ceturkšņa griezumā. Ņemot vērā to, ka ekonomiskās grūtības ir arī ārpus Latvijas, tad eksporta tirgus aktivitātes varētu atjaunoties pakāpeniski un zems investīciju līmenis kavēs ekonomikas atlabšanu. Tādējādi tikai 2017.gada otrajā pusē varētu atsāksies izaugsmes paātrināšanās. Zemāka ekonomiskā izaugsme atspoguļosies arī darba tirgus rādītājos. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, pesimistiskajā scenārijā gaidāms ievērojami zemāks darba samaksas pieaugums, savukārt bezdarbs sasniegs 10% līmeni. Savukārt inflācija varētu būt zemāka, jo importētās cenas saglabātos zemas.

Istenojoties pesimistiskajam scenārijam, kopbudžeta nodokļu un valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi 2017.gadā būtu par 3,3% jeb 293 milj. *euro* zemāki salīdzinājumā ar bāzes

scenāriju. Savukārt 2018. un 2019. gadā tie būtu par attiecīgi 4,0% (378 milj. *euro*) un 4,1% (406 milj. *euro*) zemāki nekā bāzes scenārijā.

Nemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus un valsts parāda atmaksas grafiku vidējam termiņam, tuvākajos gados būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma veidos aizņēmumi starptautiskajos finanšu tirgos, veicot etalona eiroobligāciju emisijas galvenokārt Eiropas finanšu tirgū. Veicot aizņemšanos, tiek izmantota stratēģiska pieeja, rūpīgi analizējot situāciju finanšu tirgos un saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē, lai nepieciešamā finansējuma piesaisti veiktu ar iespējami labvēlīgiem aizņemšanās darījumu nosacījumiem. Ar valsts parāda darījumiem saistītie finanšu riski tiek vadīti saskaņā ar Valsts parāda vadības stratēģiju, nodrošinot optimālu un racionālu valsts budžeta līdzekļu izmantošanu valsts parāda apkalpošanas izmaksām, nepieļaujot to nekontrolētu pieaugumu vidējā termiņā un ilgtermiņā.

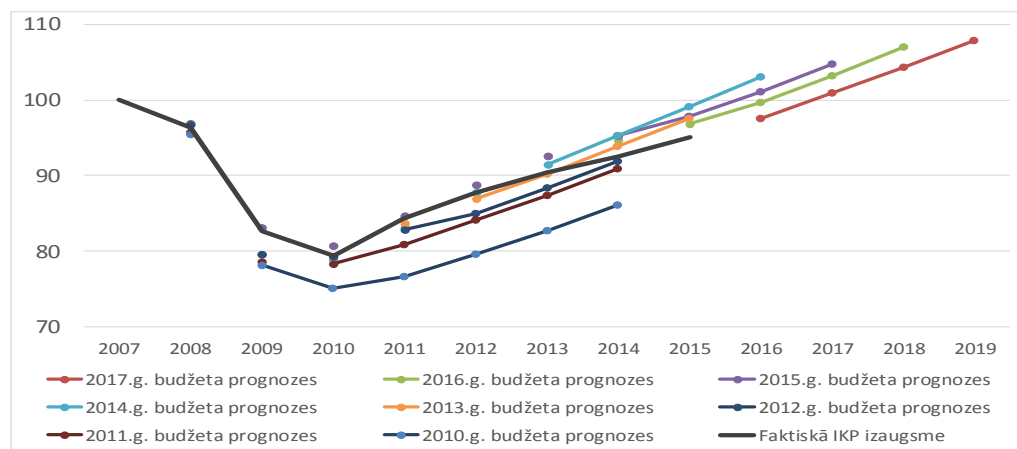
Nemot vērā, ka valsts parāda saistību ar fiksētu procentu likmi īpatsvars Latvijas valsts parāda portfeli pārsniedz 85%, valsts parāda apkalpošanas izmaksu jutīgums pret procentu likmju izmaiņām ir vērtējams kā zems. Kā liecina tabulā redzamais aprēķins, aizņemšanās procentu likmju pieaugums par plānotajiem aizņēmumiem starptautiskajos finanšu tirgos par 100 bāzes punktiem (1%) nozīmētu procentu izdevumu pieaugumu 2017.-2019. gadā, salīdzinot ar bāzes aprēķinu, par 0,09% no IKP.

1.11. Procentu izdevumu pieaugums, aizņemšanās procentu likmei starptautiskajos finanšu tirgos palielinoties par 1%

Procentu likmes pieauguma par 1% ietekme uz procentu izdevumiem		2017	2018	2019
Procentu maksājumu pieaugums, salīdzinot ar bāzes aprēķinu	milj. <i>euro</i>	6,5	16,5	25,5
	% no IKP	0,02%	0,06%	0,09%

1.6. IEPRIEKŠĒJO MAKROEKONOMISKO PROGNOŽU IZVĒRTĒJUMS

FM makroekonomiskās prognozes tiek veidotas, balstoties uz pēdējiem pieejamiem datiem un piesardzīgiem pieņēmumiem un aktualizējot tekošā gada IKP prognozes. Tas ļauj veidot atbildīgu fiskālo politiku. Vēsturiski FM prognozes nav bijušas pārlieku optimistiskas vai pesimistiskas un kopumā ir atbildušas ekonomiskajam trendam. Atšķirības lielā mērā ir skaidrojamas ar dažādu ārējo vai iekšējo risku piepildīšanos.

1.51. att. IKP vidēja termiņa prognozes un faktiskā izpilde, salīdzināmās cenās, 2007=100

Izvērtējot kārtējo valsts budžeta likumā ietvērto vidējā termiņa IKP prognožu atbilstību ar faktisko IKP izaugsmi laika periodā no 2010.gada līdz 2015.gadam, ver secināt, ka vidēji FM

prognozes bija par 0,3 procentpunktiem zemākas nekā fakts. Lielākās kļūdas bija 2011.gadā, kad bija negaidīti strauja ekonomikas atkopšanās pēc pasaules finanšu krīzes izraisītās recesijas 2008.-2010.gados, un 2014.gadā, kas savukārt bija saistīts pamatā ar sarežģīto ģeopolitisko situāciju un Krievijas noteiktajām tirdzniecības sankcijām. Jāsaka, ka Krievijas sankciju ietekmi un arī globālās ekonomiskās izaugsmes palēnināšanos, kas ir saistīta arī ar pasaules tirgojamo preču cenu strauju kritumu, īpaši naftai, neparedzēja arī starptautisko finanšu institūciju gatavotās prognozes.

Ļoti būtisku prognožu kļūdu cēlonis ir statistiskās korekcijas. Vispirms, 2014.gadā ieviešot EKS 2010 un tad 2015.gada beigās no jauna pārrēķinot visu IKP laika rindu, atbilstoši Eurostat rekomendācijām. Šo pārrēķinu kopējā amplitūda pēdējo piecu gadu laikā bija liela, ietekmējot IKP pieaugumu vidēji par 0,8 procentpunktiem un apgrūtinot prognožu kvalitātes novērtēšanu. Tajā pašā laikā FM prognožu vidējā kļūda bija tikai 0,4 procentpunkti, turklāt 2015.gada IKP prognoze bija ļoti precīza.

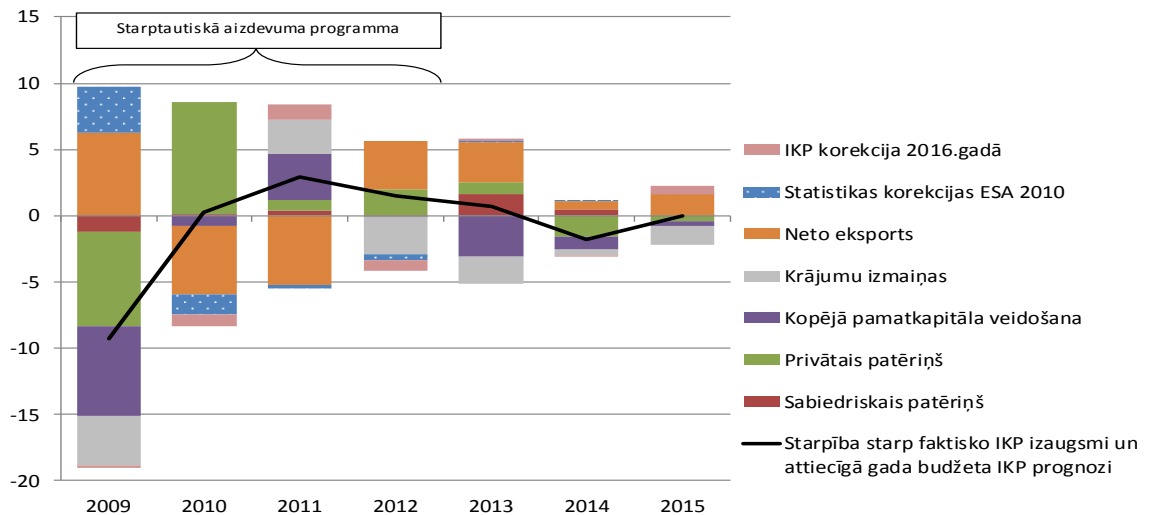
Salīdzinot starptautisko institūciju izstrādātās prognozes, jāsecina, ka to tendences bija līdzīgas, piemēram, 2014.gada izaugsmes tempu samazināšanos neparedzēja neviena no tām. Visām institūcijām lielākā kļūda bija 2009.gadā, precīzi nenovērtējot recesijas dziļumu, kas atjaunotās Latvijas pastāvēšanas laikā bija vēl neredzēts fenomens un ekonomiskā situācija 2008.gada nogalē pasliktinājās ļoti strauji. Jāatzīmē arī, ka šajā gadā statistikas korekcijas bija vislielākās. Tādēļ prognožu atšķirības skaidrojamas arī atšķirīgo laika periodu, kad tās izstrādātas. Kopumā FM prognozes kopumā bija precīzākas un attiecībā uz 2015.gada izaugsmes prognozēm FM bija piesardzīgāka par starptautiskām institūcijām. Šī pieeja sevi ir attaisnojusi, jo faktiskā izaugsme bija vēl nedaudz zemāka, nekā sākotnēji prognozēts.

1.12. tabula. Finanšu ministrijas un starptautisko finanšu institūciju IKP pieauguma salīdzināmajās cenās (%) prognožu salīdzinājums²²

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016p	2017p
Finanšu ministrija	-5.0	-4.0	3.3	2.5	3.7	4.2	2.8	2.5	3.0
Eiropas Komisija	-2.7	-4.0	3.3	2.5	3.6	4.0	2.9	2.8	3.1
SVF	-2.2	-4.0	3.3	3.0	3.5	4.2	3.2	3.2	3.6
OECD							3.2	3.6	3.5
IKP izmaiņas, salīdzināmās cenās, faktiskie dati	-14,3	-3,8	6.2	4.0	3.0	2.4	2.7		

Salīdzinot Finanšu ministrijas prognožu kļūdu veidošanās iemeslus, ir jāsecina, ka prognožu kļūda ir saistīta ar ārējiem faktoriem, kurus ir grūti prognozēt. Otrs secinājums ir tas, ka prognozēm nav sistemātiskas kļūdas, līdz ar to prognozēšanas process kopumā ir apmierinošs. No 2009.gada līdz 2012.gadam Latvija atradās starptautiskās aizdevumu programmas uzraudzībā un prognoze bija jāsaskaņo ar SVF un EK, līdz ar to prognozes neatšķīrās, bet citos periodos FM prognozes bija precīzākas.

²² Tabulā ir atspoguļotas attiecīgā gada prognozes, kas izstrādātas vienu gadu iepriekš (T-1). FM prognozes ir attiecīgā gada budžeta prognozes, kas izstrādātas iepriekšējā gada jūnijā, izņemot 2011. un 2012., kā arī 2015. gada budžetus, kad iepriekšējā gada rudenī notika Saeimas vēlēšanas un prognozes tika sagatavotas vēlāk rudenī. SVF un EK prognozes ir abu institūciju iepriekšējā gadā publicētās prognozes, kas tiek publicētas attiecīgi oktobrī un novembrī.

1.52. att. IKP salīdzināmās cenās faktiskā izaugsmes un attiecīgā gada gadskārtējā valsts budžeta likumā iekļautās IKP izaugsmes prognozes starpība pa IKP komponentēm, procentpunkti

Vislielākās prognožu kļūdas bija 2009.gadā, kad papildus iekšzemes ekonomikas korekcijai visu pasauli skāra globālā finanšu krīze. Savukārt 2010.gadā vislielākā nobīde ir saistāma ar straujāku nekā prognozēts iekšējā patēriņa atkopšanos, un nākamajos gados tas atgriezās ierastajā attīstības ritmā. Lielu nobīdi veido neto eksporta ietekme uz prognožu precizitāti, kad visu pasauli skāra globālā finanšu krīze, un 2012.gadā, kad saasinājās eirozonas parādu krīze un pastāvēja reāli atsevišķu eirozonas valstu maksātspējas draudi. Papildus tam kopš 2014.gada to papildus ietekmē vēl nepieredzēta pasaules ekonomikas reakcija uz zemām izejvielu cenām un eksporta kritumu uz Krieviju, tomēr ārējās tirdzniecības devums IKP izaugsmē izrādījies pozitīvāks nekā sākotnēji prognozēts. Taču tas ir saistīts ar zemāku nekā prognozēts patēriņu un investīcijām, kā rezultātā imports samazinājās straujāk nekā sākotnēji prognozēts.

2. FISKĀLĀ POLITIKA

Latvijas fiskālās politikas īstenošanas rīks ir vidēja termiņa budžeta ietvars. Tas īsteno gan Latvijas fiskālās politikas vispārējo mērķi, gan specifiskos mērķus, jeb vidēja termiņa budžeta politikas prioritāros attīstības virzienus. Vidēja termiņa budžeta ietvara likums (turpmāk – VTBIL) tiek pieņemts katru gadu, bet attiecas uz 3 gadu periodu. Tas nozīmē, ka viena gada valsts budžets ietver 3 dažādu VTBIL īstenotos vispārējos mērķus un specifiskos mērķus un vispārīgā gadījumā tie var būt atšķirīgi. Praksē tas īstenojas tādā veidā, kā t gada fiskālo telpu aizpilda 3 piegājienos. Pirmo reizi fiskālo telpu sāk aizpildīt $t-3$. gadā (bet ne visu) atbilstoši vispārējam un specifiskajiem mērķiem, kas noteikti VTBIL ($t-2$; t) gadiem, otro reizi – mērķiem, kas noteikti VTBIL ($t-1$; $t+1$) gadiem un trešo reizi – mērķiem, kas noteikti VTBIL (t ; $t+2$) gadiem. Līdzīgi tas notiek ar politikas izmaiņām ieņēmumu daļā. Jāatzīmē tomēr, ka nebūtu pamata sagaidīt, ka fiskālās politikas vispārējais mērķis katru gada būtu savādāks. Arī fiskālās politikas specifiskajiem mērķiem īstermiņā būtu jābūt pamatā stabiliem. Atšķirībām vajadzētu atspoguļot attiecīgā gada notikumus, kas iepriekš nebija zināmi, bet kuru nozīmība prasa nekavējošu rīcību.

Latvijas fiskālās politikas **vispārējais mērķis** laika periodam no 2017. līdz 2019.gadam saglabājas tāds pats, kā laika periodam no 2016. līdz 2018.gadam un tas ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Svarīgs aspekts ir tautsaimniecības struktūrai atbilstošas izglītības sistēmas nodrošināšana, jo kvalitatīva izglītība un iespējas pielietot iegūtās zināšanas darba tirgū turpmākajā perspektīvā būs pamatnosacījums dzīves kvalitātes uzlabošanai gan konkrētam iedzīvotājam, gan tautsaimniecības attīstības veicināšanai ilgtermiņā.

Būtiski ir nodrošināt, ka valstī ir apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet publiskie resursi 2017.-2019.gadam tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt arī ilgtermiņā, piemēram, turpmākos 10 un 50 gadus. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no pārmērīgas publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai.

Valsts ārējās drošības nodrošināšana joprojām ir būtisks jautājums Latvijas valdības dienas kārtībā, jo tas ir priekšnoteikums Latvijas valsts, kā tās iedzīvotāju dzīves kvalitātes nodrošinājuma ietvara darbībai. Līdz ar to nākamā gada valsts budžets un vidēja termiņa ietvars arī turpmāk paredz saglabāt valsts aizsardzības izdevumus 2% no IKP līmenī.

Šajā VTBIL tiek saglabāti arī Latvijas fiskālās politikas **specifiskie mērķi**, jeb vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzieni:

- 1) valsts aizsardzības spēju palielināšana, kāpinot valsts aizsardzības finansējumu pret iekšzemes koprojektu līdz 2 procentiem 2018.gadā un nodrošinot finansējuma saglabāšanu sasniegtajā apmērā 2019.gadā;
- 2) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai;
- 3) iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, pakāpeniski palielinot minimālo algu un ieviešot progresīvo iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamo minimumu;
- 4) nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis un specifiskie mērķi ir tieši saistīti ar Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014.-2020.gadam (turpmāk – NAP 2014-2020), kas ir hierarhiski augstākais nacionāla līmeņa vidēja termiņa plānošanas dokuments, un rada nepieciešamos fiskālos apstākļus, lai īstenotu dzīvē NAP 2014-2020 redzējumu²³:

„Latvijas valsts ir dibināta latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību īstenošanai. Latvija ir atvērta un draudzīga visu tautību iedzīvotājiem, kas pieņem Latvijas pastāvēšanas jēgu – latviešu tautas, tās valodas un kultūras attīstību savā zemē. Latvija 2020.gadā būs latviska un pašapzinīga, droša un iedzīvotājiem draudzīga, zaļa un sakopta, pārtikusi, efektīva un konkurētspējīga valsts, kurā dzīvo čakli, izglītoti, radoši, veseli un laimīgi cilvēki.”

Tālāk šajā nodaļā tiks sniegts izvērsums gan par to kā no tehniskā aspekta tiek aprēķināti pieejamie papildus resursi valdības prioritāšu īstenošanai, gan arī par to, kādi ir valdības pieņemtie lēmumi fiskālās politikas vispārējā mērķa un specifiskā mērķa sasniegšanai. Informācija tiks ietverta sekojošās apakšsadaļās:

- 1) Vidēja termiņa strukturālās bilances mērķu noteikšana;
- 2) Vispārējās valdības budžeta bilance;
- 3) Valdības pieņemtie lēmumi iedzīvotāju dzīves kvalitātes pieauguma kāpināšanai.

2.1. VIDĒJA TERMIŅA STRUKTURĀLĀS BILANCES MĒRĶU NOTEIKŠANA

2.1.1. Ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nodrošināšana

Līdz ar Fiskālās disciplīnas likuma (turpmāk - FDL) apstiprināšanu 2013.gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP. Apņemšanās nodrošināt sabalansētu budžetu ekonomiskā cikla ietvaros ir nostiprināta arī pašreizējās valdības deklarācijā un starptautiskajā Līgumā par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, ko Saeima ratificēja 2012.gada 31.maijā. Latvija strukturālo deficītu 0,5 % no IKP apmērā, kas ir arī Latvijas Vidēja termiņa budžeta mērķis (turpmāk - VTM) sasniedza 2012.gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficīta samazināšana, bet gan noturēšana VTM līmenī, pieļaujot tikai tādas atkāpes un tādā apmērā, kas atbilst ES regulās noteiktajiem gadījumiem. Ekonomiskajā ciklā sabalansēts budžets ir vidēja termiņa budžeta 2017. - 2019.gadam politikas princips.

Būtiski ir atšķirt Latvijas kārtējā gada strukturālās bilances mērķi no VTM. Konkrētajā gadā strukturālās bilances mērķis var atšķirties no VTM. Tas var notikt vai nu tāpēc, ka valsts atrodas posmā, kad strukturālais deficīts tiek samazināts, vai nu tāpēc, ka valsts īsteno fiskāli nozīmīgas strukturālas reformas (piemēram, iemaksu atjaunošana 2.pensiju līmenī, veselības reforma), vai nu tāpēc, ka FDL pieļauj novirzes no VTM, lai nodrošinātu FDL fiskālo nosacījumu izpildi.

2.1.2. FDL fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā

Likumprojekts „**Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam**” ir veidots atbilstoši FDL un tajā tiek izmantota lejupvērstās plānošanas metode (*top-down*). Lejupvērstās plānošanas metodē vispirms tiek noteikts maksimālais pieļaujamais strukturālais deficīts un maksimālais vispārējās valdības izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu un tad tiek aprēķināts, cik lielus izdevumus valsts budžetā katru gadu var plānot.

²³ NAP 2014-2020 [5].

Strukturālās bilances mērķa noteikšanas metodoloģija ar atsevišķām korekcijām atbilst tai, kas tika pielietota gatavojot Latvijas Stabilitātes programmu 2016. – 2019.gadam.

Vidēja termiņa mērķis

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta Stabilitātes programmā noteiktā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM: nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē, jeb VTM^{SIP}, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

2017., 2018. un 2019.gadu strukturālās bilances mērķi

Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode.

Vispirms par atskaites punktu tiek ņemts VTM (bez tam, tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM^{SIP}), un tam tiek piemērotas atkāpes, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī. Iegūtais rezultāts pēc tam tiek papildus koriģēts ar atkāpēm, ko paredz Eiropas Komisijas komunikācija attiecībā uz strukturālajām reformām.

Divu atšķirīgu VTM ieviešana Latvijas fiskālajā politikā joprojām balstās nepieciešamībā nodrošināt drošības rezervi, lai noteiktie vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi ir atbilstoši ne tikai saskaņā ar nacionālajiem noteikumiem, bet arī, lai pārrēķinot izlaižu starpību pēc Eiropas Komisijas standartizētās metodoloģijas, tiktu nodrošināta atbilstība SIP noteikumiem.

Tomēr šī drošības rezerve nodrošina vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, kamēr bilances cikliskās komponentes atšķirība, to aprēķinot pēc nacionālās un Eiropas Komisijas standartizētās metodoloģijas, nepārsniedz 0,5%. Gan iepriekšējā Stabilitātes programmā, gan arī šajā VTbil minētā atšķirība pārsniedz šo robežu un tāpēc strukturālās bilances mērķa noteikšanā tiek izmantota komplicētāka metode.

VTbil 2017.-2019.gadam vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi vidējam termiņam tiek noteikti pēc principa, kas paredz vienlaicīgi ievērot fiskālos nosacījumus gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan pēc Eiropas Komisijas standartizētās metodoloģijas, neatkarīgi no dažādu metodoloģiju izsauktajām bilances cikliskās komponentes atšķirībām. Tāpat tiek saglabāti atkāpju no VTM noteikšanas principi attiecībā uz iemaksām pensiju 2.līmenī, kā arī ir ietvertas atkāpes strukturālajām reformām veselības nozarē saskaņā ar Eiropas Komisijas komunikāciju.

Bilances mērķi, atbilstoši SIP metodoloģijai

Kā jau iepriekš tika minēts, vispirms tiek nofiksēts VTM^{SIP} un tas visus gadus ir -1% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

Attiecībā uz atkāpju modeli, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī tiek saglabāta tāda pati pieeja kā pēdējā Stabilitātes programmā. Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī joprojām tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,5% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,3% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,3% no IKP). Atkāpju apmērs trīs gadu griezumā saglabājās nemainīgā apmērā, kāds tas bija pirmajā gadā un nobīde tiek atcelta pilnā apmērā ceturtajā gadā.

Summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, tiek aprēķināts starprezultāts strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķim, kas attiecīgi ir -1,6% no IKP 2017.gadā, -1,3% no IKP 2018.gadā un -1,0% no IKP 2019.gadā. Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi (attālumu) attiecībā pret vispārējās valdības budžeta deficīta atsaucē vērtību, kas 2017., 2018. un 2019. gadā tiek noteikta 1,7% no IKP strukturālajā izteiksmē, saskaņā ar Eiropas Komisijas aprēķiniem.

2.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši SIP izpratnei

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM SIP	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,5%	-0,5%	0,0%			
	no 4% uz 5%		-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%	
	no 5% uz 6%			-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%
Starp rezultāts strukturālās bilances mērķim	-1,5%	-1,5%	-1,8%	-1,6%	-1,6%	-1,3%	-1,0%
Strukturālās reformas veselības nozarē					-0,1%	-0,4%	-0,5%
Strukturālā bilance	-1,5%	-1,5%	-1,8%	-1,6%	-1,7%	-1,7%	-1,5%
Strukturālā bilance (EK pavasara prognozes (2016) ²⁴)			-1,9%	-1,6%	-1,6%		
Deficīta atsaucis vērtība	-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,7%	-1,7%	-1,7%
Cikliskā komponente		0,5%	0,6%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%
Cikliski koriģētā bilance	-1,5%	-1,0%	-1,2%	-0,9%	-1,0%	-1,0%	-0,9%
Vienreizējie pasākumi		-0,3%					
Nominālā bilance	-1,5%	-1,3%	-1,2%	-0,9%	-1,0%	-1,0%	-0,9%

Veicot pārbaudi tiek secināts, ka līdz deficīta atsaucis vērtībai tiek saglabāts attālums 0,1% no IKP 2017. gadā, 0,4% no IKP 2018. gadā un 0,7% no IKP 2019.gadā. Jāatzīmē, ka 2019.gadā attālums līdz deficīta atsaucis vērtībai pārsniedz to apmēru, par kādu tiek pieļautas papildus atkāpes no VTM saskaņā ar Eiropas Komisijas komunikāciju (maksimālais apmērs citām reformām ir 0,5% no IKP), līdz ar to iegūtā starpība tiek koriģēta uz 0,5% no IKP. Iegūtās starpības tiek izmantotas kā papildu atkāpes no VTM, pamatojot tās ar īstenojamajām reformām veselības nozarē.

Izcēlums Nr. 1. Atkāpe no VTM sakarā ar reformām veselības nozarē

Saskaņā ar Regulas Nr. 1175/2011 5.panta 1.punktu ES dalībvalstis, kuras izpilda noteiktus kritērijus, var saņemt atkāpi no VTM, ja tiek veiktas strukturālās reformas ar pozitīvu ilgtermiņa ietekmi uz publiskajām finansēm un izaugsmi.

Lai saņemtu atkāpi, reformai ir jābūt jau likumdošanā nostiprinātai (tad atkāpi saņem bez nosacījuma) vai arī sagatavotai kā tiesību aktu projektiem, kas vēl nav pieņemti parlamentā. Latvijas gadījumā runa ir nevis par jaunām veselības reformām, kas vēl tikai tiek apspriestas, bet gan par Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.- 2020 gadam ieviešanu t.i. atkāpe tiek prasīta, lai 2017-2019. gadā varētu piešķirt papildu finansējumu pamatnostādņu ieviešanai). Atkāpes mērķis ir iegūt papildu finansējumu veselības nozares finansēšanai nekavējoši, un šāda veidā risināt nepietiekamā finansējuma problēmu pirmos trīs gadus.

Sagatavojot Stabilitātes programmu 2016.-2019. gadam, Latvija pieteicās uz šo atkāpi no VTM, ņemot vērā īstenotās un turpmāk plānotās reformas veselības nozarē (reformas detalizēts apraksts ir ietverts Latvijas Stabilitātes programmā 2016.-2019.gadam). Balstoties uz Latvijas Stabilitātes programmas izvērtējumu, Eiropas Komisija Latvijai adresētās valstu specifiskajās rekomendācijās ir secinājusi, ka Latvija gan pēc veselības nozares reformas būtības (tiek atzīts, ka reformas ieviešanās rezultātā plānotais pozitīvais efekts uz tautsaimniecību un publiskajām finansēm ir ticams), gan tehniski (tiek ievērota 1,7% no IKP strukturālā deficīta robežvērtība) kvalificējās atkāpei no VTM.

Pašlaik gan atkāpe ir piešķirta 0,1% no IKP apmērā (maksimālais atkāpes apmērs, ko paredz Stabilitātes un izaugsmes pakta elastības instruments attiecībā uz strukturālajām reformām ir 0,5%) 2017. gadam, jo Eiropas Komisija savas makroekonomiskās un fiskālās prognozes pašlaik ir izstrādājusi līdz 2017.gadam, kas liedz Eiropas Komisijai iespēju izvērtēt vai un cik lielā apmērā Latvija turpmāk kvalificēsies atkāpei. Atbilstoši aktuālajiem Finanšu ministrijas aprēķiniem, pieļaujamais atkāpes apmērs tiek prognozēts 0,4% no IKP 2018.gadā un 0,5% no IKP 2019.gadā.

Iespēja saņemt šo atkāpi 2018. un 2019. gadā būs atkarīga no tā vai:

- tiks pienācīgi īstenotas solītās reformas;
- atbilstoši Eiropas Komisijas aprēķiniem tiek ievērota minimālā robežvērtība (t.i., strukturālais deficīts 1,7 % apmērā no IKP).

Svarīgi ir atzīmēt, ka atkāpe no VTM veselības reformas finansēšanai nosacīti ir īstermiņa risinājums papildus finansējumam veselības nozarē, jo saskaņā ar SIP regulējumu atkāpe tiek piešķirta tikai uz trīs gadiem un pēc tam

²⁴ http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2016_spring_forecast_en.htm

budžeta pozīcijai ir jāatgriežas VTM līmenī. Atkāpes pagaidu raksturs no vienas puses nodrošina to, ka ilgākā termiņā tiek saglabāts fiskālās disciplīnas princips, savukārt no otras puses disciplinē strukturālās reformas īsteno efektīvi, jo pēc atkāpes beigšanās budžeta deficīts tiek noteikts stingrāks.

Līdz ar to ir būtiski nodrošināt Deklarācijā par Māra Kučinska vadītās valdības iecerēto, proti, izvirzot ilgtspējīgas veselības aprūpes finansēšanas sistēmas izstrādi pakalpojumu pieejamības uzlabošanai visos veselības aprūpes līmeņos kā būtisku prioritāti un izveidot ilgtspējīgu veselības finansēšanas mehānismu pēc tam, kad SIP elastības instrumenta atkāpe beigsies.

Pēc tam, kad ir noskaidrots vispārējās valdības budžeta strukturālās apmērs, ko izmantot turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs, ņemot vērā Eiropas Komisijas aprēķināto bilances ciklisko komponenti. Tādējādi tiek iegūta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, kas 2017.gadā ir -1,0% no IKP, 2018. gadā ir -1,0% no IKP un 2019.gadā ir -0,9% no IKP.

Bilances mērķi atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

Kā jau iepriekš tika minēts, vispirms tiek nofiksēts nacionālais VTM un tas visus gadus ir - 0,5% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

2.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nacionālais VTM	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,5%	-0,5%	0,0%			
	no 4% uz 5%		-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%	
	no 5% uz 6%			-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%
Starprezultāts strukturālās bilances mērķim	-1,0%	-1,0%	-1,3%	-1,1%	-1,1%	-0,8%	-0,5%
Strukturālās reformas veselības nozarē					-0,5%	-0,5%	-0,5%
Ietvara likumos noteiktie strukturālās bilances mērķi	-1,3%	-1,0%	-1,0%	-0,9%	-1,6%	-1,3%	-1,0%
Strukturālā bilance pēc nacionālās metodoloģijas	-0,4%	-0,8%	-0,8%	-1,1%	-1,6%	-1,3%	-1,0%
Kumulatīvā nobīde no Ietvara likumos noteiktajiem strukturālās bilances mērķiem	0,9%	1,1%	1,2%	1,0%			
maksimālā strukturālā bilance	-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,7%	-1,7%	-1,7%
Cikliskā komponente	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,4%	-0,1%	0,1%	0,3%
Cikliski koriģētā bilance	-0,9%	-1,3%	-1,3%	-1,5%	-1,7%	-1,2%	-0,7%
Vienreizējie pasākumi		-0,3%					
Nominālā bilance	-0,9%	-1,6%	-1,3%	-1,0%	-1,7%	-1,2%	-0,7%

Atkāpju modelis, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, ir tāds pats, kā veicot strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķa noteikšanu atbilstoši SIP metodoloģijai. Sākotnējais strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķis (starprezultāts), summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, ir -1,1% no IKP 2017. gadā, -0,8% no IKP 2018.gadā un -0,5% no IKP 2019.gadā.

Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsaucē vērtību, kas tiek noteikta tāpat kā SIP metodoloģijā – 2017., 2018. un 2019.gadā 1,7%.

Veicot pārbaudi tiek secināts, ka līdz deficīta atsaucē vērtībai tiek saglabāts attālums 0,6% no IKP 2017.gadā, 0,9% no IKP 2018.gadā un 1,2% no IKP 2019.gadā. Tā kā attālums līdz deficīta atsaucē vērtībai visos apskatītajos gados pārsniedz to apmēru, par kādu tiek pieļautas papildus atkāpes no VTM saskaņā ar Eiropas Komisijas komunikāciju, iegūtās starpības tiek koriģētas uz maksimāli pieļaujamo apmēru, proti, 0,5% no IKP visos trijos gados.

Iegūtās starpības tiek izmantotas kā papildu atkāpes no VTМ virs atkāpes sakarā ar iemaksu palielināšanu 2. pensiju līmenī, pamatojot tās ar īstenojamajām reformām veselības nozarē (skat. izcēlumu Nr.1.)

Līdz ar to vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance pēc nacionālās metodoloģijas 2017., 2018. un 2019.gadā attiecīgi ir -1,6%, -1,3% un -1,0%.

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs. Aprēķinos tiek pielietota Finanšu ministrijas aprēķinātā cikliskā komponente. Tādējādi tiek iegūta nominālā bilance, kas 2017.gadā ir -1,7% no IKP, 2018. gadā ir -1,2% no IKP un 2019.gadā ir -0,7% no IKP.

Strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām metodēm ir noteikti strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi un aprēķināta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, iegūtie rezultāti nominālā izteiksmē tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP metodoloģiju. Pēc tam kad ir noteikta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti atbilstoši Finanšu ministrijas aprēķiniem). Attiecīgi tiek iegūti strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi, kas **2017.gadā ir -0,9% no IKP, 2018.gadā -1,1% no IKP un 2019.gadā -1,0% no IKP.**

Jāatzīmē, ka 2017. un 2018.gadā stingrāku nosacījumu nosaka SIP, bet 2019. gadā – FDL. Var teikt, ka vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis ir noteikts tā, lai pārrēķinot bilances ciklisko komponenti pēc Eiropas Komisijas vienotās metodoloģijas, strukturālā vispārējās valdības budžeta bilance atbilstu maksimāli pieļaujamam vispārējās valdības budžeta strukturālajam deficītam.

2.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

	2017	2018	2019
1. Nominālā bilance (saskaņā ar SIP izpratni)	-1,0%	-1,0%	-0,9%
2. Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-1,7%	-1,2%	-0,7%
Lielākā nominālās bilances vērtība (1;2)	-1,0%	-1,0%	-0,7%
Cikliskā komponente (nacionālā metodoloģija)	-0,1%	0,1%	0,3%
Strukturālās bilances mērķis	-0,9%	-1,1%	-1,0%

Augstāk minētais aprēķins noteica vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci, **saskaņā ar bilances nosacījumu.**

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Ir jāievēro arī **izdevumu pieauguma nosacījums**, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt stingrākus vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti VTBL turpmākajiem 3 gadiem un tie ir juridiski saistoši (**izdevumu pārmantojamības nosacījums**). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā VTBL noteiktajā līmenī var mainīt vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar bilances nosacījumu un izdevumu pieauguma nosacījumu.

Jāatzīmē, ka veicot vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši **izdevumu pieauguma nosacījumam**, nominālo izdevumu korekcijām tiek piemērotas Finanšu ministrijas veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju

izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem (kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem), diskrecionārajiem ieņēmumiem, kā arī inflācijas un potenciālā IKP pieauguma rādītājiem. Jāatzīmē, ka izdevumu pieauguma nosacījums tiek koriģēts atbilstoši piešķirtajām atkāpēm no VTM.

Veicot iegūto strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, iegūstam, ka 2017.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam, kas papildus ir koriģēts izmantojot Eiropas Komisijas kalibrēšanas metodiku ir 4,56%, savukārt saskaņā ar bilances nosacījumu noteiktais strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālie koriģētie izdevumi drīkst pieaugt par 0,82%. Līdz ar to atbilstoši FDL būtu jāsauglabā sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis, tomēr veicot pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, tika konstatēts, ka 2017. gadā sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis ir jākoriģē atbilstoši pārmantojamības nosacījumam, lai tiktu ievērots FDL 5. panta otrās daļas nosacījums. Līdz ar to 2017.gadā strukturālās bilances mērķis tiek noteikts -1,0% no IKP.

2018.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam, kas papildus ir koriģēts izmantojot Eiropas Komisijas kalibrēšanas metodiku ir 3,36%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj saskaņā ar bilances nosacījumu noteiktais strukturālās bilances mērķis ir 3,27%. Pārmantojamības nosacījuma pārbaude norāda uz to, ka nav nepieciešams veikt korekcijas. Līdz ar to 2018.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -1,1% no IKP.

2019.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam, kas papildus ir koriģēts izmantojot Eiropas Komisijas kalibrēšanas metodiku ir 2,29%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums saskaņā ar bilances nosacījumu noteiktajam strukturālās bilances mērķim ir 0,88%. Pārmantojamības nosacījuma pārbaude norāda uz to, ka nav nepieciešams veikt korekcijas. Līdz ar to 2019.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP.

Līdz ar to ir noteikti kvantitatīvie fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt strukturālo vispārējās valdības budžeta bilanci **2017.gadā ir -1,0% no IKP, 2018.gadā ir -1,1% no IKP un 2019.gadā ir -1,0% no IKP.**

Koriģēto maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu aprēķināšana

Likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”, atbilstoši FDL nosacījumiem, līdztekus citiem fiskālajiem rādītājiem, ir nepieciešams aprēķināt koriģētos maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus. Šī fiskālā rādītāja aprēķināšanas vispārējos principus nosaka FDL 15.pants, savukārt detalizēts aprēķināšanas algoritms ir izklāstīts zemāk.

Aprēķinu algoritms tiek uzsākts ar **minimāli plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances mērķa** definēšanu, kas saskaņā ar iepriekšējās sadaļas aprakstu, 2017. gadā ir -1,0% no IKP, 2018.gadā -1,1% no IKP apmērā un 2018.gadā -1,0% no IKP apmērā.

Turpmākie algoritma soļi paredz aprēķināt vispārējās valdības budžeta bilances apmēru, kas atbilst minimāli plānojamam vispārējās valdības strukturālās bilances mērķim. To aprēķina, pie minimāli plānojamā vispārējās valdības strukturālās bilances mērķa pieskaitot vispārējās valdības budžeta bilances ciklisko komponenti un, ja tādi ir, vienreizējos un citus pagaidu pasākumus (*one-off and other temporary measures*). Līdz ar to tiek iegūta vispārējās valdības budžeta bilance, kas monetārajā izteiksmē 2017.gadā ir -289,3 milj. *euro*, 2018.gadā ir -289,2 mil. *euro* un 2019.gadā ir -214,3 milj. *euro*.

Tālāk ir nepieciešams veikt valsts budžeta bilances aprēķināšanu, ko iegūst no iepriekš aprēķinātās vispārējās valdības budžeta bilances atskaitot prognozēto pašvaldību budžeta bilanci, prognozēto atvasināto publisko personu un budžeta nefinansēto iestāžu budžeta bilanci, kā arī Eiropas

nacionālo un reģionālo kontu sistēmas (turpmāk – EKS)²⁵ korekciju apjomu. Veicot iepriekš minētās darbības, tiek iegūta valsts budžeta bilance katram gadam. Tās apmērs 2017.gadā ir -324,0 milj. *euro*, 2018.gadā ir -24,6 milj. *euro* un 2019.gadā ir -127,4 milj. *euro*.

Pēdējais solis, lai aprēķinātu maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus, ir atskaitīt no prognozētajiem valsts budžeta ieņēmumiem iepriekš aprēķināto valsts budžeta bilanci. Tādējādi iegūstam FDL 15.pantā definētos **maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus**, kas 2017.gadā ir 8390,0 milj. *euro*, 2018.gadā ir 8842,1 milj. *euro* un 2019.gadā ir 9015,5 milj. *euro*.

Kad ir iegūti maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, FDL nosaka, ka no tiem ir nepieciešams izslēgt **izlīdzinātos izdevumus**, kuru aprēķināšanu nosaka FDL 18.pants. Atbilstoši FDL 18.panta otrajā daļā noteiktajam, izdevumu izlīdzināšana tiek piemērota:

- ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem;
- valsts budžeta izdevumiem, kas saistīti ar tās valsts parāda daļas apkalpošanu, kura ietilpst Valsts kases (turpmāk - VK) kompetencē.

Izdevumu izlīdzināšanas mērķis ir vidējā termiņā novērst augsti svārstīgu valsts budžeta izdevumu kategoriju ietekmi uz kopējo valsts budžeta izdevumu apmēru, tādējādi plānošanas fāzē nodrošinot izdevumu stabilitāti vidējā termiņā. Atbilstoši FDL pārejas noteikumiem, izdevumu izlīdzināšanu ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem sāk piemērot no 2016.gada, bet valsts budžeta izdevumiem, kas saistīti ar tās valsts parāda daļas apkalpošanu, kura ietilpst VK kompetencē – no 2017.gada.

Izdevumu izlīdzināšana ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem tiek veikta par pamatu izmantojot finansējuma apmēru 2014. – 2020.gada programmēšanas periodam, pielietojot FDL 18. panta nosacījumus.

Valsts parāda apkalpošanas izdevumu izlīdzināšana tiek veikta saskaņā ar 2014.gada 29.aprīļa Ministru kabineta (turpmāk – MK) noteikumiem nr. 228 “Noteikumi par valsts parāda apkalpošanas izlīdzināto izdevumu aprēķināšanas metodoloģiju”, kas izdoti saskaņā ar FDL 18.panta septīto daļu. Šie noteikumi paredz, ka izlīdzināti tiek VK kompetencē esošās valsts parāda daļas apkalpošanas izdevumi, kas noteikti Finanšu ministrijas valsts pamatbudžeta apakšprogrammā 31.02.00 "Valsts parāda vadība".

Pēc izlīdzināto izdevumu noteikšanas ir iespējams noteikt **koriģētos maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus**, no maksimāli pieļaujamiem valsts budžeta izdevumiem atskaitot izlīdzināto izdevumu apmēru. Koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi 2017.gadā ir 6886,8 milj. *euro*, 2018.gadā ir 7233,8 milj. *euro* un 2019.gadā attiecīgi 7402,9 milj. *euro*.

2.4.tabulā ir sniegts kopsavilkums par koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas galarezultātu un starprezultātiem.

Koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi turpmākajiem trim gadiem tiek noteikti izstrādājot VTBL un tas ir maksimālais izdevumu sliekšnis, kuru var atļauties sasniegt valsts budžetā, neskaitot ES fondu izdevumus un valsts parāda apkalpošanas izdevumus.

Maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi atbilstoši FDL (maksimālais izdevumu sliekšnis, kuru var atļauties sasniegt valsts budžetā) tiek noteikts pie koriģētajiem maksimāli pieļaujamajiem valsts budžeta izdevumiem pieskaitot faktiskos ES fondu un faktiskos valsts parāda apkalpošanas izdevumus. Kā parādīts 2.4. tabulā, maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi atbilstoši FDL 2017.gadā ir 8390,0 milj. *euro*, 2018.gadā ir 8842,1 milj. *euro* un 2019.gadā ir 9015,5 milj. *euro*.

Maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi pēc izlīdzināšanas piemērošanas var būt gan mazāki, gan lielāki par izdevumiem bez izlīdzināšanas. Veicot izlīdzināto izdevumu aprēķināšanu, tika konstatēts, ka 2017. gadā tie ir lielāki. Ja tie ir lielāki, tad strukturālais deficīts pārsniegs

²⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES

vispārējās valdības strukturālā deficīta mērķi. Kā jau tika minēts, 2017.gadā sākotnējais strukturālās deficīta mērķis, ko noteica SIP, tika koriģēts pamatojot to ar FDL noteikto pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, kas attiecīgi pieļāva mazāk stingru bilances mērķi. Savukārt 2018. un 2019.gadā strukturālā deficīta mērķi tika noteikti atbilstoši SIP. Tā kā SIP neparedz izdevumu izlīdzināšanu, lai nodrošinātu atbilstību gan SIP, gan nacionālajiem nosacījumiem, šajā VTbil izlīdzināšana netiek piemērota. Formāli tas izpaužas, ka izlīdzinātie izdevumi sakrīt ar attiecīgajā gadā prognozētajiem izdevumiem, kas arī ir atspoguļots 2.4. tabulā.

2.4.tabula. Fiskālie rādītāji, kas tiek izmantoti koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanai

	2017	2018	2019
0 IKP, faktiskajās cenās, milj. euro	26403,0	27905,0	29615,0
1 Strukturālās bilances mērķis, % no IKP	-1,0	-1,1	-1,0
2 Cikliskā komponente, % no IKP	-0,1	0,1	0,3
3 Vienreizējie un pagaidu pasākumi, % no IKP			
4=1+2+3 Vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, % no IKP	-1,1	-1,0	-0,7
5=4*0 Vispārējās valdības nominālā bilance, milj. euro	-289,3	-289,2	-214,3
6 Pašvaldību budžeta bilance, milj. euro	0,0	-49,8	-48,9
7 Atvasināto personu un budžeta nefinansētu iestāžu budžeta bilance, milj. euro	-0,1	-3,1	-9,0
8 EKS korekcijas, milj. euro	34,8	-211,7	-29,0
9=5-6-7-8 Valsts budžeta bilance, milj. euro	-324,0	-24,6	-127,4
10 Valsts budžeta ieņēmumi, milj. euro	8065,9	8817,5	8888,2
11=10-9 Maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumi, milj. euro	8390,0	8842,1	9015,5
12=12.1+12.2 Izlīdzinātie izdevumi, milj. euro	1503,1	1608,3	1612,7
12.1 t.sk. izlīdzinātie ES fondu izdevumi, milj. euro	1235,7	1347,6	1346,3
12.1.1 t.sk. neatmaksājamā daļa	174,9	182,8	149,4
12.1.2 atmaksājamā daļa	1060,8	1164,9	1196,9
12.2 Izlīdzinātie valsts parāda apkalpošanas izdevumi	267,4	260,6	266,4
13=11-12 Koriģētie maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumi, milj. euro	6 886,8	7 233,8	7 402,9
14=15+16 Faktiskie izdevumi	1503,1	1608,3	1612,7
15 t.sk. ES fondu izdevumi - bottom-up	1235,7	1347,6	1346,3
15.1 t.sk. neatmaksājamā daļa	174,9	182,8	149,4
15.2 atmaksājamā daļa	1060,8	1164,9	1196,9
16 Valsts parāda apkalpošanas izdevumi	267,4	260,6	266,4
17=13+14 Valsts budžeta izdevumi, milj. euro - top-down	8390,0	8842,1	9015,5
18 Valsts budžeta izdevumi, milj. euro - bottom-up	8367,4	8707,9	8737,0
19=17-18 Starpība	22,5	134,2	278,5
<i>Fiskālā nodrošinājuma rezerve atbilstoši FDL</i>	26,4	27,9	29,6
<i>veselības reforma</i>		111,6	148,1
<i>fiskālā telpa</i>	-3,9	-5,3	100,8

Likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019. gadam” pielikumos paredzēti izdevumi visos perioda gados ir mazāki par maksimāli pieļaujamiem valsts budžeta izdevumiem, ko pieļauj FDL. Šo starpību veido:

- **Plānotā fiskālā nodrošinājuma rezerve 0,1% no IKP.** FDL 7.panta otrās daļas nosacījums paredz, ka valsts budžeta likumā izdevumi ir jānosaka mazāki nekā valsts budžeta izdevumu griesti atbilstoši FDL.
- **Atkāpe veselības reformai 2018. un 2019. gadiem.** Tiek pieņemts, ka, lai gan Eiropas Komisija pašlaik ir apstiprinājusi atkāpi no VTM sakarā ar īstenotajām reformām veselības nozarē 0,1% apmērā no IKP, turpmākiem gadiem atkāpe tiek piešķirta līdz maksimāli pieļaujamajam līmenim 0,4% no IKP 2018.gadā un 0,5% no

IKP 2019.gadā t.i. maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi atbilstoši FDL ir par šo summu palielināti, bet, tā kā šī atkāpe vēl nav piešķirta, izdevumi šajā pozīcijā 2018. un 2019. gadā nav sadalīti. Šī starpība 2018. un 2019.gadā attiecīgi veido 111,6 milj. *euro* un 148,1 milj. *euro*.

- likumprojekta izstrādes laikā tiek veikts koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķins un atbilstoši FDL tiek noteikts valsts prioritāšu īstenošanai pieejamais papildu finansējums jeb fiskālā telpa. Pēc tam, kad valdība ir pieņēmusi lēmumus par fiskālās telpas izlietojumu, Finanšu ministrija atkārtoti atjauno vispārējās valdības budžeta aprēķinus un nobīde no sākotnēji pieļaujamiem valsts budžeta izdevumiem var rasties sekundāru efektu dēļ, kurus iepriekš nav iespējams kontrolēt. 2017 un 2018. gadā šī nobīde ir attiecīgi -3,9 milj. *euro* un -5,3 milj. *euro*. Faktiski tas nozīmē, ka piemēram 2017.gadā faktiskā fiskālā nodrošinājuma rezerve ir par 3,9 milj. *euro* mazāka.
- Nesadalītā fiskālā telpa. 2017. un 2018. gadā ir sadalīta visa pieejamā fiskālā telpa. 2019. gadā nesadalītā fiskālā telpa ir 100,8 miljoni eiro.

Nepieciešamā informācija koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu precizēšanai budžeta izpildes laikā.

FDL 5.panta pirmās daļas 1.punkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamajos valsts budžeta izdevumos precizē, ja rodas izmaiņas valsts pamatbudžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, ir nepieciešams fiksēt valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī, tātad prognozes, saskaņā ar kurām, ir izstrādāts likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”. Līdz ar to šo paskaidrojumu:

- 1) 1.pielikumā ir sniegta informācija par no Militārpersonu pensiju fonda izmaksājamo izdienas pensiju saņēmēju prognozēm;
- 2) 2.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo valsts sociālo pabalstu saņēmēju prognozēm;
- 3) 3.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo izdienas pensiju saņēmēju prognozēm un par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo piemaksu pie vecuma un invaliditātes pensiju saņēmēju prognozēm;

FDL 5.panta pirmās daļas 2.punkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamajos valsts budžeta izdevumos precizē, ja rodas izmaiņas valsts speciālā budžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, ir nepieciešams fiksēt sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī, tātad prognozes, saskaņā ar kurām ir izstrādāts likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”. Šī informācija ir sniegta 4.pielikumā.

Uzkrāto bilanču starpības

FDL 11. pants paredz automātisko *ex-post* korekcijas mehānismu, t.i. minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances koriģēšanu, lai nodrošinātu to, ka iepriekšējo gadu faktiskās novirzes no bilances nosacījuma (FDL 10. pants) neietekmē budžeta sabalansētību. Ja budžeta izpildes gaitā tie novērtēti, ka uzkrātā faktisko strukturālo bilanču novirze no plānoto bilanču apmēra ir pasliktinājusies par vismaz 0,5% no IKP, nākamā VTBL trešajā gadā vispārējās valdības

budžeta strukturālās bilances mērķi nosaka par 0,5% no IKP lielāku. Lai novērtētu uzkrāto bilanču starpību, tika veikti aprēķini, kas attēloti 2.5. tabulā.

2.5. tabula. Uzkrāto bilanču starpības aprēķins

		2013	2014	2015	2016
1.	IKP (faktiskajās cenās), milj. <i>euro</i>	22 763,0	23 581,0	24 378,0	25 072,0
2.	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-0,4	-0,7	-0,8	-0,4
3.	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. <i>euro</i>	-96,6	-158,1	-188,3	-110,2
(1.×2.)					
4.	Minimālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-1,3	-1,0	-1,0	-0,9
5.	Minimālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. <i>euro</i>	-307,0	-246,4	-248,8	-214,6
(1.×4.)					
6.	Saimnieciskā gada bilanču starpība, milj. <i>euro</i>	210,5	88,3	60,5	104,4
(3.-5.)					
7.	Saimnieciskā gada bilanču starpība, % no IKP	0,9	0,4	0,2	0,4
((6.:1.)×100)					
8.	Uzkrāto bilanču starpības summa, milj. <i>euro</i>	210,5	298,7	359,3	463,7
(Σ(6.))					
9.	Uzkrāto bilanču starpības summa, % no IKP	0,9	1,3	1,47	1,85
((8./1.)×100)					
10.	FDL 11. panta nosacījums, % no IKP	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
11.	Ir jākorrigē, ja 9.<10.	Nav jākorrigē	Nav jākorrigē	Nav jākorrigē	Nav jākorrigē

Saskaņā ar izpildes novērtējumu korekcija nav jāveic, jo uzkrātā faktisko vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanču novirze no plānotajiem bilances lielumiem ir būtiski virs pieļaujamā sliekšņa (-0,5% no IKP). Kopējā uzkrāto bilanču starpības summa uz 2016.gadu sasniedz 1,85% no IKP.

2.2. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE

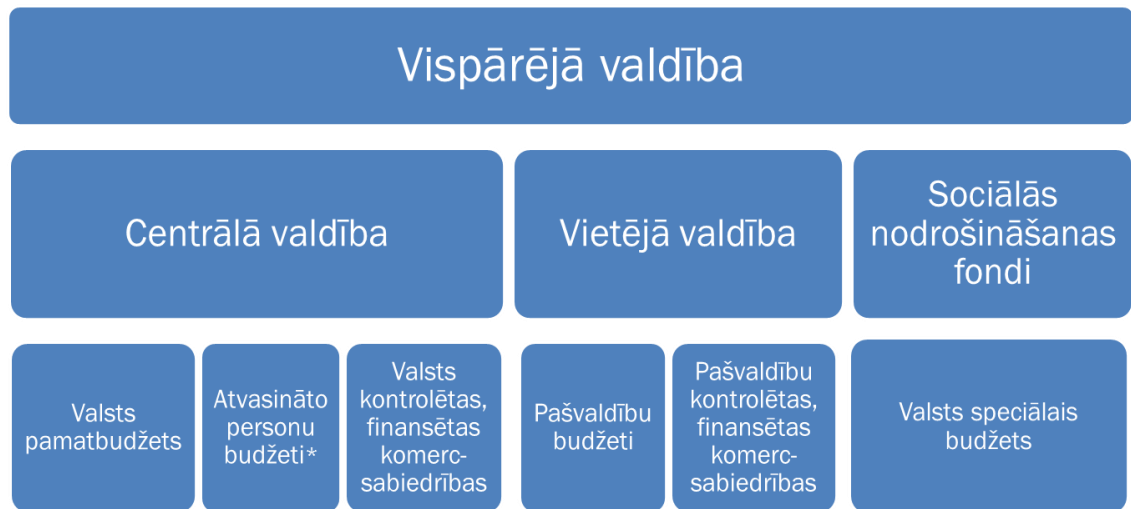
2.2.1. Vispārējās valdības budžeta struktūra

ES dalībvalstīs makroekonomisko rādītāju un publisko finanšu statistiku uzskaita atbilstoši vienotai un harmonizētai metodoloģijai – EKS. 2014.gada septembrī ES tika ieviesta pārskatītā un atjaunotā EKS 2010, savukārt, līdz tam nacionālo kontu sistēmas aprēķinos lietoja EKS 95, kas balstījās uz ANO 1993.gadā pieņemtajām nacionālo kontu sistēmas metodoloģijas rekomendācijām.

EKS ir starptautiski atzīts gan vispārēju ekonomikas procesu, gan atsevišķu ekonomikas sektoru, piemēram, valdības finanšu uzskaites standarts. EKS piemēro Māstrihtas kritēriju uzraudzībai un tā ir ES fiskālās pārvaldības pamatā.

Ja Latvijā valsts finanšu vadībai izmanto naudas plūsmā balstītu nacionālo metodoloģiju, tad EKS mērķis ir, ievērojot detalizētus metodiskus nosacījumus, transformēt naudas plūsmas ieņēmumus un izdevumus uz EKS ieņēmumiem un izdevumiem. Tādējādi arī valsts budžeta deficītu vai pārpalikumu var izteikt kā:

- konsolidētā kopbudžeta bilanci (nacionālā metodoloģija) vai
- vispārējās valdības budžeta bilanci (EKS metodoloģija).

*no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu un budžeta nefinansēto iestāžu budžeti

2.1. att. Vispārējās valdības budžeta struktūra

Lai nodrošinātu pāreju no nacionālās uzskaites kopbudžeta uz vienoto EKS standartu, konsolidētā kopbudžeta bilancei piemēro EKS korekcijas, kas sevī ietver uzskaites metodoloģijas atšķirības. Būtiskākās EKS publisko finanšu statistikas metodoloģijas atšķirības salīdzinājumā ar nacionālo metodoloģiju ir šādas:

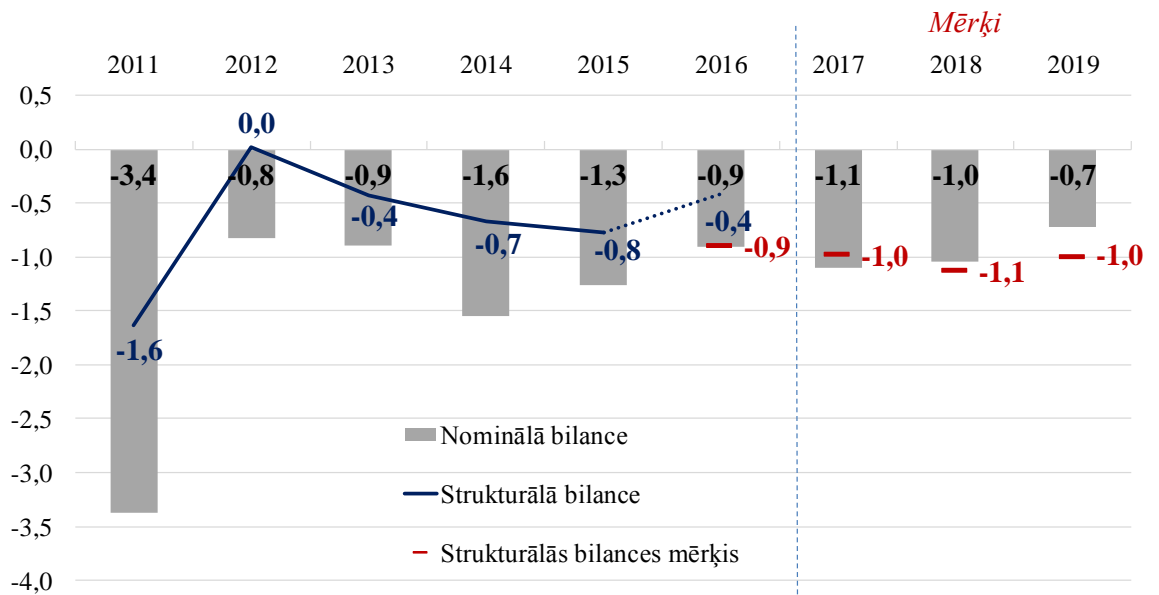
- EKS uzskaites pamatā ir uzkrājuma princips, savukārt, nacionālajā budžeta vadībā ievēro naudas plūsmas principu;
- Nacionālajā uzskaitē atsevišķu veidu finanšu darījumi (aizdevumi u.tml.) EKS izpratnē var būt nefinanšu darījumi, attiecīgi ietekmējot budžeta izdevumus;
- EKS ir plašāks sektorālais tvērums – tas ir attiecināms uz visu vispārējās valdības institucionālo sektoru, tajā skaitā uz valsts vai pašvaldību kontrolētām un finansētām komercsabiedrībām, taču nacionālā budžeta uzskaitē aptver vien tipiskās budžeta iestādes.

Valsts finanšu uzskaiti atbilstoši EKS metodoloģijai Latvijā veic Centrālā statistikas pārvalde. Savukārt Finanšu ministrija izstrādā vispārējās valdības budžeta prognozes, ievērojot Centrālās statistikas pārvaldes izmantoto EKS metodiku, tādējādi nodrošinot prognozēto rādītāju metodoloģisku atbilstību vienotajiem EKS pamatprincipiem.

2.2.2. Vispārējās valdības budžeta un konsolidētā kopbudžeta bilance

Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums jeb nosacījums, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā (VTM) nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

Latvija, jau sagatavojot Stabilitātes programmu 2016.-2019. gadam, tajā ietvēra prasību papildus pielietotajai atkāpei no VTM, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2. pensiju līmenī, piemērot arī atkāpi saistībā ar plānoto veselības aprūpes sistēmas reformu. Ņemot vērā pieļaujamās atkāpes par īstenotajām reformām, vispārējās valdības budžeta strukturālā deficīta mērķis 2017.gadā tika noteikts 1,0% no IKP, 2018.gadā 1,1% no IKP un 2019.gadā 1,0% no IKP.

2.2. att. Vispārējās valdības budžeta nominālā un strukturālā bilance, strukturālās bilances mērķis, % no IKP

Balstoties uz noteikto strukturālās bilances mērķi un ņemot vērā budžeta bilances ciklisko komponenti, tika aprēķināts pieļaujamais vispārējās valdības budžeta bilances līmenis. Turpmākajos trīs gados vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams deficīts: 2017.gadā 1,1% no IKP, 2018.gadā 1,0% no IKP un 2019.gadā 0,7% no IKP.

Pamatojoties uz 2016. gada jūnijā aktualizēto makroekonomiskās attīstības scenāriju, kā arī ņemot vērā budžeta izpildi gada pirmajā pusē, Finanšu ministrija prognozē, ka vispārējās valdības budžeta deficīts **2016.gadā** būs 0,9% no IKP, kas ir par 0,1% no IKP mazāks, kā likumā “Par valsts budžetu 2016.gadam” prognozētais. Zemāku deficītu pamatā nosaka mazāki nekā plānots procentu izdevumi, iemaksas ES budžetā un mazāki kapitālie izdevumi ES fondu projektiem, īpaši pašvaldību budžetos. Lai gan uz budžeta paskaidrojumu sagatavošanas brīdi ir zināmi budžeta izpildes dati 2016. gada astoņos mēnešos, kā rezultātā tika precizētas atsevišķas ieņēmumu un izdevumu pozīcijas atbilstoši aktualizētajai informācijai, Finanšu ministrija kopējo vispārējās valdības budžeta deficīta novērtējumu 2016.gadam saglabā 0,9% no IKP apmērā.

2017.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 1,0% no IKP²⁶ un tas ir par 0,1% no IKP mazāks, kā maksimāli pieļaujamais deficīts. Šī starpība veido fiskālā nodrošinājuma rezervi.

Savukārt, **2018.gadā** vispārējās valdības budžetā tiek prognozēts deficīts 0,6% no IKP un **2019.gadā** pārpalikums 0,2% no IKP²⁷. Bilances prognožu pamatā ir 2016.gada jūnija makroekonomiskās attīstības scenārijs, aktualizētie nodokļu ieņēmumu un izdevumu plāni, ņemot vērā valdībā pieņemtos lēmumus 2016.gada augustā-septembrī. Tāpat tika ņemta vērā pašvaldību un citu atvasināto publisko personu budžetu iespējamā attīstība turpmākajos gados.

2.6. tabula. Vispārējās valdības budžeta un konsolidētā kopbudžeta bilance 2013.-2019.gadā, milj. euro un % no IKP

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Fakts			Novērtējums	Prognoze		
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-0,9	-1,6	-1,3	-0,9	-1,0	-0,6	0,2
Vispārējās valdības budžeta bilance ²⁸	-203,4	-366,1	-307,5	-220,7	-266,8	-155,0	64,3

²⁶ Prognoze, neiekļaujot potenciālos izdevumus identificētajiem fiskālajiem riskiem.

²⁷ Prognozēs neiekļaujot potenciālos izdevumus fiskālajiem riskiem un neiekļaujot izdevumus veselības reformai, kas potenciāli varētu tikt piešķirti saskaņā ar SIP elastību.

²⁸ Tai skaitā konsolidētā kopbudžeta izpilde 2015.gadā atbilstoši Valsts kases gada pārskatam.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
EKS korekcijas	-75,8	31,2	66,0	85,3	34,8	-211,7	-29,0
KOPBUDŽETA BILANCE	-127,6	-397,3	-373,5	-306,0	-301,6	56,7	93,3
Ieņēmumi	8 364,4	8 532,7	8 814,6	9 168,7	9 897,0	10 746,9	10 911,5
Nodokļu ieņēmumi	6 426,3	6 676,3	7 002,6	7 372,4	7 891,3	8 394,2	8 799,9
Ne-nodokļu ieņēmumi	522,2	485	498,4	519,3	553,1	546,7	523,0
Pašu ieņēmumi	299,7	292	303	314,9	327,3	323,4	319,6
Ārvalstu finanšu palīdzība	1 110,0	1 070,7	1 005,7	959,6	1 122,8	1 480,1	1 266,6
Pārējie ieņēmumi	6,1	8,6	4,9	2,5	2,5	2,5	2,5
Izdevumi	8 492,0	8 930,0	9 188,1	9 474,7	10 198,6	10 690,2	10 818,2
Atlīdzība	1 757,7	1 858,9	1 987,5	2 098,0	2 252,7	2 326,9	2 373,4
Preces un pakalpojumi	1 117,0	1 128,1	1 177,7	1 266,1	1 393,0	1 539,1	1 582,9
Procentu izdevumi	329,1	350,6	435,6	313,9	311,4	306,3	311,0
Subsīdijas un dotācijas	1 708,9	1 940,0	1 794,9	2 024,2	2 294,4	2 363,5	2 226,3
Sociālie pabalsti	2 400,2	2 446,6	2 587,3	2 724,4	2 853,0	3 030,4	3 214,9
Kapitālie izdevumi	863,6	877,1	919,9	725,1	771,2	790,1	748,1
Pārējie izdevumi	315,4	328,8	285,3	323	322,9	333,9	361,6

Fiskālās situācijas attīstību vidējā termiņā noteiks stabils nodokļu ieņēmumu pieaugums atbilstoši valsts ekonomikas izaugsmei. Īstenojot papildus pasākumus un turpinot iepriekš pieņemtos ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumus, nodokļu īpatsvars vidējā termiņā tiek tuvināts valdības deklarācijā noteiktajam mērķim – 1/3 no IKP. 2019.gadā, salīdzinot ar 2018.gadu, tiek prognozēts gan nedaudz lēnāks nodokļu ieņēmumu pieauguma temps plānotās transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa (TEN) maksāšanas kārtības maiņas dēļ. Savukārt, lielāko pozitīvo ietekmi uz 2017. un 2018.gada budžeta ieņēmumiem rada tieši TEN samaksas kārtības maiņas atlikšana līdz 2019.gadam, minimālās darba algas paaugstināšana no 370 uz 380 *euro* mēnesī, uzņēmumu ienākuma nodokļa zaudējumu pārnesšanas ierobežošana (ietekme ar 2018.gadu), izmaiņas dabas resursu nodoklī, ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumu ieviešana un papildus ieņēmumi no valsts kapitālsabiedrību dividendēs izmaksājamās daļas.

Sagaidāms, ka ārvalstu finanšu palīdzības (ĀFP) ieņēmumu apjoms, kas ir otra lielākā ieņēmumu pozīcija, 2016.gadā būs mazāks nekā iepriekšējos gados un tas ir skaidrojams ar iepriekšējā – 2007.-2013.gada, ES fondu plānošanas perioda noslēgumu un jaunā – 2014.-2020.gada, plānošanas perioda sākumu. Plānošanas perioda sākumā izdevumi vēl nav tik augsti, kā rezultātā atmaksas no Eiropas Komisijas tiek sagaidītas mazākā apmērā, taču vidējā termiņā ĀFP ieņēmumi tiek prognozēti ar pieaugošu tendenci.

Tiek prognozēts, ka arī budžeta izdevumi vidējā termiņā turpinās palielināties. Augstāki izdevumi tiek prognozēti visās pozīcijās, izņemot kapitālos izdevumus, kur ir vērojams kritums 2016.gadā tieši ES fondu projektiem gan valsts, gan pašvaldību budžetos. Sagaidāms, ka vidējā termiņā investīciju intensitāte pakāpeniski pieaugs. Jāņem vērā arī, ka, plānojot valsts budžetu, liela daļa investīcijām paredzētā finansējuma vēl nav iezīmēta konkrētiem projektiem un tiek plānota subsīdiju un dotāciju pozīcijā kā budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums.

Ņemot vērā gan parāda vadības pasākumus, gan zemākas procentu likmes finanšu tirgos, samazinās arī procentu izdevumi. Budžeta izdevumu prognozēs 2017.-2019.gadam ir iekļauts arī papildus finansējums prioritārajām nozarēm: izglītībai – galvenokārt, jaunā pedagogu darba samaksas modeļa ieviešanai, veselības aprūpei – tai skaitā veselības aprūpes sistēmas reformai, iekšējai drošībai – pamatā jaunas darba samaksas sistēmas ieviešanai iekšlietu struktūrās strādājošajiem. Papildus finansējums tiek plānots arī demogrāfijas jautājumu risināšanai, atbalstam lauksaimniekiem, ceļu infrastruktūras sakārtošanai un Latvijas 100-gades pasākumiem. Jāatzīmē, ka izdevumi aizsardzībai 2017.gadā tiek plānoti 1,7% no IKP, savukārt no 2018.gada 2,0% no IKP apmērā. Jāmin, ka 2016.gadā pirmo reizi tika veikta izdevumu pārskatīšana, kuras rezultātā tika iegūti resursi jauno politikas iniciatīvu un citu prioritāro pasākumu īstenošanai, gan pārdalot resursus kopējām prioritātēm, gan resoriem izmantojot iekšējos resursus savu prioritāšu finansēšanai.

Valsts speciālajā budžetā (atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai) tiek prognozēts pārpalikums, taču paredzams, ka vidējā termiņā tas turpinās samazināties, ko ietekmēs arvien

pieaugošie izdevumi pensijām un pārējiem sociālajiem pabalstiem. Tiek prognozēts, ka ieņēmumi no sociālās apdrošināšanas iemaksām 2017.-2019.gadā pieaugs un tos pozitīvi ietekmēs jau iepriekš apstiprinātā minimālā sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu līmeņa noteikšana sākot ar 2017.gadu.

Lai gan atbilstoši naudas plūsmai valsts speciālajā budžetā tiek plānots pārpalikums, atbilstoši EKS sociālās nodrošināšanas fondu pārpalikums ir būtiski mazāks, jo liela daļa no ne-nodokļu ieņēmumiem, t.i. uzkrātā fondēto pensiju kapitāla iemaksām valsts speciālajā budžetā, netiek uzskatīta par kārtēja gada ieņēmumiem, bet gan saistībām, kas budžetam jāsedz, izmaksājot pensijas turpmākajos gados.

Izdevumi sociālajiem pabalstiem turpinās palielināties, ņemot vērā gan pabalstu saņēmēju skaita pieaugumu īpaši bērna kopšanas, slimības un bezdarba gadījumā, gan vidējā pabalsta apmēra pieaugumu. Izdevumu plāns ir veidots, ņemot vērā valdības atbalstītās izmaiņas, pagarinot kvalifikācijas periodu tiesību noteikšanai uz bezdarbnieka pabalstu no 9 mēnešiem 12 mēnešu periodā uz 12 mēnešiem 16 mēnešu periodā, kā arī ieviešot kvalifikācijas periodu tiesību noteikšanai uz slimības pabalstu, kā arī citas izmaiņas, lai ierobežotu arvien pieaugošo bezdarbnieka un slimības pabalstu izmaksu.

Jāatzīmē, ka pensiju izdevumi tiek plānoti, ņemot vērā jau apstiprinātās izmaiņas, kas paredz gan pensiju kapitāla pārrēķināšanu saistībā ar negatīvajiem kapitāla indeksiem, gan jauno pensiju indeksācijas kārtību, ņemot vērā patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma iepriekš 25% vietā, tādējādi palielinot pensijas vidējo apmēru.

2.7. tabula. Valsts konsolidētā budžeta bilance 2013.-2019.gadā, milj. euro

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Fakts			Novērtējums	Prognoze		
VALSTS BUDŽETA BILANCE	-8,3	-312,3	-347,3	-316,1	-301,6	106,6	142,2
Ieņēmumi	6 940,9	7 049,5	7 290,3	7 545,3	8 177,4	8 934,7	9 007,4
Nodokļu ieņēmumi	5 170,1	5 359,9	5 639,8	5 920,2	6 344,0	6 754,8	7 069,0
Ne-nodokļu ieņēmumi	486,5	444,4	459,3	476,6	509,6	502,8	478,7
Ārvalstu finanšu palīdzība	1 110,1	1 068,4	1 003,3	957,6	1 120,8	1 478,1	1 264,6
Pārējie ieņēmumi	174,3	176,7	187,9	190,0	202,8	199,0	195,2
Izdevumi	6 949,2	7 361,7	7 637,6	7 861,4	8 479,0	8 828,1	8 865,2
Uzturēšanas izdevumi	6 447,1	6 847,3	7 032,4	7 446,8	8 131,1	8 549,4	8 636,2
Kapitālie izdevumi	502,1	514,4	605,2	414,6	347,9	278,7	229,0
VALSTS PAMATBUDŽETA BILANCE	70,3	-406,0	-386,3	-364,5	-366,8	52,1	126,1
Ieņēmumi	4 839,7	4 939,2	5 093,1	5 281,0	5 760,6	6 336,2	6 256,4
Nodokļu ieņēmumi	3 189,3	3 383,8	3 591,1	3 816,6	4 100,3	4 341,7	4 516,7
Ne-nodokļu ieņēmumi	469,8	416,3	424,1	427,7	452,3	435,5	399,4
Ārvalstu finanšu palīdzība	1 096,8	1 059,2	991,7	951,6	1 113,8	1 470,1	1 255,6
Pārējie ieņēmumi	84,0	79,9	86,1	85,0	94,1	88,9	84,7
Izdevumi	4 769,5	5 345,3	5 479,4	5 645,5	6 127,4	6 284,0	6 130,3
Uzturēšanas izdevumi	4 285,4	4 860,1	4 949,3	5 246,5	5 791,9	6 017,9	5 912,4
Kapitālie izdevumi	484,0	485,2	530,1	399,0	335,4	266,1	217,8
VALSTS SPECIĀLĀ BUDŽETA BILANCE	-57,9	100,4	91,1	41,2	65,2	57,5	25,0
Ieņēmumi	2 036,3	2 222,1	2 294,2	2 345,4	2 485,7	2 653,3	2 795,9
Nodokļu ieņēmumi	1 980,8	1 976,1	2 048,7	2 103,6	2 243,7	2 413,2	2 552,4
Pārējie ieņēmumi	55,4	246,0	245,5	241,8	242,0	240,1	243,5
Izdevumi	2 094,2	2 121,8	2 203,1	2 304,1	2 420,5	2 595,8	2 770,8
Uzturēšanas izdevumi	2 093,4	2 121,1	2 202,2	2 302,9	2 419,2	2 594,5	2 769,9
Kapitālie izdevumi	0,8	0,7	0,9	1,2	1,3	1,3	0,9
ATVAS. PUBL. PERS. BUDŽETA BILANCE	-21,8	-8,4	-51,8	7,2	-0,1	-3,1	-9,0
Ieņēmumi	329,6	318,2	330,7	315,1	292,9	291,8	287,2
Izdevumi	351,4	326,6	382,5	308,0	293,0	294,9	296,1

Pašvaldību budžetā 2016.gadā tiek prognozēts budžeta pārpalikums. Prognoze tiek pamatota ar sešu mēnešu izpildi pašvaldību budžetā, kur skaidri iezīmējās kapitālo izdevumu samazinājums vairāk kā par pusi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Kā liecina budžeta izpildes dati 2016.gada astoņos mēnešos, tad kapitālie izdevumi joprojām ir būtiski mazāki salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu. Kapitālo izdevumu kritums skaidrojams ar ES fondu iepriekšējā plānošanas perioda projektu pabeigšanu un jaunā plānošanas perioda projektu pakāpenisku uzsākšanu.

Savukārt, 2017. gadā tiek prognozēts, ka pašvaldību budžets būs sabalansēts, savukārt, vidējā termiņā, palielinoties kapitālajiem izdevumiem, pašvaldību budžetā atbilstoši naudas plūsmai tiek prognozēts deficīts. Vienlaikus jāatzīmē, ka vietējās valdības bilance atbilstoši EKS būs pozitīvāka nekā atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai, jo vietējās valdības budžeta izdevumus turpinās atslogot maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, ņemot vērā, ka izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta būvniecības laikā

Pašvaldību budžeta ieņēmumos vidējā termiņa saglabāsies pieaugums un tiek prognozēts, ka nodokļu ieņēmumu kāpums turpmākajos gados būs 5,6-6,2% robežās. Ņemot vērā, ka iedzīvotāju ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi ir lielākā pašvaldību ieņēmumu pozīcija, prognozes norāda uz stabiliem pašvaldību budžeta ieņēmumiem 2017.-2019.gadā. Prognozes liecina, ka sākot ar 2017.gadu straujāk pieaugs arī pašvaldību budžeta saņemtie transferti no valsts, kas būs saistīti gan ar lielāku finansējumu pedagogu darba samaksas nodrošināšanai izglītības reformas ietvaros, gan intensīvāku maksājumu plūsmu ES politikas instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai.

2.8. tabula. Pašvaldību konsolidētā budžeta bilance 2013.-2019.gadā, milj. euro

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Fakts			Novērtējums	Prognoze		
PAŠVALDĪBU BUDŽETA BILANCE	-119,3	-85,0	-26,2	10,1	0,0	-49,8	-48,9
Ieņēmumi	2 066,0	2 107,2	2 140,1	2 210,6	2 430,3	2 547,4	2 639,7
Nodokļu ieņēmumi	1 256,2	1 316,4	1 362,8	1 452,2	1 547,3	1 639,4	1 730,9
Transferts no valsts budžeta	622,5	609,0	603,5	583,1	707,4	732,3	733,1
Pārējie ieņēmumi	187,2	181,8	173,8	175,3	175,7	175,7	175,7
Izdevumi	2 185,3	2 192,3	2 166,3	2 200,5	2 430,3	2 597,2	2 688,7
Uzturēšanas izdevumi	1 662,0	1 707,1	1 771,6	1 867,1	1 997,0	2 075,9	2 161,1
Kapitālie izdevumi	523,3	485,1	394,7	333,4	433,3	521,3	527,6

Attiecīgi tiek prognozēts, ka vidējā termiņā pieaugs pašvaldību budžeta izdevumi atlīdzībai, precēm un pakalpojumiem, subsīdijām un dotācijām, savukārt izdevumos sociālajiem pabalstiem nav sagaidāmas būtiskas izmaiņas. Kapitālo izdevumu straujš pieaugums sagaidāms 2017. un 2018.gadā, kad tiek plānota intensīvāka ES fondu projektu apguve.

2.3. VALDĪBAS ĪSTENOTĀ POLITIKA IEDZĪVOTĀJU DZĪVES KVALITĀTES PIEAUGUMA KĀPINĀŠANAI

Šajā sadaļā tiek sniegta informācija par to kādi lēmumi ir pieņemti, lai nodrošinātu fiskālās politikas mērķu sasniegšanu un kādi ir turpmākie fiskālās politikas izaicinājumi.

2.3.1. Vidēja termiņa budžeta prioritārie attīstības virzieni

VTBIL 2017.-2019. gadam vispārējo fiskālās politikas mērķi - ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti – īsteno ar četriem vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem:

- 1) valsts aizsardzības spēju palielināšana, kāpinot valsts aizsardzības finansējumu pret IKP līdz 2% 2018. gadā un nodrošinot finansējuma saglabāšanu sasniegtajā apmērā 2019. gadā;
- 2) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai;
- 3) iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, pakāpeniski palielinot minimālo algu un ieviešot progresīvo iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamo minimumu;
- 4) nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.

Pirmā prioritārā attīstības virziena īstenošana tika uzsākta jau 2014. gada 3. jūlijā, pieņemot jaunu valsts aizsardzības finansēšanas likumu, kas noteica pakāpenisku valsts aizsardzības finansējuma pret IKP palielinājumu līdz tas 2020. gadā sasniedz 2% no IKP. Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, Latvijas Stabilitātes programmā 2015. – 2018. gadam valdība paredzēja nodrošināt straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% mērķi jau 2018. gadā. Likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” valdība apstiprināja tādu papildu pieaugumu aizsardzības izdevumiem, kas 2018. gadā nodrošinātu aizsardzības izdevumu pieaugumu, sasniedzot 2% no IKP. Aktuālais VTBL projekts paredz, ka 2018. gadā noteiktais finansējums aizsardzībai 2% no IKP apmērā tiks saglabāts arī 2019. gadā.

2.9. tabula. Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktais budžeta izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai

Gads	Likumprojektā „Par valsts budžetu 2017. gadam” un likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019. gadam” paredzētais izdevumu apmērs aizsardzībai, % no IKP
2017	1,7
2018	2,0
2019	2,0

Otrā prioritārā attīstības virziena īstenošana

Ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšanai šogad papildu finansējums tiek piešķirts veselībai, izglītībai, kā arī iekšējai drošībai, kas šajos ģeopolitiskajos apstākļos ir uzskatāms par priekšnoteikumu ekonomiskās attīstības veicināšanai.

Iedzīvotāju dzīves kvalitāti nosaka gan IKP uz vienu iedzīvotāju, gan ienākumu nevienlīdzība, gan arī citi faktori, tai skaitā sabiedrības **veselība**, iespējas iegūt atbilstošu izglītību un brīvā laika pavadīšana. Iepriekšējos VTBL šīm nozarēm tika piešķirts nozīmīgs valsts budžeta līdzekļu apjoms, it īpaši veselībai. Jāatzīmē, ka saskaņā ar valdības izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām (COFOG) valsts funkcijas „veselība” finansējums pret IKP atbilstoši 2014. gada Eurostat datiem Latvijā ir trešais zemākais starp ES valstīm. Arī EK valstu specifisko rekomendāciju izpildes analizē ir secinājusi, ka zemais publiskai finansējums, kā arī augstie pacientu līdzmaksājumi būtiski kavē lielas daļas pacientu veselības vajadzību apmierināšanu. Ņemot vērā esošās problēmas valdība veselības aprūpes jomu ir izvirzījusi kā vienu no svarīgākajām prioritātēm. Finansējuma pieaugumu ir paredzēts risināt gan vidējā termiņā, ko nodrošina papildu piešķirtie līdzekļi jauno politikas iniciatīvu ietvaros un atļauja no Eiropas Komisijas izmantot Stabilitātes un izaugsmes pakta elastības mehānismu attiecībā uz strukturālajām reformām, tādējādi nodrošinot pagaidu papildu finansējumu veselības nozares problēmjaūtājumu risināšanai, gan arī ilgākā termiņā, izstrādājot ilgtspējīgu veselības finansēšanas modeli. Iepriekšējā VTBL valdība lēma par papildus finansējuma piešķiršanu veselības nozarei, nodrošinot kompensējamo medikamentu apmaksu un līdzekļus valsts galvoto aizdevumu slimnīcām atmaksai. Arī šajā VTBL valdība ir paredzējusi nozīmīgu papildu līdzekļu apjomu veselības nozarei, nodrošinot valsts finansējumu rindu mazināšanai uz speciālistu pakalpojumiem ambulatorajā un stacionārajā veselības aprūpē, kā arī ambulatoro un stacionāro

veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanu. Deficīta atkāpes finansējumu paredzēts piešķirt pēc tam, kad tiks izstrādāti un MK apstiprināti no šī finansējuma īstenojamie pasākumi.

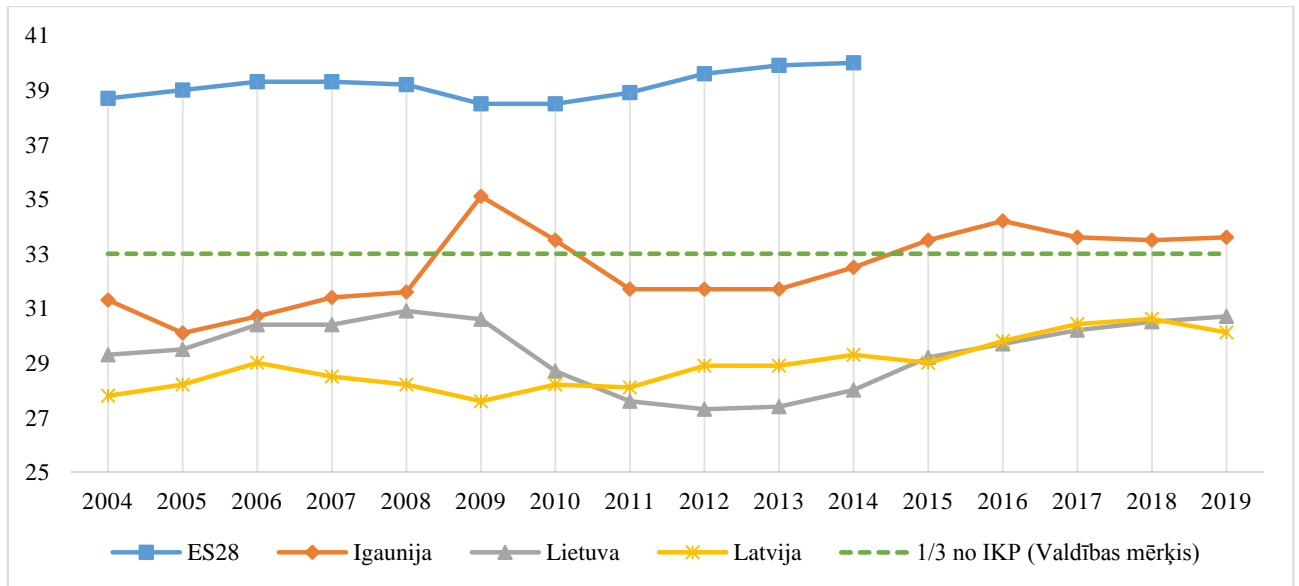
Savukārt vispārējās valdības izdevumi funkcijas “**izglītībai**” Latvijā atbilstoši COFOG pārsniedz ES vidējos rādītājus. Tas lielā mērā norāda, ka izglītības finansējums ir adekvāts, bet neoptimāls ir izglītības sistēmas tīkls un nav optimāls skolēnu skaits uz vienu pedagogu. Tomēr būtiski palielināt skolēnu skaitu uz vienu pedagogu nav iespējams veikt īsā laikā, neapdraudot izglītības kvalitāti. Tāpēc sistēmā ir nepieciešams ieguldīt papildus līdzekļus, lai celtu pedagogu atalgojumu, pretējā gadījumā, būtiski ciestu izglītības kvalitāte. Līdzekļi papildus finansējumam pašlaik jau ir rezervēti atsevišķā budžeta programmā, kas ir ietverta budžeta resorā “Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums” un turpmākajā 2017.gada valsts budžeta likuma un VTBL izstrādes procesā (uz izskatīšanu Saeimā 2. lasījumā) tiks nodrošināta līdzekļu pārdale uz attiecīgo ministriju budžetiem.

Vērtējot **trešā prioritārā attīstības virziena** īstenošanu, no iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspekta ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot vidējo dzīves kvalitāti ir IKP apjoms uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES (IKP uz vienu iedzīvotāju 2015.gadā ir 12 300 *euro*), savukārt, Džini koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES (35,4%).

Iepriekšējos VTBL tika iestrādātas vairākas būtiskas normas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, proti, IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošana, atbalsta shēma māsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ, minimālās algas palielināšana, kā arī ieviests diferencētais neapliekamais minimums. Pašreizējā valdības politika paredz arī turpināt sniegt atbalstu iedzīvotājiem obligātās iepirkuma komponentes kompensēšanai elektroenerģijas gala tarifā, attiecīgi nodrošinot gan horizontālu atbalstu, gan arī papildus atbalstot aizsargātās iedzīvotāju grupas.

Aktuālais VTBL paredz iesāktās valdības politikas turpināšanu palielinot minimālo algu līdz 380 *euro* kā arī virkni pasākumu demogrāfijas problēmjaudātājumu risināšanai. Lai gan šajā VTBL valdības politikas uzsvars attiecībā uz ienākumu nevienlīdzības mazināšanu nav tik būtisks kā iepriekšējos budžeta sagatavošanas ciklos, jāatzīmē, ka pašlaik turpinās darbs pie Nodokļu politikas pamatnostādņu 2017. - 2021.gadam sagatavošanas, kuru mērķis līdztekus nodokļu politikas stabilitātei un paredzamībai ir arī ienākumu nevienlīdzības mazināšana.

Attiecībā uz ceturto prioritāro attīstības virzienu Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu, kas ir arī viens no zemākajiem rādītājiem ES. Aktuālie valdības lēmumi par budžeta ieņēmumu daļas palielināšanu pamatā balstījās nepieciešamībā finansēt valdības prioritātes, tajā pašā laikā nodrošinot to, ka esošā nodokļu politika netiek būtiski mainīta. Tomēr neskatoties uz to, gan pašreizējā, gan arī iepriekšējos budžeta ciklos apstiprinātie nodokļu politikas pasākumi ļauj nodrošināt, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP būs ar pieaugošu tendenci.

2.3. attēls. Nodokļu ieņēmumu (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995) attiecība pret IKP procentos, ESA2010²⁹.

Ja no 2009.gada nodokļu ieņēmumi pret IKP uzrāda lēnu pieauguma tendenci, tad prognozes par 2019.gadu uzrāda nodokļu ieņēmumu pret IKP kritumu. Pamatā kritums skaidrojams ar to, ka:

- tiek prognozēti mazāki Subsīdētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi, jo prognozēs ietverts, ka pašlaik nodoklis ir spēkā līdz 2018.gada 31.decembrim. Jāatzīmē, ka uz budžeta 2.lasījumu tiek paredzētas izmaiņas – paredzēts, ka nodoklis pastāvēs tikai līdz 2017.gada 31.decembrim. Līdz ar to var prognozēt, ka pēc 2. lasījuma grozījumiem nodokļu ieņēmumi pret IKP varētu samazināties, vai vismaz nepieaugt jau 2018. gadā.
- tiek prognozēti mazāki Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi, jo valdība atbalstījusi priekšlikumu nodokļa maksāšanas kārtības maiņu – nodokli maksā par faktisko periodu, nevis avansā par kalendāro gadu – ieviest no 2019.gada 1.janvāra.

Iepriekšējos VTBL valdība nodokļu politika pamatā balstījās uz apņemšanos palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī atbilstoši iepriekš pieņemtajiem lēmumiem un neveikt būtiskāko nodokļu likmju izmaiņas. Otrs būtisks virziens bija nodrošināt nodokļu ieņēmumu palielinājumu, pastiprināti strādājot pie nodokļu iekasējamības palielināšanas, tai skaitā ieviešot nepieciešamās izmaiņas likumdošanā.

Šajā VTBL valdība ir pastiprinājusi apņemšanos neveikt būtiskas izmaiņas nodokļu politikā, atstājot šādus lēmumu pieņemšanu kontekstā ar Nodokļu politikas pamatnostādņu 2017. – 2021.gadam sagatavošanu.

Nozīmīgs aspekts ieņēmumu palielināšanai ir ēnu ekonomikas apkarošana, kuras samazināšana ļaus nodrošināt godīgākus konkurences apstākļus, kā arī vairo valsts budžeta ieņēmumus. Iepriekšējā VTBL valdība turpināja iepriekš uzsāktu ēnu ekonomikas mazināšanas kursu, nodrošinot informācijas apmaiņas procesa uzlabošanu starp finanšu iestādēm un VID, kā arī nodrošinot nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, kas kases sistēmām ievieš jaunas, stingrākas tehniskās prasības. Aktuālajā VTBL arī ir paredzēta virkne pasākumu ēnu ekonomikas mazināšanai, piemēram, risku vadības sistēmas ieviešana Uzņēmumu reģistrā, solidarās atbildības ieviešana ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam būvniecības nozarē, ātra, ērta un efektīva risinājuma ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot Valsts ieņēmumu dienesta un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu u.c.

²⁹ Datu avots: Eurostat līdz 2014.gadam, 2015.-2019.gadiem: Igaunijai un Lietuvai – 2016.gada Stabilitātes programmas; Latvijai – likumprojekts “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019. gadam”.

2.3.2. Pieejamais publisko resursu apjoms 2017.-2019.gadā vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem.

Likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” ir veidots saskaņojot *lejupvērsto plānošanas* pieeju, atbilstoši FDL, nosakot strukturālās bilances mērķus vidējam termiņam, un *augšupvērsto plānošanas* pieeju, kas balstīta vispārējās valdības sektora ieņēmumu un izdevumu prognozēs. Maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, kas aprēķināti saskaņā ar strukturālās bilances mērķi, vispārīgā gadījumā atšķiras no valsts budžeta bāzes izdevumiem, kas nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Ja starpība jeb „Fiskālā telpa” ir pozitīva, to var izmantot jauno politikas iniciatīvu finansēšanai.

Saskaņā ar likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2017.gadam” sagatavošanas grafiku, sākotnēji šī starpība tika aprēķināta un izskatīta 2016.gada 2.augusta MK sēdē, kur tika skatīts informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2017.-2019.gadā". Attiecīgi aprēķinātais „Fiskālās telpas” lielums 2017.gadam bija -4,9 milj. euro, 2018.gadam +67,6 milj. euro un 2019.gadam +215,6 milj. euro.

Līdz ar to MK bija jāpieņem lēmumi, kas ne tikai likvidētu negatīvo fiskālo telpu 2017.gadā, bet arī nodrošinātu neatliekamo vajadzību finansēšanu. Līdz ar to valdība pieņēma virkni ieņēmumus palielinošus un izdevumus samazinošus pasākumus.

2.10.tabula. Ieņēmumus palielinoši pasākumi (virs 1 milj. euro)

Būtiskākie MK apstiprinātie priekšlikumi, milj. euro	2017	2018	2019
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa samaksas kārtības maiņas ieviešana ar 2019.gada 1.janvāri	+34,2	0,0	-43,4
Autoceļu lietošanas nodevas iekasēšanas uzlabošana	+7,3	+7,3	+7,3
Izmaiņas dabas resursu nodoklī (t.sk. likmju paaugstināšana, dabas resursu nodokļa piemērošana AS Latvenergo piederošajiem Daugavas HES par ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai)	+9,1	+9,1	+9,1
Elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumu atcelšana	+5,4	+5,4	+5,4
UIN zaudējumu pārņemšanas ierobežošana		+12,5	+11,3
Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu avansa ieviešana taksometru nozarē	+4,0	+4,0	+4,0
Mīnīmālās algas paaugstināšana	+13,3	+13,3	+13,3
Ieņēmumu izmaiņas no valsts kapitālsabiedrībām dividendēs izmaksājamās daļas (t.sk., izmaksājamās daļas palielināšana, peļņas prognozes precizēšana, papildus dividendes no AS Latvijas Valsts meži)	+7,7	+1,0	+33,8
Ieņēmumi no noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas	+20,0		
Ēnu pasākumu ieviešana, t.sk. lielākie pasākumi,	+12,1	+12,3	+12,0
<i>Risku vadības sistēmas ieviešana Uzņēmumu reģistrā</i>	+3,8	+3,8	+3,8
<i>Solidārās atbildības ieviešana ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam būvniecības nozarē</i>	+2,1	+2,1	+2,1
<i>Ātra, ērta un efektīva risinājuma ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos nodrošinot Valsts ieņēmumu dienestam un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu</i>	+2,1	+2,2	+2,4
<i>Pilnveidot nosacījumus lietotu transportlīdzekļu reģistrācijai</i>	+1,3	+1,3	+1,3
<i>Apkarot un ierobežot nelegālā audiovizuālā tirgus (televīzijas programmu un filmu) izplatīšanu</i>	+1,0	+1,0	+1,0

Kopumā valdības pieņemtie ieņēmumus palielinošie pasākumi ļauj palielināt nodokļu ieņēmumus pret IKP 2017.gadā par 0,40% no IKP, 2018.gadā par 0,20% no IKP un 2019.gadā par 0,17% no IKP.

Negatīvās fiskālās telpas 2017.gadā samazināšanas nolūkā, papildus lēmumiem par ieņēmumu palielināšanu, valdība lēma arī par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, kas ļāva nodrošināt papildu līdzekļu gan pašu nozaru prioritāšu finansēšanai, gan arī kopējo valdības prioritāšu

finansēšanai. Valsts budžeta izdevumu pārskatīšana turpmāk tiks veikta regulāri un to nosaka grozījumi Likumā par budžetu un finanšu vadību, kas stājas spēkā 2016.gada 1.janvārī.

Būtiskākais finansējuma palielinājums ir īstenots nozarēs, ko valdība ir definējusi kā prioritāras, proti, iekšējā un ārējā drošība, veselība un izglītība, tomēr papildus resursi ir nodrošināti arī citās nozīmīgās jomās (skat. 2.11. tabulu).

2.11.tabula. Jomas, kurām visbūtiskāk palielināts finansējuma (virs 1 milj. euro) un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi

Pasākuma nosaukums	2017.gads	2018.gads	2019.gads
Saeima	0,8	0,6	3,3
Precizēts Saeimas budžets atbilstoši Saeimas Prezidija 2016.gada 29.augusta lēmumam par Saeimas budžeta pieprasījumu 2017.-2019.gadam	0,8	0,6	3,3
Ministru kabinets	1,9	2,7	1,9
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	1,6	2,4	1,6
Aizsardzības ministrija	-9,2	-14,1	-16,1
MK pieņemtie lēmumi (izdevumu samazinājums, lai nodrošinātu nemainīgu aizsardzības izdevumu proporciju pret IKP)	-9,1	-14,1	-16,3
Ārlietu ministrija	5,1	5,1	5,1
Iemaksu veikšanai OECD	2,8	2,9	2,9
Ekonomikas ministrija	12,6	9,2	10,4
Valsts galvojums hipotekārajiem kredītiem dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai ģimenēm ar bērniem (mājokļu programmas nodrošināšana)	4,4	4,4	4,4
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	9,7	6,2	6,1
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. samazināti izdevumi naftas produktu rezervju uzturēšanai)	-2,4	-2,4	-1,1
Finanšu ministrija	6,3	19,6	7,2
Valsts ieņēmumu dienesta profesionālāko paaugstināta riska struktūrvienību ierēdņu un darbinieku motivēšana	1,8	1,8	1,8
Valsts ieņēmumu dienesta kapacitātes stiprināšana	1,3	1,3	1,3
Valsts ieņēmumu dienesta atalgojuma sistēmas pilnveidošana	1,8	1,8	1,8
Valsts vārdā galvoto ārstniecības iestāžu saistību pārņemšana	0,0	0,0	1,6
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. palielināti izdevumi JPI "Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apakarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā" īstenošanai 2018. un 2019. gadā)	0,4	13,2	0,4
Iekšlietu ministrija	39,9	39,1	42,0
Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas valsts robežas joslas iekārtošana un uzturēšana	2,9	2,7	2,6
Valsts robežas joslas gar Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas robežu izbūve	0,5	0,9	1,0
Plānveida gaisa kuģu parka atjaunošana (divu vieglās klases viendzinēja helikopteru iegāde), personāla apmācība un uzturēšana	3,0	2,9	2,9
Kapacitātes paaugstināšana Drošības policijā (informācija klasificēta)	3,0	3,0	3,0

Pasākuma nosaukums	2017.gads	2018.gads	2019.gads
Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	26,0	26,0	26,0
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	2,5	1,9	1,2
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. izdevumu palielinājums ilgtermiņa saistību pasākuma "ES prasībām atbilstošu pasu, elektronisko identifikācijas karšu un uzturēšanās atļauju izsniegšana" nodrošināšanai 2019.gadā)	0,8	0,7	4,3
Zemkopības ministrija	13,0	12,6	13,0
Ārkārtas valsts atbalsts piena ražotājiem	7,0	7,0	7,0
Valsts meža dienesta kapacitātes stiprināšana	2,7	2,7	2,7
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. HES kompensācija par zivju resursiem nodarītiem kaitējumiem)	1,8	1,8	1,8
Satiksmes ministrija	86,5	43,0	55,7
Autoceļu sakārtošanas programma 2014.-2020.gadam	9,6	9,6	9,6
Daudzbērnu ģimenes kā jauna pasažieru kategorija, kas ir tiesīga izmantot braukšanas maksas atvieglojumus starppilsētu sabiedriskajā transportā	1,7	3,4	3,4
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.) - t.sk. Rail Baltica dzelzceļa līnijas izbūve, valsts galveno autoceļu segu pārbūve, nestspējas palielināšana, SAM 6.3.1. "Palielināt reģionālo mobilitāti, uzlabojot valsts reģionālo autoceļu kvalitāti" īstenošana	74,8	29,6	42,3
Labklājības ministrija	14,5	17,2	15,9
Alternatīvo ģimenes aprūpes formu attīstība	4,9	4,9	4,9
Atbalsta palielināšana apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmējiem	4,0	4,0	4,0
Ģimenes valsts pabalsta palielināšana, sākot no 4.bērna	3,5	3,5	3,5
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.) - t.sk. palielināti resursi un izdevumi 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" projekta "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" īstenošanai	0,3	2,7	1,3
Tieslietu ministrija	-12,8	21,0	45,2
Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	4,3	4,3	4,3
Satversmes aizsardzības biroja darbības nodrošināšana (klasificēta informācija)	2,5	2,4	2,5
Tiesu sistēmas darbinieku mēnešalgu paaugstināšana	3,8	3,8	3,8
Tiesnešu un prokuroru atalgojuma palielināšana	0,0	3,6	3,6
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana līdz 380 euro ar 2017.gada 1.janvāri	1,0	1,0	1,0
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.) - t.sk. palielināti izdevumi projekta "Justīcija attīstībai" īstenošanai	2,9	2,4	1,9

Pasākuma nosaukums	2017.gads	2018.gads	2019.gads
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. finansējuma izmaiņas ilgtermiņa saistību pasākumam "Jauna cietuma būvniecība Liepājā")	-28,9	1,9	26,5
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija	11,2	8,4	4,1
ES politiku instrumentu un pārējo ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļu ietvaros izveidoto informācijas un komunikācijas tehnoloģiju sistēmu uzturēšana	1,2	1,2	1,5
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	9,1	6,4	1,8
Kultūras ministrija	8,5	15,3	10,9
Latvijas mediju politikas īstenošana (mediju atbalsta fonds un medijpratība)	1,1	1,0	1,0
Latvijas Valsts Simtgades programma	5,0	10,6	6,7
Veselības ministrija	9,3	7,9	16,0
Rindu mazināšana uz speciālistu pakalpojumiem ambulatorajā veselības aprūpē	2,0	2,0	2,0
Gaidīšanas rindu mazināšana plānveida stacionārajā veselības aprūpē	1,0	1,0	1,0
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana līdz 380 euro ar 2017.gada 1.janvāri	5,1	5,1	5,1
Ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšana	7,0	7,0	7,0
MK pieņemtie lēmumi (t.sk. samazināti resursi un izdevumi 2017. un 2018.gadam dotācijai slimnīcu sasitību seġšanai ik gadu 7 000 000 euro apmērā, pārdalot finansējumu ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai)	-7,0	-8,2	0,0
Prokuratūra	1,7	4,0	3,9
Tiesnešu un prokuroru atalgojuma palielināšana	0,0	3,2	3,2
Radio un televīzija	1,8	1,2	1,0
74.resors "Gadskārtējā valsts budġeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums"	-40,5	-50,1	-25,0
Pedagoġu darba samaksas jaunā modeļa ieviešana	4,5	4,5	4,5
Reġionālie infrastruktūras objekti	6,2	6,2	6,2
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai, ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.) - līdzekļu pārdale uz ministriju budġetiem projektu īstenošanai	-95,2	-33,4	-27,9
MK pieņemtie lēmumi t.sk.:	44,0	-27,4	-7,8
korekcijas atbilstoši Ministru kabinetā atbalstītajiem priekšlikumiem	-19,3	-27,4	-7,8
kompensāciju izmaksu veikšanai par dienesta pienākumu pildīšanu virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzītjuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	16,0	0,0	0,0
veselības aprūpes sistēmas reformas ieviešanas finansējums	34,3	0,0	0,0
pārejas posma valsts atbalsta izlīdzināšanas pasākumiem	13,0	0,0	0,0

3. KOPBUDŽETA NODOKĻU³⁰ UN NENODOKĻU IEŅĒMUMU PROGNOZES

Nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam ir sagatavotas, ņemot vērā aktuālākos tautsaimniecības attīstības rādītājus un to prognozes, ieņēmumu izpildi 2016.gada astoņos mēnešos, MK atbalstītās nodokļu un nodevu likumdošanas izmaiņas, kā arī minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu ar 2017.gada 1.janvāri no 370 *euro* līdz 380 *euro*.

Papildu ieņēmumi paredzami no plānotajiem ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumiem, piemēram, no risku vadības sistēmas ieviešanas Uzņēmumu reģistrā, no solidārās atbildības ieviešanas būvniecības nozarē esošajam ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam un citiem pasākumiem.

3.1. KOPBUDŽETA NODOKĻU IEŅĒMUMU PROGNOZES

Kopējie kopbudžeta nodokļu ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 4 870,3 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2016.gada astoņu mēnešu plānu ir par 10,0 milj. *euro* jeb 0,2% vairāk. Nodokļu plāna izpildi galvenokārt noteica akcīzes nodokļa un uzņēmuma ienākuma nodokļa izpilde. Vislielākā plāna pārpilde bija akcīzes nodoklim no naftas produktiem un tabakas izstrādājumiem, kas saistīts ar lielāku minēto produktu patēriņu nekā prognozēts. Uzņēmuma ienākuma nodokļa izpilde skaidrojama ar iemaksu palielināšanos, jo pieaug gan pēc uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijām aprēķinātā papildus budžetā iemaksājāmā summa, gan avansa maksājumi, kas liecina par uzņēmumu sekmīgu darbību, neskatoties uz nominālā IKP pieauguma tempa samazinājumu.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā kopbudžeta nodokļu ieņēmumi tiek plānoti 7 891,3 milj. *euro*, 2018.gadā 8 394,2 milj. *euro* un 2019.gadā 8 799,9 milj. *euro* apmērā.

Likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” kopbudžeta nodokļu ieņēmumu plāna pamatā ir:

- prognozētā ekonomiskā izaugsme;
- plānotās nodokļu izmaiņas un ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi;
- minimālās algas paaugstināšana no 370 *euro* līdz 380 *euro*.

2017.gada plānā ņemts vērā prognozētais:

- IKP pieaugums 2017.gadā +5,3%, 2018.gadā +5,7% un 2019.gadā +6,1%;
- darba samaksas fonda pieaugums 2017.gadā tas būs +5,7%, 2018. un 2019.gadā +5,6%;
- preču un pakalpojumu eksporta pieaugums 2017.gadā +7,5%, 2018.gadā +8,7%, 2019.gadā +9,2%;
- preču un pakalpojumu importa pieaugums 2017.gadā +9,8%, 2018. gadā +10,9% un 2019.gadā +10,8%;
- inflācijas pieaugums 2017.gadā +1,6 procentpunkti, 2018.gadā 2,0 un 2019.gadā 2,5 procentpunkti.

³⁰ neieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā

3.1. tabula. Kopludžeta nodokļu ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Kopludžeta nodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam 2017., 2018. un 2019. gadam, milj. euro	7 372,4*	7 891,3	8 394,2	8 799,9
Kopludžeta nodokļu ieņēmumi, milj. euro, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	7 363,1	7 839,9	8 372,9	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	9,3	51,4	21,3	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %	0,1	0,7	0,3	-
Kopludžeta nodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam 2017., 2018. un 2019. gadam % no IKP	29,4	29,9	30,1	29,7

*prognoze

Kopludžeta nodokļu ieņēmumi sadalījumā pa veidiem laika periodā no 2015. līdz 2019. gadam ir sniegti 3.2. tabulā.

3.2. tab. Kopludžeta nodokļu ieņēmumi, milj. euro

Nodokļa veids	2015*	2016**	2017**	2018**	2019**
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	2 048,7	2 103,5	2 243,7	2 413,2	2 552,4
Pievienotās vērtības nodoklis	1 903,6	2 002,0	2 158,3	2 296,8	2 447,3
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1 436,9	1 536,5	1 640,1	1 739,9	1 839,4
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	383,1	407,1	425,3	461,1	486,8
Solidaritātes nodoklis	0,0	23,5	46,9	44,1	44,1
Akcīzes nodoklis	796,3	854,4	889,2	926,1	970,7
Nekustamā īpašuma nodoklis	197,0	204,9	213,7	224,0	234,7
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	79,4	83,0	96,6	104,9	65,0
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis	20,3	21,2	21,8	22,4	23,1
Muitas nodoklis	40,0	39,2	41,1	43,5	46,2
Izložu un azartspēļu nodoklis	31,7	34,2	34,9	35,0	35,1
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis	11,1	11,0	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis	21,7	20,9	35,9	39,5	41,6
Elektroenerģijas nodoklis	1,6	1,2	6,7	6,7	6,7
Subsidētās enerģijas nodoklis	31,0	29,8	37,0	37,0	7,0

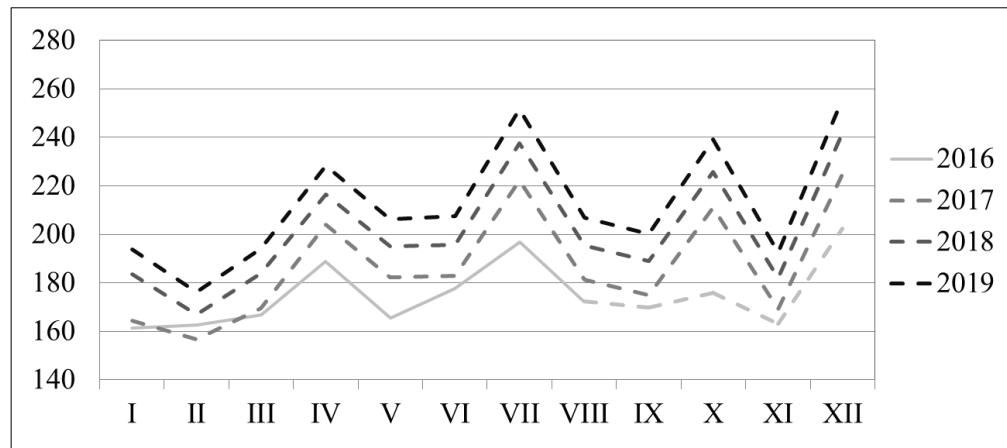
*fakts; **prognoze.

Sociālās apdrošināšanas iemaksu likme pēdējo reizi tika samazināta 2014. gadā no 35,09% līdz 34,09%, kur darba devēja valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksu daļa tika samazināta no 24,09% līdz 23,59% un darba ņēmēja no 11,0% līdz 10,50 procentiem.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas 2016. gada astoņos mēnešos veidoja 28,6% no kopludžeta nodokļu ieņēmumiem. Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu izpilde 2016. gada astoņos mēnešos bija par 1,5 milj. euro jeb 0,1% mazāka nekā plānots. 2016. gada astoņos mēnešos valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi bija 1 392,2 milj. euro, kas salīdzinājumā ar 2015. gada astoņiem mēnešiem ir par 37,8 milj. euro jeb 2,8% vairāk.

Sociālās apdrošināšanas iemaksu pieaugumu galvenokārt noteica darba samaksas pieaugums. Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta datiem 2015. gada decembrī un 2016. gada sešos mēnešos salīdzinājumā ar 2015. gada attiecīgo periodu nodarbināto ienākumi pieauguši par 5,5 procentiem.

3.1. att. Sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi tiek plānoti 2 243,7 milj. euro, 2018.gadā 2 413,2 milj. euro un 2019.gadā 2 552,4 milj. euro apmērā.

Sagatavojot valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu plānu vidējam termiņam, galvenokārt tika ņemts vērā darba samaksas fonda pieauguma temps (2017.gadā tas būs +5,7%, 2018. un 2019.gadā +5,6%), iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas un 2016.gada 2., 18. un 23.augusta MK sēdēs atbalstītās likumdošanas izmaiņas. Būtiskākā MK sēdē atbalstītā izmaiņa ir minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 370 euro līdz 380 euro (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +6,3 milj. euro).

Sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus ietekmē arī:

- 2016.gada 2.augusta MK sēdē atbalstītās likumdošanas izmaiņas:
  - iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma ieviešana vienai no koplīgumā noteiktajām darbinieku sociālajām garantijām (fiskālā ietekme 2017.gadā - 1,6 milj. euro, 2018. un 2019.gadā -3,2 milj. euro);
  - nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei 130 euro apmērā (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +2,1 milj. euro);
  - nodokļu nemaksāšanas risku ierobežošana transportlīdzekļu apkopes un remonta nozarē, kad kā apdrošināšanas atlīdzības veids tiek izvēlēts kā remonta pakalpojuma kompensācija (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +0,2 milj. euro);
  - solidarās atbildības ieviešana būvniecības nozarē esošajiem ģenerāluzņēmumam vai apakšuzņēmumam (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +1,0 milj. euro);
  - ātra, ērta un efektīva risinājumu ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot Valsts ieņēmumu dienestam un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu (fiskālā ietekme 2017. gadā +0,5 milj. euro, 2018. gadā +0,6 milj. euro un 2019. gadā +0,6 milj. euro);
- 2016.gada 18.augusta MK sēdē atbalstītās likumdošanas izmaiņas:
  - Pasākuma „Sociālās apdrošināšanas iemaksas par personām, kuras kopj bērnu līdz 1,5 gada vecumam” finansēšana (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā - 0,6 milj. euro), (kopējās sociālās apdrošināšanas iemaksas no finansēšanas nemainīsies, palielināsies sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā par 0,6 milj. euro, kas par 0,6 milj. euro samazina valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas speciālajā budžetā).
- 2016.gada 23.augusta MK sēdē atbalstītā likumdošanas izmaiņa, kas iekļauta nodokļu ieņēmumu vidēja termiņa bāzes prognozēs:

- valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra palielināšana no 48 600 līdz 52 400 *euro*.
- iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kas iekļautas bāzes prognozēs - darba ņēmēja un darba devēja minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta ieviešana, kas paredz, ka darba devējam ir noteikts minimālais valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts par katru darbinieku, kas nav mazāks par MK noteiktās minimālās mēneša darba algas apmēru. 2017.gadā – 3/4 no minētās summas un 2018.gadā pilnā apmērā.

3.3. tabula. Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu ieņēmumi

	2016*	2017	2018	2019
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019. gadam”	2 103,5	2 243,7	2 413,2	2 552,4
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	2 108,9	2 248,5	2 419,7	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. euro</i>	-5,4	-4,8	-6,5	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %</i>	-0,3	-0,2	-0,3	
<i>% no IKP</i>	8,4	8,5	8,6	8,6

*prognoze

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, nodarbināto ienākumi, ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliedzamā minimuma un atvieglojumu apmērs, kā arī minimālā darba alga.

Kopējie iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 988,0 milj. *euro*, kas ir par 17,4 milj. *euro* jeb 1,7% mazāk nekā plānots. Salīdzinājumā ar 2015.gada astoņiem mēnešiem ieņēmumi palielinājušies par 45,9 milj. *euro* jeb 4,9 procentiem. Salīdzinot ar 2015.gada attiecīgo periodu, 2016.gada astoņos mēnešos valsts pamatbudžetā iekasēts par 7,9 milj. *euro* jeb 4,2% vairāk, savukārt pašvaldību budžetā ieņēmumi ir palielinājušies par 38,0 milj. *euro* jeb 5,0 procentiem.

Salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu, iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugumu noteica darba samaksas pieaugums, tomēr ieņēmumus negatīvi ietekmēja iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksu būtiskā palielināšanās. 2016.gada astoņos mēnešos, pamatojoties uz iesniegtajām gada ienākumu deklarācijām, atmaksāti 76,1 milj. *euro*, kas ir par 18,7 milj. *euro* vairāk nekā pērn attiecīgajā periodā. Atmaksu palielināšanās skaidrojama arī ar iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksas procesa daļēju automatizēšanu pēc gada ienākumu deklarāciju apstrādes.

Savukārt 2016.gada astoņu mēnešu plāna neizpildi ietekmēja darba ņēmēju skaita samazināšanās (salīdzinot ar 2015.gada jūniju, 2016.gada jūnijā darba ņēmēju skaits samazinājies par 0,3%), un darba devēju skaita samazināšanās (salīdzinot ar 2015.gada jūniju, 2016.gada jūnijā darba devēju skaits samazinājies par 2,5%). Darba devēju skaita samazinājumu, kas iesnieguši ziņojumus par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli, ietekmēja mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju skaita pieaugums (2016.gada 1. augustā bija reģistrēti 50 158 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji un to skaits, salīdzinot ar 2015.gada 1. augustu, ir palielinājies par 4 973 nodokļa maksātājiem jeb 11,0%).

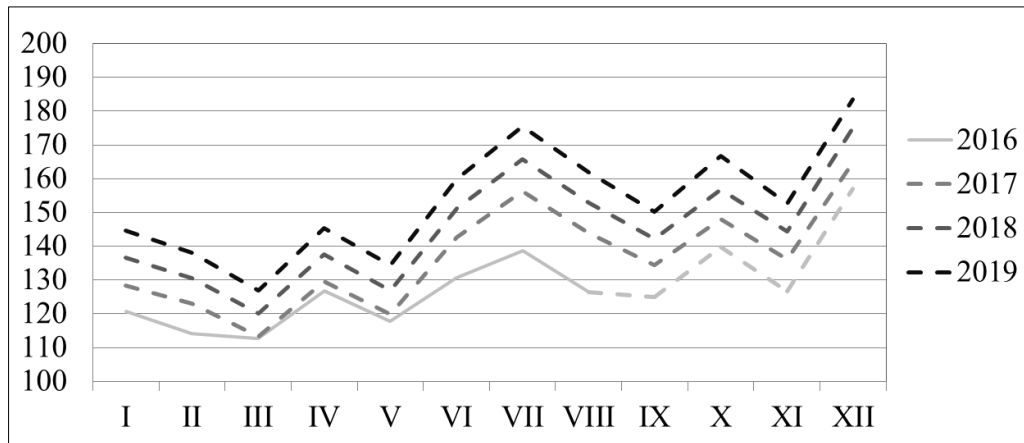
Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2016.gada 2.ceturksnī strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa bija par 3,3% lielāka nekā 2015.gada attiecīgajā periodā.

Pēc informācijas iesniegtajos darba devēju ziņojumos par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli, ienākumus virs minimālās darba algas 2016.gada pārskata periodā (2015.gada decembrī un 2016.gada pirmajos 6 mēnešos) saņēma 72,2 %

nodarbināto un to īpatsvars, salīdzinot ar 2015.gada pārskata periodu palielinājies par 1,7 procentpunktiem.

Saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras informāciju reģistrētā bezdarba līmenis 2016.gada augusta beigās bija 8,1%, kas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir par 0,4 procentpunktiem mazāk.

Saskaņā Valsts ieņēmumu dienesta datiem³¹ iesniegtos paziņojumos par fiziskajām personām izmaksātajām summām, ieturētais iedzīvotāju ienākuma nodoklis no procentu ienākumiem ir 1,8 milj. *euro*, kas ir par 2,7 % mazāk nekā pērn šajā periodā, bet no dividendēm ieturēti 36,8 milj. *euro*, kas ir par 10,4% vairāk.

3.2. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

2017.gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu sadalījums starp valsts budžetu un pašvaldību budžetiem ir šāds: pašvaldību budžetiem — 80 procenti un valsts budžetam — 20 procenti.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi 2017.gadā tiek plānoti 1 640,1 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā 328,0 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 1 312,1 milj. *euro*), 2018. gadā 1 739,9 milj. *euro*, (t.sk., valsts budžetā 348,0 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 1 391,9 milj. *euro*) un 2019.gadā 1 839,4 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā 367,9 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 1 471,5 milj. *euro*).

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu vidēja termiņa plāna pamatā ņemts vērā darba samaksas fonda pieauguma temps (2017.gadā tas būs +5,7%, 2018. un 2019.gadā +5,6%), iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas un MK atbalstītās likumdošanas izmaiņas 2016.gadā.

2017., 2018. un 2019.gada iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu ietekmējošās MK atbalstītās likumdošanas izmaiņas:

- 2016.gada 2.augusta MK sēdē atbalstītās likumdošanas izmaiņas:
  - iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma ieviešana vienai no koplīgumā noteiktajām darbinieku sociālajām garantijām (fiskālā ietekme fiskālā ietekme 2017.gadā -1,2 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā -0,2 milj. *euro*, pašvaldību budžetā -0,9 milj. *euro*), 2018. un 2019.gadā -2,3 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā -0,5 milj. *euro*, pašvaldību budžetā -1,9 milj. *euro*);
  - iedzīvotāju ienākuma nodokļa regulējuma maiņa attiecībā uz izmaksām no privātajiem pensiju fondiem, ierobežojot atvieglojuma piemērošanu nodokļu plānošanas gadījumā, nosakot, ka ieguldījumam pensiju fondā jābūt vismaz vienu gadu, savādāk nodokļu maksātājam jāatmaksā saņemtā iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksa par

³¹ Norādītās summas 2015.gada decembra un 2016.gada sešu mēnešu paziņojumos. Dati uz 10.08.2016.

attaisnotajiem izdevumiem (fiskālā ietekme 2018. un 2019.gadā +0,9 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,2 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,7 milj. *euro*);

- nodokļa avansa ieviešana taksometru nozarei 130 *euro* apmērā (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +1,5 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,3 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +1,2 milj. *euro*);
  - nodokļu nemaksāšanas risku ierobežošana transportlīdzekļu apkopes un remonta nozarē, kad kā apdrošināšanas atlīdzības veids tiek izvēlēts remonta pakalpojuma kompensācija (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +0,1 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,02 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,08 milj. *euro*);
  - solidarās atbildības ieviešana būvniecības nozarē esošajiem ģenerāluzņēmumiem vai apakšuzņēmumiem (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +0,9 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,2 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,7 milj. *euro*);
  - ātra, ērta un efektīva risinājumu ieviešana piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot Valsts ieņēmumu dienestam un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu (fiskālā ietekme 2017.gadā +0,5 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,4 milj. *euro*) 2018.gadā +0,5 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,4 milj. *euro*), 2019.gadā +0,6 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,5 milj. *euro*);
- 2016.gada 18.augusta MK sēdē atbalstītās likumdošanas izmaiņas:
- mēneša minimālās darba algas palielināšana par 10 *euro* (no 370 *euro* līdz 380 *euro*) (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +4,6 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,9 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +3,7 milj. *euro*)).

2017., 2018. un 2019.gada iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumus ietekmē arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas, ka iekļautas bāzes prognozēs:

- attaisnoto izdevumu piemērošana bērnu interešu izglītības programmu apgūšanai;
- attaisnoto izdevumu piemērošana ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotajām summām Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai;
- darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālo valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objektu noteikšana ar 2017.gada 1.janvāri;
- diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana.

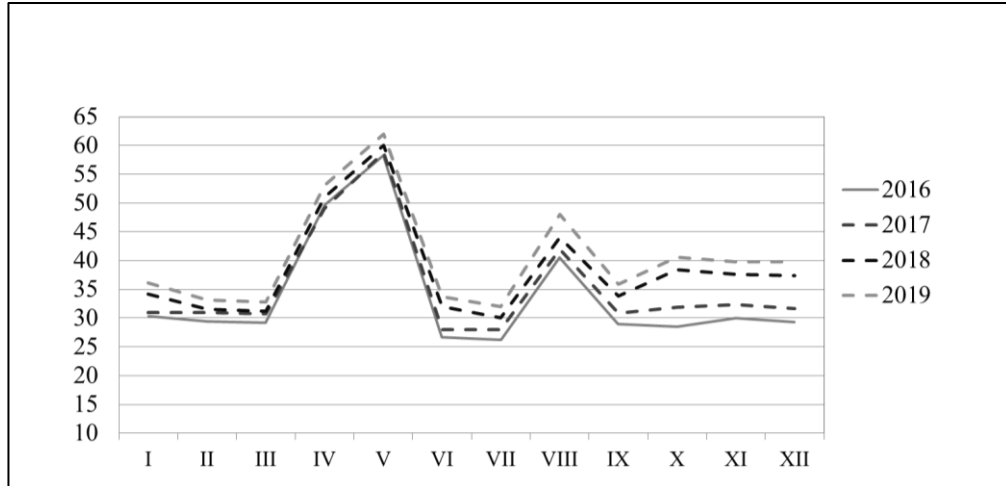
3.4. tabula. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi*

	2016	2017	2018	2019
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019. gadam”	1 536,5**	1 640,1	1 739,9	1 839,4
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	1 530,9	1 635,7	1 739,6	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”, milj. <i>euro</i></i>	5,6	4,5	0,3	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”, %</i>	0,4	0,3	0,0	-
<i>% no IKP</i>	6,1	6,2	6,2	6,2

*2016., 2017., 2018. un 2019. gadā valsts budžetā 20%, pašvaldību budžetā 80%; **Prognoze

Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi 2016. gada astoņos mēnešos bija 290,3 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu ir par 34,3 milj. *euro* jeb 13,4% vairāk.

Uzņēmumu ienākuma nodokļa pieaugums skaidrojams ar iemaksu palielināšanos (par 24,3 milj. *euro* jeb 7,7% vairāk nekā iepriekšējā gada 8 mēnešos), jo pieaug gan pēc uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijām aprēķinātā papildus budžetā iemaksājamā summa, gan avansa maksājumi, kas liecina par uzņēmumu sekmīgu darbību, neskatoties uz nominālā IKP pieauguma tempa samazinājumu. Vienlaikus samazinās pēc UIN deklarācijām atmaksājamā summa (par 10,0 milj. *euro* jeb 16,7% mazāk nekā iepriekšējā gada 8 mēnešos).

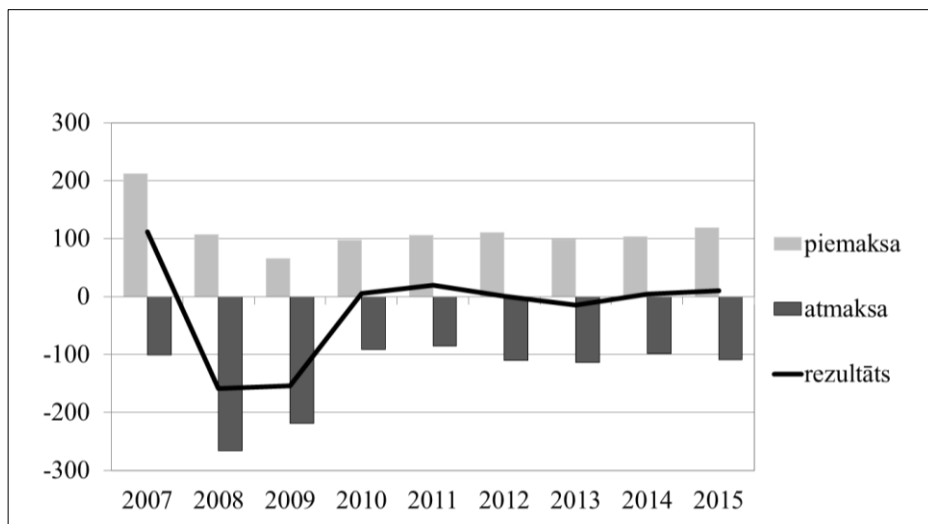

3.4. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju 2016.gada septiņos mēnešos uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijas par 2015.gadu iesnieguši 83 334 nodokļu maksātāji, kas ir par 0,6% mazāk nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā deklarāciju par 2014.gadu iesniedzēji.

Uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijās par 2015.gadu, salīdzinot ar deklarācijām par 2014.gadu, straujāks palielinājums ir piemaksājamaī summai, nodrošinot lielāku pozitīvo saldo – par 2015.gadu, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir 2,6 reizes lielāks.

Jāatzīmē, ka vidēji vienam nodokļu maksātājam aprēķinātais nodoklis 2015.gadā, salīdzinot ar 2014.gadu, ir palielinājies par 4,9 procentiem.

3.5. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa piemaksājamaī un atmaksājamaī summas no valsts budžeta, milj. euro

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumi 2017.gadā tiek plānoti 425,3 milj. *euro*, 2018.gadā 461,1 milj. *euro* un 2019.gadā 486,8 milj. *euro* apmērā.

Vidēja termiņa uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, pamatojoties uz 2016.gada ieņēmumu izpildes tendencēm, makro rādītāju attīstības scenārijiem un izmaiņām, iepriekšējos gados pieņemtajām likumdošanas izmaiņām un ietekmēm no 2016.gada 2. un 18. augusta MK sēdēs atbalstītajām likumdošanas izmaiņām:

- atvieglojuma ieviešana vienai no koplīgumā noteiktajām darbinieku sociālajām garantijām (fiskālā ietekme 2017.gadā -0,8 milj. *euro*, 2018. un 2019.gadā -1,7 milj. *euro*);
- ieviest ātru, ērtu un efektīvu risinājumu piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot Valsts ieņēmumu dienesta un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +0,01 milj. *euro*);
- zaudējumu pārnesanas ierobežošana – iespēja segt iepriekšējo periodu zaudējumus 75% apmērā (fiskālā ietekme 2018.gadā +12,5 milj. *euro* un 2019.gadā +11,3 milj. *euro*).

3.5. tabula. Uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumi

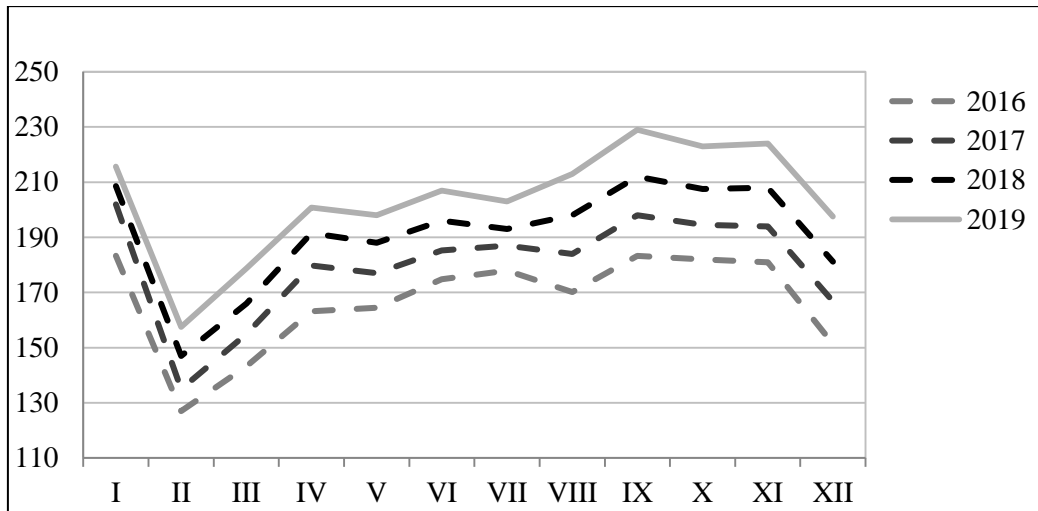
	2016	2017	2018	2019
Uzņēmumu ienākuma nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	407,1*	425,3	461,1	486,8
Uzņēmumu ienākuma nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	397,1	419,5	443,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”</i> , milj. <i>euro</i>	10,0	5,9	18,1	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”</i> , %	2,5	1,4	4,1	-
% no IKP	1,6	1,6	1,7	1,6

*Prognoze

Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi ir nozīmīgs valsts pamatbudžeta ieņēmumu avots, kas 2016.gada astoņos mēnešos veidoja 52,1% no valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumiem.

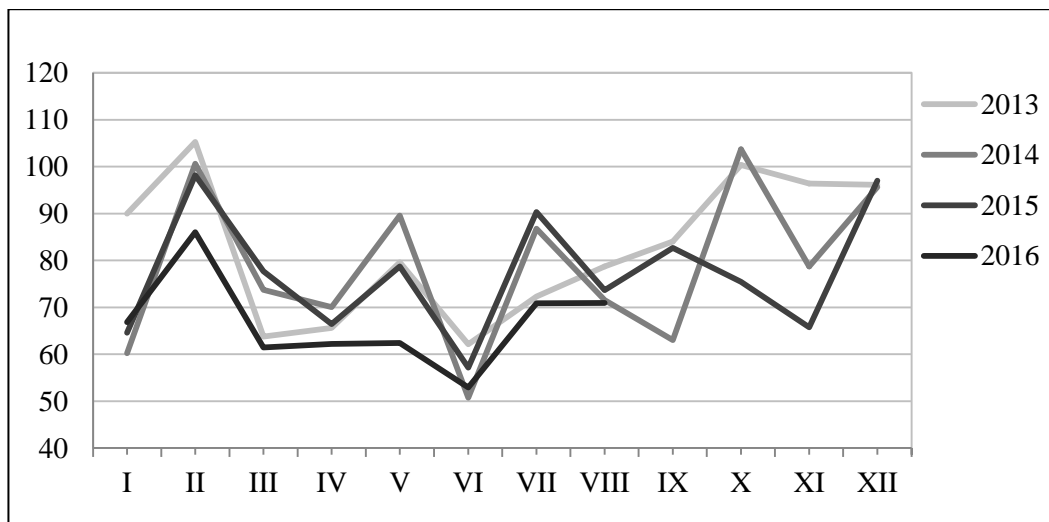
Saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2016.gadam” pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi 2016.gadā tika plānoti 2 024,9 milj. *euro* apmērā. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos iekasēti 1 304,3 milj. *euro* apmērā, kas ir par 17,2 milj. *euro* jeb 1,3% mazāk nekā plānots. Salīdzinājumā ar 2015.gada astoņiem mēnešiem ieņēmumi palielinājušies par 60,1 milj. *euro* jeb 4,8 procentiem, kas skaidrojams ar pievienotās vērtības nodokļa pārmaksu atmaksu samazināšanos.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem mazumtirdzniecības uzņēmumu kopējais apgrozījums, pēc kalendāri neizlīdzinātiem datiem, faktiskajās cenās 2016.gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar 2015.gada attiecīgo periodu palielinājās par 0,4 procentiem. Pārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums palielinājās par 1,3%, bet nepārtikas preču pārdošanas apjoms samazinājās par 0,3%. Salīdzinot ar pagājuša gada septiņiem mēnešiem, apgrozījums pieaudzis mazumtirdzniecībā pa pastu vai interneta veikalos (par 19,5%), mazumtirdzniecībā ārpus veikaljiem, stendiem un tirgiem (par 15,9%) un apģērbu, apavu un ādas izstrādājumu mazumtirdzniecībā (par 10,9%). Savukārt apgrozījums krities auto degvielas mazumtirdzniecībā (par 11,1%), mazumtirdzniecībā stendos un tirgos (par 10,5) un mājāsaimniecības elektropreču mazumtirdzniecībā (par 9,3%).

3.5. att. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Pievienotās vērtības nodokļa pieaugumu 2016.gadā galvenokārt nodrošināja atmaksu samazināšanās. Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju 2016.gada astoņos mēnešos no pievienotās vērtības nodokļa ir atmaksāti 533,8 milj. euro un, salīdzinot ar iepriekšējo periodu pērn, atmaksas ir samazinājušās par 73,2 milj. euro jeb 12,1%. Lielākais atmaksu samazinājums ir nodokļu maksātājiem, kuri darbojas degvielas, cietā, šķidrā un gāzveida kurināmā un līdzīgu produktu vairumtirdzniecības nozarē (par 17,0 milj. euro jeb 75,8%), būvniecības nozarē (par 29,9 milj. euro jeb 32,2%), kur lielākais atmaksu samazinājums ir dzīvojamo un nedzīvojamo ēku būvniecības apakšnozarē un ceļu un maģistrāļu būvniecības apakšnozarē (par 7,8 milj. euro jeb 24,2% un par 7,2 milj. euro jeb 44,0%), un kravu dzelzceļa transporta nozarē (par 6,0 milj. euro jeb 16,3%).

3.8. att. Pievienotās vērtības nodokļa atmaksu dinamika, milj. euro
(Datu avots: Valsts ieņēmumu dienests)

Pievienotās vērtības nodokļa bruto iemaksas 2016.gada astoņos mēnešos bija 1 838,1 milj. euro, kas ir par 13,0 milj. euro jeb 0,7% mazāk nekā 2015.gada attiecīgajā periodā. PVN iemaksu samazināšanos ietekmēja gan ekonomikas izaugsmes tempa palēnināšanās, gan naftas produktu zemās cenas, gan investīciju samazināšanās, kas saistīta ar ES struktūrfondu apgūšanas kavēšanos, kas savukārt ietekmēja būvniecības apjoma samazināšanos. Lielākais iemaksu samazinājums ir degvielas mazumtirdzniecības degvielas uzpildes stacijās nozarē (par 22,1 milj. euro jeb 33,4%), degvielas, cietā, šķidrā un gāzveida kurināmā un līdzīgu produktu vairumtirdzniecības nozarē (par

17,7 milj. *euro* jeb 16,2%), gāzveida kurināmā sadales pa cauruļvadiem nozarē (par 10,4 milj. *euro* jeb 16,7%) un nodokļu maksātājiem, kuru pamatdarbības veids ir izglītība, valsts pārvalde un aizsardzība, obligātā sociālā apdrošināšana (par 20,0 milj. *euro* jeb 29,2%).

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2 158,3 milj. *euro*, 2018.gadā 2 296,8 milj. *euro* un 2019.gadā 2 447,3 milj. *euro* apmērā.

2017. – 2019.gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugumu veicinās iekšzemes pieprasījums, kas saskaņā ar prognozēm 2017.gadā, pieaugs par 6,6%, 2018.gadā par 7,0% un 2019.gadā par 7,2%, kā arī eksporta un importa pieaugums. Prognozētais preču un pakalpojuma eksporta pieaugums 2017.gadā ir 7,5%, 2018.gadā – 8,7%, 2019.gadā – 9,2% un importa pieaugums, kas attiecīgi būs 9,8%, 10,9% un 10,8 procenti. Inflācijas līmenis 2017. – 2019.gadā palielināsies un būs lielāks nekā iepriekšējos gados – prognozētais inflācijas pieaugums 2017.gadā ir 1,6 procentpunkti, 2018.gadā 2,0 un 2019.gadā 2,5 procentpunkti.

Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu prognozes 2017. – 2019.gadam ir sagatavotas, ņemot vērā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugumu 2016.gadā, prognozētās tautsaimniecības attīstības tendences, kā arī plānotās un esošās izmaiņas likumdošanā, ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumus.

- MK 2016.gada 2. augusta sēdē atbalstīto likumprojektu izmaiņas. Likumprojekts "Grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā" paredz:
  - pievienotās vērtības nodokļa apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešanu neapstrādātu dārgmetālu, dārgmetālu sakausējumu, dārgmetālu plaķētu metālu, dārgmetālu lūžņu un atlūzu piegādēm ar 2017.gada 1. janvāri (fiskālā ietekme 2017. un 2018.gadā +0,5 milj. *euro*);
  - pievienotās vērtības nodokļa priekšnodokļa atskaitīšanas atcelšanu N1 kategorijas kravas transportlīdzekļiem ar pilnu masu līdz 3 tonnām un vienlaikus, kuras vērtība pārsniedz uzņēmumu ienākuma nodokli regulējošajos normatīvajos aktos noteikto reprezentatīvā automobiļa vērtību ar 2017.gada 1. janvāri (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +0,2 milj. *euro*).
- Citu likumprojektu izmaiņas paredz:
  - stingrākus ierobežojumus pievienotās vērtības nodokļa atbrīvojumiem diplomātiem un starptautisko organizāciju personālam alkoholisko dzērienu, tabakas izstrādājumu vai elektroniskajās cigaretēs izmantojamā šķidrums iegādei ar 2017.gada 1. janvāri (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +0,04 milj. *euro*);
  - nodokļu nemaksāšanas risku ierobežošanu transportlīdzekļu apkopes un remonta nozarē, kad kā apdrošināšanas atlīdzības veids tiek izvēlēts remonta pakalpojuma kompensācija ar 2017.gada 1. janvāri (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +0,1 milj. *euro*).
- Ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumus:
  - ātru, ērtu un efektīvu risinājumu ieviešanu piedziņas vēršanai uz naudas līdzekļiem parādnieku banku kontos, nodrošinot Valsts ieņēmumu dienestam un kredītiestāžu elektronisko datu apmaiņu (fiskālā ietekme 2017. un 2018.gadā +1,0 milj. *euro*, 2019.gadā +1,1 milj. *euro*);
  - E-komercijas uzraudzības un kontroles nodrošināšanu un Valsts ieņēmumu dienesta tiesību paplašināšanu (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +0,5 milj. *euro*);
  - risku vadības sistēmas ieviešanu Uzņēmumu reģistrā (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +3,8 milj. *euro*);
  - iespēju mazināšanu Latvijas teritorijā noliet, uzglabāt un tirgot ar atvieglājumiem ievesto degvielu (starptautisko kravas autopārvadājumu transporta līdzekļu degvielas tvertnēs) (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +0,1 milj. *euro*);

- negodīgu komersantu iesaistīšanos ierobežošanu apsardzes pakalpojumu darījumu shēmās (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +0,2 milj. *euro*);
  - nelegālā audiovizuālā tirgus (televīzijas programmu un filmu) izplatīšanas apkarošanu un ierobežošanu (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +1,0 milj. *euro*);
  - lietotu transportlīdzekļu reģistrācijas nosacījumu pilnveidošanu (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā +1,3 milj. *euro*).
- Papildus minētajam ņemts vērā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugums no atgriezeniskā efekta, ko rada minimālās algas (no 370 uz 380 *euro*) paaugstināšana (fiskālā ietekme 2017. – 2019.gadā + 1,1 milj. *euro*).

3.6. tabula. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Pievienotās vērtības nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	2 002,0*	2 158,3	2 296,8	2 447,3
Pievienotās vērtības nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	2 024,9	2 189,2	2 331,0	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam””, milj. <i>euro</i>	-22,9	30,9	-34,1	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam””, %	-1,1	-1,4	-1,5	-
% no IKP	8,0	8,2	8,2	8,3

* Prognoze

Saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2016.gadam” kopējie **akcīzes nodokļa ieņēmumi** 2016.gadā tika plānoti 821,4 milj. *euro* apmērā. Akcīzes nodokļa ieņēmumu izpilde 2016.gada astoņos mēnešos pārsniedza plānotos ieņēmumus par 20,6 milj. *euro* jeb 3,8 procentiem. Salīdzinājumā ar 2015.gada astoņu mēnešu izpildi akcīzes nodokļa ieņēmumi ir palielinājušies par 41,6 milj. *euro* jeb 8,0 procentiem.

2016.gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa **naftas produktiem** ieņēmumi bija 300,0 milj. *euro*, nodrošinot plāna izpildi 103,9% apmērā. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa ieņēmumi no naftas produktiem ir palielinājušies par 21,3 milj. *euro* jeb 7,7 procentiem.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju naftas produktu kopējā patēriņa apjoms 2016.gada septiņos mēnešos un 2015.gada decembrī salīdzinājumā ar 2015. un 2014.gada attiecīgo periodu pieaudzis par 2,0%, t.sk. dīzeļdegvielas patēriņš pieaudzis par 3,9%, bet benzīna patēriņš samazinājies par 1,6% un sašķidrinātās naftas gāzes patēriņš par 1,4%, savukārt degvielleļļas patēriņš samazinājies par 10,7%, bet petrolejas patēriņš samazinājies par 11,2 procentiem.

2016.gada astoņos mēnešos ieņēmumu no akcīzes nodokļa no naftas produktiem struktūrā lielākais īpatsvars bija ieņēmumiem no dīzeļdegvielas (72,6%) un ieņēmumiem no benzīna (24,9 %), bet ieņēmumi no sašķidrinātās naftas gāzes sastādīja 2,5 procentus. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, ieņēmumu no dīzeļdegvielas īpatsvars pieaudzis par 0,6 procentpunktiem, benzīna īpatsvaram samazinoties par 0,9 procentpunktiem, bet sašķidrināto naftas gāzu īpatsvaram palielinoties par 0,3 procentpunktiem.

Saskaņā ar 2015.gada 30. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016.gada 1. janvāri tika paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes:

- svinu nesaturošam benzīnam no 411,21 *euro* līdz 436,0 *euro* par 1 000 litriem;
- dīzeļdegvielai (gāzeļļai), petrolejai un degvielleļļai, kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 50°C ir mazāka par 25 mm²/s, no 332,95 *euro* līdz 341,0 *euro* par 1 000 litriem;
- sašķidrinātajām naftas gāzēm no 161,0 *euro* līdz 206,0 *euro* par 1 000 kg;

- benzīna un etilspirta maisījumam, ja pievienotā etilspirta saturs veido no 70 līdz 85 tilpumprocentiem (ieskaitot) no kopējā produktu daudzuma, no 123,36 *euro* līdz 131,0 *euro* par 1 000 litriem.

Akcīzes nodokļa ieņēmumi no **alkoholiskajiem dzērieniem** šī gada astoņos mēnešos bija 86,6 milj. *euro*, kas ir par 0,1 milj. *euro* jeb 0,1% mazāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, ieņēmumi no akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem ir palielinājušies par 3,8 milj. *euro* jeb 4,6 procentiem.

Šī gada astoņos mēnešos ieņēmumu no alkoholiskajiem dzērieniem struktūrā lielākais īpatsvars bija ieņēmumiem no pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem (84,0%), bet ieņēmumu no vīna un raudzētajiem dzērieniem īpatsvars bija 12,6 procenti. Salīdzinot ar 2015.gada attiecīgo periodu, ieņēmumu no pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem īpatsvars ir samazinājies par 2,9 procentpunktiem, palielinoties ieņēmumu no vīna un raudzētajiem dzērieniem īpatsvaram par 2,1 procentpunktu. Kopējos ieņēmumos no akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem par 0,8 procentpunktiem pieaudzis arī starpproduktu īpatsvars.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju 2016.gada septiņos mēnešos un 2015.gada decembrī, salīdzinot ar 2015. un 2014.gada attiecīgo periodu, patēriņam nodoti par 5,5% vairāk alkoholisko dzērienu (neskaitot alu). Starpproduktu ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem (ieskaitot) patēriņš palielinājies par 44,6% (par 55,2 tūkst. dal), vīna un raudzēto dzērienu patēriņš par 11,6%, bet pārējo alkoholisko dzērienu patēriņš samazinājies par 1,5% un starpproduktu ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem (neieskaitot) līdz 22 tilpumprocentiem (ieskaitot) samazinājies par 1,1 procentu.

Alkoholisko dzērienu patēriņu būtiski ietekmēja akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem likmju paaugstināšana. Saskaņā ar 2015.gada 18. jūnija grozījumiem likumā "Par akcīzes nodokli" ar 2015.gada 1. augustu vīnam, raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpproduktiem ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem nodokļa likme tika paaugstināta no 64,03 *euro* līdz 70,0 *euro* par 100 litriem, starpproduktiem ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem no 99,6 *euro* līdz 110,0 *euro* par 100 litriem un pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem no 1 337,5 *euro* līdz 1 360,0 *euro* par 100 litriem absolūtā spirta, savukārt raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem likme tika saglabāta iepriekšējā līmenī (to noapaļojot) – 64,0 *euro* par 100 litriem.

Akcīzes nodoklis alkoholiskajiem dzērieniem tika paaugstināts arī ar 2016.gada 1. martu: vīnam, raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpproduktiem ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem nodokļa likme tika paaugstināta līdz 74,0 *euro* par 100 litriem, starpproduktiem ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem no līdz 120,0 *euro* par 100 litriem un pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem līdz 1 400,0 *euro* par 100 litriem absolūtā spirta.

2016.gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa **alum** ieņēmumi bija 21,8 milj. *euro*, kas ir par 0,1 milj. *euro* jeb 0,5% mazāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa ieņēmumi ir palielinājušies par 5,1 milj. *euro* jeb 30,4%, ko galvenokārt noteica akcīzes nodokļa likmes alum paaugstināšana ar 2015.gada 1. augustu un 2016.gada 1. martu.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju alus produktu kopējais realizācijas apjoms 2016.gada septiņos mēnešos un 2015.gada decembrī salīdzinājumā ar 2015. un 2014.gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 0,5 procentiem. Vienlaikus ir palielinājies mazo alus darītavu ražotā alus daudzums, taču tajās brūvētajam alum tiek piemērota tikai ½ no akcīzes nodokļa likmes.

Ar 2015.gada 1. augustu akcīzes nodoklis alum tika palielināts no 3,1 *euro* līdz 3,8 *euro* par katru absolūtā spirta tilpumprocentu par 100 litriem (minimālais nodokļa līmenis par 100 litriem tika paaugstināts no 5,69 *euro* līdz 7,4 *euro*). Savukārt ar 2016.gada 1. martu akcīzes nodoklis alum tika palielināts līdz 4,2 *euro* par 100 litriem (minimālais nodokļa līmenis par 100 litriem tika paaugstināts no 7,4 *euro* līdz 7,8 *euro*).

Akcīzes nodokļa **tabakas izstrādājumiem** ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 125,7 milj. *euro*, kas ir par 8,5 milj. *euro* jeb 7,3% vairāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa no tabakas izstrādājumiem ieņēmumi ir palielinājušies par 9,7 milj. *euro* jeb 8,4%, kas saistīts ar tabakas izstrādājumu patēriņa pieaugumu un likmju paaugstināšanu gan cigaretēm, gan pārējiem tabakas izstrādājumiem.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju kopējais patēriņam Latvijā nodoto cigarešu apjoms 2016.gada septiņos mēnešos un 2015.gada decembrī salīdzinājumā ar 2015. un 2014.gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 2,4%, cigāru un cigarillu patēriņš par 6,2%, bet smēķējamās tabakas patēriņš pieaudzis par 10,4 procentiem.

Akcīzes nodokļa ieņēmumu pieaugumu ietekmē ne vien nodokļa objektu patēriņa pieaugums, bet arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kuru rezultātā:

- ar 2016.gada 1. janvāri tabakas lapām un citām tabakas lapu ražošanas izejvielām akcīzes nodoklis tika paaugstināts no 55,49 *euro* līdz 58,0 *euro* par 1 000 gramam tabakas;
- ar 2016.gada 1. janvāri akcīzes nodokļa likme cigāriem un cigarillām tika paaugstināta no 39,84 *euro* līdz 42,69 *euro* par 1000 cigāriem vai cigarillām;
- ar 2016.gada 1. martu akcīzes nodoklis tiek piemērots arī karsējamai tabakai, likme par 1 000 gramam tabakas – 62,0 *euro*;
- ar 2016.gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tika paaugstināta no 54,20 *euro* līdz 56,20 *euro* par 1000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tika paaugstināts no 89,80 *euro* līdz 93,70 *euro* par 1 000 cigaretēm;
- ar 2016.gada 1. jūliju akcīzes nodoklis tiek piemērots arī elektroniskajās cigaretēs izmantojamajiem šķidrums. Akcīzes nodokli veido likme par 1 mililitru šķidruma – 0,01 *euro* un likme par 1 miligramu nikotīna – 0,005 *euro*.

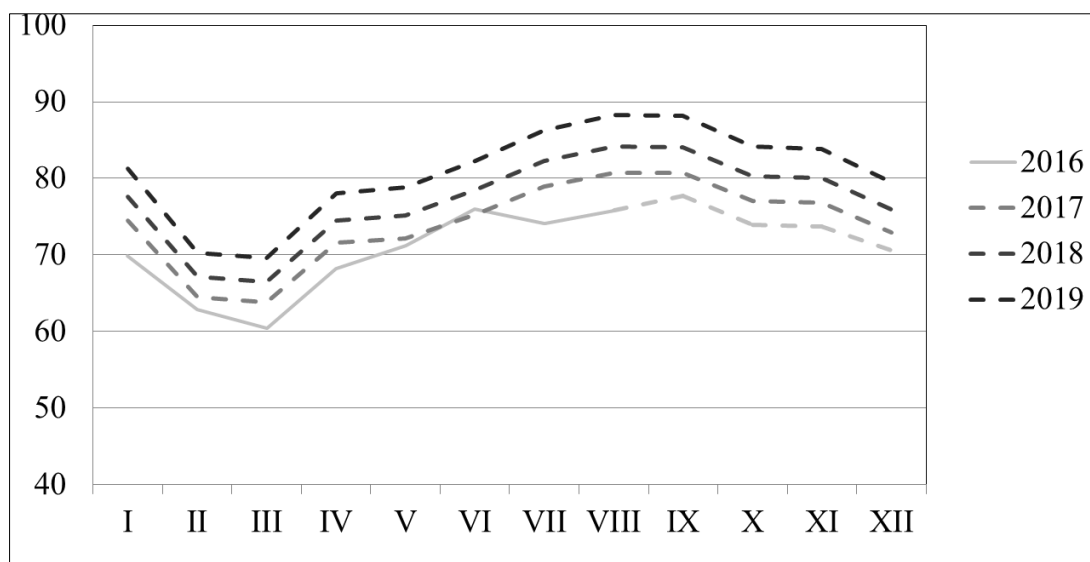
Akcīzes nodokļa ieņēmumi **par kafiju un bezalkoholiskajiem dzērieniem** 2016.gada astoņos mēnešos bija 9,6 milj. *euro*, kas ir par 0,4 milj. *euro* jeb 4,2% mazāk nekā plānots. Salīdzinājumā ar 2015.gada attiecīgo periodu akcīzes nodokļa ieņēmumi par kafiju un bezalkoholiskajiem dzērieniem ir palielinājušies par 0,1 milj. *euro* jeb 1,0 procentu.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju kafijas patēriņš 2016.gada septiņos mēnešos un 2015.gada decembrī salīdzinājumā ar 2015. un 2014.gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 4,9%, bet bezalkoholisko dzērienu patēriņš tai pašā periodā samazinājies par 1,6%, līdz ar to akcīzes nodokļa no pārējām akcīzes precēm ieņēmumu struktūrā nedaudz palielinājies ieņēmumu no kafijas īpatsvars.

Ar akcīzes nodokli apliekamo bezalkoholisko dzērienu patēriņa samazinājumu daļēji ietekmēja 2015.gada 30. novembrī pieņemtie grozījumi likumā „Par akcīzes nodokli”, kas paredzēja ar 2016.gada 1. janvāri paplašināt ar akcīzes nodokli neapliekamo bezalkoholisko dzērienu klāstu, iekļaujot tajos dzērienus, kuru sastāvā ir ne mazāk kā 10% sulas (izņemot augļu sulas, kas gatavotas no koncentrāta), ne vairāk kā 10% pievienotā cukura un kuri nesatur pārtikas piedevas un aromatizētājus.

2016.gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa ieņēmumi par **dabasgāzi** bija 14,8 milj. *euro*, kas ir par 1,5 milj. *euro* jeb 11,0% vairāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, akcīzes nodoklis par dabasgāzi iekasēts par 1,5 milj. *euro* jeb 11,5% vairāk. Akcīzes nodokļa ieņēmumu palielinājums saistīts ar salīdzinoši vēsākiem laikapstākļiem gada pirmajā pusē, kā rezultātā dabasgāzes patēriņš bija lielāks, nekā prognozēts.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” akcīzes nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2017.gadā 889,2 milj. *euro*, 2018.gadā 926,1 milj. *euro*, bet 2019.gadā 970,7 milj. *euro*.

3.7. att. Akcīzes nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Vidējā termiņa akcīzes nodokļa ieņēmumu plāns tika sagatavots, pamatojoties uz:

- prognozēto akcīzes nodokļa preču patēriņa dinamiku;
- prognozēto IKP pieauguma tempu (2017.gadā +5,3%, 2018.gadā +5,7%, 2019.gadā +6,1%), prognozēto darba samaksas pieauguma tempu (2017., 2018. un 2019.gadā +5,5%), kā arī prognozēto privātā patēriņa pieaugumu (2017.gadā +5,0%, 2018.gadā +5,5%, 2019.gadā +6,1%);
- iepriekšējos gados pieņemtajām likumdošanas izmaiņām:
  - saskaņā ar 2011.gada 14. aprīļa grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2018.gada 1. janvāri tiek paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigāriem un cigarillām no 42,69 euro uz 45,0 euro par 1 000 cigāriem vai cigarillām;
  - Saskaņā ar 2013.gada 6. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli”:
    - ar 2017.gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tiek paaugstināta no 56,2 euro līdz 58,2 euro par 1 000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tiek paaugstināts no 93,7 euro līdz 97,0 euro par 1 000 cigaretēm;
    - ar 2018.gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tiek paaugstināta no 58,2 euro līdz 60,0 euro par 1 000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tiek paaugstināts no 97,0 euro līdz 100,0 euro par 1 000 cigaretēm;
  - Saskaņā ar 2015.gada 30. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli”:
    - ar 2017.gada 1. janvāri tiek paaugstināts akcīzes nodoklis smēķējamai tabakai un tabakas lapām no 58,0 euro līdz 60,0 euro par 1 000 gramiem, bet ar 2018.gada 1. janvāri tas tiks paaugstināts līdz 62,0 euro par 1 000 gramiem;
    - ar 2017.gada 1. martu un 2018.gada 1. martu paredzēts paaugstināt akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum (sk. 3.7. tabulu “Plānotās akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum”).

3.7. tabula. Plānotās akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alus

	01.03.2016.	01.03.2017.	01.03.2018.
Vīns, raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem, par 100 litriem	74,0	78,0	82,0
Raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem, par 100 litriem	64,0	64,0	64,0
Starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem, par 100 litriem	120,0	130,0	135,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni, par 100 litriem absolūta spirta	1 400,0	1 450,0	1 500,0
Alus, par katru absolūtā spirta tilpumprocentu par 100 litriem	4,2	4,5	4,8
Akcīzes nodokļa minimālais līmenis par 100 litriem alus	7,8	8,2	8,6

- 2016.gada 26. maijā MK pieņemto lēmumu par grozījumiem MK noteikumos Nr. 194, kas paredz, ka, administrējot degvielas ar samazināto akcīzes nodokļa likmi piešķiršanu 2017./2018. saimnieciskajam gadam un turpmākajiem gadiem, ieņēmumos neieklaus par iepriekšējo gadu ES atbalsta pasākumos "Bioloģiskā lauksaimniecība" un "Agrovide un klimats" saņemtās maksājumu summas. Līdz ar to 2017./2018. saimnieciskajā gadā un turpmākajos gados samazināsies zemes platības, par kurām piešķirs tiesības iegādāties degvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi, un pieaugs akcīzes nodokļa ieņēmumi no dīzeļdegvielas;
- 2016.gada 2. augusta MK pieņemtajiem lēmumiem, kas paredz:
  - sākot ar 2017./2018. saimniecisko gadu atcelt tiesības iegādāties degvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi par zemes platībām, kurās audzē kukurūzu biogāzes ieguvei (kultūraugu kods 791). Fiskālā ietekme valsts budžetā 2017.gadā +0,1 milj. euro, 2018. un 2019.gadā +0,2 milj. euro;
  - ar 2017.gada 1. janvāri mazināt iespējas Latvijas teritorijā noliet, uzglabāt un tirgot ar atvieglojumiem ievesto degvielu (starptautisko kravas autopārvadājumu transporta līdzekļu degvielas tvertnēs). Fiskālā ietekme valsts budžetā 2017., 2018., 2019.gadā +0,3 milj. euro;
  - ar 2017.gada 1. janvāri, precizējot MK noteikumu Nr.662 „Akcīzes preču aprites kārtība” 178.punktu, nosakot, ka ar ražošanas procesu saprot alkoholisko dzērienu apstrādi, pārstrādi un fasēšanu, kā arī izdalīt atsevišķi noteikumos punktus, kas nosaka zudumu piemērošanu alkoholiskajiem dzērieniem to uzglabāšanas un pārvietošanas procesā, un samazinot pieļaujamo zuduma normu fasētajiem alkoholiskajiem dzērieniem no 0,2% uz 0,1%, tiks mazināta alkoholisko dzērienu nepamatota norakstīšana zudumos katrā to ražošanas posmā. Fiskālā ietekme valsts budžetā 2017., 2018. un 2019.gadā +0,2 milj. euro;
  - ar 2017.gada 1. janvāri noteikt maksimālo tabakas izstrādājumu un alkoholisko dzērienu daudzumu, ko var iegādāties diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību diplomātiskie un konsulārie aģenti, administratīvi tehniskais personāls un minēto personu ģimenes locekļi, kā arī starptautisko organizāciju pārstāvniecību darbinieki, piemērojot akcīzes nodokļa atbrīvojumu vai atmaksu. Paredzētie iegādes ierobežojumi vienai personai mēnesī ir šādi:
    - tabakas izstrādājumiem:
      - cigaretes – 600 gab.;
      - smēķējamā vai karsējamā tabaka – 600 grammi;
      - cigāri /cigarillas – 150 gab.

- elektroniskajās cigaretēs izmantojamajam šķidrumam – 600 miligrami nikotīna vai ne vairāk kā 600 mililitri elektroniskajās cigaretēs izmantojamā šķidruma;
- alkoholiskajiem dzērieniem:
  - o alus, raudzētie dzērieni, vīns, starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem – 25 litri (kopā);
  - o starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 līdz 22 tilpumprocentiem, pārējie alkoholiskie dzērieni - 8 litri (kopā).

Akcīzes nodokļa atbrīvojumu ierobežojumu pārskatīšana diplomātiem un starptautisko organizāciju personālam radīs pozitīvu fiskālo ietekmi valsts budžetā 2017., 2018. un 2019.gadā +0,2 milj. *euro*.

3.8. tabula. Akcīzes nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Akcīzes nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	854,4*	889,2	926,1	970,7
Akcīzes nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i>	821,4	853,3	884,5	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	33,0	35,9	41,6	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %</i>	4,0	4,2	4,7	-
<i>% no IKP</i>	3,4	3,4	3,3	3,3

*Prognoze

Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 7,1 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu ir par 0,4 milj. *euro* jeb 5,3 % mazāk.

Pēc VAS “Ceļu satiksmes drošības direkcija” datiem, 2016.gada septiņos mēnešos, salīdzinot ar 2015.gada attiecīgo periodu, pirmoreiz reģistrēto vieglo transportlīdzekļu skaits samazinājies par 3,5 (jāatzīmē, ka 98,1% no vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumiem ir ieņēmumi par vieglajiem automobiļiem).

MK 2016.gada 2. augusta sēdē atbalstītās likumdošanas izmaiņas paredz ar 2017.gadu atcelt Vieglo automobiļu un motociklu nodokli (fiskālā ietekme 2017.gadā - 11,4 milj. *euro*, 2018.gadā - 11,9 milj. *euro* un 2019.gadā -12,4 milj. *euro*), vienlaikus veicot Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmju maiņu.

3.9. tabula. Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	11,0*	0	0	0
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	12,3	13,0	13,8	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	-1,3	-13,0	-13,8	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %</i>	-10,6	-100	-100	-
<i>% no IKP</i>	0,04	0	0	-

*Prognoze

Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 58,6 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu ir par 3,1 milj. *euro* jeb 5,6% vairāk. Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu pieaugums skaidrojams ar juridisko personu nodrošinātā nodokļa ieņēmumu kāpumu par 1,97 milj. *euro* jeb 11,9%, kas kompensē fizisko personu nodrošināto nodokļa ieņēmumu samazinājumu par 0,06 milj. *euro* jeb par 0,2 procentiem.

Saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 96,6 milj. *euro*, 2018.gadā 104,9 milj. *euro* un 2019.gadā 65,0 milj. *euro* apmērā.

Sagatavojot transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu plānu 2017. – 2019.gadam, tika ņemtas vērā 2016.gada transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu izpildes tendences un reģistrēto transportlīdzekļu skaita pieaugums, par kuriem maksājams nodoklis, kā arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas. Tāpat tika ņemtas vērā ietekmes no 2016.gada 2. un 16. augusta MK sēdēs atbalstītajām likumdošanas izmaiņām:

- Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmju maiņa saistībā ar Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa atcelšanu (fiskālā ietekme 2017.gadā +11,4 milj. *euro*, 2018.gadā +11,9 milj. *euro* un 2019.gadā +12,4 milj. *euro*);
- saglabāta šobrīd spēkā esošo kārtība, kad Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis tiek maksāts par kalendāro gadu (fiskālā ietekme 2017.gadā +34,2 milj. *euro*);
- ar 2019.gadu noteikt transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtības maiņu, kura paredz maksāt nodokli par faktisko transportlīdzekļa ekspluatācijas periodu, nevis par kārtējo gadu (fiskālā ietekme 2019.gadā -43,4 milj. *euro*).

3.10. tabula Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	83,0*	96,6	104,9	65,0
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	85,4	53,4	95,9	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	-2,4	43,2	9,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %</i>	-2,8	81,0	9,4	-
% no IKP	0,3	0,4	0,4	0,2

*Prognoze

Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 13,3 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu ir par 0,9 milj. *euro* jeb 7,1% vairāk.

Saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 21,8 milj. *euro*, 2018.gadā 22,4 milj. *euro* un 2019.gadā 23,1 milj. *euro* apmērā.

Nosakot uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu plānu 2017. – 2019.gadam, tika ņemtas vērā 2016.gada uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu izpildes tendences, komersantu rīcībā esošo vieglo transportlīdzekļu skaits, kā arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas.

3.11. tabula. Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	21,2*	21,8	22,4	23,1
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	21,8	22,0	22,2	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	-0,6	-0,2	0,2	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %</i>	-2,9	-1,0	0,9	-
% no IKP	0,1	0,1	0,1	0,1

*Prognoze

Dabas resursu nodokļa ieņēmumi valsts pamatbudžetā un pašvaldību speciālajā budžetā 2016.gada astoņos mēnešos bija 13,3 milj. *euro*, kas ir par 2,6 milj. *euro* jeb 16,3% mazāk nekā

plānots. Salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, 2016.gada astoņos mēnešos iekasēts par 2,1 milj. *euro* jeb 13,7% mazāk. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi galvenokārt samazinājušies par dabas resursu ieguvī, vides piesārņošanu un par akmeņoglēm, koksu un lignītu.

Dabas resursu nodokļa ieņēmumi valsts pamatbudžetā 2016.gada astoņos mēnešos bija 7,3 milj. *euro*, kas ir par 1,4 milj. *euro* jeb 15,7% mazāk nekā plānots, savukārt ieņēmumi pašvaldību speciālajā budžetā 2016.gada astoņos mēnešos bija 6,0 milj. *euro*, kas ir par 1,2 milj. *euro* jeb 17,1% mazāk nekā plānots.

Salīdzinot ar 2015.gada astoņiem mēnešiem, šī gada astoņos mēnešos valsts pamatbudžetā iekasēts par 1,2 milj. *euro* jeb 13,6% mazāk, savukārt pašvaldību speciālajā budžetā ieņēmumi no dabas resursu nodokļa ir samazinājušies par 1,0 milj. *euro* jeb 13,8 procentiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” kopējie dabas resursu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2017.gadā 35,9 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 22,5 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 13,4 milj. *euro*), 2018.gadā 39,5 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 24,1 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 15,4 milj. *euro*) un 2019.gadā 41,6 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 25,0 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 16,6 milj. *euro*). Dabas resursu nodokļa ieņēmumu plāns 2017., 2018. un 2019.gadam ir sagatavots, ņemot vērā iepriekšējo gadu izpildes tendences, nozares ekonomisko attīstību, kā arī plānotās likumdošanas izmaiņas.

Saskaņā ar 2016.gada 14. jūnija MK lēmumu ar 2017.gada 1. janvāri tiks ieviestas šādas likumdošanas izmaiņas:

- pakāpeniski no 2017. līdz 2020.gadam tiks paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes par atkritumu apglabāšanu poligonos ar mērķi samazināt poligonos apglabājamo atkritumu apjomu un veicināt atkritumu reģenerāciju, otreizējo izmantošanu un pārstrādi. 2016.gadā noteiktā dabas resursu nodokļa likme par sadzīves atkritumu apglabāšanu ir 12,0 *euro* par tonnu. Ar 2017.gada 1. janvāri to plānots paaugstināt līdz 25,0 *euro* par tonnu, ar 2018.gada 1. janvāri līdz 35,0 *euro* par tonnu, ar 2019.gada 1. janvāri līdz 43,0 *euro* par tonnu un ar 2020.gada 1. janvāri līdz 50,0 *euro* par tonnu.

Savukārt bīstamajiem atkritumiem un azbestam šķiedru un putekļu veidā 2016.gadā noteiktā likme ir 35,57 *euro* par tonnu, bet ražošanas atkritumiem un būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumiem 21,34 *euro* par tonnu. Ar 2017.gada 1. janvāri minētās likmes paredzēts paaugstināt līdz 45,0 *euro* par tonnu, ar 2018.gada 1. janvāri līdz 50,0 *euro* par tonnu, ar 2019.gada 1. janvāri līdz 55,0 *euro* par tonnu un ar 2020.gada 1. janvāri līdz 60,0 *euro* par tonnu;

- tiks paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes par augsni, kā arī dabas resursu nodoklis tiks piemērots arī par derīgo izrakteņu ieguves procesā iegūtiem blakusproduktiem;
- tiks paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes plastmasas iepirkumu maisiņiem;
- tiks izlīdzinātas dabas resursu nodokļa likmes elektriskajām un elektroniskajām iekārtām kategoriju ietvaros, paaugstinot tos atsevišķām apakškategorijām.

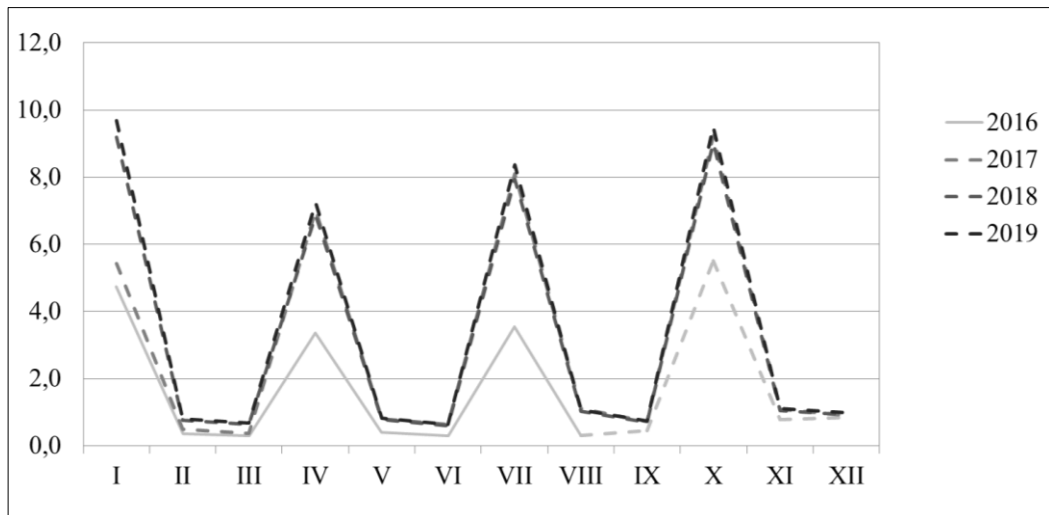
Fiskālā ietekme 2017.gadā +5,2 milj. *euro*, t.sk. valsts budžetā +2,2 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +3,0 milj. *euro*, 2018.gadā +8,0 milj. *euro*, t.sk. valsts budžetā +3,3 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +4,7 milj. *euro*, 2019.gadā +9,1 milj. *euro*, t.sk. valsts budžetā +3,8 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +5,4 milj. *euro*.

Saskaņā ar 2016.gada 2., 9., un 18. augusta MK sēdēs pieņemtajiem lēmumiem papildus tiek plānotas arī citas izmaiņas:

- ar 2017.gada 1. janvāri dabas resursu nodoklis tiks piemērots arī par ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijās, kuru kopējā jauda ir lielāka par diviem megavatiem. Fiskālā ietekme valsts pamatbudžetā 2017., 2018. un 2019.gadā +4,8 milj. *euro*;

- ar 2017.gada 1. janvāri plānots paaugstināt dabas resursu nodokļa likmes par dabas resursu un ūdeņu ieguvu, par iepakojumu, par zemes dziļu derīgo īpašību izmantošanu, iesūknējot ģeoloģiskajās struktūrās dabasgāzi vai siltumnīcefekta gāzes. Papildus plānots maksājumus par zemes dziļu derīgo īpašību izmantošanu turpmāk 100% ieskaitīt valsts pamatbudžetā. Fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +4,3 milj. *euro*, t.sk. valsts budžetā +4,6 milj. *euro*, pašvaldību budžetā -0,3 milj. *euro*.

3.9. att. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

3.12. tabula. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Dabas resursu nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	20,9	35,9	39,5	41,6
Dabas resursu nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	22,3	22,9	23,6	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i>	-1,4	13,0	15,9	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %	-6,1	56,6	67,3	-
% no IKP	0,08	0,14	0,14	0,15

*Prognoze

Izložu un azartspēļu nodokli maksā uzņēmumi, kas likumā „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” noteiktajā kārtībā saņēmuši speciālu atļauju izložu un azartspēļu organizēšanai un uzturēšanai. Ienākumi no azartspēļu nodokļa 75% apmērā tiek ieskaitīti valsts pamatbudžetā, bet 25% apmērā ieskaitāmi tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta azartspēle. Ienākumi no valsts mēroga izložu nodokļa tiek ieskaitīti valsts pamatbudžetā, bet no vietējā mēroga izložu nodokļa – tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta izloze.

2016.gada astoņos mēnešos izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi bija 22,8 milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2015.gada atbilstošo periodu, ir palielinājušies par 1,9 milj. *euro* jeb 9,1 procentu. Salīdzinot ar 2015.gada attiecīgo periodu, 2016.gada astoņos mēnešos valsts pamatbudžetā iekasēs par 1,5 milj. *euro* jeb 9,4 % vairāk un pašvaldību budžetā ieņēmumi ir palielinājušies par 0,4 milj. *euro* jeb 8,0 procentiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā kopējie izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 34,9 milj. *euro* apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 26,9 milj. *euro*, pašvaldību pamatbudžetā 8,0 milj. *euro*), 2018.gadā

35,0 milj. *euro* apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 27,0 milj. *euro*, pašvaldību pamatbudžetā 8,0 milj. *euro*) un 2019.gadā 35,1 milj. *euro* apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 27,0 milj. *euro*, pašvaldību pamatbudžetā 8,0 milj. *euro*).

Sagatavojot izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumu plānu vidējam termiņam, tika ņemtas vērā 2016.gada izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumu izpilde un prognozējamās tautsaimniecības attīstības tendences, kā arī MK sēdē atbalstītais normatīvo aktu grozījums. Lai valsts akciju sabiedrība "Latvijas Loto" varētu paplašināt savu piedāvāto produktu sortimentu izložu un momentloteriju jomā, sākot ar 2017.gada 1. janvāri, atbalstītā likumdošanas izmaiņa paredz ieviest jaunu izložu nodokļa objektu "interaktīvās izlozes" un noteikt izložu nodokļa likmi 10 % apmērā no neto ieņēmumiem, un tas paredz arī sadalīt izložu nodokļa bāzi neinteraktīvajām izlozēm, ņemot vērā izlozes (arī mometloterijas) noteikumos noteikto laimestu fondu (fiskālā ietekme 2017., 2018. un 2019.gadā +0,1 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,1 milj. *euro*)).

3.13. tabula. Izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Izložu un azartspēļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”	34,2*	34,9	35,0	35,1
Izložu un azartspēļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	32,6	32,9	33,4	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	1,6	2,0	1,6	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, %</i>	4,8	6,0	4,9	-
<i>% no IKP</i>	0,1	0,1	0,1	0,1

*Prognoze

Elektroenerģijas nodokli piemēro sākot ar 2007.gada 1. janvāri un to regulē Elektroenerģijas nodokļa likums, kas nosaka kārtību, kādā elektroenerģiju apliek ar elektroenerģijas nodokli.

Elektroenerģijas nodoklis ir daļa no izmaksām, kuras tiek iecenotas tirdzniecības pakalpojumu cenā, jo nodokļu maksātājs ir elektroenerģijas tirgotājs un elektroenerģijas ražotājs. Elektroenerģijas nodokļa likme šobrīd ir 1,01 *euro* par megavatstundu, tas ir 0,10 *euro* par 100 kilovatiem.

Latvijā 2013.gada 3.jūnijā savu darbību ir uzsākusī elektroenerģijas birža Nord Pool Spot. Elektroenerģija, ko biržas dalībnieki pērk vai pārdod izmantojot biržas platformu, atbilstoši biržas darbības principiem, netiek identificēta nosakot tās izcelsmi, proti, pērkot elektroenerģiju biržā nevar noteikt no kādiem resursiem tā ražota. Līdz ar biržas darbības uzsākšanu Latvijas tirgū ir kļuvis apgrūtināti piemērot elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumus elektroenerģijai, kura iegūta no atjaunojamiem energoresursiem.

Ņemot vērā iepriekš minēto, MK ir atbalstījis priekšlikumu atcelt Elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumus elektroenerģijai, kas iegūta no atjaunojamiem energoresursiem; hidroelektrostacijās un koģenerācijas stacijās, kā arī elektroenerģijai, kuru izmanto elektroenerģijas ražošanai un siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā.

Līdz ar to, ja līdz šim elektroenerģijai, kas iegūta no atjaunojamiem energoresursiem – hidroelektrostacijās vai efektivitātes kritērijiem atbilstošās koģenerācijas stacijās un elektroenerģijai, kas izmantota elektroenerģijas ražošanai vai siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai koģenerācijā nodokļa likme bija 0,00 *euro* par megavatstundu, tad sākot ar 2017.gada janvāri tirgotājiem būs jāmaksā elektroenerģijas nodoklis pilnā apmērā.

Elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 0,5 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu ir par 0.4 milj. *euro* jeb 44,4% mazāk.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 6,7 milj. *euro* apmērā ik gadu. Ieņēmumu prognozi ietekmēja jau minēto atbrīvojumu atcelšana (fiskālā ietekme katru gadu +5,4 milj. *euro*).

3.14 tabula. Elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Elektroenerģijas nodoklis saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”, milj. euro	1,2*	6,7	6,7	6,7
Elektroenerģijas nodoklis saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. euro	1,9	1,9	1,9	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”</i>	-0,7	4,8	4,7	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”, %</i>	-38,7	251,1	244,3	-
<i>% no IKP</i>	0,00	0,03	0,02	0,02

*Prognoze

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis tiek piemērots no 2014.gada 1. janvāra, kad stājās spēkā Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums.

Subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai tādejādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu māsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Ar subsidētās elektroenerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam) saskaņā ar Enerģētikas likuma 40. panta redakcijām, kas bija spēkā no 1998.gada 6. oktobra līdz 2005.gada 7. jūnijam, un attiecīgo MK noteikto kārtību.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklim tiek noteiktas trīs diferencētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās elektroenerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam.

Subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi 2016.gada astoņos mēnešos bija 20,1 milj. euro, kas salīdzinājumā ar 2015.gada atbilstošo periodu ir par 1,3 milj. euro mazāk un sastāda 94,0% no 2015.gada ieņēmumiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 37,0 milj. euro, 2018.gadā 37,0 milj. euro un 2019.gadā 7,0 milj. euro.

Subsidētā elektroenerģijas nodokļa ieņēmumu apjomu katrā mēnesī ietekmē obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas apjoms, ko ietekmē Latvijas klimatiskie apstākļi.

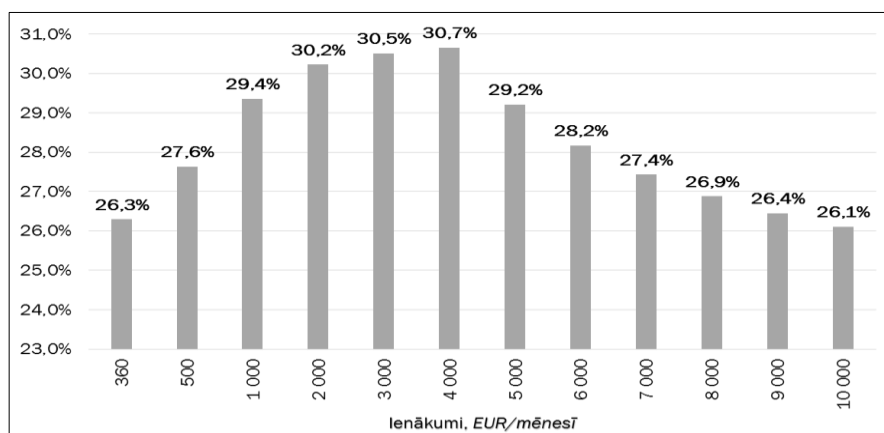
3.15 tabula. Subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi

	2016	2017	2018	2019
Subsidētās elektroenerģijas nodoklis saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam”, milj. euro	29,8*	37,0	37,0	7,0
Subsidētās elektroenerģijas nodoklis saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, milj. euro	33,9	37,0	37,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”</i>	-4,1	0,0	0,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”, %</i>	-12,1	0,0	0,0	-
<i>% no IKP</i>	0,1	0,1	0,1	0,0

*Prognoze

Solidaritātes nodoklis

Ar 2016.gada 1. janvāri ir ieviests solidaritātes nodoklis un tā mērķis ir novērst regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, kas bija radusies no valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra atjaunošanas (2014.gada 1. janvārī tika atjaunots valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmērs un nodokļu maksātājiem, kuru ienākumi bija virs noteiktā iemaksu objekta maksimālā apmēra, nodokļu slogs kļuva mazāks, salīdzinot ar tām personām, kas nodokļu maksājumus veic no visiem darba ienākumiem).

3.10. att. Darbaspēka nodokļu slogs pie dažādiem ienākumu līmeņiem 2016.gadā

Solidaritātes nodokļa likme ir tādi pati kā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme (34,09%) un to piemēro ienākumu daļai, kas pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu maksimālo objektu.

Ņemot vērā “Solidaritātes nodokļa likums” pārejas noteikumus, 2016.gadā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra faktiski samaksāto nodokli par periodu no janvāra līdz jūnijam valsts pamatbudžetā ieskaitīs līdz 2016.gada 15. oktobrim, savukārt, turpmākajos mēnešos valsts pamatbudžeta ieņēmumu kontā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra faktiski samaksāto nodokli par pārskata mēnesi pārskaitīs līdz pārskata mēnesim sekojošā trešā mēneša piecpadsmitajam datumam.

Solidaritātes nodokļa ieņēmumu vidēja termiņa plāna pamatā ņemts vērā 2016.gada 23. augusta MK sēdē atbalstītā likumdošanas izmaiņa, kas paredz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra palielināšanu no 48 600 līdz 52 400 *euro*, līdz ar to samazinot solidaritātes nodokļa ieņēmumus (fiskālā ietekme iekļauta nodokļu ieņēmumu vidēja termiņa bāzes prognozēs).

2016.gada augustā MK tika izvērtēti priekšlikumi iespējamām solidaritātes nodokļa izmaiņām. Ņemot vērā, ka neviens no priekšlikumiem neguva atbalstu, valdība vienojās saglabāt esošo solidaritātes nodokļa maksāšanas kārtību, vienlaicīgi turpināt vērtēt šī nodokļa iespējamo reformu nodokļu pamatnostādņu kontekstā.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” solidaritātes nodokļa ieņēmumi 2017.gadā tiek plānoti +46,9 milj. *euro*, 2018.gadā +44,1 milj. *euro* un 2019.gadā +44,1 milj. *euro* apmērā.

3.2. VALSTS PAMATBUDŽETA NENODOKĻU IEŅĒMUMI

Valsts budžetā atbilstoši likumdošanā noteiktajam tiek ieskaitīti dažādi nenodokļu ieņēmumi – valsts nodevas, naudas sodi un citi maksājumi.

Lielāko daļu no nenodokļu ieņēmumiem valsts pamatbudžetā veido ieņēmumi no dividendēm (maksājumiem par valsts kapitāla izmantošanu), valsts nodevas par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem, speciāliem mērķiem paredzētās valsts nodevas, kā arī procentu ieņēmumi.

2016.gada astoņos mēnešos nenodokļu ieņēmumi valsts pamatbudžetā iekasēti 329,1 milj. *euro* apmērā, kas ir par 13,7 milj. *euro* jeb 4,3% vairāk nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā, tomēr 8 mēnešu ieņēmumu plāns nav izpildīts, sasniedzot vien 98,3% un līdz plāna izpildei pietrūka 5,8 milj. *euro*.

Lielākos valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumus 2016.gada astoņos mēnešos veidoja:

- ieņēmumi no dividendēm (maksājumiem par valsts kapitāla izmantošanu) – 151,6 milj. *euro*, kas bija par 26,8 milj. *euro* jeb 21,4% vairāk nekā 2015.gada attiecīgajā periodā. Lielākos maksājumus par valsts kapitāla izmantošanu veica AS „Latvenergo” 77,4 milj. *euro*, AS „Latvijas valsts meži” 50,0 milj. *euro*, SIA Lattelecom 15,4 milj. *euro* un Latvijas Banka 15,0 milj. *euro*;
- ieņēmumi no valsts nodevām un maksājumiem par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem – 51,9 milj. *euro*. Būtiskākos ieņēmumus veidoja ieņēmumi no nodevas par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā 23,8 milj. *euro* un valsts nodevas un kancelejas nodevas par juridiskajiem pakalpojumiem tiesu iestādēs 7,2 milj. *euro*;
- ieņēmumi no speciāliem mērķiem paredzētās valsts nodevas 34,7 milj. *euro*.
- procentu ieņēmumi – 20,8 milj. *euro*.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2017., 2018. un 2019.gadam” 2017.gadā valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi tiek plānoti 452,3 milj. *euro*, 2018.gadā 435,5 milj. *euro* un 2019.gadā 399,4 milj. *euro* apmērā.

Ieņēmumu no dividendēm prognoze veidota, pamatojoties uz lielāko valsts kapitālsabiedrību sniegtajām 2016.gada peļņas prognozēm, kā arī saskaņā ar 2016.gada 18. augusta MK sēdi, nosakot minimālo dividendēs izmaksājamās peļņas daļu 2017.gadā (par 2016.gada peļņu) 85% apmērā no attiecīgās kapitālsabiedrības neto peļņas (iepriekš paredzēto 75% vietā), 2018.gadā (par 2017.gada peļņu) nosaka un aprēķina 80% apmērā (iepriekš paredzēto 70% vietā) un 2019.gadā (par 2018.gada peļņu) – 70% apmērā. Turklāt 2017.gadā saskaņā ar 2016.gada 18. augusta MK sēdē atbalstīto par 4,0 milj. *euro* palielināta A/S “Latvijas valsts meži” dividendēs izmaksājamā peļņas daļa.

Ieņēmumi 2017.gadā tiek plānoti 175,1 milj. *euro*, 2018.gadā 172,3 milj. *euro*, 2019.gadā 140,0 milj. *euro*.

Ieņēmumi no valsts nodevām par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem 2017.gadā tiek plānoti 86,1 milj. *euro*, 2018.gadā 85,9 milj. *euro*, 2019.gadā 85,8 milj. *euro*. Pamatojoties uz prognozēto ieņēmumu attīstības tendenci un saskaņā ar MK 2016.gada 16. augusta atbalstītiem priekšlikumiem, koriģēti ieņēmumi no valsts nodevas par pasu izsniegšanu un nodevas par personas apliecības izsniegšanu.

Ieņēmumi no valsts nodevām par speciālu atļauju (licenču) izsniegšanu un profesionālās kvalifikācija atbilstības dokumentu reģistrāciju 2017.-2019.gadā tiek plānoti 5,3 milj. *euro* katru gadu. Ieņēmumu prognozēs ņemtas vērā 2016.gada ieņēmumu izpildes tendences, kā arī 2016.gada 9. augusta MK sēdē atbalstīto priekšlikumu par atbrīvojuma no valsts nodevas samaksas atcelšanu loterijas organizatoriem loterijām ar laimestu fondu līdz 720 *euro* (fiskālā ietekme ik gadu +0.042 milj. *euro*).

Ieņēmumi no speciāliem mērķiem paredzētajām valsts nodevām 2017.gadā tiek plānoti 66,0 milj. *euro* apmērā, 2018.gadā 69,3 milj. *euro*, 2019.gadā 70,8 milj. *euro*. Ieņēmumu prognozi ietekmēja 2016.gada 31. maijā spēkā stājušies grozījumi Konkurences likumā, kas paredz ieviest valsts nodevu par uzņēmumu apvienošanās izvērtēšanu. Fiskālā ietekme 2017.gadā 0,06 milj. *euro*.

Papildus tam prognozēs iekļauti MK atbalstītie priekšlikumi:

- valsts nodevas par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu ieņēmumu samazinājums (fiskālā ietekme 2017.gadā -2,0 milj. *euro*).
- Izložu un azartspēļu nodevas ieņēmumu pieaugums paplašinot VAS "Latvijas Loto" piedāvāto produktu sortimentu.
- grozījumi Autoceļu lietošanas nodevas likumā, ieviešot šādas normas:
  - 1) atcelt atbrīvojumus transportlīdzekļiem, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir atbrīvoti no prasības uzstādīt darba un atpūtas laika reģistrācijas kontrolierīces un transportlīdzekļiem, ar kuriem fiziskā vai juridiskā persona, kas ir iekļauta Lauku atbalsta dienesta maksājumu saņēmēju datubāzē vai reģistrēta valsts aģentūrā "Lauksaimniecības datu centrs" kā dzīvnieku īpašnieks vai turētājs, veic pašpārvadājumus;
  - 2) nosakot, ka autoceļu lietošanas nodevu maksā arī par valsts galvenā autoceļa A12 Jēkabpils–Rēzekne–Ludza–Krievijas robeža (Terehova) posmu km 124,10 – 159,24, par valsts reģionālo autoceļu P5 Ulbroka–Ogre posmu km 0,00 – 19,87 un P80 Tīnūži–Koknese posmu km 0,00 – 63,60;
  - 3) noteikt autoceļu lietošanas maksu par kravas automobiļiem, kuru pilna masa ir līdz 3500 kilogramiem.

Grozījumu fiskālā ietekme autoceļu lietošanas nodevas ik gadu plānota +7,3 milj. *euro*.

Grozījumu nepieciešamību noteica identificētās problēmas nodevas iekasēšanā. Ņemot vērā autoceļu lietošanas nodevas ieņēmumu zemo iekasēšanas līmeni (2016.gada 8 mēnešos iekasēti 48,2% no gada plāna), Satiksmes ministrijai tika dots uzdevums izstrādāt priekšlikumus, lai nodrošinātu, ka 2017. un 2018.gadā autoceļu lietošanas nodevas ieņēmumu prognoze 25 000 000 *euro* apmērā ik gadu tiktu izpildīta. Jāatzīmē, ka autoceļu lietošanas nodeva ir vienīgā, kuras ieņēmumi atbilstoši Direktīvai 1999/62/EK un Autoceļu lietošanas nodevas likumam 100% apmērā tiek novirzīti Satiksmes ministrijas budžeta apakšprogrammas 23.06.00 "Valsts autoceļu pārvaldīšana, uzturēšana un atjaunošana" izdevumiem valsts galveno autoceļu uzturēšanai un attīstībai.

Naudas sodi un sankcijas 2017.gadā tiek plānoti 27,4 milj. *euro*, 2018.gadā 29,2 milj. *euro*, 2019.gadā 29,2 milj. *euro*. Ieņēmumu prognozē iekļauti ēnu ekonomikas apkarošanai plānoti pasākumi:

- Subjektu, kam jāziņo par aizdomīgiem darījumiem, loka paplašināšana un uzraudzības nodrošināšana (fiskālā ietekme ik gadu 0,245 milj. *euro*);
- Skaidras naudas darījumu ierobežošana (fiskālā ietekme ik gadu 0,1 milj. *euro*).

Pārējie nenodokļi 2017.gadā tiek plānoti 55,4 milj. *euro*, 2018.gadā 34,3 milj. *euro*, 2019.gadā 31,7 milj. *euro*. 2017.gada ieņēmumu prognozē iekļauti prognozētie ieņēmumi no konfiscēto noziedzīgi iegūto līdzekļu un papildsoda – mantas konfiskācijas – realizācijas (fiskālā ietekme 2017.gadā 20 milj. *euro*).

3.16. tabula. *Nenodokļu ieņēmumi*

	2016	2017	2018	2019
Nenodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam 2017., 2018. un 2019.gadam, milj. <i>euro</i>	427,7*	452,3	435,5	399,4
Nenodokļu ieņēmumi, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”	418,5	444,6	442,2	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”	9,3	7,7	-6,7	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”, %	2,2	1,7	-1,5	-
nenodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam 2017., 2018. un 2019.gadam % no IKP	1,7	1,7	1,6	1,3

*Prognoze

4. VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJĀ TERMIŅĀ ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2016.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši Eiropas kontu sistēmas (EKS 2010) metodoloģijai, vispārējās valdības parāds³² 2015.gada beigās sasniedza 8 871,7 milj. *euro* jeb 36,4% no IKP. Savukārt, būtiskāko daļu no vispārējās valdības parāda sastāda valsts parāds³³, kas 2015.gada beigās bija 8 412,0 milj. *euro*. Saskaņā ar operatīvajiem datiem 2016.gada augusta beigās valsts parāds pieauga līdz 8 902,1 milj. *euro*, jo, 2016.gada maijā emitējot 20 gadu eiroobligācijas 650 milj. *euro* apmērā, tika piesaistīta puse no 2016.gadā plānotā aizņemšanās apjoma starptautiskajos finanšu tirgos, kas paredzēts gan kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, gan 2017.gada sākumā plānotajai valsts parāda atmaksai.

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda vadības stratēģiju valsts parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, valsts budžeta izpildei un aizdevumu finansēšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un ņemot vērā Latvijas valsts makroekonomikas attīstību un finanšu tirgus integrāciju kopējā eirozonas finanšu tirgū.

Aizņemšanās apjomu un valsts parāda līmeni vidējā termiņā ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība, kuru galvenokārt veido valsts budžeta izpildes nodrošināšanai un valsts parāda saistību atmaksai attiecīgajā periodā nepieciešamais resursu apjoms. Valsts aizņemšanās un parāda vadības nodrošināšanā tiek izmantota stratēģiska pieeja, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

Kopš 2015.gada sākuma Latvijas valsts kredītreitings pilnvērtīgi atgriezās un stabili saglabājas A reitingu grupā, kas veicināja Latvijas aizņemšanās izmaksu tālāku pazemināšanos starptautiskajos finanšu tirgos, ko papildus sekmēja Eiropas Centrālās bankas īstenotie pasākumi Eiropas ekonomikas izaugsmes stimulēšanai, nosakot negatīvas īstermiņa noguldījumu likmes un izveidojot Valsts sektora vērtspapīru iegādes programmu, tādējādi veicinot eiro bāzes likmju kritumu līdz vēsturiski zemākajiem līmeņiem.

2015.gada nogalē, lai kapitalizētu ieguvumus no unikālas situācijas finanšu tirgos, pastāvot Latvijas kredītriska uzcenojuma atšķirībām *euro* un ASV dolāros, Latvija veikusi 2020.gadā un 2021.gadā dzēšamo ASV dolāros emitēto obligāciju daļēju pārfinansēšanu ar jaunām līdzīga termiņa *euro* obligācijām. 2015.gada decembrī tika atpirktas 2011.gadā un 2012.gadā emitētās obligācijas 650 milj. ASV dolāru apjomā, vienlaicīgi pārtraucot attiecīgo ASV dolāru obligāciju valūtas riska vadībai noslēgtos valūtas mijmaiņas darījumus un

³² Vispārējais valdības parāds ir valsts struktūru, pašvaldību struktūru, kā arī valsts sociālās apdrošināšanas struktūru (saskaņā ar institucionālo sektoru klasifikāciju, izņemot vispārējās valdības sektorā ietvertos kontrolētos un finansētos komersantus, ostu un brīvostu pārvaldes, speciālās ekonomiskās zonas) saņemtais un neatmaksātais bruto parāds tā nominālajā vērtībā pārskata perioda beigās šādās finanšu instrumentu kategorijās: noguldījumi, parāda vērtspapīri (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus) un aizņēmumi.

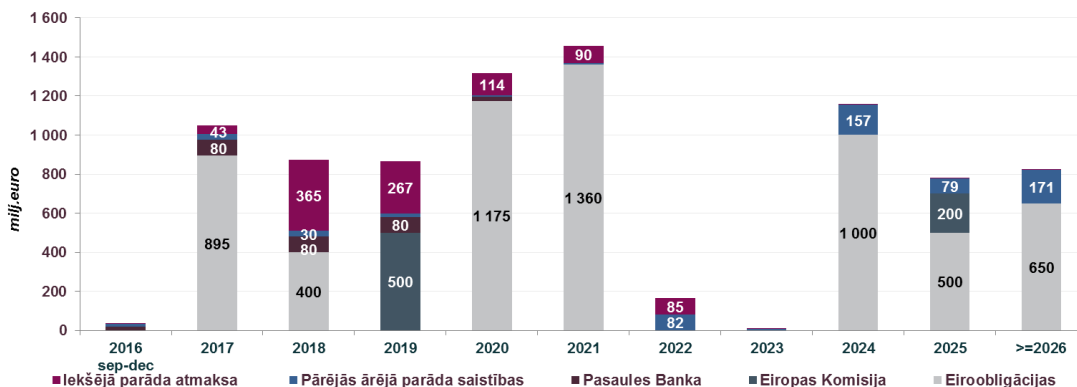
³³ Valsts parādu veido valsts struktūru, saskaņā ar institucionālo sektoru klasifikāciju (izņemot valsts sektorā ietvertos kontrolētos un finansētos komersantus, ostu un brīvostu pārvaldes, speciālās ekonomiskās zonas) saņemtais un neatmaksātais bruto parāds šādās finanšu instrumentu kategorijās: parāda vērtspapīri (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus), aizņēmumi un noguldījumi, tai skaitā krājobligācijas, garantiju depozīti, kā arī klientu (izņemot valsts struktūru, bet ieskaitot valsts struktūru kontrolēto un finansēto komersantu, ostu un brīvostu pārvalžu un speciālo ekonomisko zonu) Valsts kasē izvietotie depozīti un kontu atlikumi.

emitējot jaunas piecu gadu eiro obligācijas 550 milj. *euro* apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 0,5% gadā (ienesīgums 0,532%). Veikto darījumu rezultātā panākts valsts parāda apkalpošanas izdevumu samazinājums un līdz ar to arī pozitīva ietekme uz valsts budžeta bilanci vidējā termiņā (2016.-2021.gadā), kas novērtēta aptuveni 85 milj. *euro* apmērā. Veiktais darījumu kopums tika starptautiski atzīmēts kā pirmais šāda veida valsts parāda pārfinansēšanas darījums Centrālajā un Austrumeiropā, kas kalpo kā etalons līdzīgu darījumu veikšanai arī citām valstīm.

Valsts kredītreitinga stabilizēšanās A reitinga grupā, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un ticība Latvijas attīstībai ilgtermiņā ļauj aizņemt finansu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, ko apliecina arī 2016.gada maijā veiktā eiroobligāciju emisija 650 milj. *euro* apmērā ar vēsturiski viszemāko aizņemšanās likmi ilgtermiņa finansējumam – fiksēto procentu (kupona) likmi 1,375 % gadā (ienesīgums 1,514 %) un ar līdz šim Latvijas vēsturē visgarāko dzēšanas termiņu valsts parāda obligācijām – 20 gadi.

Iekšējā finanšu tirgū tiek turpinātas regulāras valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru izsoles, investoriem izsolēs piedāvājot gan parādzīmes, gan obligācijas. Valsts vērtspapīru tirgus attīstību un otrreizējā tirgus aktivitāti sekmē primāro dīleru sistēma, kas darbojas kopš 2013.gada. Savukārt, lai veicinātu privātpersonu ieguldījumus iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, Latvijas iedzīvotājiem (tikai fiziskām personām) ir pieejamas Latvijas valsts krājobligācijas. Pastāvot iespējai pašreizējā finanšu tirgus situācijā piesaistīt īstermiņa resursus ar negatīvām procentu likmēm, lai iespējami efektīvi nodrošinātu valsts budžeta izpildes cikla finansēšanu, Valsts kase 2016.gada sākumā ir ieviesusi jaunu īstermiņa aizņemšanās instrumentu – parādzīmes ar dzēšanas termiņu 21 diena, kuras, patiecoties negatīvām likmēm, ar prēmiju atbilstoši aktuālai finansēšanai nepieciešamībai tiek emitētas mēneša sākumā, kā arī likviditātes vadības ietvaros aktīvi izmanto īstermiņa aizņemšanās iespējas no vietējām un ārvalstu kredītiestādēm.

Ņemot vērā līdz 2016.gada 31.augustam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2016.gada septembrī – 2019.gada decembrī jāpārfinansē valsts parāda saistības ~2,8 mljrd. *euro* apmērā (sk. 4.1.attēlu). Ievērojamu daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas un starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Eiropas Komisijas un Pasaules Bankas.

* aprēķinā izmantoti 30.08.2016. Eiropas Centrālās bankas noteiktie valūtas kursi

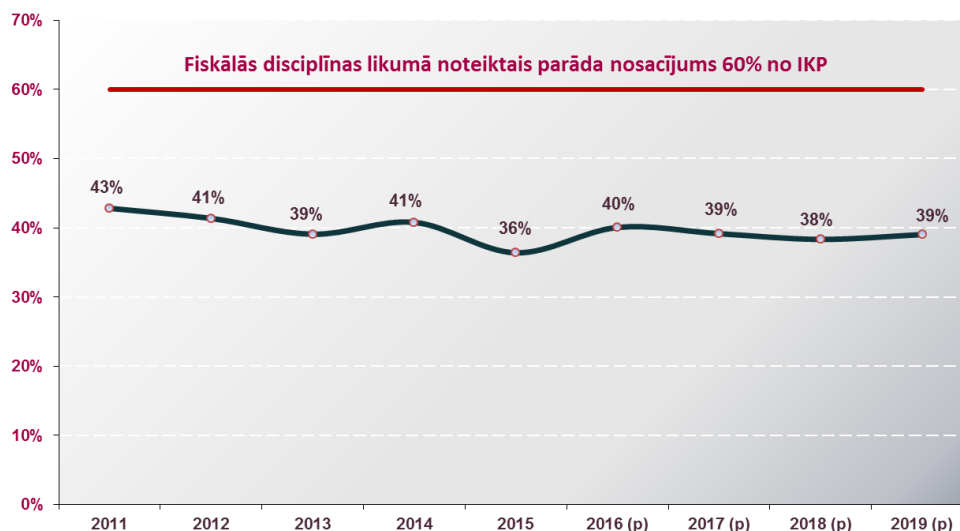
** ministriju un citu centrālo valsts iestāžu un/vai atvasināto publisko personu aizņēmumi ārpus Valsts kases

4.1.attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks (līdz 2016.gada 31.augustam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

Nemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus un valsts parāda atmaksas grafiku vidējam termiņam (skat.4.1.att.), tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos tirgos plānots pamatā balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos, veicot etalona apjoma eiroobligāciju emisijas galvenokārt Eiropas finanšu tirgū, kā arī vēršoties pie citu reģionu investoriem. Iekšējā finanšu tirgū arī turpmāk plānots uzturēt regulāru valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru piedāvājumu, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

2015.gada sākumā nodrošinot Eiropas Komisijas aizdevuma atmaksu 1,2 mljrd.*euro* apmērā, kuras veikšanai nepieciešamie resursi tika piesaistīti ar eiroobligācijām jau 2014.gadā, vispārējās valdības parāds 2015.gada beigās ir samazinājies līdz 36% no IKP, kas ir zemākais līmenis kopš 2010.gada (skat. 4.2.att.). 2016.gadā ir plānota finansējuma piesaiste ne tikai kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, bet arī 2017.gada sākumā plānotajai valsts parāda atmaksai 1 mljrd. ASV dolāru apmērā, kā rezultātā sagaidāms vispārējās valdības parāda līmeņa pieaugums 2016.gadā un attiecīgi samazinājums 2017.gadā. Vidējā termiņā tiek prognozēta vispārējās valdības parāda līmeņa stabilizēšanās ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Fiskālās disciplīnas likumā noteikto parāda nosacījumu.

p - prognoze

4.2.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

PIELIKUMI

1. pielikums

Aizsardzības ministrijas pamatbudžeta programma 31.00.00. "Militārpersonu pensiju fonds"

Programma/pensijas, pabalsta veids	2017.gada			2018.gada			2019.gada		
	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontinge nts (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	konting ents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontinge nts (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)
Izdevumi kopā (EKK 6000 Sociālie pabalsti)			11 719 612			11 719 612			11 719 612
Izdienas pensijas – kopā (EKK 6216)	X	X	10 558 652	X	X	10 558 652	X	X	10 558 652
<i>tajā skaitā:</i>									
Izdienas pensijas	435,59	2 020	10 558 652	435,59	2 020	10 558 652	435,59	2 020	10 558 652
Pārējie valsts pabalsti un kompensācijas – kopā (EKK 6239)	X	X	1 160 960	X	X	1 160 960	X	X	1 160 960
<i>tajā skaitā:</i>									
Nacionālās pretošanās kustības dalībnieku pabalsti	100,00	367	440 258	100,00	367	440 258	100,00	367	440 258
Barikāžu pabalsti	100,00	10	12 000	100,00	10	12 000	100,00	10	12 000
Obligātā militārā dienesta kompensācijas	231,22	4	11 098	231,22	4	11 098	231,22	4	11 098
Darbā nodarītā kaitējuma atlīdzība	78,82	2	1 892	78,82	2	1 892	78,82	2	1 892
Veselības bojājuma, traumu un apbedīšanas pabalsti militārpersonām	1 585,18	23	437 511	1 585,18	23	437 511	1 585,18	23	437 511
Veselības aprūpes izdevumi	164,25	131	258 201	164,25	131	258 201	164,25	131	258 201

Labklājības ministrijas pamatbudžeta programma 20.01.00 "Valsts sociālie pabalsti"

Pabalsta veids	2017.gada plāns			2018.gada plāns			2019.gada plāns		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
<i>1</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>	<i>16</i>
Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts	103,36	19 890	24 669 290	103,35	20 508	25 433 229	103,32	21 140	26 210 819
Pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās	79,89	26 144	4 177 289	79,89	27 819	4 444 922	79,89	29 279	4 678 201
Valsts sociālais pabalsts Černobiļas atomelektrostacijas avārijas sekų likvidēšanas dalībniekiem un mirušo Černobiļas atomelektrostacijas avārijas sekų likvidēšanas dalībnieku ģimenēm	100,48	3 391	4 088 740	100,48	3 375	4 069 440	100,48	3 359	4 050 180
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas atomelektrostacijas avārijā cietušajām personām	107,81	425	549 818	113,75	425	580 148	120,02	425	612 110
Pabalsts invalīdam, kuram nepieciešama īpaša kopšana	217,43	15 402	40 186 985	217,43	16 256	42 415 405	217,43	17 157	44 765 959
Apbedīšanas pabalsts	205,06	30	73 822	205,06	31	76 283	205,06	32	78 743
Pabalsts par asistenta izmantošanu personām ar I grupas redzes invaliditāti	73,37	2 186	1 924 745	73,37	2 233	1 966 155	73,37	2 273	2 001 345
Valsts sociālie pabalsti ģimenēm ar bērniem - kopā	x	x	172 297 013	x	x	175 571 981	x	x	178 516 949
<i>tajā skaitā:</i>									
bērna piedzimšanas pabalsts	421,20	1 927	9 739 830	421,20	1 968	9 947 160	421,20	2 003	10 124 065
bērna kopšanas pabalsts	134,70	42 262	68 312 901	134,70	43 318	70 019 764	134,70	44 202	71 448 199
bērna invalīda kopšanas pabalsts	214,47	2 106	5 420 186	214,47	2 146	5 523 134	214,47	2 188	5 631 125
ģimenes valsts pabalsts	20,19	324 147	78 549 584	20,21	328 512	79 681 048	20,22	332 985	80 791 994
piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu	107,79	7 943	10 274 512	107,79	8 041	10 400 875	107,79	8 134	10 521 566
pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu	108,58	3 703	4 824 779	108,58	3 685	4 801 296	108,57	3 672	4 783 946
atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu	54,43	3 339	2 180 905	54,43	3 298	2 154 125	54,43	3 274	2 138 447
valsts pabalsts ar celiakiju slimiem bērniem	107,81	1 456	1 883 659	107,81	1 485	1 921 176	107,81	1 514	1 958 693
atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu	115,21	487	673 288	115,21	485	670 523	115,21	483	667 758
atlīdzība par adoptējamā bērna aprūpi	165,72	29	57 671	159,31	31	59 264	153,68	33	60 858
atlīdzība par bērna adopciju	1 397,43	16	268 307	1 397,43	18	301 845	1 397,43	20	335 384
KOPĀ	x	x	257 856 311	x	x	264 465 792	x	x	270 859 392

Labklājības ministrijas pamatbudžeta programma 20.02.00 "Izdienas pensijas"

Pabalsta veids	2017.gada plāns			2018.gada plāns			2019.gada plāns		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
<i>1</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>	<i>16</i>
Izdienas pensijas	389,35	7 849	36 672 098	405,61	8 232	40 068 235	421,12	8 616	43 540 439
Apbedīšanas pabalsts	622,96	4	29 902	648,98	5	38 939	673,80	5	40 428
Pārējie pabalsti	623,00	1	7 476	649,00	1	7 788	673,83	1	8 086
Piemaksas pie vecuma pensijām, lai saglabātu piešķirto izdienas pensijas apmēru tām personām, kurām izdienas pensijas piešķirtas saskaņā ar nolikumu "Par iekšlietu iestāžu ierindas un komandējošā sastāva darbinieku pensijām (darba devēju pensijām)	113,05	254	344 580	118,09	280	396 769	124,09	306	455 650
KOPĀ	x	x	37 054 056	x	x	40 511 731	x	x	44 044 603

Labklājības ministrijas budžeta apakšprogramma 20.03.00 „Piemaksas pie vecuma un invaliditātes pensijām”

Pabalsta veids	2017.gada plāns			2018.gada plāns			2019.gada plāns		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
<i>1</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>	<i>16</i>
Piemaksas pie vecuma pensijām	31,64	381 171	144 714 706	31,32	364 171	136 856 462	30,99	347 621	129 275 202
Piemaksas pie invaliditātes pensijām	12,25	38 102	5 599 295	11,82	34 733	4 927 006	11,41	31 692	4 337 852
KOPĀ	x	x	150 314 001	x	x	141 783 468	x	x	133 613 054

Valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta programma 04.00.00. "Sociālā apdrošināšana"

Pabalsta veids	2017.gada plāns			2018.gada plāns			2019.gada plāns		
	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
04.01.00 Valsts pensiju speciālais budžets			1 756 928 152			1 865 211 272			1 991 510 714
Valsts pensijas – kopā	x	x	1 740 479 195	x	x	1 847 922 509	x	x	1 973 310 320
<i>tajā skaitā:</i>									
Vecuma pensijas	310,38	454 548	1 692 992 336	331,92	451 261	1 797 408 784	357,12	448 338	1 921 343 750
Pensijas apgādnieka zaudējuma gadījumā	170,85	16 070	32 946 139	189,47	15 867	36 075 324	198,47	15 772	37 562 803
Augstākās padomes deputātu pensijas	1 958,40	105	2 467 584	1 958,40	110	2 585 088	1 958,40	115	2 702 592
Pensijas saskaņā ar speciāliem lēmumiem	46,19	45	24 944	49,59	43	25 590	50,73	43	26 175
Izdienas pensijas	373,24	2 690	12 048 192	398,40	2 474	11 827 723	427,28	2 277	11 675 000
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	14 811 511	x	x	15 651 317	x	x	16 562 948
<i>tajā skaitā:</i>									
Apbedīšanas pabalsts	484,83	1 977	11 502 084	513,18	1 975	12 162 320	543,96	1 973	12 878 796
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušajām personām	302,23	32	116 056	317,19	30	114 190	332,39	28	111 683
Pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušam laulātajam	532,23	500	3 193 371	562,47	500	3 374 807	595,41	500	3 572 469
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	1 637 446	x	x	1 637 446	x	x	1 637 446
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			637 446			637 446			637 446
Eiropas Savienības pensiju shēmai pārskaitītais pensijas kapitāls			1 000 000			1 000 000			1 000 000
04.02.00 Nodarbinātības speciālais budžets			121 871 307			133 741 655			137 239 464
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	29 966	x	x	27 661	x	x	27 661
<i>tajā skaitā:</i>									
Apbedīšanas pabalsts	192,09	13	29 966	192,09	12	27 661	192,09	12	27 661
Valsts nodarbinātības pabalsti naudā – kopā	x	x	121 726 294	x	x	133 599 375	x	x	137 097 184
Bezdarbnieka pabalsts	265,80	38 163	121 726 294	293,56	37 925	133 599 375	309,70	36 890	137 097 184
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	115 047	x	x	114 619	x	x	114 619
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			46 619			46 619			46 619
Pārējie klasifikācijā neminētie no valsts un pašvaldību budžeta veiktie maksājumi iedzīvotājiem naudā	75,03	19	68 428	74,56	19	68 000	74,56	19	68 000
04.03.00 Darba negadījumu speciālais budžets			36 143 687			39 579 489			42 750 801
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	36 131 285	x	x	39 567 087	x	x	42 738 399
<i>tajā skaitā:</i>									
Slimības pabalsts	1 188,99	339	4 836 811	1 308,47	373	5 856 712	1 379,92	410	6 789 206
Atlīdzība par darbības zaudējumu	298,41	8 316	29 779 020	314,82	8 487	32 062 666	332,18	8 569	34 157 736
Atlīdzība par apgādnieka zaudējumu	288,91	78	270 422	303,36	79	287 583	318,40	80	305 661
Apbedīšanas pabalsts	879,50	3	31 662	923,47	3	33 245	969,64	3	34 907
Pārējie pabalsti	246,62	410	1 213 370	263,27	420	1 326 881	281,18	430	1 450 889
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	12 402	x	x	12 402	x	x	12 402
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			12 402			12 402			12 402

Pabalsta veids	2017.gada plāns			2018.gada plāns			2019.gada plāns		
	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
04.04.00 Invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets			478 987 928			530 573 622			573 114 512
Valsts pensijas – kopā	x	x	156 307 487	x	x	164 542 318	x	x	171 805 108
<i>tajā skaitā:</i>									
Invaliditātes pensijas	173,89	72 565	151 420 423	180,60	73 681	159 681 101	186,31	74 669	166 935 661
Pensijas saskaņā ar speciāliem lēmumiem	228,15	1 785	4 887 064	239,85	1 689	4 861 217	253,93	1 598	4 869 447
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	322 497 308	x	x	365 848 171	x	x	401 126 271
<i>tajā skaitā:</i>									
Slimības pabalsts	824,07	15 752	155 769 121	911,96	16 411	179 594 481	982,16	16 918	199 394 345
Maternitātes pabalsts	2 572,58	1 660	51 245 794	2 855,77	1 695	58 086 427	3 014,70	1 725	62 404 330
Apbedīšanas pabalsts	1 138,98	225	3 075 246	1 167,46	235	3 292 237	1 195,56	245	3 514 946
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušajām personām	248,40	1 279	3 812 443	262,13	1 305	4 104 956	276,50	1 331	4 416 258
Maternitātes pabalsts	303,61	1 111	4 047 787	327,75	1 244	4 892 681	345,95	1 353	5 616 893
Darbā nodarītā kaitējuma atlīdzība	90,53	1 220	1 325 359	90,20	1 215	1 315 116	89,82	1 210	1 304 186
Vecāku pabalsts	363,81	23 607	103 061 552	395,43	24 108	114 397 472	421,48	24 577	124 305 569
Pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušam laulātajam	444,46	30	160 006	457,78	30	164 801	471,51	30	169 744
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	183 133	x	x	183 133	x	x	183 133
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			183 133			183 133			183 133
Kopā	x	x	2 393 931 074	x	x	2 569 106 038	x	x	2 744 615 491

Finanšu ministre

D. Reizniece-Ozola